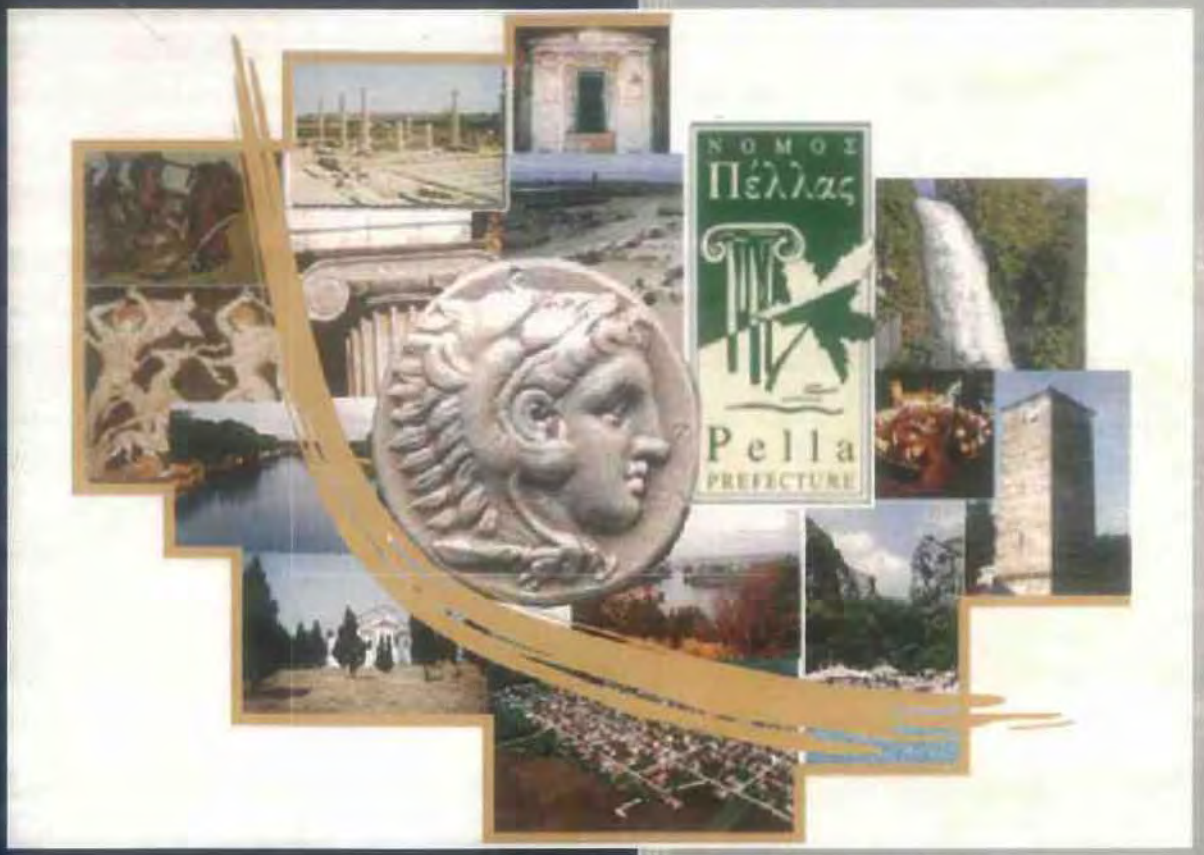
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας
και Περιφερειακής Ανάπτυξης

ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

Διπλωματική Εργασία

Ονομα Φοιτητή:
ΦΩΤΙΑΔΗΣ ΣΙΜΟΣ

Επιβλέπων Καθηγητής:
ΠΟΛΥΖΟΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Βόλος, Σεπτέμβριος 2009

Ο Φωτιάδης Σίμος γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη αλλά μεγάλωσε και κατοικεί στην πόλη της Αριδαίας του Νομού Πέλλας.

Φοίτησε στο Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Πραγματοποίησε τη δίμηνη πρακτική του στο Τμήμα Πολεοδομικού Σχεδιασμού Οικισμών και Χωροταξίας της Νομαρχίας Πέλλας και τέλος πήρε μέρος σε δύο ερευνητικά προγράμματα που πραγματοποιήθηκαν υπό την αιγίδα του Τμήματος.

E-Mail: sifotiadis@live.com

Στον Πατέρα μου, στη Μητέρα μου

και στον Αδερφό μου

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.:	7501/1
Ημερ. Εισ.:	25-09-2009
Δωρεά:	Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός:	ΠΤ – ΜΧΠΠΑ
	2009
	ΦΩΤ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στις περιοχές όπου αναπτύσσεται ο τουρισμός, ο σχεδιασμός είναι απαραίτητος για την ορθολογική οργάνωση της ανάπτυξης του, με επιδίωξη των μέγιστων οφελών από την ανάπτυξη του και την εξασφάλιση της μελλοντικής του βιωσιμότητας. Η απουσία σχεδιασμού ενέχει τον κίνδυνο απροσδόκητων και ανεπιθύμητων επιπτώσεων, ενώ η εφαρμογή του αποφέρει σημαντικά οφέλη.

Αντικείμενο της παρούσης εργασίας είναι η διερεύνηση του κατά πόσο ο Νομός Πέλλας μπορεί να αναπτύξει τουριστικό προϊόν με την καταλυτική θέληση κάποιων ατόμων για την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα στο Νομό. Σκοπός της είναι η εκπόνηση προτάσεων για τη βέλτιστη οργάνωση του κλάδου του τουρισμού στο συγκεκριμένο Νομό και η ταυτόχρονη αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκύπτουν από τη σημερινή του κατάσταση. Η διερεύνηση αυτή πραγματοποιείται μέσω έρευνας που έλαβε χώρα σε ολόκληρη την επικράτεια του Νομού. Από την έρευνα προέκυψε ότι ο νομός διαθέτει αξιόλογο απόθεμα φυσικών και πολιτιστικών πόρων, πράγματα που μπορούν να αποτελέσουν ισχυρό πόλο τουριστικής ανάπτυξης.

Λέξεις Κλειδιά: Τουριστικός Σχεδιασμός, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη, Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού

ABSTRACT

In areas where tourism is developed, planning is necessary for the national organization of tourism development, it aims at the obtaining of the maximum benefits from tourism development and the securing of its future viability. The absence of planning may result in unanticipated and undesirable consequences whereas its application yields significant benefits.

The topic of the specific assignment is the examination of the point up to which the county of Pella can develop a tourism product through certain individuals' catalytic will, concerning the development of tourism section in the region. The main objective is the designing of proposals referring to the best organization of the field of tourism in the specific district and to the simultaneous confrontation of the problems that arise from its current situation. This examination is realized through a research that took place in the widest area of the county. From this research we concluded that the county has considerable sediment of natural and cultural resources, which can constitute a powerful pole of tourism development.

Key Words: Tourism Planning, Sustainable Tourism Development, Alternative Tourism Forms

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός ατόμων που θα ήθελα ειλικρινά να ευχαριστήσω για τη στήριξη και τη συμβολή τους στην υλοποίηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Πολύζο Σεραφείμ, Επίκουρο Καθηγητή του Τ.Μ.Χ.Π.Π.Α. για την εξαιρετική συνεργασία που είχαμε και για τις χρήσιμες υποδείξεις και παρατηρήσεις του, που συνέβαλαν στην επιτυχή ολοκλήρωση της συγκεκριμένης εργασίας.

Επίσης θέλω να ευχαριστήσω τον κ. Αραμπατζή Γαρύφαλλο, Επίκουρο Καθηγητή του Τμήματος Δασολογίας & Διαχείρισης Περιβάλλοντος & Φυσικών Πόρων του Πανεπιστημίου Θράκης, για τις πολύ χρήσιμες πληροφορίες που μου έδωσε χωρίς τις οποίες θα ήταν αδύνατη η ολοκλήρωση της εργασίας.

Ευχαριστώ ακόμα τους υπαλλήλους του τμήματος Πολεοδομίας της Νομαρχίας Πέλλας για την παραχώρηση στοιχείων, για τη βοήθεια και την καθοδήγηση που μου έδωσαν, και ιδιαίτερα τις κυρίες Τσομπαναγεωργίου Σουλτάνα και Κασσιανή. Ένα μεγάλο κομμάτι της εργασίας εκπονήθηκε με στοιχεία που μου παραχωρήθηκαν από την Αναπτυξιακή του Νομού Πέλλας και από το Τμήμα του Τουρισμού της Νομαρχίας Πέλλας. Επομένως θα ήταν τουλάχιστον αγενές από τη μεριά μου εάν δεν τους ευχαριστούσα, και συγκεκριμένα την κα. Ζάχου Αννα, υπάλληλο και τον κ. Δήμτση Σάκη, πρώην προϊστάμενο του Τμήματος Τουρισμού και νυν Αντιδήμαρχο Έδεσσας.

Τέλος, τη δική τους ξεχωριστή θέση σε αυτή τη σελίδα καταλαμβάνουν η οικογένεια μου και οι φίλοι και συμφοιτητές μου. Ευχαριστώ λοιπόν τον πατέρα μου, που με στηρίζει από την πρώτη μου στιγμή, παρόλες τις μικρές προστριβές μας σε ότι βήμα και αν κάνω, τη μητέρα μου, χωρίς την οποία αυτή τη στιγμή θα έπαιρνα άλλο πτυχίο και τον αδερφό μου, που αν δεν είχαμε παίξει μπάσκετ εκείνη την ημέρα, δε θα υπήρχε περίπτωση να τελειώσω την εργασία μου. Ευχαριστώ επίσης και τους «κολλητούς μου» για την υποστήριξη τους, τις χρήσιμες ιδέες τους και την πολύτιμη βοήθεια τους στην αποπεράτωση της εργασίας.

Πίνακας Περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ III

ABSTRACT IV

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ V

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ VI

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^{Ο}

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

1.1.ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 5

1.2.ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 6

1.2.1.Συμβατικός και Εναλλακτικός Τουρισμός 6

1.2.2.Μαζικός και Μη Μαζικός Τουρισμός 6

1.2.3.Εσωτερικός και Εξωτερικός Τουρισμός 7

1.3.Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΜΑΖΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ 8

1.4.ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΑΖΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ - ΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟ 11

1.5.Ο ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ 14

1.5.1.Ορισμός Εναλλακτικού Τουρισμού 14

1.5.2.Χαρακτηριστικά του Εναλλακτικού Τουρισμού 15

1.5.3.Οι Κυριότερες Μορφές του Εναλλακτικού Τουρισμού 17

1.5.3.1.Αγροτουρισμός....18
1.5.3.2.Περιβαλλοντικός Τουρισμός-Οικοτουρισμός....19
1.5.3.3.Πολιτιστικός Τουρισμός....19
1.5.3.4.Επαγγελματικός-Συνεδριακός Τουρισμός....20
1.5.3.5.Ιαματικός Τουρισμός – Τουρισμός Υγείας....21
1.5.3.6.Αθλητικός Τουρισμός....21
1.5.3.7.Εκπαιδευτικός Τουρισμός....22
1.5.3.8.Θρησκευτικός Τουρισμός....22
1.5.3.9.Άλλες Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού....22
1.6.ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ....25
1.6.1.Εισαγωγή....25
1.6.2.Οικονομικές Επιπτώσεις....27
1.6.2.1.Απασχόληση....27
1.6.2.2.Περιφερειακή Ανάπτυξη....27
1.6.2.3.Πολλαπλασιαστικές Επιδράσεις στην Τοπική Οικονομία....28
1.6.2.4.Ισοζύγιο Πληρωμών....28
1.6.2.5.Φορολογικά Έσοδα για το Κράτος....28
1.6.2.6.Πληθωρισμός και Αύξηση των Τιμών της Γης σε Τοπικό Επίπεδο....29
1.6.3.Κοινωνικές Επιπτώσεις....29
1.6.3.1.Κοινωνική Δομή....29
1.6.3.2.Επαγγελματική και Κοινωνική Κινητικότητα....30
1.6.3.3.Αποτελέσματα Επικοινωνίας των Ντόπιων με τους Τουρίστες....30
1.6.3.4.Αλλαγές στις Κοινωνικές Σχέσεις, τα Ήθη και τα Έθιμα....30
1.6.4.Πολιτιστικές Επιπτώσεις....31
1.6.5.Περιβαλλοντολογικές Επιπτώσεις....31
1.6.5.1.Φυσικό Περιβάλλον....32
1.6.5.2.Συγκρούσεις Χρήσεων Γης....32
1.6.5.3.Μετατροπή Χωρικών Ενοτήτων σε Τουριστικούς Πόρους....32
1.6.5.4.Η Φέρουσα Ικανότητα Τουριστικών Περιοχών....33
1.6.5.5.Προβλήματα Ανάπτυξης, Λειτουργίας και Διαχείρισης Τουριστικών Περιοχών33

1.7.ΟΙ ΔΟΜΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 33

1.7.1.Οι Τουριστικοί Οργανισμοί 33

1.7.1.1.Ρόλοι, Αρμοδιότητες και Τάσεις των Τουριστικών Οργανισμών 34

1.7.1.2.Ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) 35

1.7.2.Τα Τουριστικά Γραφεία 36

1.7.2.1.Ορισμός και λειτουργίες 36

1.7.2.2.Οι Μεγάλες Διακρίσεις των Τουριστικών Γραφείων 37

1.7.3.Οι Tour-Operators 39

1.7.3.1.Ορισμός 39

1.7.3.2.Ιδιότητες 40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^{Ο}

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

2.1.Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ 42

2.2.Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ 43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^{Ο}

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

3.1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ 46

3.2.ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ 47

3.3.ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 47

3.4.ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ 53

3.5.ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 54

3.5.1.Χαρακτηριστικά της Τουριστικής Ζήτησης 54

3.5.2.Τουριστικοί Πόροι της Χώρας ή της Περιοχής 55

3.5.3.Επιρροή των Υπαρκτών Προτύπων Τουριστικής Ανάπτυξης στην Προσφορά 55

3.5.4.Φορείς, Οργανισμοί και Κοινωνικό-επαγγελματικές Ομάδες Εμπλεκόμενες στην Τουριστική Ανάπτυξη 56

3.5.5.Τουριστικές Επιχειρήσεις 56

3.5.6.Τουριστική πολιτική 56

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^{Ο}

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΔΙΕΘΝΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

4.1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ 58

4.2.Ο ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΙΑΠΩΝΙΑ 58

4.3.Π.Ο.Τ.Α. ΣΤΗΝ ΜΟΓΓΟΛΙΑ 59

4.4. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΒΕΝΕΤΙΑ 61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^{Ο}

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

5.1.ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ 63

5.2.ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ 63

5.2.1.Ανάγλυφο της Περιοχής 63

5.2.2.Κλιματολογικές Συνθήκες 65

5.2.3.Υδάτινο Δυναμικό 67

5.2.4.Χρήσεις Γης 68

5.2.5.Φυσικοί Πόροι 71

5.2.5.1.Χλωρίδα 71

5.2.5.2.Πανίδα 72

5.2.6.Ήπιες Μορφές Ενέργειας 72

5.2.6.1.Γεωθερμία 73

5.2.6.2.Ιαματικές Πηγές 73

5.2.7.Υδάτινοι Πόροι 74

5.2.7.1.Πηγές υδροδότησης 74

5.2.7.2.Αρδεύσεις 74

5.2.8.Προστατευόμενες Περιοχές 74

5.2.8.1.Περιοχές του Νομού Κηρυγμένες ως Μνημεία της Φύσης 74

5.2.8.2.Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους 74

5.2.8.3.Διατηρητέα Μνημεία Φύσης 75

5.2.8.4.Καταφύγια Θηραμάτων 75

5.2.8.5.Προστατευόμενες περιοχές εθνικής σημασίας 76

5.2.9.Αρχαιολογικά Ευρήματα 77

5.3.ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ 78

5.3.1.Διοικητική Διάρθρωση 78

5.3.2.Διάρθρωση Οικιστικού Δικτύου 78

5.3.3.Παραδοσιακοί Οικισμοί 79

5.4.ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ 80

5.4.1.Δημογραφικές Τάσεις 80

5.4.1.1.Πληθυσμιακή Σύνθεση και Εξέλιξη 80

5.4.1.2.Πληθυσμιακή Πυκνότητα και Εξέλιξή της 82

5.4.1.3.Ηλικιακή Διάρθρωση Πληθυσμού 83

5.4.2.Κοινωνικά Χαρακτηριστικά του Πληθυσμού 84

5.5.ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ 85

5.5.1.Οικονομικές Επιδόσεις της Περιοχής 85

5.5.1.1.Ενδεικτικά Στοιχεία ΑΕΠ σε Επίπεδο Νομού 85

5.5.2.Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός – Απασχόληση – Ανεργία 88

5.5.3.Παραγωγικές Δραστηριότητες 90

5.5.3.1.Πρωτογενής Τομέας 90

5.5.3.1.1.Γεωργία 90

5.5.3.1.2.Κτηνοτροφία 91

5.5.3.1.3.Λοιπές Δραστηριότητες Πρωτογενή Τομέα 92

5.5.3.1.3.1.Ξυλεία 92

5.5.3.1.3.2.Ιχθυοκαλλιέργειες – Υδατοκαλλιέργειες 92

5.5.3.2.Δευτερογενής Τομέας 92

5.5.3.3.Τριτογενής Τομέας 93

5.6.ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ 93

5.6.1.Υποδομές Μεταφορών 93

5.6.1.1.Οδικό Δίκτυο 93

5.6.1.2.Σιδηροδρομικό δίκτυο 94

5.6.1.3.Βιπε, Βεπε, Βιοπα 95

5.6.2.Υποδομές Διαχείρισης Υδάτινων Πόρων 96

5.6.2.1.Αρδευτικά Έργα 96

5.6.2.2.Αντιπλημμυρικά Έργα 96

5.6.3.Υποδομές Ύδρευσης 96

5.6.4.Περιβαλλοντικές Υποδομές 96

5.6.4.1.Υποδομές Αποχέτευσης 96

5.6.5.Υποδομές Ενέργειας 98

5.6.6.Τηλεπικοινωνιακές Υποδομές 98

5.6.7.Κοινωνικές Υποδομές 98

5.6.7.1.Υποδομές Υγείας 98

5.6.7.2.Υποδομές Πρόνοιας 99

5.6.7.3.Εκπαίδευση 101

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^{Ο}

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

6.1.ΦΥΣΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ 102

6.1.1.Βουνά 103

6.1.2.Δάση 106

6.1.3.Λίμνες 107

6.1.4.Πηγές 108

6.1.5.Ποτάμια – Χείμαρροι 109

6.1.6.Υγροβιότοποι 110

6.1.7.Σπήλαια 112

5.1.8.Άλλα τοπία φυσικής ομορφιάς 112

6.2.ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ 113

6.2.1.Αρχαιολογικοί χώροι-Κάστρα 113

6.2.2.Μνημεία 116

6.2.3.Μουσεία 117

6.2.4.Ιστορικοί και Παραδοσιακοί Οικισμοί 118

6.2.5.Μοναστηριακός και Εκκλησιαστικός Πλούτος 119

6.2.6.Πολιτιστικές Εκδηλώσεις-Ήθη και Έθιμα 122

6.2.7.Παραδοσιακή Κουζίνα και Διατροφή 122

6.2.8.Τοπικά Προϊόντα-Παραδοσιακά Επαγγέλματα και Συνεταιρισμοί 123

6.3.ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ 124

6.3.1.Ξενοδοχειακές Υποδομές 124

6.3.2.Πολιτισμικές Υποδομές 127

6.3.3.Αθλητικές Υποδομές και Δραστηριότητες 128

6.3.3.1.Χιονοδρομικό Κέντρο «ΒΟΡΑΣ» 128

6.3.3.2.Ιαματικά Λουτρά Λουτρακίου (Πόζαρ) 130

6.3.3.3.Συνεδριακοί χώροι 131

6.3.3.4.Κωπηλατικό Κέντρο Λουδία 132

6.3.3.5.Αεραθλητικό Κέντρο: Αερολέσχη Έδεσσας – Αεραθλητικός Σύλλογος «Πέλλα» 132

6.3.3.6.Αγώνες στις ειδικά διαμορφωμένες Πίστες Motto-Cross 133

6.3.3.7.Πεζοπορία - Περιήγηση και Ορειβασία 134

6.3.3.8.Ποδηλασία και Mountain Bikes 134

6.3.3.9.Rafting-Kayak 135

6.3.3.10.Parapente 135

6.3.3.11.Άλλες Δραστηριότητες 135

6.3.4.Τουριστική Κίνηση 136

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^{Ο}

ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ

7.1.ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ 146

7.1.1.Χαρακτηριστικά Ερωτηθέντων 146

7.1.2.Αξιολόγηση Υφιστάμενης Κατάστασης 150

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^{Ο}

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ-ΑΝΑΛΥΣΗ S.W.O.T.

8.1.ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ 159

8.2.ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ 161

8.3.ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ 162

8.4.ΚΙΝΔΥΝΟΙ 164

8.5.ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΝΟΝΤΑΣ 165

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^{Ο}

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΝΟΜΟ

9.1.ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ 166

9.2.ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ 167

9.3.ΑΞΟΝΕΣ 168

9.3.1.Άξονας 1 169

9.3.2.Άξονας 2 169

9.3.3.Άξονας 3 171

9.3.4.Άξονας 4 172

9.4.ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ-ΜΕΤΡΑ 173

9.4.1.Μέτρα για τον Άξονα 1 174

9.4.2.Μέτρα για τον Άξονα 2 175

9.4.3.Μέτρα για τον Άξονα 3 177

9.4.4.Μέτρα για τον Άξονα 4 181

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10^{Ο}

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 185

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11^{Ο}

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 191

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 196

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι-ΜΕΡΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ 199

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ-ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ 213

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ-ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ 226

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ 235

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V-ΧΑΡΤΕΣ 246

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1.1: Χαρακτηριστικά Μαζικού Τουρισμού 11

Πίνακας 1.2: Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού 24

Πίνακας 3.1: 1° Στάδιο της Τουριστικής Ανάπτυξης 49

Πίνακας 3.2: 2° Στάδιο της Τουριστικής Ανάπτυξης 50

Πίνακας 3.3: 3° Στάδιο της Τουριστικής Ανάπτυξης 51

Πίνακας 5.1: Κατανομή της έκτασης του Ν. Πέλλας, της Κεντρικής Μακεδονίας και της Ελλάδας σύμφωνα με το ανάγλυφο 64

Πίνακας 5.2: Μέσο μηνιαίο και ετήσιο ύψος βροχόπτωσης ετών 2004, 2005 (σε mm) 66

Πίνακας 5.3: Μέση μηνιαία θερμοκρασία στους σταθμούς Σκύδρας και Εξαπλατάνου Ν. Πέλλας 67

Πίνακας 5.4: Κατανομή της έκτασης Ν. Πέλλας, ΠΚ Μακεδονίας και Ελλάδας κατά βασικές χρήσεις γης (απογραφή 2001) 69

Πίνακας 5.5: Εξέλιξη πραγματικού πληθυσμού Ν. Πέλλας, Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας και Χώρας (1981, 1991, 2001) 81

Πίνακας 5.6: Διαχρονική εξέλιξη της πληθυσμιακής πυκνότητας στο Ν. Πέλλας, στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και στη Χώρα (1981, 1991, 2001) 82

Πίνακας 5.7: Δείκτες ευημερίας Ν. Πέλλας 86

Πίνακας 5.8: Υποδομές υγείας Ν. Πέλλας 99

Πίνακας 5.9: Υφιστάμενες υποδομές κοινωνικών υπηρεσιών (2000) 100

Πίνακας 5.10: Υποδομές εκπαίδευσης στο Ν. Πέλλας 101

Πίνακας 6.1: Ξενοδοχειακό Δυναμικό Κατά Κατηγορία 126

Πίνακας 6.2.: Ξενοδοχειακό Δυναμικό για το έτος 2008 127

Πίνακας 6.3: Αφίξεις στα συλλογικά τουριστικά καταλύματα Ν. Πέλλας, Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, Χώρας για την περίοδο 2003-2006 136

Πίνακας 6.4: Διανυκτερεύσεις στα συλλογικά τουριστικά καταλύματα Ν. Πέλλας, Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, Χώρας για την περίοδο 2003-2006 138

Πίνακας 6.5: Αριθμός των τουριστών και η προέλευση αυτών κατά τα έτη 1997-2006 140

Πίνακας 6.6: Κίνηση επισκεπτών στον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Πέλλας και στο Μουσείο 141

Πίνακας 6.7: Κίνηση επισκεπτών στα Λουτρά Αριδαίας και στην ευρύτερη περιοχή. 142

Πίνακας 6.8: Επισκέπτες του Χιονοδρομικού Κέντρου στο Καϊμάκτσαλαν 144

Πίνακας 7.1: Κατάσταση Παρεχόμενων Υπηρεσιών 153

Πίνακας 7.2: Προτάσεις Δράσεων προς τους Ερωτηθέντες 154

Κατάλογος Γραφημάτων

Γράφημα 1.1: Τα Είδη του Τουρισμού....8

Γράφημα 1.2: Επιπτώσεις του Τουρισμού....26

Γράφημα 3.1: Υποθετικό Υπόδειγμα του Κύκλου Ζωής Ενός Παραθεριστικού Κέντρου....52

Γράφημα 3.2.: Παράγοντες των Χαρακτηριστικών της Τουριστικής Ανάπτυξης....54

Γράφημα 5.1: Κατανομή της έκτασης του Ν. Πέλλας κατά βασικές κατηγορίες χρήσεων γης....70

Γράφημα 5.2: Ηλικιακή διάρθρωση κατά φύλο Ν. Πέλλας (2001)....84

Γράφημα 5.3: Εκπαιδευτικό επίπεδο πληθυσμού Ν. Πέλλας (2001)....85

Γράφημα 5.4: Διαχρονική εξέλιξη ΑΕΠ Ν. Πέλλας....87

Γράφημα 5.5: Διαχρονική εξέλιξη της συνεισφοράς του ΑΕΠ Ν. Πέλλας στο ΑΕΠ της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας και στο σύνολο της Χώρας....87

Γράφημα 5.6: Διαχρονική εξέλιξη απασχολουμένων στο Ν. Πέλλας, στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και στη χώρα (1981-2001)....88

Γράφημα 5.7: Συνθετική κατανομή της απασχόλησης στο Ν. Πέλλας (2001)....89

Γράφημα 5.8: Διαχρονική εξέλιξη της ανεργίας στο Ν. Πέλλας, στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και στη χώρα (1981-2001)....90

Γράφημα 5.9: Ζωικό Κεφάλαιο του Ν. Πέλλας για την περίοδο 2004 – 2006....91

Γράφημα 6.1: Εξέλιξη της τουριστικής υποδομής στο Ν. Πέλλας (1991-2007)....125

Γράφημα 6.2: Ποσοστιαία κατανομή της τουριστικής υποδομής ανά Δήμο στο Ν. Πέλλας (2007)....127

Γράφημα 6.3: Εξέλιξη τουριστικής κίνησης (1993-1997)....144

Γράφημα 7.1: Ηλικιακή Κατανομή Ερωτηθέντων....147

Γράφημα 7.2.: Κατανομή κατά Φύλλο 147

Γράφημα 7.3: Έτη που κατοικούν στο Νομό 148

Γράφημα 7.4: Επίπεδο Εκπαίδευσης Ερωτηθέντων 149

Γράφημα 7.5: Διάθεση Άλλων Πηγών Εισοδήματος 149

Γράφημα 7.6: Πηγές Επιπλέον Εισοδημάτων 150

Γράφημα 7.7: Πλεονεκτήματα της Περιοχής 151

Γράφημα 7.8: Μειονεκτήματα της Περιοχής 152

Γράφημα 7.9: Πρόσφορες Μορφές Τουριστικής Ανάπτυξης 156

Κατάλογος Χαρτών

Χάρτης 5.1: Χάρτης ανάγλυφου του Ν. Πέλλας.....64

Χάρτης 5.2: Χάρτης ισοϋψών Ν. Πέλλας.....65

Χάρτης 5.3: Καλύψεις Γης (1η Κατηγοριοποίηση).....70

Χάρτης 5.4: Καλύψεις Γης (2η Κατηγοριοποίηση).....71

Χάρτης 5.5: Χάρτης περιοχών του ευρωπαϊκού οικολογικού δικτύου NATURA 2000 77

Χάρτης 5.6: Διοικητική Διάρθρωση του Ν. Πέλλας.....78

Χάρτης 5.7: Πληθυσμοί Οικισμών.....82

Χάρτης 5.8: Οδικό και Σιδηροδρομικό Δίκτυο.....95

Χάρτης 6.1: Τουριστικός χάρτης Ν. Πέλλας.....124

Χάρτης 9.1: Συγκεντρωτικές Προτάσεις.....184

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΚΡΩΝΥΜΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

Α.Ε.Π.	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΝ.ΠΕ.	Αναπτυξιακή Πέλλας
Β.Ε.ΠΕ.	Βιομηχανική-Επιχειρηματική Περιοχή
ΒΙ.ΠΕ.	Βιομηχανική Περιοχή
ΒΙΟ.ΠΑ.	Βιομηχανικό Πάρκο
Γ.Π.Σ.	Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο
Δ.Δ.	Δημοτικό Διαμέρισμα
Ε.Γ.Τ.	Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο
Ε.Κ.Τ.	Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ε.Ο.Τ.	Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
Ε.Π.	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ε.Π.ΑΝ.	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας
Ε.Σ.Υ.Ε.	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας
Ε.Τ.Ε.	Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων
Ε.Τ.Π.Α.	Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
Ζ.Ε.Π.	Ζώνες Ειδικής Προστασίας
Ι.Γ.Μ.Ε.	Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών
Κ.Π.Σ.	Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
Ν.Α.	Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση
Ν.Ε.Τ.Π.	Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής
Ο.Ο.Σ.Α.	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

Ο.Π.Α.Α.Χ. Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου

Π.Ο.Π. Προϊόντα Ονομαστής Προέλευσης

Π.Ο.Τ. Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού

Π.Ο.Τ.Α. Περιοχή Οργανωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης

Σ.Χ.Ο.Ο.Α.Π. Σχέδιο Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτών Πόλεων

Τ.Ε.Ι. Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

Τ.Κ.Σ. Τόποι Κοινοτικής Σημασίας

Τ.Σ.Π. Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας

Φ.Ε.Κ. Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

S.C.I. Proposed Sites of Community Interest

S.P.A. Special Protected Areas

S.W.O.T. Strengths Weaknesses Opportunities Threats

W.T.O. World Tourism Organization

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός είναι ένα πολυσύνθετο κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο, το οποίο τις τελευταίες δεκαετίες αναπτύχθηκε ραγδαία σε παγκόσμιο επίπεδο. Στις μέρες μας είναι πλέον μια ευρέως διαδεδομένη δραστηριότητα για τον ανεπτυγμένο κόσμο, κυρίαρχη οικονομική δύναμη για πολλά αναπτυγμένα και αναπτυσσόμενα κράτη και σηματοδοτεί σημαντικές προοπτικές για την ανάπτυξη των υποανάπτυκτων περιοχών της περιφέρειας. Τις τελευταίες δεκαετίες η συνεχής αύξηση του βιοτικού επιπέδου των ατόμων, η αύξηση του ελεύθερου χρόνου και οι σημαντικές επιτεύξεις της τεχνολογίας (κυρίως στον τομέα των μεταφορών και των επικοινωνιών) έχουν αυξήσει δυναμικά τη ζήτηση για διακοπές και αναψυχή.

Η εξέλιξη της τουριστικής ζήτησης φαίνεται να ακολουθεί τις μεταβολές που συμβαίνουν στην ευρύτερη παραγωγική διαδικασία και που σηματοδοτούνται από την αντικατάσταση των προϊόντων μαζικής ομοιόμορφης παραγωγής από προϊόντα που αλλάζουν γρήγορα και προσπαθούν να καλύψουν τη διαφοροποιημένη ζήτηση συγκεκριμένων μικρότερων ομάδων πληθυσμού. Στον τουρισμό, αυτό το φαινόμενο εμφανίζεται με τις λεγόμενες «νέες μορφές» επιλεκτικού τουρισμού (θρησκευτικός, αγροτικός, εκπαιδευτικός, πολιτιστικός, ιαματικός, κινήτρων, θαλάσσιος, περιβαλλοντικός, συνεδριακός, κ.λπ.) που απευθύνονται κατά τεκμήριο σε σχετικά μικρές ομάδες ατόμων με ειδικά ενδιαφέροντα (στροφή από το γενικό στον ειδικό τουρισμό)

Οι τουρίστες αυτοί δεν είναι παθητικοί δέκτες των όσων έχουν οργανωθεί για αυτούς, αλλά συμμετέχουν ενεργά σε κάτι που οι ίδιοι έχουν επιλέξει, είτε γιατί το γνωρίζουν και θέλουν να αποκτήσουν νέες εμπειρίες και να πλουτίσουν τις γνώσεις τους, είτε γιατί θέλουν να το γνωρίσουν, είτε ακόμη γιατί συνδυάζουν την αναψυχή με επαγγελματικές ή άλλες υποχρεώσεις (συνεδριακός, επαγγελματικός, θεραπευτικός, κ.λπ. τουρισμός). Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί ο αγροτουρισμός, όπου η συμβολή του στην ανάπτυξη του αγροτικού χώρου που αποτελεί την πλειοψηφία του ελληνικού χώρου με τις μικρές πληθυσμιακές πυκνότητες, μπορεί να εντοπιστεί μεταξύ άλλων: στη διατήρηση θέσεων εργασίας, τη δημιουργία νέων θέσεων σε άλλους τομείς εκτός γεωργίας, την πολυαπασχόληση, την ενίσχυση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, τη διατήρηση της φύσης και του δομημένου περιβάλλοντος και γενικότερα την ανάπτυξη των περιοχών μέσα από καινοτόμες για αυτές δράσεις.

Στην κοινή πρακτική υπάρχουν δύο προϋποθέσεις για την ανάπτυξη ενός προορισμού, «οι απαραίτητες» και «οι επιβεβλημένες». Οι «απαραίτητες» προϋποθέσεις αναφέρονται στους διάφορους παράγοντες που οδηγούν αρχικά τους ανθρώπους να επισκεφτούν τους διάφορους τουριστικούς προορισμούς, όπως ειδυλλιακά τοπία, καθαρές θάλασσες , αρχαιολογικοί χώροι, κ.λπ.. Εντούτοις, αν και υπάρχουν πολλοί προορισμοί πλούσιοι σε «απαραίτητες» προϋποθέσεις για ανάπτυξη, δεν καταφέρνουν ποτέ να περάσουν από την πιθανότητα της ανάπτυξης στην τελική υλοποίησή της, επειδή στερούνται «επιβεβλημένων» προϋποθέσεων, δηλαδή τη θέληση κάποιου ή κάποιων ατόμων για την ανάπτυξη του τουριστικού τους τομέα, μέσω επενδύσεων για την κατασκευή της απαραίτητης υποδομής και την ίδρυση επιχειρήσεων μεταφοράς, διαμονής, εστίασης και ψυχαγωγίας.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της πόλης της Έδεσσας, που παρόλο που έχει όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις για τουριστική ανάπτυξη, όπως ποικίλες φυσικές ομορφιές, το μειωμένο επενδυτικό ενδιαφέρον έχει αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στην ανάπτυξη του τουρισμού. Συνεπώς η Έδεσσα δεχόταν τα τελευταία χρόνια έναν μεγάλο αριθμό εκδρομέων που επισκεπτόταν την περιοχή για λίγες ώρες, κυρίως για να δουν τους καταρράκτες και ορισμένα άλλα αξιοθέατα και μόνο ένας περιορισμένος αριθμός διέμενε στα καταλύματα που υπάρχουν. Το ενθαρρυντικό για την πόλη της Έδεσσας είναι ότι αυτή η κατάσταση δείχνει να αλλάζει τον τελευταίο καιρό αλλά χρειάζεται πολύ προσπάθεια ακόμα για να καθιερωθεί σαν χώρος παραμονής.

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση του κατά πόσο ένας νομός, ο Νομός Πέλλας, που διαθέτει μεγάλο αριθμό «απαραίτητων» προϋποθέσεων, κάτι που άλλοι νομοί δε διαθέτουν σε τέτοιο βαθμό, μπορεί να αναπτύξει ένα τουριστικό προϊόν που θα εδραιωθεί στον τουριστικό χώρο με την καταλυτική βοήθεια των «επιβεβλημένων» προϋποθέσεων, δηλαδή τη θέληση ορισμένων ατόμων να αναπτύξουν τον τουριστικό τομέα της περιοχής τους, του Νομού Πέλλας.

Κατά την εκπόνηση της εργασίας ακολουθήθηκε μια διαδικασία που βασίστηκε: πρώτον στη θεωρητική προσέγγιση και ανάλυση του τουριστικού φαινομένου και δεύτερον στην πρωτογενή και δευτερογενή έρευνα, με στόχο την κατάστρωση ενός σχεδίου βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης για το Νομό Πέλλας. Τα κυριότερα στάδια της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε είναι αρχικά η βιβλιογραφική έρευνα και η

συλλογή χρήσιμου υλικού, για τον θεωρητικό προσδιορισμό των εννοιών, που άπτονται του θέματος της παρούσας εργασίας και η έρευνα σε προηγούμενες μελέτες και εργασίες με στόχο τη συλλογή πληροφοριών, προτάσεων και συμπερασμάτων για την τουριστική δραστηριότητα του Νομού Πέλλας.

Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκε ταξινόμηση, αξιολόγηση και ανάλυση του συλλεγόμενου υλικού με απώτερο σκοπό την εξαγωγή συμπερασμάτων που θα βοηθούσαν στην αποπεράτωση της εργασίας. Το επόμενο βήμα ήταν η διεξαγωγή πρωτογενούς έρευνας με τη χρήση δομημένων ερωτηματολογίων και τη συμπλήρωση τους με τη μέθοδο της προσωπικής συνέντευξης. Έπειτα συγκεντρώθηκαν, καταγράφηκαν και αναλύθηκαν τα δεδομένα των ερωτηματολογίων με σκοπό την άντληση επιπλέον τουριστικών στοιχείων για το Νομό Πέλλας και την εξαγωγή συμπερασμάτων πάνω στον τουρισμό του. Όλα τα παραπάνω στάδια που ακολουθήθηκαν μαζί με τα αποτελέσματα που διεξήχθηκαν από αυτά, συνέβαλαν στην τελική διαμόρφωση των προτάσεων και των επιλογών, για την κατάρτιση ενός Σχεδίου Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης του Νομού Πέλλας.

Τέλος, όσον αφορά στη δομή της εργασίας, αυτή ολοκληρώνεται σε εννέα κεφάλαια. Τα πρώτα τρία κεφάλαια αποτελούν το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας. Συγκεκριμένα, το πρώτο κεφάλαιο ασχολείται με τη διερεύνηση του τουριστικού φαινομένου και σε αυτό αναλύονται οι ορισμοί που διέπουν το φαινόμενο του τουρισμού, τα είδη του, οι επιπτώσεις του και οι φορείς του. Στο δεύτερο κεφάλαιο, γίνεται μια αναφορά στην εξέλιξη της νομοθεσίας και στα σημαντικότερα ευρωπαϊκά και ελληνικά νομοθετικά κείμενα που ορίζουν το φαινόμενο του τουρισμού. Το τρίτο κεφάλαιο διαπραγματεύεται την έννοια της ανάπτυξης. Δίνει τις βασικές έννοιες, παρουσιάζει τα στάδια της τουριστικής ανάπτυξης, τη βιώσιμη ανάπτυξη που προτείνεται να ακολουθηθεί στη μελέτη, καθώς και τους παράγοντες που επηρεάζουν τα χαρακτηριστικά της τουριστικής ζήτησης.

Το τέταρτο κεφάλαιο μας εισάγει στα «δεδομένα» του Νομού, παρουσιάζοντας γενικά στοιχεία για το Νομό, αλλά και την υφιστάμενη κατάστασή του. Το πέμπτο κεφάλαιο συνεχίζει περιγράφοντάς μας τους τουριστικούς πόρους του Νομού αλλά και το γενικότερο τουριστικό του προφίλ. Στο έκτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται αναλυτικά η έρευνα πεδίου που πραγματοποιήθηκε στο Νομό μαζί με τα συμπεράσματα που προέκυψαν από αυτήν. Το έβδομο κεφάλαιο μας παρουσιάζει την ανάλυση S.W.O.T.

όπου δίνονται τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του Νομού πάνω στον τουρισμό, αλλά και οι ευκαιρίες και οι κίνδυνοι. Το όγδοο κεφάλαιο μας δίνει τις προτάσεις για την βιώσιμη ανάπτυξη του Νομού Πέλλας παρουσιάζοντας συγκεκριμένους στόχους και δράσεις προς αυτήν την κατεύθυνση. Το τελευταίο κεφάλαιο ολοκληρώνει νοηματικά την εργασία δίνοντας τα συμπεράσματά της. Στα παραρτήματα της εργασίας παρουσιάζονται αναλυτικά οι τόποι τουριστικού ενδιαφέροντος, φωτογραφικό υλικό, τα έργα Ο.Π.Α.Α.Χ. στο Νομό και τέλος το ερωτηματολόγιο της έρευνας πεδίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^{Ο}

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

1.1.ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Το «ταξίδι» των θρησκευτικών, εμπορικών και πολεμικών μετακινήσεων της αρχαιότητας και του Μεσαίωνα, όπως φαίνεται με το πέρασμα των αιώνων, εξελίσσεται σύμφωνα με τις μεταβολές της ανθρωπότητας σε μια ευρύτερη δραστηριότητα, τον τουρισμό, ο οποίος αρχίζει να οριοθετείται εννοιολογικά στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα (Βαρβαρέσος, 1998: 15).

Ο τουρισμός είναι ένα σύνθετο φαινόμενο και ως τέτοιο προσέλκυσε το ενδιαφέρον πολλών επιστημών, της ψυχολογίας της κοινωνιολογίας της ανθρωπολογίας, της γεωγραφίας, της ιστορίας, της φιλοσοφίας, της οικολογίας και άλλων. Κάθε μία από τις επιστήμες αυτές προσεγγίζει το τουριστικό φαινόμενο από τη δική της σκοπιά, με αποτέλεσμα να μη χρησιμοποιείται ενιαία ορολογία, αλλά και ούτε να αποδίδεται ίδιο περιεχόμενο στους ορισμούς.

Ο ορισμός του ταξιδιού και του τουρισμού ανήκει στις βασικές ευθύνες του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (ΠΟΤ, World Organization Tourism-WOT) και ως εκ τούτου στο διεθνές συνέδριο στατιστικής που διεξήχθη τον Ιούνιο του 1991 στην Οττάβα του Καναδά με θέμα τις στατιστικές του ταξιδιού και του τουρισμού προτάθηκε ένας νέος ορισμός του τουρισμού που είναι ο ακόλουθος:

> *Ο τουρισμός περιλαμβάνει τις δραστηριότητες των ανθρώπων που ταξιδεύουν και διαμένουν σε περιοχές εκτός του συνήθους περιβάλλοντος όπου ζουν, για όχι περισσότερο από ένα συνεχόμενο έτος, με δραστηριότητες σχετικές με τον ελεύθερο χρόνο, το επάγγελμα κ.λπ. (Gee και άλλοι, 2001).*

Ο τουρισμός σε τελική ανάλυση είναι ένα δυναμικό και ανοικτό σύστημα, που εξελίσσεται και διαφοροποιείται διαχρονικά, ανάλογα με τις διαθέσεις και τα κίνητρα των τουριστών, τις μορφές οργάνωσης, τα πρότυπα συμπεριφοράς και την

κοινωνικοοικονομική κατάστασή τους και ανάλογα με το χρόνο και τον τόπο που λαμβάνουν χώρα οι τουριστικές δραστηριότητες (Σαμολής, 2005: 17-18).

1.2.ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Λόγω του ότι ο τουρισμός αποτελεί ένα πολυσύνθετο φαινόμενο, διαθέτει διακριτά χαρακτηριστικά και επομένως μπορεί να κατηγοριοποιηθεί. Παίρνοντας ως βάση για το διαχωρισμό ποιοτικά αλλά και ποσοτικά χαρακτηριστικά, τον διακρίνουμε στις παρακάτω επιμέρους κατηγορίες.

1.2.1.Συμβατικός και Εναλλακτικός Τουρισμός

Λαμβάνοντας υπόψη το είδος και το περιεχόμενο των τουριστικών δραστηριοτήτων καταλήγουμε σε μια πρώτη διαφοροποίηση μεταξύ συμβατικού και εναλλακτικού. Η αυστηρή διατύπωση των δύο εννοιών είναι δύσκολο να πραγματοποιηθεί, γιατί μία δραστηριότητα με βάση το είδος και το περιεχόμενό της μπορεί να χαρακτηριστεί ως συμβατική, ενώ υπό προϋποθέσεις να είναι εναλλακτική και το αντίστροφο. Παράδειγμα αποτελεί ο χειμερινός τουρισμός στη Γερμανία όπου και θεωρείται συμβατικός λόγω του ποσοστού που κατέχει στην αγορά και στον πληθυσμό, κάτι όμως που δε συμβαίνει και στην Ελλάδα όπου θεωρείται σχετικά νέα και ειδική δραστηριότητα επειδή ακόμα δεν είναι ευρέως διαδεδομένη στον πληθυσμό της (Σκάγιαννης, 2001).

Ο συμβατικός τουρισμός συνήθως ταυτίζεται με τουριστικές δραστηριότητες που ακολουθούν το μοντέλο 4S (sea, sun, sand, sex), αλλά μπορεί, και όπως είδαμε, να καθορίζεται από τις συνήθειες των τουριστών μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο και περιοχή. Ο εναλλακτικός τουρισμός προσδιορίζεται καλύτερα από την έννοια του θεματικού τουρισμού ή του τουρισμού ειδικού ενδιαφέροντος, όπως συχνά αναφέρεται στη ξενόγλωσση βιβλιογραφία. Απευθύνεται σε εξειδικευμένα τουριστικά ενδιαφέροντα και περιλαμβάνει ειδικές μορφές τουρισμού, οι οποίες αναλύονται σε παρακάτω κεφάλαιο (Σκάγιαννης, 2001).

1.2.2.Μαζικός και Μη Μαζικός Τουρισμός

Ο αριθμός των τουριστών που μετακινούνται σε μία συγκεκριμένη τοποθεσία αποτελεί το κριτήριο για το διαχωρισμό αυτό. Εκείνο που καθορίζει τη διάκριση είναι η «απήχηση» που έχει μία δραστηριότητα, το πώς και κυρίως το πόσοι ανταποκρίνονται. Για αυτό μία συμβατική τουριστική δραστηριότητα έχει επικρατήσει να είναι μαζική σε

αντίθεση με μία εναλλακτική που κατά βάση θεωρείται μη μαζική. Επίσης, όπως και προηγουμένως, δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο πολλές φορές να συμβαίνει και το αντίθετο. Παράδειγμα αποτελεί ο χιονοδρομικός τουρισμός στα μεγάλα χιονοδρομικά κέντρα της Ευρώπη, που ενώ είναι μία εναλλακτική μορφή τουρισμού, παρουσιάζει μεγάλη μαζικότητα (Σφακιανάκης, 2000: 27-38).

Παρόλα αυτά, το μοντέλο που έχει επικρατήσει μέχρι και σήμερα είναι εκείνο του μαζικού, συμβατικού τουρισμού έναντι μικρότερων ποσοστών των τουριστικών δραστηριοτήτων που αντιπροσωπεύουν οι εναλλακτικές δραστηριότητες (Stamboulis & Skayannis, 2003).

Βέβαια, θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι προαναφερθείσες κατηγοριοποιήσεις είναι σχετικές και μία σημαντική διαφορά μεταξύ ελληνόγλωσσης και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας αποτελεί το γεγονός ότι στην τελευταία, ο βασικός διαχωρισμός γίνεται μεταξύ μαζικού και εναλλακτικού τουρισμού που ουσιαστικά αποτελούν έννοιες οι οποίες θεωρητικά δεν δύναται να συγκριθούν γιατί αφορούν διαφορετικά χαρακτηριστικά. Η πρώτη αναφέρεται σε αριθμό τουριστών και η δεύτερη στο περιεχόμενο των τουριστικών δραστηριοτήτων.

Η σταδιακή αντικατάσταση του μαζικού μοντέλου από τον «νέο τουρισμό», βασικό στοιχείο του οποίου αποτελούν οι εναλλακτικές μορφές, δικαιολογεί εν μέρει τη διάκριση αυτή (Κράβαρης, 2005: 2). Η παρουσία αυτών των δύο ειδών τουρισμού στον Ελλαδικό χώρο κατά κύριο λόγο, μας οδήγησε στο να οργανώσουμε τη δομή της μελέτης πάνω σε αυτά, χωρίς βέβαια να εξαιρέσουμε τα άλλα είδη.

1.2.3.Εσωτερικός και Εξωτερικός Τουρισμός

Ένας τρίτος διαχωρισμός του τουρισμού είναι αυτός που αφορά τον τόπο προορισμού και διακρίνεται στον εσωτερικό και στον εξωτερικό. Ο εσωτερικός τουρισμός χαρακτηρίζει την περίπτωση όπου οι κάτοικοι μιας χώρας ταξιδεύουν εντός των ορίων αυτής, ενώ ο όρος «εξωτερικός» χρησιμοποιείται όταν οι κάτοικοι μιας χώρας επισκέπτονται μία ξένη χώρα (Κράβαρης, 2005: 3).

Γράφημα 1.1: Τα Είδη του Τουρισμού

Πηγή: Κράβαρης, 2005: 3.

1.3.Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΜΑΖΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ως «μαζικός», σύμφωνα με το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό, ορίζεται ο τουρισμός, που πληροί σωρευτικά τα παρακάτω: απευθύνεται στο ευρύ τουριστικό κοινό, διαμορφώνεται και διεκπεραιώνεται με οργανωμένο τρόπο από τουριστικούς φορείς και επιχειρήσεις και συνδέεται με τις εκάστοτε κυρίαρχες μορφές του.

Ο βασικός τύπος των τουριστικών δραστηριοτήτων του συγκεκριμένου είδους τουρισμού περιλαμβάνει τους όρους sea, sex, sand, sun (4S), οι οποίοι αφενός αποτελούν τα κίνητρα των μαζικών μετακινήσεων και αφετέρου τα χαρακτηριστικά της προσφοράς στους τόπους προορισμού (Stamboulis & Skayannis, 2003).

Ο τομέας της παραγωγής των τουριστικών προϊόντων χαρακτηρίζεται από τα μαζικά, τυποποιημένα και πλήρως οργανωμένα πακέτα διακοπών τα οποία προσφέρονταν κατά κύριο λόγο από τους tour-operators. Ο σημαντικός ρόλος τους αποτελεί επίσης χαρακτηριστικό αυτού του τουρισμού. Αυτοί είναι υπεύθυνοι για την επιλογή τόπων προορισμού και ουσιαστικά είναι αυτοί που ελέγχουν και κατευθύνουν την τουριστική ζήτηση, με βάση τη λογική της μεγιστοποίησης των οικονομικών τους κερδών. Η δραστηριοποίηση των διεθνών αυτών εταιριών, που είναι αποτέλεσμα του μαζικού τουρισμού, μεταφέρει σημαντικό ποσοστό των οικονομικών κερδών εκτός της τοπικής κοινωνίας (Carey & Gountas, 1997 στο Κράβαρης, 2005: 12).

Αυτό το μοντέλο του μαζικού τουρισμού αναφέρεται σε ένα συνδυασμό μαζικών και συμβατικών τουριστικών προτύπων όπου ο τουρίστας θεωρείται προβλέψιμος και κατευθύνεται τόσο από την τιμολογιακή πολιτική των tour-operators, όσο και από το μοντέλο των 4S. Η μαζικοποίηση και τυποποίηση της παραγωγής έχουν σαν αποτέλεσμα την οικονομική συσσώρευση και τη δημιουργία μεγάλων οικονομιών κλίμακας, λόγω της μαζικής κατανάλωσης (Ioannidis & Debbage, 1997 στο Κράβαρης, 2005: 12).

Όσον αφορά στον τομέα της απασχόλησης, τα βασικά χαρακτηριστικά του μαζικού τουρισμού, είναι το μεγάλο ποσοστό του ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού, καθώς και η έλλειψη ευελιξίας στην εργασία, αφού στα πλαίσια ενός τυποποιημένου τρόπου παραγωγής κάθε εργαζόμενος έχει ένα συγκεκριμένο καθήκον (Ioannidis & Debbage, 1997 στο Κράβαρης, 2005: 12).

Ο μαζικός τουρισμός χαρακτηρίζεται επίσης και από «επιλεκτικότητα», όσον αφορά στις περιοχές που θεωρούνται κατάλληλες να ικανοποιήσουν τη μαζική τουριστική ζήτηση. Για αυτό το λόγο, κατάλληλες θεωρούνται εκείνες στις οποίες υπάρχουν σημαντικές φυσικές και τεχνητές υποδομές, εκτεταμένες ακτές, μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες, οργανωμένα δίκτυα μεταφορών αλλά και το απαιτούμενο εργατικό δυναμικό. Αυτόματα λοιπόν, ένα μεγάλο ποσοστό περιοχών «εξαιρείται» από τη τουριστική αναπτυξιακή διαδικασία, αφού δεν είναι σε θέση να ανταγωνιστούν τα παραθαλάσσια θέρετρα, που προβάλλονται ως ιδανικοί προορισμοί.

Παράλληλα και κυρίως λόγω του είδους των καταναλωτικών προτύπων το συγκεκριμένο τουριστικό είδος χαρακτηρίζεται από μεγάλη εποχικότητα, κάτι που κάνει το τουριστικό προϊόν ιδιαίτερα ευπαθές. Η χρονική κατανομή των τουριστικών ροών δεν επεκτείνεται ούτε στην καλύτερη περίπτωση πέραν του επταμήνου Απρίλιος – Οκτώβριος, ενώ οι μέγιστες τιμές παρατηρούνται κατά την καλοκαιρινή περίοδο και κυρίως τον Ιούλιο και τον Αύγουστο (ΕΟΤ στο Τάρτας, 2000: 191). Επόμενο είναι λοιπόν, μετά τις σοβαρές πιέσεις και τον κίνδυνο κορεσμού στη διάρκεια της τουριστικής περιόδου, να υπάρχει όχι μόνο περιορισμένη απόδοση των υποδομών αλλά και σημαντικές διακυμάνσεις στα οικονομικά μεγέθη και τα επίπεδα απασχόλησης των τοπικών κοινωνιών.

Γενικότερα, είναι σαφές ότι στα πλαίσια του μαζικού τουριστικού μοντέλου, η τοπική κοινωνία δεν έχει τη δυνατότητα να ελέγξει την τουριστική ανάπτυξη. Η εξασφάλιση μιας, μεγάλης κλίμακας, συγκέντρωσης τουριστικών δραστηριοτήτων γίνεται αυτοσκοπός ενώ ο σχεδιασμός απουσιάζει. Η περιβαλλοντική υποβάθμιση, η υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων, η αισθητική αλλοίωση και γενικότερα τα έντονα προβλήματα που συνεπάγεται ο κορεσμός των συγκεκριμένων περιοχών αποτελούν για τους διοργανωτές θέματα δευτερεύουσας σημασίας. Επιπρόσθετα, η τοπική κοινωνία πλήττεται από ένα σύνολο αρνητικών κοινωνικών επιπτώσεων, όπως η μίμηση ξενόφερτων κοινωνικών προτύπων αλλά και η εγκατάλειψη των επαγγελματικών δραστηριοτήτων προς όφελος του τουρισμού, γεγονότα που εμφανίστηκαν ακριβώς λόγω της μαζικής διάστασης του κυρίαρχου τουριστικού είδους (Douglas, 2001: 35-38, Mathieson & Wall, 1992: 174-175).

Τέλος, στον μαζικό τουρισμό παρατηρείται μία τάση οριζοντιοποίησης στον τρόπο συγκέντρωσης των επιχειρήσεων, καθώς οι εταιρίες έχουν ως στόχο την επέκταση του μεγέθους αγοράς τους με τα ήδη υπάρχοντα παραγωγικά μέσα. Έτσι, μέσα από συμφωνίες ή εξαγορές, που στόχο είχαν τη διόγκωση του μεριδίου τους στην αγορά, συγκεντρώνονταν στις εταιρίες αυτές, ένα μεγάλο ποσοστό των τουριστικών επιχειρήσεων και υπηρεσιών σε παγκόσμια κλίμακα. Με αυτόν τον τρόπο, οι εταιρίες αυτού του τύπου συνδέονταν με ξενοδοχεία, αεροπορικές εταιρίες, τράπεζες κ.α. διαμορφώνοντας ένα ολιγοπωλιακό περιβάλλον στον παγκόσμιο τουρισμό (Bywater, 1992: 43-46).

Πίνακας 1.1: Χαρακτηριστικά Μαζικού Τουρισμού

- Συλλογική κατανάλωση από μη διακριτούς τουρίστες
- Μεγάλα ποσοστά τουριστών που όμως σχετίζονται με έναν κύκλο μαζικής παραγωγής (εποχικότητα)
- Ιδιαίτερα τυποποιημένη, άκαμπτη και εξαρτώμενη από οικονομίες κλίμακας παραγωγή
- Το συλλογικό ενδιαφέρον των τουριστών εστιάζεται σε τόπους (παραθεριστικά θέρετρα) που είναι σχεδιασμένοι για να συγκεντρώνουν την εποχική και πολωμένη κατανάλωση (εποχικότητα)
- Μη διαφοροποιημένο προϊόν – ομοιότητα υποδομών και εμπειριών
- Ομοιόμορφη ζήτηση – ομοιότητα στις απαιτήσεις των τουριστών
- Χαμηλές τιμές – σημαντικές οι εκπτώσεις και οι μειωμένες τιμές

Πηγή: Shaw & Williams, 2004 στο Κράβαρης, 2005: 14

1.4.ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΑΖΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ - ΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟ

Το σύνολο των διεθνών εξελίξεων, που είχε ως αποτέλεσμα την αναδιάρθρωση της παραγωγικής διαδικασίας και των καταναλωτικών προτύπων, επηρέασε άμεσα και τη βιομηχανία του τουρισμού. Το μαζικό τουριστικό μοντέλο αντικαθίσταται κατά κάποιο τρόπο από ευέλικτες τουριστικές μορφές που δίνουν έμφαση στην ατομικότητα και στην οικονομία (Ioannidis & Debbage, 1997 στο Κράβαρης, 2005: 17). Σε αυτό το σημείο πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι εναλλακτικές μορφές δεν αναιρούν τον μαζικό τουρισμό και ούτε πρόκειται να τον αντικαταστήσουν, απλώς θα τον συμπληρώσουν και με το πέρασμα των χρόνων ίσως να υποκαταστήσουν ένα τμήμα του.

Πλέον τα πρώτα προβλήματα που δημιουργεί ο μαζικός τουρισμός είναι εμφανή. Στο επίκεντρο της αμφισβήτησης τίθεται το ακολουθούμενο πρότυπο ανάπτυξης, στο οποίο κυριαρχούν οι παραγωγικές σχέσεις που εγκαθιδρύει ο οργανωμένος μαζικός τουρισμός. Η κριτική που αναπτύσσεται εστιάζει κυρίως στις δυσμενείς επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης (αναλύονται σε παρακάτω κεφάλαιο), στην εξάρτηση των τοπικών οικονομιών από την τουριστική ζήτηση και τη

μονοκαλλιέργεια του τουρισμού, που οδηγεί τις περισσότερες παραγωγικές δραστηριότητες σε μαρασμό (Urry, 2002 στο Κράβαρης, 2005:17).

Η εξάρτηση από τον αλλοδαπό τουρισμό και από ένα συγκεκριμένο αριθμό εθνοτήτων σε συνδυασμό με τις ομάδες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος τουριστών, που περιλαμβάνει το μαζικό μοντέλο, συνεπάγονται χαμηλού επιπέδου και συναλλαγματικής απόδοσης τουριστικές δραστηριότητες. Επιπροσθέτως η μεγάλη εποχικότητα και το «ευπαθές» του προϊόντος έθεσαν σημαντικά ρίσκα και προκλήσεις στις χώρες που ακολουθούσαν αυτό το μοντέλο, καθιστώντας τις οικονομίες τους ιδιαίτερα ασταθείς.

Η διαχρονική μείωση των θέσεων απασχόλησης, το ανειδίκευτο και περιστασιακό της εργασίας και η εξέλιξη των πολλαπλασιαστικών οφελών για τους άλλους κλάδους της οικονομίας είναι τα κυριότερα επιχειρήματα που συνοδεύουν την κριτική για τα αμφισβητήσιμα οικονομικά οφέλη της τουριστικής ανάπτυξης (Τσάρτας, 1996 στο Κράβαρης, 2005: 18).

Η αναζήτηση της ποσότητας, στα πλαίσια του μαζικού τουρισμού, αδιαφορώντας για την ποιότητα, είχε σαν αποτέλεσμα σε ορισμένες περιοχές τη μείωση των αφίξεων ενώ οδήγησε τις επενδύσεις σε στασιμότητα. Οι αρχικές προσδοκίες των κατοίκων για ταχύτατη τουριστική ανάπτυξη και οι υπεραισιόδοξες προβλέψεις των οικονομολόγων για τα τουριστικά οφέλη διαψεύστηκαν. Η τελική απόδοση και ωφέλεια του τουρισμού ήταν για πολλές περιοχές μικρότερη του αναμενόμενου (Urry, 2002 στο Κράβαρης, 2005: 18).

Ο διεθνής ανταγωνισμός που αναπτύχθηκε στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης ενέτεινε τις πιέσεις στις τουριστικές περιοχές. Σε περιοχές που εμφάνισαν προβλήματα λόγω της τουριστικής ανάπτυξης, τα κέρδη μειώθηκαν εξαιτίας του ανταγωνισμού που υφίσταται το προϊόν της περιοχής από περιοχές που διέθεταν το ίδιο προϊόν αλλά με συστατικά καλύτερης ποιότητας. Το τουριστικό προϊόν δεν ήταν πλέον ελκυστικό ενώ οι ίδιες έπαψαν να αποτελούν τόπο έλξης για τους τουρίστες. Σταδιακά λοιπόν ένας αριθμός περιοχών που θεωρήθηκαν λιγότερο ανταγωνιστικές ή ποιοτικές οδηγήθηκε στην υποβάθμιση (Shaw & Williams, 2004 στο Κράβαρης, 2005: 19).

Ο μεγάλος αριθμός τουριστών και η απουσία σχεδιασμού κατέστησαν σε πολλές περιπτώσεις ανεξέλεγκτη την τουριστική ανάπτυξη και δημιούργησαν τεράστια

περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα. Γηγενείς πληθυσμοί έχασαν την πολιτιστική τους ταυτότητα, φυσικά οικοσυστήματα υποβαθμίστηκαν και σημαντικοί φυσικοί πόροι αλλοιώθηκαν. Οι δυσμενείς επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού είχαν σαν αποτέλεσμα να ανατρέψουν την πρότερη ειδυλλιακή εικόνα του.

Η αναζήτηση ευκαιριών συγκέντρωσης κεφαλαίου λόγω της παγκοσμιοποίησης του τουρισμού και οι μεταβολές στην παραγωγή που δημιούργησαν νέους τόπους τουριστικής κατανάλωσης, η αύξηση της ζήτησης διαφορετικού τύπου διακοπών λόγω αλλαγής των καταναλωτικών προτύπων και η ευέλικτη παραγωγή που επέτρεψε τη διαφοροποίηση και προσαρμογή των τουριστικών προϊόντων στις νέες απαιτήσεις διαμορφώνουν το πλαίσιο της μετάβασης προς ένα νέο τουριστικό μοντέλο (Agarwal, 2002 στο Κράβαρης, 2005: 19).

Οι τουρίστες με τις επιλογές τους αμφισβητούν την κυριαρχία του οργανωμένου ταξιδιού - πακέτου που δεν επέτρεπε την αυτονομία κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στον τόπο υποδοχής και αναζητούν αυθεντικές ταξιδιωτικές εμπειρίες. Αναζητούν στις επιλογές τους την καινοτομία και τη διαφορετικότητα ενώ εκφράζουν και την ανάγκη να διατηρήσουν ένα βαθμό οικειότητας με τους τόπους που επισκέπτονται (Shaw & Williams, 2004 στο Κράβαρης, 2005: 19, Weiller & Hall, 1992: 200-204).

Το τουριστικό προϊόν συνεχώς διαφοροποιείται, ώστε να απευθύνεται στα διαφορετικά κίνητρα και τις προτιμήσεις των καταναλωτών, όπως κάθε άλλο προϊόν που, ξεκινώντας από κάποια βασικά χαρακτηριστικά, σταδιακά εξειδικεύεται. Στην περίπτωση του τουρισμού, την εξειδίκευση αυτή σηματοδοτεί η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών που σχετίζονται με τα ειδικά κίνητρα που οδηγούν τους τουρίστες στα ταξίδια. Ο τουρισμός γίνεται πλέον ένα καταναλωτικό προϊόν με ποικιλία χαρακτηριστικών που επιτρέπουν στις εταιρίες οι οποίες ασχολούνται με αυτόν να διαμορφώσουν ένα ευέλικτο και ανταγωνιστικό μάρκετινγκ με στόχο τις διαφορετικές ομάδες καταναλωτών. Το προϊόν «τουρισμός» επομένως τμηματοποιείται για να μπορέσει να καλύψει τη ζήτηση του μεγάλου και διαφορετικού πλήθους των αγοραστών του (Douglas, 2001: 8-9).

Οπαδοί των νέων μορφών είναι κοινωνικές ομάδες και κινήματα που υποστηρίζουν την αναζήτηση της ποιότητας στο ταξίδι και τη σύνδεση αυτού του τουρισμού με την προστασία του περιβάλλοντος και την ανάπτυξη ενός διαφορετικού

προτύπου τοπικής ανάπτυξης. Έτσι καταλήγουμε λοιπόν στην εμπέδωση μιας ομάδας προτύπων τουριστικής ανάπτυξης που το καθένα ανταποκρίνεται και σε ένα ιδιαίτερο τμήμα της διαμορφούμενης τουριστικής ζήτησης και συμβάλλουν σε μία ηπιότερη τουριστική ανάπτυξη προς όφελος τόσο των τοπικών κοινωνιών όσο και των τουριστών.

Κλείνοντας, συμπεραίνουμε ότι οι παράγοντες που σηματοδοτούν την αμφισβήτηση του προτύπου του οργανωμένου τουρισμού δεν αποτελούν συγκροτημένη κίνηση ούτε ξεκινούν από την ίδια αφετηρία, καταλήγουν όμως σε μία κοινή επισήμανση, την ανάγκη αλλαγών στο κυρίαρχο πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης. Το νέο τουριστικό πρότυπο που διαμορφώνεται κατευθύνεται προς την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας, την προστασία της κοινωνικής, πολιτιστικής και περιβαλλοντικής δομής και την κάλυψη της ζήτησης που προέρχεται από τους τουρίστες των εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

1.5.Ο ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.5.1.Ορισμός Εναλλακτικού Τουρισμού

Τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί το ενδιαφέρον για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού από τουριστικούς επενδυτές και φορείς ανάπτυξης που δεν είναι ικανοποιημένοι από τη μαζικοποίηση της τουριστικής διακίνησης και τις επακόλουθες αρνητικές της συνέπειες. Σύμφωνα με τον Butler (1990) στο Ανδριώτης (2003: 140), οι εναλλακτικοί τύποι τουρισμού (και τουρίστα) επιφέρουν λιγότερες αρνητικές συνέπειες στους προορισμούς υποδοχής τουριστών χωρίς όμως να μειώνουν τα θετικά οικονομικά αποτελέσματα, πραγματικότητα επιθυμητή από όλους όσους βρίσκονται σε θέσεις κλειδιά στην τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής καθώς και τον ντόπιο πληθυσμό.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού δίνουν την ευκαιρία στις χώρες να μειώσουν στο ελάχιστο δυνατό ή ακόμα και αν είναι δυνατόν να εξαλείψουν τις εξωγενείς επιδράσεις, να αναπτύξουν τη δική τους υποδομή, ώστε να συμμετέχουν οι ίδιες ενεργά στην ορθολογική ανάπτυξή τους και όχι παθητικά παραχωρώντας τα όλα σε ξένους επιχειρηματίες και ξένους θεσμικούς παράγοντες του τουριστικού χώρου (Fenel, 1991: 32).

Πως μπορούμε όμως να ορίσουμε όσο το δυνατό ακριβέστερα την έννοια του εναλλακτικού τουρισμού αλλά και ποιες μορφές τουρισμού θεωρούνται εναλλακτικές

συγκρινόμενες με ποιες άλλες; Μια προσπάθεια απόδοσης της έννοιας αποκαλύπτει ότι ο εναλλακτικός τουρισμός θεωρείται εναλλαγή της τουριστικής μαζικοποίησης και ως εκ τούτου έχει διαφορετικές επιπτώσεις και πρακτικές ανάπτυξης. Συνεπώς οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι αυτές που αντιτίθενται στις μέχρι τώρα παραδοσιακές μορφές μαζικής τουριστικής ανάπτυξης (Ανδριώτης, 2003: 141).

Πολλοί συγγραφείς, όπως οι Cazes (1989), Himmetoglu (1992), Mader (1988) και Weaver (1991) στο Ανδριώτης (2003: 141), θεωρούν τον εναλλακτικό τουρισμό ως μια σύγχρονη μορφή ανάπτυξης που έχει ερμηνευτεί σε σχέση με άλλες εκφράσεις όπως: «κατάλληλος», «οικο-», «ήπιος», «υπεύθυνος», «ελεγχόμενος», «χαμηλών προσκρούσεων», «ευγενής», «μικρής κλίμακας», «διαφορετικός», «επιδέξιος», «παρορμητικός», «αντιτουρισμός», «συμμετοχικός» και «πράσινος».

Καμία όμως από τις παραπάνω εκφράσεις δεν εξειδικεύει και δεν μας αποδίδει μια ολοκληρωμένη έννοια του εναλλακτικού τουρισμού, όπως έχει παρουσιαστεί από τον Inskeep και παρατίθεται παρακάτω:

> Ο εναλλακτικός τουρισμός είναι μικρής κλίμακας, μη συμβατικής φύσης, μη μαζικής εξειδίκευσης καθώς και κοινωνικά και περιβαλλοντολογικά ευαίσθητος και γεμάτος σεβασμό, σε αντίθεση με το συμβατικό τύπο μαζικού τουρισμού σε μεγάλα θέρετρα (Inskeep, 1991: 166).

Συνεπώς ο εναλλακτικός τουρισμός είναι μια διαδικασία που προωθεί μια μορφή ταξιδιού, φιλική προς το περιβάλλον, επιτρέποντας θετικές κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και από κοινού βιώματα μεταξύ των μελών διαφορετικών κοινωνιών.

1.5.2.Χαρακτηριστικά του Εναλλακτικού Τουρισμού

Εξετάζοντας χαρακτηριστικά των εναλλακτικών μορφών γενικά μπορούμε να πούμε ότι αντανακλούν τη διαφοροποίηση της τουριστικής αγοράς σε σχέση με το σύγχρονο, μαζικό, συμβατικό τουρισμό. Αφορούν συνήθως μικρές ομάδες που ταξιδεύουν για να γνωρίσουν και να εξερευνήσουν μία περιοχή και σχετίζονται με τα μακροχρόνια επαγγελματικά ή μη ενδιαφέροντα των τουριστών (Inskeep, 1994: 19). Έτσι λοιπόν στην περίπτωση των εναλλακτικών μορφών η παραγωγή είναι άμεσα ανταποκρινόμενη στην αγορά και καθορίζεται από τη ζήτηση. Σε αυτό το είδος του τουρισμού ο καταναλωτής – τουρίστας είναι αυτός ο οποίος με τις επιλογές του κατευθύνει την παραγωγική διαδικασία.

Ακόμα εμφανής είναι και η αντίθεση η οποία έγκειται στα κίνητρα των ταξιδιών και τα αναπτυξιακά και οργανωτικά χαρακτηριστικά των «νέων μορφών» σε σύγκριση με αυτά του μαζικού τουρισμού. Ο στόχος ενός ταξιδιού μπορεί κάποιες φορές να παραμένει ο ίδιος όπως με το μαζικό τουρισμό, ωστόσο όμως αυτό το οποίο αλλάζει στην περίπτωση των εναλλακτικών μορφών είναι το περιεχόμενο και το νόημα της ταξιδιωτικής εμπειρίας.

Την αλλαγή των καταναλωτικών και παραγωγικών προτύπων έρχεται να συμπληρώσει η αποκαθετοποίηση της παραγωγής και η επικράτηση της διαγώνιας ολοκλήρωσης με τη διασπορά των τμημάτων της παραγωγής σε ένα σύνολο επιχειρήσεων. Οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις συνεργάζονται με εταιρίες καθαρισμού και κέιτερινγκ (catering) ενώ οι αεροπορικές εταιρίες σχηματίζουν δίκτυα συνεργασίας υπό τη μορφή στρατηγικών συμμαχιών (Ioannidis & Debbage, 1997 στο Κράβαρης, 2005: 22).

Με τις εναλλακτικές μορφές αίρεται η επιλεκτικότητα του μαζικού μοντέλου όσον αφορά στις τουριστικές περιοχές. Τις νέες τουριστικές περιοχές, που δεν είναι κατ' ανάγκη παραθεριστικές, χαρακτηρίζουν τα φυσικά συγκριτικά πλεονεκτήματα. Οι εναλλακτικοί προορισμοί διαθέτουν πλούσιο φυσικό περιβάλλον, ελκυστικά τοπία, σημαντική πολιτιστική κληρονομιά και τουριστικές υποδομές μικρής κλίμακας αλλά υψηλών απαιτήσεων. Έτσι η τουριστική κατανάλωση ενσωματώνει την έννοια της ποιότητας σε συνδυασμό με το ενδιαφέρον για την ορθολογική διαχείριση και την προστασία του περιβάλλοντος (Κράβαρης, 2005: 23).

Με την εμφάνιση των νέων προορισμών αλλάζει και ο τύπος των τουριστών. Η αύξηση του όγκου και της ταχύτατης ροής γνώσης και πληροφοριών, λόγω των νέων τεχνολογιών, αυξάνουν το μορφωτικό επίπεδο και δημιουργούν πλήρως ενημερωμένους τουρίστες. Οι «νέοι» τουρίστες δε βασίζουν πλέον τις επιλογές τους αποκλειστικά στο κόστος αλλά και στην ικανοποίηση των ενδιαφερόντων τους. Ο ανταγωνισμός των τιμών αντικαθιστάται από τον ανταγωνισμό της καινοτομίας που στηρίζεται στη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος (Poon, 1993 στο Shaw & Williams, 2004 στο Κράβαρης, 2005: 23).

Όσον αφορά στη ζήτηση, είναι σίγουρα μικρότερη από αυτή του μαζικού τουρισμού. Εντούτοις, τα ποσοστά κερδοφορίας σε σχέση με τον αριθμό των τουριστών

είναι αρκετά μεγαλύτερα αφού το κόστος των εξειδικευμένων μορφών είναι σχετικά υψηλό. Υπολογίζεται μάλιστα ότι το κόστος μπορεί να είναι ακόμα και διπλάσιο από τα αντίστοιχα πακέτα του μαζικού τουρισμού (Carey & Gountas, 1997 στο Κράβαρης, 2005: 23). Στα πλαίσια του εναλλακτικού τουρισμού προωθείται η τοπική πρωτοβουλία και περιορίζονται οι οικονομικές διαρροές. Αποτέλεσμα της τοπικής πρωτοβουλίας είναι και το μεγαλύτερο ποσοστό των τουριστικών υποδομών, κάτι που περιορίζει σημαντικά την εισροή κεφαλαίων και την εξάρτηση από ξένες χώρες. Η τοπική κοινωνία αποκτά ενεργό ρόλο στη διαδικασία σχηματισμού του τουριστικού προϊόντος και είναι σε θέση να ελέγξει την τουριστική ανάπτυξη και να περιορίσει τις αρνητικές συνέπειες.

Στα πλαίσια της γενικότερης διαφοροποίησης μεταλλάσσεται και ο ρόλος των tour-operators, που είναι υπεύθυνοι για την προβολή και την πώληση του πολυσχιδούς τουριστικού προϊόντος. Στόχος τους είναι να προβάλλουν τους νέους προορισμούς και να αναδείξουν τουριστικές μορφές που δίνουν έμφαση στον πολιτισμό, το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον αλλά και τον τρόπο ζωής της τοπικής κοινωνίας. Ο κυρίαρχος ρόλος τους στη διαμόρφωση της ζήτησης περιορίζεται ενώ σαφώς περιορισμένα, σε σχέση με τα οργανωμένα πακέτα του μαζικού μοντέλου, είναι και τα οικονομικά τους κέρδη.

1.5.3. Οι Κυριότερες Μορφές του Εναλλακτικού Τουρισμού

Πριν προχωρήσουμε στην κατηγοριοποίηση των μορφών του εναλλακτικού τουρισμού, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι διεθνείς εννοιολογικοί όροι που έχουν επικρατήσει για την περιγραφή αυτού του είδους μορφών του τουρισμού είναι «ειδικές» και «εναλλακτικές»[1]. Μία αρκετά ακριβή απόδοση των ορισμών έχουν κάνει οι κ. κ. Χ. Κοκκώσης και Π. Τσάρτας (2001) οι οποίοι δίνονται παρακάτω:

> *Ειδικές μορφές τουρισμού χαρακτηρίζονται λόγω της ύπαρξης ενός ειδικού και κυρίαρχου κινήτρου στη ζήτηση (π.χ. συνέδρια, οικολογία, πολιτισμός) και από την ανάπτυξη μιας αντίστοιχης ειδικής υποδομής στις τουριστικές περιοχές που αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση των τουριστών της κάθε ειδικής μορφής (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001:82).*

[1] Οι συγκεκριμένοι όροι χρησιμοποιούνται εκτενώς στο Weiller & Hall, 1992 και στο Inskeep, 1994, ενώ μια εννοιολογική προσέγγιση του όρου έχουμε και στο Douglas, 2001.

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, αποτελούν τμήμα των ειδικών μορφών και χαρακτηρίζονται επίσης από την ύπαρξη ενός κυρίαρχου ειδικού κινήτρου στη ζήτηση το οποίο συνδέεται με συγκεκριμένα θέματα όπως: φυσιολατρία, αθλητισμός, περιβάλλον κ.α. Οι τουρίστες επιλέγουν έναν τρόπο οργάνωσης και διεξαγωγής του ταξιδιού στον οποίο κυριαρχεί η αυτονομία στις επιλογές και η ελάχιστη χρήση υπηρεσιών οργανωμένου τουρισμού. Επιπλέον, καταγράφεται και σε αυτές τις μορφές η ανάπτυξη μιας ειδικής υποδομής για τους συγκεκριμένους τουρίστες. Τέλος, χαρακτηριστικό των εναλλακτικών μορφών τουρισμού αποτελεί ο σεβασμός της τοπικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής υποδομής (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001:82).

Ο μεγάλος αριθμός των μορφών αντικατοπτρίζει την διαρκώς αυξανόμενη σημασία τους και τη θέση τους στην παγκόσμια αγορά. Κρίνεται λοιπόν σκόπιμο να γίνει μια σύντομη περιγραφή τους, που τίθενται σε εφαρμογή σε ολόκληρο τον κόσμο (βλ. Πίνακα 1.2).

Οι μεγαλύτερες ίσως κατηγορίες εναλλακτικών μορφών, που περιλαμβάνουν και ένα πλήθος διαφόρων τύπων είναι ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός και ο πολιτιστικός τουρισμός.

1.5.3.1.Αγροτουρισμός

Αφορά στη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων και ενοικιαζομένων δωματίων σε εξωαστικούς μικροσυνοικισμούς και καλύπτει την υποδοχή και φιλοξενία τουριστών σε αγροκτήματα, όπου οι φιλοξενούμενοι συμμετέχουν στη ζωή των αγροτών και στις αγροτικές δραστηριότητες γενικότερα.

Πιο συγκεκριμένα, αγροτουρισμός είναι η μορφή του τουρισμού που αναπτύσσεται σε αγροτικές περιοχές που δεν έχουν κορεστεί τουριστικά και συνδέεται με κοινωνικές, περιβαλλοντικές, πολιτισμικές και κοινωνικές, οι οποίες ενεργοποιούν τις παραγωγικές, πολιτιστικές και αναπτυξιακές δυνάμεις του τόπου όπου δραστηριοποιούνται και επιτρέπουν τόσο στους οικοδεσπότες όσο και στους φιλοξενούμενους-επισκέπτες να υφίστανται αλληλεπιδράσεις και να μοιράζονται εμπειρίες (Ελληνικός Τουρισμός 2005/24: 6). Αναφέρεται σε τουριστικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται από άτομα που απασχολούνται κυρίως στον πρωτογενή τομέα, αλλά και από κατοίκους αγροτικών περιοχών και ειδικότερα από οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές αγροτουριστικές μονάδες παροχής

υπηρεσιών και αγαθών με σκοπό την ενίσχυση του γεωργικού εισοδήματος, την διαφύλαξη και προώθηση της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, του φυσικού περιβάλλοντος και της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας (Ιακωβίδου, 2000: 69-70).

Το αγροτουριστικό προϊόν επομένως δεν περιορίζεται μόνο στην παροχή καταλύματος και εστίασης αλλά περιλαμβάνει και ένα πλήθος δραστηριοτήτων (π.χ. γευσιγνωσία-οινογνωσία), οι οποίες αξιοποιούν τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους της περιοχής.

1.5.3.2.Περιβαλλοντικός Τουρισμός-Οικοτουρισμός

Είναι ο τουρισμός στη φύση, που περιλαμβάνει εκπαίδευση και ερμηνεία του φυσικού περιβάλλοντος και την ανάδειξη και αξιοποίηση των φυσικών πόρων μιας περιοχής. Τουρισμός δηλαδή, που συνδυάζει την τοπική οικονομική ανάπτυξη, τη διαφύλαξη της ποιότητας του περιβάλλοντος, την ανάδειξη των φυσικών πλεονεκτημάτων και διέπεται από τις αρχές της αειφορικής περιβαλλοντικής διαχείρισης (Ελληνικός Τουρισμός, 2005/24: 6).

Επομένως ο οικοτουρισμός είναι ένας γενικός όρος για τον τουρισμό σε φυσικές τοποθεσίες, όπου δίνεται έμφαση στην κατανόηση και συντήρηση του φυσικού περιβάλλοντος. Ουσιαστικά είναι τουρισμός που βασίζεται σε μια οικοκεντρική φιλοσοφία. Ενθαρρύνει μια μακροπρόθεσμη άποψη του περιβάλλοντος και ενσωματώνει την αρχή του «υπεύθυνου τουρισμού». Αποκλείει διάφορες άλλες μορφές όπως ο τουρισμός περιπέτειας στον οποίο έμφαση δίνεται στη δραστηριότητα και όχι στο περιβάλλον και το γηγενή τουρισμό, κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα του οποίου είναι ο τοπικός πολιτισμός και η παραδοσιακή κληρονομιά. Αντίθετα, η συγκεκριμένη μορφή περιλαμβάνει μορφές όπως ο φυσιολατρικός τουρισμός και ο τουρισμός άγριας ζωής. Επίσης περιλαμβάνει δραστηριότητες αναψυχής συμβατές με την προστασία του περιβάλλοντος, όπως περιηγήσεις, πεζοπορίες, παρατήρηση ορνιθοπανίδας (bird watching), βοτανολογία αλλά και προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (Douglas, 2001: 288-289).

1.5.3.3.Πολιτιστικός Τουρισμός

Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί μία μορφή τουρισμού, που στοχεύει στην ανακάλυψη μνημείων και τοποθεσιών. Το αντικείμενο είναι η απόκτηση γνώσεων και

εμπειριών γύρω από τα πολιτισμικά και καλλιτεχνικά στοιχεία κάθε περιοχής και την κληρονομά της (ιστορικά, λαογραφικά, αρχιτεκτονικά στοιχεία). Επιπροσθέτως, περιλαμβάνει επίσκεψη σε μνημεία (χαρακτηρισμένα ή όχι), μουσεία, παραδοσιακούς οικισμούς, οικισμούς που διατηρούν τον παραδοσιακό κοινωνικό ιστό, οικισμούς στους οποίους λαμβάνουν χώρα παραδοσιακές δραστηριότητες και τοπικά φεστιβάλ.

Οι γνήσιοι πολιτιστικοί τουρίστες, που έχουν ως αρχικό κίνητρο για το ταξίδι τους τον πολιτισμό, αποτελούν τη μειονότητα. Εάν αναφερόμαστε απλώς σε αυτήν την ομάδα, ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί μια ειδικού ενδιαφέροντος μορφή ταξιδιού. Άλλες ομάδες τουριστών μπορούν επίσης να ταξινομηθούν ως πολιτιστικοί τουρίστες, δεδομένου ότι επωφελούνται από πολιτιστικούς πόρους κατά τη διάρκεια της ταξιδιωτικής εμπειρίας, η οποία προκύπτει από άλλα κίνητρα (όπως η αναψυχή, η δουλειά, η επίσκεψη συγγενών ή φίλων, ή η επίσκεψη αξιοθέατων). Για αυτούς τους τουρίστες, ο πολιτισμός είναι ένα δευτερεύον, βοηθητικό ή ενδεχόμενο κίνητρο.

Ο πολιτιστικός τουρισμός περιλαμβάνει επίσης προσαρμοσμένες εξορμήσεις επισκεπτών σε άλλους πολιτισμούς και τόπους, όπου μαθαίνουν για τις τοπικές κοινωνίες, τον τρόπο ζωής, την κληρονομιά και τις τέχνες. Η έμφαση εδώ δίνεται στην εκπαιδευτική, εμπειρική και επικοινωνιακή εμπειρία και στην αυθεντικότητα τέτοιων συναντήσεων. Δίνεται έτσι μια πιο ανθρωπολογική και εθνογραφική διάσταση στην εμπειρία επιτυγχάνοντας ένα επίπεδο διαπροσωπικής και διαπολιτισμικής επικοινωνίας που είναι απούσα από το συμβατικό τουρισμό, ένα είδος πολιτιστικής εμβάπτισης. Έτσι ο πολιτιστικός τουρισμός περιλαμβάνει μορφές όπως ο μουσειακός και αρχαιολογικός τουρισμός (Douglas, 2001: 114-115).

1.5.3.4.Επαγγελματικός-Συνεδριακός Τουρισμός

Περιλαμβάνει άλλες μορφές όπως ο εκθεσιακός, ο σεμιναριακός και επιχειρηματικός τουρισμός και τουρίστες οι οποίοι ταξιδεύουν με βάση επαγγελματικά κίνητρα. Σχετίζεται με τη διοργάνωση σεμιναρίων, εκθέσεων, συνεδρίων που όμως προσφέρουν και άλλες δραστηριότητες, γνωστές και ως pre and post conference activities (προ και μετά συνεδρίου δραστηριότητες). Ο συνεδριακός τουρισμός είναι μία μορφή που απευθύνεται σε τουρίστες υψηλών εισοδημάτων και αποδίδει κατά κεφαλήν εισοδήματα περισσότερο από το διπλάσιο του μαζικού.

Απαραίτητη για την ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού είναι η ύπαρξη σύγχρονης συνεδριακής υποδομής, άρτιων συγκοινωνιών από και προς τα συνεδριακά κέντρα, ικανοποιητική ξενοδοχειακή υποδομή (deluxe AA και A κατηγορίας) προσιτής στο «μέσο» σύνεδρο-τουρίστα, ψυχαγωγικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων και καλών κλιματολογικών συνθηκών (Ελληνικός Τουρισμός, 2005/24: 5).

1.5.3.5.Ιαματικός Τουρισμός – Τουρισμός Υγείας

Περιλαμβάνει υπηρεσίες που σχετίζονται με την υγεία, όπως ιατρικό έλεγχο, ειδική διαιτητική θεραπεία με βιταμίνες, βοτανοθεραπεία, γυμναστική, ειδικές θεραπείες όπως αντικαπνιστική θεραπεία, θεραπεία του άγχους, ψυχοθεραπεία, κινησιοθεραπεία, χαλάρωση, εκμάθηση ύπνου, έρευνα της σωστής γραμμής του σώματος, αισθητική.

Τα κέντρα υδροθεραπείας κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες: i) τα κέντρα ιαματικού τουρισμού ή SPAS, από το όνομα της βέλγικης πόλης που λειτούργησε επιτυχώς το πρώτο οργανωμένο κέντρο και ii) τα κέντρα τουρισμού υγείας, όπου το τουριστικό θέρετρο έχει όλες τις εγκαταστάσεις και έχει αναπτύξει και επεκτείνει τις δραστηριότητές του, ώστε το παραγόμενο προϊόν, εκτός της θεραπείας, να έχει ως σκοπό περισσότερο την ξεκούραση και τη αναψυχή (Ελληνικός Τουρισμός, 2005/24: 6, Douglas, 2001: 262-263).

1.5.3.6.Αθλητικός Τουρισμός

Είναι ο τουρισμός που συνδυάζεται με αθλητικά γεγονότα, προπονήσεις ή και ατομικό αθλητισμό. Απευθύνεται και αυτή η μορφή κυρίως σε υψηλά εισοδηματικά στρώματα ειδικότερα για δραστηριότητες όπως γκολφ και ιστιοπλοΐα. Περιλαμβάνει ορεινές δραστηριότητες, δραστηριότητες αέρα και υδάτων.

Οι ορεινές δραστηριότητες αφορούν κυρίως ορειβασία, αναρρίχηση, διασχίσεις ορεινών όγκων και φαραγγιών, χιονοδρομία πίστας και δρόμου αντοχής, ορειβατική χιονοδρομία, ορεινή ποδηλασία, ιππασία. Ο αιωροπτερισμός (delta plan), το αλεξίπτωτο πλαγιάς και το παραπέντε αποτελούν τις κυριότερες εναέριες δραστηριότητες, ενώ το κανό, το καγιάκ, το rafting, το windsurfing και η ιστιοπλοΐα τις κυριότερες δραστηριότητες υδάτων. Στα πλαίσια του αθλητικού τουρισμού μπορεί να αναπτυχθεί και ο τουρισμός περιπέτειας (extreme sports, όπως ο αλπινισμός και το bungee jumping). Πρόκειται για τουρισμό που περιλαμβάνει δραστηριότητες στη φύση

και απαιτεί καλή φυσική κατάσταση, χρήση εξειδικευμένου εξοπλισμού και ειδικά εκπαιδευμένους συνοδούς (www.trekking.gr, www.alpine.gr).

1.5.3.7.Εκπαιδευτικός Τουρισμός

Ο εκπαιδευτικός τουρισμός είναι βασισμένος στην έννοια της εκπαίδευσης, χρησιμοποιεί πληροφορίες για συγκεκριμένα μέρη και γεγονότα, για να εμπλουτίσει, να ενισχύσει και να τροποποιήσει τις εμπειρίες των ταξιδιωτών για τον κόσμο και την ιστορία του. Αυτό δίνει στον εκπαιδευτικό τουρισμό εύρος και πεδίο. Είναι μία μορφή που περιλαμβάνει τόσο στον πολιτιστικό τουρισμό, με την έννοια της γνωριμίας τοπικού πολιτισμού και κοινωνιών στον οικοτουρισμό και με την έννοια της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

1.5.3.8.Θρησκευτικός Τουρισμός

Θα μπορούσε να καταταχτεί και ως μία μορφή που περιλαμβάνεται στον πολιτιστικό τουρισμό, λόγω όμως της σημαντικής ζήτησης και θρησκευτικής κίνησης που εμφανίζεται παγκοσμίως τον αναφέρουμε ως ξεχωριστή μορφή. Το Βατικανό, τα Ιεροσόλυμα και η Μέκκα αποτελούν παγκοσμίως σημαντικούς θρησκευτικούς προορισμούς.

Κίνητρο για το ταξίδι των τουριστών, αποτελούν είτε θρησκευτικοί λόγοι (ταξίδια που υποβάλλονται από τη θρησκεία των τουριστών) είτε πολιτιστικοί, όπως γνωριμία με άλλες κουλτούρες. Το αντικείμενο ενδιαφέροντος εστιάζεται στα θρησκευτικά μνημεία μιας περιοχής, εκκλησίες, μοναστήρια κ.τ.λ. ενώ μπορεί να περιλαμβάνει και επισκέψεις με την αφορμή εορτασμών, πανηγυριών ή κάποιων ιδιαιτεροτήτων (θαυματουργές εικόνες, λείψανα αγίων κ.τ.λ.).

1.5.3.9.Άλλες Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού

Όχι σχετιζόμενες με κάποια ειδική μορφή τουρισμού αλλά βασισμένες σε εξειδικευμένα ταξιδιωτικά κίνητρα είναι και οι επόμενες μορφές. Ο εθνικός τουρισμός αφορά άτομα που επισκέπτονται τις πατρίδες τους ή τους τόπους της προγονικής τους καταγωγής. Ορισμένες χώρες ως σημαντική τουριστική αγορά ενθαρρύνουν άτομα που έχουν μεταναστεύσει στο εξωτερικό να επισκεφτούν την πατρίδα τους.

Ο νοσταλγικός τουρισμός έχει ως κίνητρο την επίσκεψη περιοχών όπου στο παρελθόν οι τουρίστες είχαν εμπλακεί σε κάποια δραστηριότητα (π.χ. πόλεμος). Για παράδειγμα, Αμερικάνοι και Γιαπωνέζοι επισκέπτονται μέρη όπου πολέμησαν κατά τον

Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο νοσταλγικός τουρισμός είναι ωστόσο χρονικά περιορισμένος (Inskeep, 1994: 20-21).

Ο πολιτικά ορθός τουρισμός αποτελεί μία νέα μορφή τουρισμού που ξεκίνησε από την Αμερική και αφορά ταξίδια που λαμβάνουν χώρα σε περιοχές όπου η δυστυχία, η εκμετάλλευση ακόμα και οι συγκρούσεις βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη. Οι διοργανωτές των ταξιδιών αυτών, υποστηρίζουν ότι η επαφή του ταξιδιώτη με ανθρώπους που βιώνουν δυσάρεστες και επίπονες καταστάσεις, τους βοηθά να επαναπροσδιορίσουν τη ζωή και τις αξίες τους, ενισχύοντας παράλληλα οικονομικά τους τόπους υποδοχής και ηθικά τους ανθρώπους που βρίσκονται σε κατάσταση ανάγκης (Ρώμα, 1999).

Ο τουρισμός σε Θεματικά Πάρκα είναι μία μορφή που συνδυάζει τουρισμό και αναψυχή. Αφορά πάρκα που δημιουργούνται, έχοντας ένα συγκεκριμένο χαρακτήρα ή θέμα και αποσκοπούν στην αναψυχή των τουριστών. Τέτοια πάρκα είναι η Disneyland, η Eurodisney κ.τ.λ.

Τέλος μία μορφή εναλλακτικού τουρισμού είναι και ο ερωτικός τουρισμός. Ο ερωτικός τουρισμός δραστηριοποιεί περιθωριακά άτομα και η ύπαρξή του αμφισβητεί αρχές όπως η μονογαμία, ενισχύει την έννοια του ηδονισμού στην πιο βασική του μορφή και ενισχύει την εκμετάλλευση που σχετίζεται με την συμπεριφορά απέναντι στις γυναίκες, την παιδική εργασία και την ομοφυλοφιλία. Στα πλαίσια του ερωτικού τουρισμού καθίσταται λειτουργική η έννοια της φαντασίας, τα άτομα αποδέχονται το σώμα και τη σεξουαλικότητά τους, ενώ ανακύπτουν ζητήματα ηθικής. Ο τουρισμός με στόχο την αναζήτηση της ερωτικής απόλαυσης μπορεί: να είναι εκπαιδευτικός, να έχει επιρροές απέναντι στην οικονομία, να έχει σημαντικέ επιπτώσεις στην κοινωνική ευημερία, ενώ αντιτίθεται στην κουλτούρα της Χριστιανοεβραϊκής παράδοσης (Douglas, 2001: 385-386).

Πίνακας 1.2: Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού

Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού
• Κοινωνικός Τουρισμός
• Κοινωνικός Τουρισμός Επαγγελματικών Ενώσεων
• Αγροτουρισμός (διάφοροι τύποι)
• Συμπλέγματα Αγροτουρισμού σε Σύγχρονους οικισμούς, δομημένα με χαρακτηριστικά παραδοσιακών αγροτικών οικισμών
• Τουρισμός στο Ύπαιθρο, Φυσιολατρικός Τουρισμός
• Τουρισμός Τρίτης Ηλικίας
• Αθλητικός Τουρισμός (διάφοροι τύποι)
• Περιηγητικός Τουρισμός
• Θαλάσσιος Τουρισμός (διάφοροι τύποι)
• Οικολογικός Τουρισμός, Οικοτουρισμός (διάφοροι τύποι)
• Τουρισμός Υγείας και Φυσικής Ζωής
• Ιαματικός Τουρισμός, Θερμαλιστικός Τουρισμός
• Πολιτιστικός Τουρισμός
• Εκπαιδευτικός Τουρισμός
• Θρησκευτικός Τουρισμός
• Επαγγελματικός Τουρισμός
• Συνεδριακός Τουρισμός
• Εκθεσιακός Τουρισμός
• Ορεινός Τουρισμός
• Χειμερινός Τουρισμός
• Τουρισμός Κινήτρων
• Γυμνιστικός Τουρισμός
• Χρονομεριστική Μίσθωση
• Τουρισμός Περιπέτειας
• Τουρισμός σε Οργανωμένα Χωριά Ειδικού Τύπου
• Τουρισμός σε Θεματικά Πάρκα και Θεματικά Μουσεία
• Αστικός Τουρισμός

Πηγή: Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 82-83.

1.6.ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.6.1.Εισαγωγή

Θέλοντας να αναδειχτεί η αναγκαιότητα πραγματοποίησης ενός σχεδίου βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης για μία αναπτυσσόμενη περιοχή όπως ο Νομός Πέλλας, κρίνεται σωστό να γίνει αναφορά στις επιπτώσεις που προκαλεί ο τουρισμός στην περιοχή όπου εμφανίζεται αλλά και σε μεγαλύτερη κλίμακα.

Προτού όμως προχωρήσουμε στη διάκριση των επιπτώσεων θα πρέπει να γίνει αναφορά στον ορισμό του όρου «επιπτώσεις». Πολλοί επιστήμονες προσπάθησαν να αποδώσουν όσο το δυνατόν πιο περιεκτικά τον όρο έτσι ώστε να συμπεριλάβουν όλες τις παραμέτρους που υπόκεινται σε αυτόν. Η παρούσα μελέτη ενστερνίζεται την απόδοση του όρου από τους κ. κ. Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π. ο οποίος είναι ο παρακάτω:

> *Ο όρος «επιπτώσεις» χρησιμοποιείται για να περιγράψει όλες τις αλλαγές που επέρχονται στην οικονομία, στην κοινωνία, στον πολιτισμό και στο περιβάλλον των περιοχών ή χώρων όπου αναπτύσσεται ο τουρισμός και σχετίζονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της λειτουργίας του τουριστικού τομέα (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 28).*

Οι επιπτώσεις του τουρισμού μπορούν να κατανοηθούν καλύτερα εάν ακολουθηθεί ένα συγκεκριμένο εννοιολογικό πλαίσιο ανάλυσης σύμφωνα με το οποίο αυτές μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τέσσερις γενικές κατηγορίες (Σχεδιάγραμμα…):

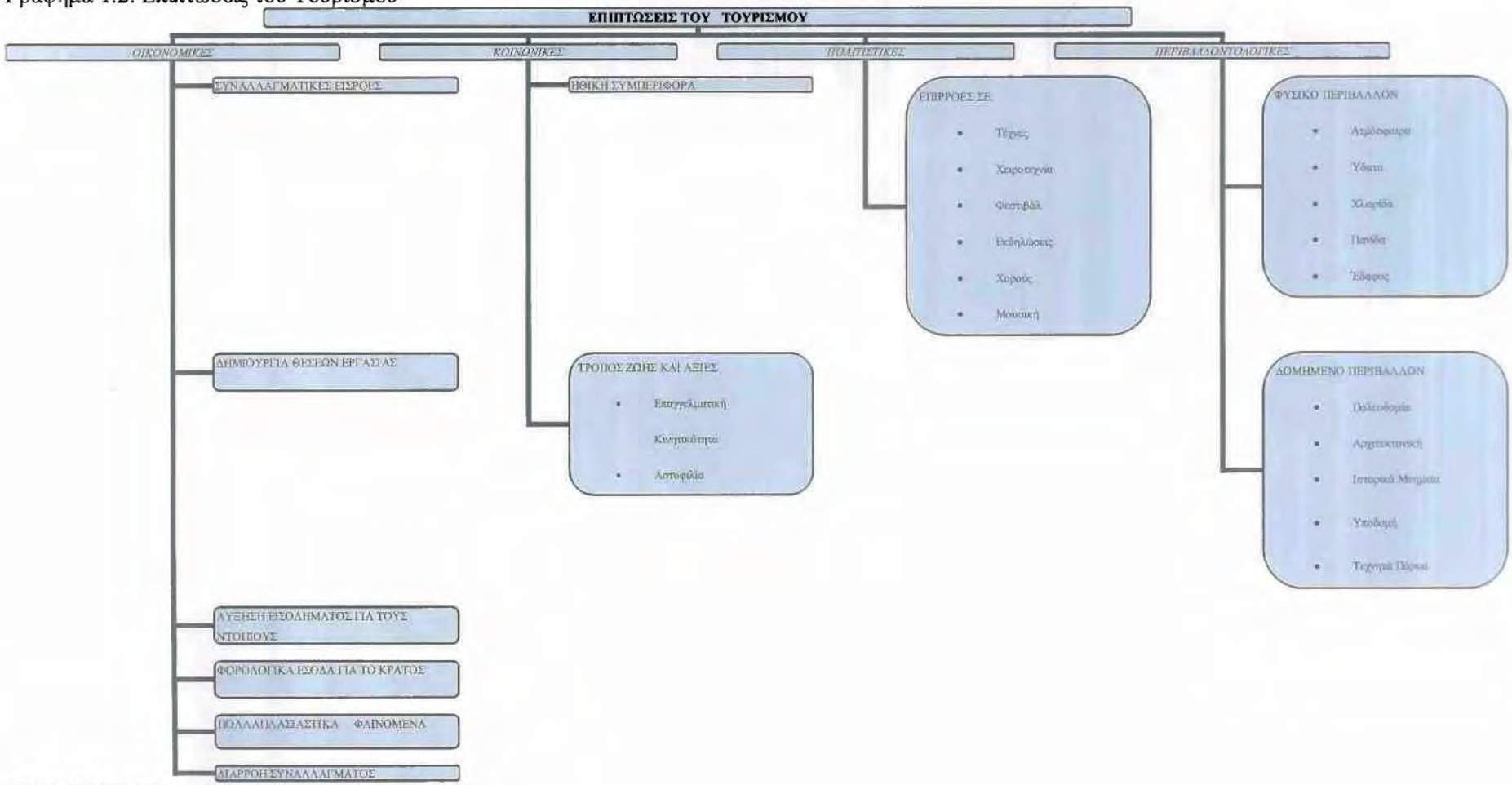
i) Οικονομικές Επιπτώσεις

ii) Κοινωνικές Επιπτώσεις

iii) Πολιτιστικές Επιπτώσεις

iv) Περιβαλλοντολογικές Επιπτώσεις

Γράφημα 1.2: Επιπτώσεις του Τουρισμού

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία, (Ανδριώτης, 2005: 120).

1.6.2.Οικονομικές Επιπτώσεις

Ο τουρισμός όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, επιφέρει διάφορες επιπτώσεις στην οικονομία. Δύο είναι τα είδη των οικονομιών που ενεργοποιούνται από τις μετακινήσεις των τουριστών και αυτά είναι: i) η οικονομία του κράτους όπου μένουν μόνιμα, δηλαδή η χώρα αποστολής από την οποία οι τουρίστες αγοράζουν το τουριστικό πακέτο και άλλα προϊόντα (ρούχα, βαλίτσες, εποχικά είδη, κ.λπ.) και ii) η οικονομία του κράτους που επισκέπτονται οι τουρίστες, δηλαδή η χώρα υποδοχής των τουριστών όπου πραγματοποιούν μία σειρά από καταναλώσεις (Ανδριώτης, 2005: 121).

Παρακάτω αναλύονται οι τομείς της οικονομίας όπου επιφέρονται αλλαγές από τις επιπτώσεις του τουρισμού.

1.6.2.1.Απασχόληση

Ο τουρισμός είναι τομέα όπου εντείνεται ο φόρτος εργασίας και αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Λόγω όμως του εποχικού χαρακτήρα του τουρισμού επηρεάζονται συνεπώς και τα χαρακτηριστικά αυτού του είδους της απασχόλησης, που είναι ήδη σε μεγάλο ποσοστό εποχική, ανειδίκευτη και περιστασιακή (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 29).

Παρόλα αυτά όμως δεν μπορούμε να παραγκωνίσουμε το γεγονός της συμβολής του στην ενίσχυση της αυτοαπασχόλησης (τουριστικές επιχειρήσεις, εμπορικά καταστήματα κ.λπ.). Πολλές φορές αυτού του είδους η απασχόληση που επιφέρει ο τουρισμός συνδυάζεται και με παράλληλη απασχόληση και σε άλλο κλάδο της οικονομίας (π.χ. γεωργία, βιομηχανία), με αποτέλεσμα την αύξηση των οικογενειακών εισοδημάτων. Η πολλαπλή απασχόληση που έχει ως επίκεντρο τον τουρισμό αποτελεί τον κανόνα για μεγάλο μέρος του πληθυσμού και ειδικότερα στις εποχικές τουριστικές περιοχές (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 30).

1.6.2.2.Περιφερειακή Ανάπτυξη

Αρκετά είναι τα παραδείγματα όπου ο τουρισμός έχει συμβάλει στην ενίσχυση της ανάπτυξης περιφερειών οι οποίες είναι αποβιομηχανοποιημένες, γεωγραφικά απομονωμένες, ορεινές και μειονεκτικές ή με υποβαθμισμένο αγροτικό τομέα. Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως η έλευση του τουρισμού αύξησε τα εισοδήματα, τις θέσεις εργασίας, τις επενδύσεις και διεύρυνε την παραγωγική βάση της τοπικής οικονομίας. Τα παραπάνω είχαν ως αποτέλεσμα τη διακοπή της μετανάστευσης και τη

βελτίωση του επιπέδου και της ποιότητας ζωής. Ειδικά για τις περιοχές οι οποίες διαθέτουν πλούσιους τουριστικούς πόρους τα επίπεδα της ανάπτυξης παρουσιάζουν εξαιρετική δυναμική και καθόλη τη διάρκεια του χρόνου (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 30).

1.6.2.3.Πολλαπλασιαστικές Επιδράσεις στην Τοπική Οικονομία

Έχουν καταβληθεί αρκετές προσπάθειες για την εκτίμηση των πολλαπλασιαστικών επιδράσεων της τουριστικής ανάπτυξης στους υπόλοιπους κλάδους της εθνικής ή της τοπικής οικονομίας. Κοινή πάντως είναι η εκτίμηση ότι διαφαίνονται θετικές επιδράσεις σε πολλούς κλάδους, οι δραστηριότητες των οποίων σχετίζονται με τον τουρισμό. Τέτοιοι είναι οι κλάδοι της βιομηχανίας, της βιοτεχνίας, των κατασκευών, της γεωργοκτηνοτροφίας, των υπηρεσιών, του εμπορίου, των μεταφορών κ.λπ. Αναφορικά αυτές οι επιδράσεις καταγράφηκαν σε χώρες με αρκετά διαφορετικά χαρακτηριστικά ανάπτυξης (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 30).

1.6.2.4.Ισοζύγιο Πληρωμών

Τα ζητήματα που έχουν αναλυθεί κυρίως είναι δύο: i) η επιβάρυνση του ισοζυγίου πληρωμών των τουριστικών χωρών λόγω της ανάγκης για την εισαγωγή προϊόντων αναγκαίων για τη λειτουργία του τουριστικού τομέα και ii) η θετική επίδραση των συναλλαγματικών εισροών από τον τουρισμό στο ισοζύγιο. Και οι δύο επιδράσεις παρατηρούνται σε χώρες με τουριστική ανάπτυξη και ειδικότερα στις αναπτυσσόμενες. Το αν τελικά το αποτέλεσμα των επιδράσεων αυτών θα είναι θετικό ή όχι, καθορίζεται καθαρά και μόνο από τη δυνατότητα των χωρών αυτών να σχεδιάσουν και να προγραμματίσουν τη γενικότερη λειτουργία του τουρισμού (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 31).

1.6.2.5.Φορολογικά Έσοδα για το Κράτος

Λόγω των επενδύσεων στον τουριστικό τομέα αλλά και τη δημιουργία πολλών νέων επιχειρήσεων στις περιοχές όπου αναπτύσσεται, οδηγούμαστε στην αύξηση των φορολογικών εσόδων. Επίσης, η αύξηση των απασχολούμενων σε αυτόν τον τομέα συμβάλει στην αύξηση των εσόδων. Μεγάλος αριθμός των απασχολουμένων έχει υψηλές απολαβές πράγμα που τους επιτρέπει να έχουν και την αντίστοιχη καταναλωτική δαπάνη (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 31).

1.6.2.6.Πληθωρισμός και Αύξηση των Τιμών της Γης Τοπικό Επίπεδο

Ο τουρισμός συχνά προκαλεί πληθωριστικές πιέσεις οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση του κόστους ζωής σε τοπικό επίπεδο και ιδιαίτερα σε περιοχές όπου η ανάπτυξη είναι μαζική και οργανωμένη. Επίσης παρατηρείται και αύξηση στις τιμές της γης λόγω της ταχύτατης οικοπεδοποίησης, γεγονός που σχετίζεται με την τάση του για χωρική επέκταση των δραστηριοτήτων του σε περιοχές όπου υπάρχει περισσότερη ζήτηση κυρίως σε περιοχές με οργανωμένο μαζικό τουρισμό (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 31).

1.6.3.Κοινωνικές Επιπτώσεις

Τις τελευταίες δεκαετίες οι περισσότερες κυβερνήσεις έχουν κατανοήσει ότι με το να δέχονται τουρίστες προσφέρουν προς χρήση με οικονομικά ανταλλάγματα, όχι μόνο το φυσικό τους περιβάλλον, αλλά και τον πολιτισμό και την κοινωνία τους. Όταν ο αριθμός των τουριστών αυξηθεί σε μέγεθος, προκαλούνται αμετάκλητες αλλοιώσεις στις κοινωνικές δομές, τις αξίες, και τις παραδόσεις (Jenkins 1997, Murphy 1985, Pizam, Reichel & Shieth 1982, στο Ανδριώτης, 2005: 150). Μεγάλος αριθμός των μελετών που αναφέρονται στις επιπτώσεις του τουρισμού επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στη σχέση μεταξύ κατοίκων και επισκεπτών (Gould 1994, στο Ανδριώτης, 2005: 150).

Από την επικοινωνία αυτή προκύπτουν τόσο θετικές όσο και αρνητικές επιπτώσεις οι οποίες περιγράφονται στα υποκεφάλαια παρακάτω.

1.6.3.1.Κοινωνική Δομή

Τα χαρακτηριστικά και οι λειτουργίες της τοπικής κοινωνίας αλλάζουν και οι αλλαγές αυτές είναι περισσότερο εμφανείς σε υπαίθριες, αγροτικές και γεωγραφικά απομονωμένες περιοχές (π.χ. ορεινές κοινότητες ή νησιά). Το μεγαλύτερο πλήθος αυτών των αλλαγών σχετίζεται με την επικράτηση των παραγωγικών δομών που συνδέονται με τον τουρισμό και άμεσα ή έμμεσα οδηγούν στη διαμόρφωση μιας νέου τύπου «αστικοποιημένης» κοινωνικής δομής, όπου το κυρίαρχο στοιχείο σε όλα τα επίπεδα είναι ο τουρισμός (δραστηριότητες, παραγωγική δομή, απασχόληση, κ.λπ.) (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 31).

1.6.3.2.Επαγγελματική και Κοινωνική Κινητικότητα

Επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα προκαλούνται λόγω των υψηλών εισοδημάτων και της μεγαλύτερης αποδοχής των τουριστών, με τελικό στόχο την απασχόληση στον τουρισμό ή σε επαγγέλματα που σχετίζονται με αυτόν (π.χ. εμπόριο, κατασκευές). Οι επιπτώσεις αυτής της τάσης είναι πρώτον η διάχυση των εισοδημάτων που προέρχονται από τον τουρισμό σε ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού και δεύτερον η στροφή προς τον κλάδο του τουρισμού με σταδιακή άμεση ή έμμεση εγκατάλειψη κλάδων όπως η γεωργό-κτηνοτροφία, η βιομηχανία ή οι υπηρεσίες. Η κινητικότητα αυτή γίνεται εμφανής στις γυναίκες και στους νέους, ιδιαίτερα στις τουριστικές περιοχές που βρίσκονται στα πρώτα στάδια της ανάπτυξής τους, τείνει να αποτελέσει εγγενές χαρακτηριστικό της κοινωνικής δομής των περιοχών (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 32).

1.6.3.3.Αποτελέσματα Επικοινωνίας των Ντόπιων με τους Τουρίστες

Αρχικά το πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιείται αυτή η επικοινωνία επηρεάζεται από τον τύπο ανάπτυξης του τουρισμού, τις «εμπορικές» διαστάσεις αυτής της συνάντησης, τις διαφορές πολιτισμικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών τουριστών και ντόπιων κ.λπ. Τα αποτελέσματα έχουν άμεση σύνδεση με το στάδιο ανάπτυξης του τουρισμού δηλαδή με τη μαζικοποίησή του. Για παράδειγμα όταν φτάνουμε στο υψηλότερο στάδιο της ανάπτυξης του τουρισμού όπου είναι καλά οργανωμένος και μαζικός, η επικοινωνία αυτή «εμπορευματοποιείται», με αποτέλεσμα ντόπιοι και τουρίστες να καταλήγουν σε μία σχέση εμπορικής συναλλαγής (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 32).

1.6.3.4.Αλλαγές στις Κοινωνικές Σχέσεις, τα Ήθη και τα Έθιμα

Σημαντικές αλλαγές επιφέρονται στις κοινωνικές σχέσεις, τα ήθη και τα έθιμα εξαιτίας της συνολικότερης στροφής των κοινωνιών όπου αναπτύσσεται ο τουρισμός σε παραγωγικές δομές και σε τρόπο ζωής με χαρακτηριστικά αστικοποίησης και εκσυγχρονισμού. Τέτοιου είδους αλλαγές παρατηρούνται στην εκτίμηση της τοπικής παράδοσης, στις σχέσεις ανάμεσα σε άτομα της ίδιας κοινωνίας, κ.λπ. Οι νέες παραγωγικές και κοινωνικές δομές που εγκαθιδρύονται στις τουριστικές περιοχές της υπαίθρου και έχουν «αστικά» χαρακτηριστικά προκαλούν άμεσα ή έμμεσα τις αλλαγές αυτές (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 33).

1.6.4.Πολιτιστικές Επιπτώσεις

Πολλοί μελετητές έχουν συμπεράνει ότι ο τουρισμός αποτελεί μέσο ενθάρρυνσης και οικονομικής ώθησης των πολιτιστικών δραστηριοτήτων, όπως των παραδοσιακών χωρών, της μουσικής και του θεάτρου, ενώ συνεισφέρει στη συντήρηση και μερικές φορές στην αναζωογόνηση της χειροτεχνίας, της λαογραφίας, της εγγενούς τέχνης, των τοπικών πανηγυριών και των φεστιβάλ (Ahmed 1987, Brownrigg & Greig 1976, Cater 1987, Gould 1994, Long 1991 στο Ανδριώτης, 2005: 157).

Ο τουρισμός τις περισσότερες φορές αποτελεί ερέθισμα για τη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Η φυσική κληρονομιά και πολλές πολιτιστικές τέχνες, που κάτω από άλλες συνθήκες μπορεί να ήταν υπό εξαφάνιση, διαμέσου των εισπράξεων των εισιτηρίων, έχουν τη δυνατότητα να διατηρηθούν. Συνεπώς η διατήρηση του περιβάλλοντος και της μνημειακής αρχιτεκτονικής ελκύει τον τουρισμό και βοηθάει την ενίσχυση της οικονομίας (Ανδριώτης, 2005: 157).

Όμως, από την άλλη πλευρά, υπάρχουν και οι αρνητικές επιπτώσεις στον πολιτισμό. Η ανάπτυξη του τουρισμού σε μία περιοχή οδηγεί σε συστηματική προώθηση των εμπορικών χαρακτηριστικών του τομέα, με στόχο την εξυπηρέτηση του τουρίστα-καταναλωτή. Έτσι πολλές μορφές του τοπικού πολιτισμού μετατρέπονται σε τουριστικά προϊόντα και πωλούνται στους τουρίστες ως δείγματα της τοπικής πολιτιστικής παράδοσης ή ως αναμνηστικό ταξιδιού. Πολύ συχνά όμως τα προϊόντα αυτά δεν αποδίδουν τα πραγματικά χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης ή του πολιτισμού για τον λόγο του ότι είναι πολύ χαμηλής ποιότητας (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 33).

1.6.5.Περιβαλλοντολογικές Επιπτώσεις

Στο παρελθόν πολλές κυβερνήσεις και υπεύθυνοι για την ανάπτυξη των τουριστικών προορισμών συχνά παραμέλησαν τη σημασία των περιβαλλοντολογικών ζητημάτων, παρόλο που με την εκτεταμένη ανάπτυξη του τουρισμού οι απειλές στους φυσικούς πόρους έχουν γίνει μείζονος σημασίας. Μόνο πρόσφατα έχει διαπιστωθεί ότι ο τουρισμός και το περιβάλλον είναι αδιάσπαστα και αλληλένδετα και έχουν καταβληθεί προσπάθειες για την εξασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος (Archer & Cooper 1998, Davidson 1989, στο Ανδριώτης, 2005: 139). Οι σύγχρονοι τουρίστες έχουν γίνει περισσότερο απαιτητικοί, ζητούν υψηλής ποιότητας φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον και είναι πρόθυμοι να πληρώσουν υψηλά ποσά για να το

αποκτήσουν (Hunter & Green 1995, Inskeep 1987, Romeril 1985a, στο Ανδριώτης, 2005: 139).

Παρακάτω παρουσιάζονται σε ενότητες οι επιπτώσεις στο περιβάλλον.

1.6.5.1.Φυσικό Περιβάλλον

Η ισορροπία του φυσικού περιβάλλοντος διαταράσσεται με την τουριστική ανάπτυξη, είτε με την επέκταση της στο χώρο της υπαίθρου, είτε με την ανάπτυξη μεγάλης έκτασης και όγκου υποδομών. Οι επιπτώσεις αυτές γίνονται φυσικά πιο αισθητές σε περιοχές που θεωρούνται οικολογικά «ευαίσθητες», όπως ορεινές και παραθαλάσσιες περιοχές, υγροβιότοποι, κ.λπ. Αυτές οι επιπτώσεις επισημαίνουν εδώ και αρκετά χρόνια την αναγκαιότητα του σχεδιασμού, του προγραμματισμού και της διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 34).

1.6.5.2.Συγκρούσεις Χρήσεων Γης

Η επέκταση του τουρισμού προκαλεί συχνά συγκρούσεις για τις χρήσεις της γης και ειδικότερα σε περιοχές με αγροτικές εκμεταλλεύσεις ή παραθαλάσσιες. Ως αποτέλεσμα έχουμε την εμφάνιση του φαινομένου της οικοπεδοποίησης που αυτό με τη σειρά του έχει ως αποτέλεσμα την απορρόφηση των εκτάσεων γης, του νερού και των επενδύσεων που πρέπει να αναπτυχθούν στην περιοχή για την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα. Σε ευρύτερα πλαίσια μπορούμε να πούμε ότι παρόμοιες ανταγωνιστικές σχέσεις εμφανίζονται και με τους τομείς της βιομηχανίας, της βιοτεχνίας και των υπηρεσιών. Κλείνοντας, γενικότερα ο τουρισμός συμπεριφέρεται «δικτατορικά» στις περιοχές όπου εμφανίζεται διεκδικώντας όλο και περισσότερο χώρο για τις δραστηριότητές του (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 34).

1.6.5.3.Μετατροπή Χωρικών Ενοτήτων σε Τουριστικούς Πόρους

Οι επιπτώσεις αυτές έχουν σχέση κυρίως με τους παραδοσιακούς οικισμούς και τις περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (χωρικές ενότητες με λίμνες, ποτάμια, φαράγγια, κ.λπ.). Σε αυτές τις περιπτώσεις διαμορφώνεται ένας ιδιότυπος τουριστικός πόρος που αποτελεί πόλο έλξης για τους τουρίστες, και αυτό συμβαίνει λόγω του συνδυασμού του δομημένου με το φυσικό περιβάλλον. Είναι μία απρόσμενη εξέλιξη η οποία επιβάλλει νέους τρόπους σχεδιασμού και διαχείρισης παρόμοιων περιοχών (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 34).

1.6.5.4.Η Φέρουσα Ικανότητα Τουριστικών Περιοχών

Με τον όρο «φέρουσα ικανότητα» κάποιας τουριστικής περιοχής αναφερόμαστε στις δυνατότητες της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης και του περιβάλλοντος της συγκεκριμένης περιοχής να απορροφήσουν συγκεκριμένο όγκο υποδομών και αριθμό τουριστών. Έχουν καταβληθεί προσπάθειες με σκοπό να καταμετρηθεί ο δείκτης αυτός με σκοπό να βρεθούν οι καταλληλότεροι τύποι τουριστικής ανάπτυξης οι οποίοι θα ανταποκρίνονται στη φέρουσα ικανότητα της κάθε περιοχής (Coccosis H. & Parpairis A., 2000, W.T.O., 1983, στο Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 34).

1.6.5.5.Προβλήματα Ανάπτυξης, Λειτουργίας και Διαχείρισης Τουριστικών Περιοχών

Ζητήματα διαχείρισης και λειτουργίας των τουριστικών θέρετρων σε σχέση με το περιβάλλον, τη χωροταξία και την πολεοδομία, τέθηκαν με την αύξηση του αριθμού και των τύπων τους. Τα περισσότερα αφορούν και την ευρύτερη περιοχή με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν κανόνες και πρότυπα διαχείρισης, προστασίας και ελέγχου του σύνθετου περιβάλλοντος (δομημένου και φυσικού) των περιοχών αυτών. Κοινή παράμετρος σε όλες τις προσπάθειες αυτές υπήρξε η αναζήτηση προτύπων που συνδέονται άρρηκτα με την έννοια της «βιώσιμης» τουριστικής ανάπτυξης (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 35).

1.7.ΟΙ ΔΟΜΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Στα πλαίσια των σύγχρονων πολιτικών οργάνωσης και εμπορικοποίησης του τουρισμού που στόχο έχουν αφενός μεν να οργανώσουν και να πληροφορήσουν, αφετέρου δε να βοηθήσουν και να συμβουλέψουν τα κράτη υποδοχής και προέλευσης των τουριστών αλλά και τους ίδιους τους τουρίστες, διακρίνονται τρεις διαφορετικοί τύποι δομών (Βαρβαρέσος, 1998: 123):

α. Οι τουριστικοί οργανισμοί,

β. Τα γραφεία ταξιδιών,

γ. Οι Tour-Operators

1.7.1.Οι Τουριστικοί Οργανισμοί

Στις 2 Ιανουαρίου του 1975 άρχισε να λειτουργεί ο Π.Ο.Τ., ενώ η ιδέα για τη δημιουργία ενός διεθνή οργανισμού διακυβερνητικού χαρακτήρα είχε γεννηθεί από το 1962. Η τουριστική βιομηχανία διέθετε πλέον όπως ο αγροτικός τομέας και οι

αερομεταφορές, έναν οργανισμό όπου τα κράτη μπορούσαν να γίνουν μέλη για να εναρμονίσουν τις τουριστικές τους πολιτικές και να συμβάλουν στην τουριστική τους ανάπτυξη. Η βασική επιδίωξη του οργανισμού είναι να προβάλει και να αναπτύξει τον τουρισμό ώστε να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη, στη διεθνή αλληλοκατανόηση, στην ειρήνη, στην ευημερία καθώς και στον παγκόσμιο σεβασμό των βασικών ανθρώπινων ελευθεριών και δικαιωμάτων χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας (Άρθρο 3.1 του καταστατικού στο Βαρβαρέσος, 1998: 125).

Επίσης, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.) μέρος του οποίου είναι και η Ελλάδα, προωθεί μια σειρά από πολιτικές οι οποίες στοχεύουν ανάμεσα σε άλλα και στην μεγαλύτερη ανάπτυξη της οικονομίας, στην αύξηση της απασχόλησης και σε μια βελτίωση του επιπέδου ζωής στα κράτη-μέλη, διατηρώντας παράλληλα τη νομισματική σταθερότητα και συμβάλλοντας κατ' αυτό τον τρόπο στην ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας.

Ακόμα, στοχεύουν σε μια υγιή οικονομική ανάπτυξη των κρατών-μελών και όσων μη μελών και αναπτυσσόμενων χωρών καθώς και στην ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου. Οι χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. είναι οι κυριότερες τουριστικές χώρες του κόσμου, αφενός μεν σχετικά με το ύψος των συναλλαγματικών τουριστικών εισπράξεων και δαπανών, αφετέρου δε γιατί αποτελούν τις κυριότερες ζώνες προέλευσης και υποδοχής των τουριστών στον πλανήτη μας (Βαρβαρέσος, 1998: 133-134). Η επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμμετέχει στις εργασίες του Ο.Ο.Σ.Α.

1.7.1.1.Ρόλοι, Αρμοδιότητες και Τάσεις των Τουριστικών Οργανισμών

Ουσιαστικά, οι αρμοδιότητες των Εθνικών Οργανισμών Τουρισμού και των τουριστικών οργανώσεων εθνικής εμβέλειας προσδιορίζουν το ρόλο τους στη διαμόρφωση της εθνικής τουριστικής πολιτικής. Ο ρόλος αυτός απορρέει από το είδος και το εύρος των αρμοδιοτήτων που ασκούν στην χώρα, από τη φύση και το μέγεθός τους. Τα παραπάνω αποτελούν συνάρτηση αφενός μεν της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας και της θέσης της στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας, αφετέρου δε της σπουδαιότητας του τουρισμού στην εθνική της οικονομία (Βαρβαρέσος, 1998: 146). Μεταξύ των σημαντικότερων αρμοδιοτήτων των Εθνικών Οργανισμών Τουρισμού, φυσικά και του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.), οι οποίες αντιπροσωπεύουν τη παραδοσιακή προσέγγιση λειτουργίας τους είναι οι ακόλουθες:

• Η έρευνα, ο σχεδιασμός και η στατιστική επεξεργασία,

• Η καταγραφή των τουριστικών πόρων και η λήψη μέτρων προστασίας,

• Η ανάπτυξη των τουριστικών εξυπηρετήσεων,

• Η ανάπτυξη του εργατικού δυναμικού,

• Η νομοθετική ρύθμιση των τουριστικών επιχειρήσεων και των ταξιδιών,

• Η διευκόλυνση των μετακινήσεων,

• Η διεθνής συνεργασία,

• Η προώθηση-προβολή του τουριστικού προϊόντος

1.7.1.2.Ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.)

Ο Ε.Ο.Τ. για πρώτη φορά ιδρύεται το 1929 και επανιδρύεται το 1951 με βάση το Νόμο 1624/1951, ο οποίος επικυρώνει, τροποποιεί και συμπληρώνει το Νόμο 1565/1950, δίνοντας ταυτόχρονα στον Ε.Ο.Τ. την υπόσταση του νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου. Οι σκοποί, οι αρμοδιότητες και η δομή του Ε.Ο.Τ. παρέχονται από τον Νόμο 216Ο/93. Κύριος σκοπός του Ε.Ο.Τ. είναι η οργάνωση, η ανάπτυξη (Harris στο Βαρβαρέσος, 1998: 135) και η προώθηση του ελληνικού τουρισμού. Οι αρμοδιότητές του είναι (Βαρβαρέσος, 1998: 135-138):

1. Κανονιστικές/ Νομοθετικές

2. Τουριστικός σχεδιασμός

3. Ανάπτυξη της τουριστικής ανωδομής και υποδομής

4. Διαχείριση τουριστικών εγκαταστάσεων

5. Επιχορηγήσεις

6. Προβολή (Βαρβαρέσος, 1992 στο Βαρβαρέσος 1998: 138) (εθνικό και διεθνές επίπεδο)

7. Κατάρτιση και εκπαίδευση

8. Έρευνα και εκπόνηση μελετών

9. Συνεργασία με τις τοπικές αρχές (Βαρβαρέσος, 1994 στο Βαρβαρέσος, 1998: 138), τους επαγγελματίες του τουριστικού τομέα και συντονισμός της δράσης τους

10. Κοινωνικός τουρισμός

11. Διεθνείς σχέσεις [στα πλαίσια των υπαρχόντων διεθνών οργανισμών (Π.Ο.Τ., Ο.Ο.Σ.Α., Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ταξιδιών κλπ.)]

1.7.2.Τα Τουριστικά Γραφεία

1.7.2.1.Ορισμός και λειτουργίες

Το τουριστικό γραφείο είναι μια εμπορική επιχείρηση που λειτουργεί ως ένας αυτόνομος ενδιάμεσος φορέας στη διανομή των τουριστικών προϊόντων. Ουσιαστικά παρεμβαίνει μεταξύ του πελάτη και του τελικού προϊόντος, αποκομίζοντας μια προμήθεια στο σύνολο των πραγματοποιηθεισών πωλήσεων. Διακρίνονται σ' εκείνα που είναι εγκατεστημένα στις χώρες προέλευσης των τουριστών και σ' εκείνα που βρίσκονται στις χώρες υποδοχής (Χυτήρης, 1995 στο Βαρβαρέσος, 1998: 147). Τα πρώτα αποτελούν το κατεξοχήν δίκτυο διανομής των τουριστικών υπηρεσιών (τουριστικά καταλύματα, μεταφορές, υπηρεσίες αναψυχής κλπ.), που συνθέτουν συχνά το τελικό τουριστικό προϊόν της χώρας υποδοχής ενώ τα δεύτερα, εκτός από την πώληση μιας σειράς υπηρεσιών στους ημεδαπούς ασχολούνται και με την οργάνωση της υποδοχής.

Σύμφωνα με το Άρθρο 1, παρ. 2 του ελληνικού νόμου 393/1976 (Βαρβαρέσος, 1998: 148), οι εργασίες που είναι σε θέση να εκτελέσει ένα γραφείο ταξιδιών παρατίθενται παρακάτω:

• Κατάρτιση και εκτέλεση προγραμμάτων εκδρομών και περιηγήσεων εντός ή εκτός της χώρας, με ιδιόκτητο ή μισθωμένο μεταφορικό μέσο ή δημόσιας χρήσης θαλάσσιων, αεροπορικών ή χερσαίων μέσων

• Μεσολάβηση για την ενοικίαση καταλύματος και τη διασφάλιση σίτισης, αναψυχής, ψυχαγωγίας και μέσων διακίνησης

• Μεσολάβηση για έκδοση εισιτηρίων παντός μεταφορικού μέσου, εκτός εκείνων που αφορούν τη μετανάστευση

• Διαμεσολάβηση για την οργάνωση πάσης φύσεως συνεδρίων

• Παραλαβή και αποστολή αποσκευών κάθε περιηγητή που το ζητά, αλλοδαπού ή ημεδαπού

• Διαμεσολάβηση για έκδοση διαβατηρίων, εκτός αυτών που προορίζονται για μετανάστες

• Παροχή κάθε άλλης υπηρεσίας που έχει άμεση ή έμμεση σχέση με τον τουρισμό, όπως η προβολή τουριστικών μονάδων, η διάθεση εισιτηρίων και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων διενεργούμενων από τον Ε.Ο.Τ. ή από άλλους φορείς

Στο ίδιο άρθρο (παρ. 3) τα τουριστικά γραφεία διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

α. *Τα γραφεία γενικού τουρισμού*: Είναι σε θέση να προσφέρουν όλες τις προαναφερόμενες υπηρεσίες (παρ. 2) εντός και εκτός της χώρας, σε ημεδαπούς και αλλοδαπούς τουρίστες

β. *Τα γραφεία εσωτερικού τουρισμού*: Αυτά μπορούν να προσφέρουν μόνο σε ημεδαπούς, τις ακόλουθες υπηρεσίες:

• Την οργάνωση και εκτέλεση εκδρομών και περιηγήσεων εντός της χώρας

• Τη διαμεσολάβηση για εξασφάλιση καταλύματος, σίτισης, αναψυχής, ψυχαγωγίας και μέσων διακίνησης, μόνο εντός της χώρας

• Τη μεσολάβηση για έκδοση εισιτηρίων σε οποιοδήποτε μεταφορικό μέσο δημόσιας χρήσης εντός της χώρας

Για τη λειτουργία ενός τουριστικού γραφείου απαιτείται ειδική άδεια από τον Ε.Ο.Τ. που χορηγείται μετά από απόφαση του γενικού γραμματέα (ειδικό σήμα λειτουργίας Ν. 2160/1993).

1.7.2.2.Οι Μεγάλες Διακρίσεις των Τουριστικών Γραφείων

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία μπορεί να υιοθετηθεί και μια άλλη ευρύτερα χρησιμοποιούμενη διάκριση των τουριστικών γραφείων σύμφωνα με τις λειτουργίες τους. Διακρίνονται οι ακόλουθες τρεις μεγάλες κατηγορίες (Stavrakis στο Βαρβαρέσος, 1998: 150-152):

1. Τα τουριστικά γραφεία "διανομείς"

Αυτά εξειδικεύονται κυρίως στη διανομή και οι υπηρεσίες τους αφορούν δύο βασικές λειτουργίες, την πώληση εισιτηρίων μεταφορικών μέσων (αεροπλάνο, πλοίο, σιδηρόδρομος, λεωφορείο) και την παροχή υπηρεσιών όπως κρατήσεις σε τουριστικά καταλύματα και σε δραστηριότητες ψυχαγωγίας, διοργάνωση εκδρομών, ξεναγήσεις και πωλήσεις "package tour" (οργανωμένων ταξιδιών) που έχουν παραχθεί από κάποιον Tour-Operator. Αυτός ο τύπος τουριστικού γραφείου είναι υποχρεωμένος να υπακούει στους όρους που του υποβάλλουν οι επιχειρήσεις παραγωγής τουριστικών υπηρεσιών. Τα έσοδά του συνήθως προσδιορίζονται από το ύψος των προμηθειών, οι οποίες αντιπροσωπεύουν ένα ποσοστό που κυμαίνεται από 5-20% στις συνολικές πωλήσεις και αυξομειώνονται ανάλογα με τον όγκο και τον τύπο των πωλήσεων.

2. Τα τουριστικά γραφεία "παραγωγοί"

Αυτός ο τύπος ανταποκρίνεται περισσότερο στην εικόνα ενός Tour-Operator, ο οποίος είτε παράγει ένα ταξίδι μετά από τη ζήτηση που εκδηλώνει ο πελάτης είτε το οργανώνει εκ των προτέρων, δηλαδή πριν να εκδηλωθεί η ζήτηση. Κατ' αυτό τον τρόπο, γίνεται ορατή η διαφορά που διακρίνει τα τουριστικά γραφεία "*διανομείς*" από τα τουριστικά γραφεία "*παραγωγούς*".

Φυσικά, οι δύο αυτές δραστηριότητες είναι δυνατό να συνυπάρχουν και τα μεγάλα τουριστικά γραφεία να διαθέτουν ένα τμήμα παραγωγής τουριστικών προϊόντων, καθώς και ένα άλλο που ασχολείται με τη διανομή τους. Κατ' αυτό τον τρόπο οι Tour-Operators μπορούν να έχουν τα δικά τους τουριστικά γραφεία, όπου διανέμεται κατ' αποκλειστικότητα το παραγόμενο από αυτούς τουριστικό προϊόν ή περιορίζονται, εάν αυτό δεν είναι δυνατόν, στην από κοινού διανομή του προϊόντος τους με προϊόντα άλλων Tour-Operators. Τα τουριστικά γραφεία που συνδυάζουν τις παραπάνω δραστηριότητες διακρίνονται στις ακόλουθες κατηγορίες:

• Τουριστικό γραφείο που ασχολείται αποκλειστικά με τη διανομή (εισιτήρια, μεταπώληση)

• Τουριστικό γραφείο μεταπωλητής και παραγωγός ταξιδιών

• Τουριστικό γραφείο "Tour Operator", μεταπωλητής και παραγωγός ταξιδιών, το οποίο ενσωματώνει τις δύο προηγούμενες δραστηριότητες.

3. Τα τουριστικά γραφεία "υποδοχής" ("Incoming" ή "Ground-Operator")

Η δραστηριότητα των τουριστικών γραφείων υποδοχής βασίζεται ουσιαστικά στην επιτόπια οργάνωση των "package-tours" (Ζαχαράτος στο Βαρβαρέσος 1998, σελ.151), χωρίς να συμπεριλαμβάνεται η καθοριστική μεταβλητή "μεταφορά" μεταξύ του τόπου υποδοχής και της χώρας προέλευσης των τουριστών. Το τοπικό τουριστικό γραφείο αναλαμβάνει να οργανώσει την παραμονή των τουριστών σε τοπικό επίπεδο και στη συνέχεια να την πουλήσει στους Tour-Operators των χωρών προέλευσης. Αυτοί με τη σειρά τους προσθέτουν στο συγκεκριμένο τουριστικό προϊόν το μεταφορικό μέσο πριν αρχίσει η διαδικασία εμπορικοποίησης του στην αγορά. Βασικά, το τουριστικό γραφείο υποδοχής παραμένει ο άμεσος υπεύθυνος κατά τη διάρκεια ολόκληρης της φάσης που αφορά την παραγωγή του τουριστικού προϊόντος. Η κύρια αιτία της δημιουργίας των τουριστικών γραφείων υποδοχής υπήρξε η αδυναμία των Tour-Operators να ελέγξουν την ποιότητα του τουριστικού προϊόντος στον τόπο παραγωγής και κατανάλωσής του στο σύνολο όλων των μεταβλητών που το συνθέτουν (τουριστικά καταλύματα, οινοποτοτροφοδοσία, αναψυχή κλπ.). Σε γενικές γραμμές, τα τουριστικά γραφεία υποδοχής (Stavrakis, στο Βαρβαρέσος, 1998: 152) υπακούν σε μια σειρά κατευθυντήριων γραμμών που τους επιβάλλουν από τις έδρες τους οι Tour-Operators.

Τα τουριστικά γραφεία υποδοχής εισπράττουν από τους Tour-Operators για τις παρεχόμενες υπηρεσίες, μια προμήθεια που κυμαίνεται στο 10-15% της τιμής ενός οργανωμένου ταξιδιού.

1.7.3.Οι Tour-Operators

1.7.3.1.Ορισμός

Ο Tour-Operator ή "κατασκευαστής ταξιδιών" είναι μια εμπορική επιχείρηση που μπορεί να έχει τη νομική υπόσταση ενός γραφείου ταξιδιών, μιας οργάνωσης ή ενός εξουσιοδοτημένου μεταφορέα. Η έννοια του Tour-Operator βασίζεται ουσιαστικά στον οικονομικό προσδιορισμό του παραγωγού οργανωμένων ταξιδιών. Αυτά αφορούν στην πλήρη οργάνωση ενός ταξιδιωτικού προγράμματος ή ενός προγράμματος διακοπών, που δίνει τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να απαλλαγούν ολοκληρωτικά από οποιαδήποτε οργανωτική διαδικασία κατά τη διάρκειά του.

1.7.3.2.Ιδιότητες

Αποτελεί έναν "κατασκευαστή" τελικών τουριστικών προϊόντων, τα οποία προετοιμάζει πριν την έναρξη της ζήτησης. Πιο συγκεκριμένα, υποχρεούται άμεσα ή έμμεσα να προγραμματίσει, να προετοιμάσει, να προβάλει και να προωθήσει, να κάνει κρατήσεις και να εκτιμήσει το κόστος μιας περιήγησης κατά την οποία η μεταφορά συμψηφίζεται με μια σειρά άλλων υπηρεσιών (τουριστικό κατάλυμα, αναψυχή κλπ.) και η οποία είναι προγραμματισμένη για μία ή περισσότερες ημερομηνίες σ' ένα συγκεκριμένο προορισμό. Αυτό το "Οργανωμένο ταξίδι", ο Tour-Operator το προσφέρει σε μια καθορισμένη τιμή και το διαθέτει στην αγορά είτε άμεσα μέσω των δικών του γραφείων ταξιδιών, είτε έμμεσα με τη βοήθεια των ανεξάρτητων τουριστικών γραφείων διανομής. Η τιμή ορίζεται ως το πιο αξιόλογο στοιχείο και αντιπροσωπεύει το μεγαλύτερο πλεονέκτημα των Tour-Operators έναντι των μεμονωμένων καταναλωτών, καθώς είναι σε θέση να αγοράσουν σημαντικό αριθμό ξενοδοχειακών κλινών, αεροπορικών θέσεων κλπ. σε αρκετά χαμηλές τιμές, τις οποίες δεν μπορεί να πετύχει ο μεμονωμένος τουρίστας. Αυτό οφείλεται στις μαζικές αγορές (οικονομίες κλίμακας) και στη μεγάλη διαπραγματευτική ισχύ (Βαρβαρέσος, 1994 στο Βαρβαρέσος, 1998: 160) που διαθέτουν έναντι των μεμονωμένων παραγωγών των τουριστικών προϊόντων.

Οι Tour-Operators (Archer, 1984, στο Βαρβαρέσος, 1998: 156) αποτελούν σήμερα τους κυριότερους μεσολαβητές μεταξύ της τουριστικής ζήτησης που εκδηλώνεται στις χώρες προέλευσης των τουριστών και της τουριστικής προσφοράς των χωρών υποδοχής, διαδραματίζοντας έτσι σημαντικό ρόλο στην εμπορικοποίηση των τουριστικών προϊόντων. Ένα παράδειγμα έρχεται από την Ερυθρά Θάλασσα, όπου οι κοραλλιογενείς ύφαλοι και η πλούσια θαλάσσια ζωή έχουν καταστήσει κάποιες περιοχές σε μερικούς από τους πιο δημοφιλείς προορισμούς για το σπορ της αυτόνομης κατάδυσης. Εκεί λοιπόν ο τουρισμός οργανώνεται κυρίως από τους Tour-Operators, οι οποίοι ασκούν φοβερή πίεση στα τουριστικά θέρετρα για να κρατούν τις τιμές τους χαμηλές, με αντάλλαγμα την εξασφάλιση ενός σταθερού ποσοστού πλήρωσης κατά τη διάρκεια του χρόνου. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την ανάπτυξη ανταγωνισμού ανάμεσα στα θέρετρα για τη διατήρηση του ελάχιστου εισοδήματος, την αύξηση της δύναμης των Tour-Operators και την αποδυνάμωση των επιχειρηματιών εκεί, στην διαπραγμάτευση τουριστικών πακέτων (Shaalan, 2004: 85). Οι Tour-Operators έχουν

την έδρα τους στις κύριες χώρες προέλευσης των τουριστών (Δυτική Ευρώπη, Βόρεια Αμερική, Ιαπωνία).

Οι Tour-Operators λόγω της μεγάλης συμμετοχής τους στη διαμόρφωση ενός ταξιδιού, μπορούν να διαδραματίσουν καίριο ρόλο στην προσπάθεια προστασίας της φύσης και του ντόπιου πληθυσμού των χωρών υποδοχής. Ας μην ξεχνάμε ότι πρωτοπόρησαν στη δημιουργία κωδίκων ηθικής για ταξίδια με περιβαλλοντικό προορισμό. Μερικές από τις σημαντικές κινήσεις που μπορούν να κάνουν, τουλάχιστον όσοι είναι περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένοι, είναι καταρχήν μια περιβαλλοντική διαχείριση που περιλαμβάνει στόχους και συμπεριφορές περιβαλλοντικά υπεύθυνες από όλους όσους εργάζονται στην επιχείρηση. Οι τακτικές φτάνουν ακόμα και μέχρι το επίπεδο της διαφήμισης, όπου μπορεί να γίνεται οικονομία και χρήση πόρων με ελάχιστο περιβαλλοντικό αντίκτυπο. Επίσης χρειάζεται περιβαλλοντική πληροφόρηση των τουριστών για τις ιδιαιτερότητες και τις ευαισθησίες των περιοχών υποδοχής, που να συνοδεύεται από προτάσεις σωστής και υπεύθυνης συμπεριφοράς, καθώς και προώθηση τόπων και εγκαταστάσεων που τηρούν τα περιβαλλοντικά πρότυπα. Ακόμα, προώθηση προγραμμάτων αναψυχής με χαμηλό περιβαλλοντικό αντίκτυπο και ενημέρωση των επισκεπτών για τους λόγους επιλογής τέτοιων προορισμών και προγραμμάτων. Εδώ, ο ρόλος του προσωπικού που έρχεται σε στενή σχέση με τους τουρίστες είναι επιτακτικής σημασίας, καθώς είναι σε θέση να μεταφέρουν τις επιθυμητές πληροφορίες και συμπεριφορές και να αποτελέσουν πρότυπα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^{Ο}

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

2.1.Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Ο ρόλος της τουριστικής βιομηχανίας κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικός για κάθε εθνική οικονομία. Γίνεται λοιπόν φανερό ότι υπάρχει έντονη ανάγκη από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης για ενασχόλησή της σε επίπεδο πολιτικής με τις τουριστικές δραστηριότητες που παρουσιάζουν συνεχείς αυξητικές τάσεις στο εσωτερικό της. Στ πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση οδηγήθηκε στη διατύπωση αξόνων Ευρωπαϊκών Πολιτικών, Πρωτοβουλιών και Δράσεων και στην κατάρτιση προγραμμάτων που θα προωθούν την τουριστική ανάπτυξη και τις τουριστικές δραστηριότητες.

Σημαντικό βήμα για τη διατύπωση και την εφαρμογή της κοινοτικής τουριστικής πολιτικής αποτέλεσε η ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: «Εργαζόμενοι ενωμένοι για το μέλλον του Ευρωπαϊκού τουρισμού», που στόχος της ήταν η δημιουργία πλαισίου για βιώσιμο ποιοτικό τουρισμό (Γκέκας, 2005: 179), αλλά και το Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (93/C138/01) «Στόχος η Αειφορία, σχετικά με τη πολιτική και τη δράση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 186).

Ακόμα σημαντικές πρωτοβουλίες που υπάρχουν σήμερα σε σχέση με το περιβάλλον, είναι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Δράσης «Προς την Αειφορία» της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η δημιουργία του Δικτύου ECONETT το 1996, που είναι το Δίκτυο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον τουρισμό και το περιβάλλον. Τα τελευταία χρόνια στις ευρωπαϊκές πολιτικές άρχισαν να ενσωματώνονται και οι ειδικές μορφές τουρισμού μέσω κανονισμών αλλά κυρίως μέσω αναπτυξιακών προγραμμάτων (Leader I & II & Leader +, Life, Urban, Envireg, Interreg I, II, & III, Helios I & II Smart και Philoxenia) από όπου επιδιώκεται άμεσα ή έμμεσα η αναβάθμιση του τουρισμού και η ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού (www.europa.eu.int).

Η ευρωπαϊκή πολιτική για τον τουρισμό μπορεί να συνοψιστεί στα εξής: βελτίωση των γνώσεων στον τομέα του τουρισμού και ενίσχυση της συνοχής των δράσεων, βελτίωση και επέκταση του χρονικού καταμερισμού των διακοπών, υποστήριξη διεθνών πρωτοβουλιών και ανάπτυξη της τουριστικής συνεργασίας μεταξύ παραμεθόριων περιοχών και με χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, επαγγελματική κατάρτιση με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του κλάδου, προστασία των καταναλωτών τουρισμού, προώθηση νέων μορφών τουρισμού, προστασία του περιβάλλοντος και των τοπικών πληθυσμών και προσέλκυση τουριστών από τρίτες χώρες (www.europa.eu.int, Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 185-188).

Η πολιτική της Ε.Ε. έχει ως στόχο να προωθήσει τον τουρισμό ώστε να συμβάλει στην ανάπτυξη των υπανάπτυκτων περιοχών, οι οποίες διαθέτουν ωστόσο αξιόλογους τουριστικούς πόρους. Για αυτόν το σκοπό, η Ε.Ε. χρησιμοποιεί μια σειρά από όργανα Περιφερειακής Οικονομικής Πολιτικής. Αυτά είναι τα εξής:

- Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Π.Α.), το οποίο συμβάλει στη χρηματοδότηση των τουριστικών επενδύσεων, οι οποίες συμπεριλαμβάνονται σ' ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα περιφερειακής ανάπτυξης
- Το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο (Ε.Γ.Τ.)
- Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (Ε.Τ.Ε.)
- Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (Ε.Κ.Τ.)

Αυτές οι διαφορετικού χαρακτήρα ενέργειες αποδεικνύουν ότι η Ε.Ε. έχει την πολιτική θέληση να διαδραματίσει ενεργητικό ρόλο στην ανάπτυξη του τουρισμού χωρίς ωστόσο να παρεμβαίνει στο συντονισμό των εθνικών πολιτικών, γιατί η καθεμιά από αυτές είναι προσαρμοσμένη στις ιδιαίτερες συνθήκες που χαρακτηρίζουν τα κράτη-μέλη.

2.2.Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τα πάγια προβλήματα του Ελληνικού τουρισμού, επέβαλλαν μία πάγια σε γενικές γραμμές πολιτική την τελευταία εικοσαετία, με μικροπροσαρμογές κατά περίπτωση. Γενικές επιδιώξεις είναι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού κλάδου και της οικονομικής συμβολής του στο εθνικό ισοζύγιο και η ισόρροπη ανάπτυξη του στα πλαίσια και των άλλων κλάδων της οικονομίας. Κύριοι στόχοι είναι η περιφερειακή ανακατανομή της τουριστικής προσφοράς, η άμβλυνση της

εποχικότητας της ζήτησης, η αναβάθμιση των προσφερόμενων υπηρεσιών, ο εμπλουτισμός και η ποιοτική αναβάθμιση της προσφοράς, και τέλος η προστασία και η ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Οι σημαντικότερες μελέτες που πραγματοποιήθηκαν από το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης και επηρέασαν τον τουρισμό καθεαυτού είναι το «Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης του Ελληνικού Τουρισμού» για την προγραμματική περίοδο 2004-2010 και το «Συνθετικό Κείμενο για τον Σχεδιασμό των Παρεμβάσεων της Προγραμματικής Περιόδου 2007-13 στον Τομέα του Τουρισμού». Βασικός στόχος των παρεμβάσεων στον τομέα του τουρισμού για την προγραμματική περίοδο 2007-13 είναι η αύξηση της ζήτησης και η γενική ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της χώρας και των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών σε όλα τα επίπεδα. Οι παρεμβάσεις που προτείνει το Συνθετικό Κείμενο δεν θα αποτελέσουν ένα αυτόνομο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (Ε.Π.), αλλά θα αποτελέσουν, όπως και με το Στρατηγικό για την περίοδο 2004-2010, μέρος ενός συνολικού Ε.Π. για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της επιχειρηματικότητας (καλούμενου Ε.Π.ΑΝ. ΙΙ).

Επίσης καθοριστικό ρόλο στην πορεία του τουρισμού πρόκειται να παίξει και το «Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» καθώς και η «Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό» που εγκρίθηκαν από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων το έτος 2009.

Σκοπός του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό είναι η παροχή κατευθύνσεων, κανόνων και κριτηρίων για τη χωρική διάρθρωση, οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού στον ελληνικό χώρο και των αναγκαίων προς τούτο υποδομών καθώς και η διατύπωση ενός ρεαλιστικού προγράμματος δράσης για την επόμενη δεκαπενταετία (2009 – 2024).

Βασικός άξονας που διατρέχει το περιεχόμενο του Ειδικού Πλαισίου είναι η προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος η οποία εξάλλου αποτελεί προϋπόθεση για την επιβίωση και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τομέα. Με το εν λόγω Ειδικό Πλαίσιο επιδιώκεται επίσης η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος, η εξασφάλιση της προστασίας και της

βιωσιμότητας των πόρων που ενδιαφέρουν τον τουρισμό, η ενίσχυση των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης καθώς και η διαμόρφωση ενός σαφέστερου πλαισίου κατευθύνσεων προς τον υποκείμενο σχεδιασμό, τις αδειοδοτούσες αρχές και τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις.

Είναι πλέον φανερό ότι έχει χαραχθεί μία νέα στρατηγική για τον τουρισμό με νέες κατευθύνσεις και νέους στόχους από ό,τι επικρατούσε τα προηγούμενα χρόνια και αυτό κυρίως μετά το τέλος το 2006 και της Προγραμματικής Περιόδου του Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης. Λόγω αυτής της νέας στρατηγικής ο τουρισμός θα συνεχίσει να παίζει σημαντικό ρόλο στην Ελληνική οικονομία. Πρέπει όμως να ληφθεί υπόψη ότι ο τουρισμός αποτελεί μία ασταθή «βιομηχανία» στην οποία δε μπορεί να στηρίζεται εξολοκλήρου μία κοινότητα. Παράλληλα με την τουριστική ανάπτυξη θα πρέπει να επιδιωχθεί και η επίτευξη της ανάπτυξης συμπληρωματικών δραστηριοτήτων σε άλλους τομείς της οικονομίας, όπως η γεωργία και η βιομηχανία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^{Ο}

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

3.1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έννοια της ανάπτυξης ερευνάται για αρκετές δεκαετίες και έχει δεχτεί ποικίλες ερμηνείες και αναλύσεις. Παρόλα αυτά μέχρι σήμερα δεν μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει ένας ολοκληρωμένος ορισμός της ανάπτυξης, γεγονός το οποίο οφείλεται στο ότι ο όρος χρησιμοποιείται από πολλούς επιστημονικούς κλάδους, όπως την οικονομία, τη γεωργία, την κοινωνιολογία, καθένας από τους οποίους παρουσιάζει μία δική του εκδοχή για την ανάλυση και τη χρήση του όρου (Pearce, 1998 στο Ανδριώτης, 2005: 35).

Αρχικά, η ανάπτυξη είχε συνδεθεί με την οικονομία, εμφάνιζε δηλαδή μονοδιάστατη λειτουργία ως απλή αύξηση των οικονομικών μεγεθών. Η αλήθεια όμως είναι ότι η ανάπτυξη είναι πολυδιάστατη και έχει διεπιστημονικό χαρακτήρα δηλαδή παραπέμπει και σε άλλα πεδία, όπως την πολιτική, την κοινωνία, τον τρόπο ζωής κ.λπ. Ακόμα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι η ανάπτυξη έχει ηθική καθώς και αξιολογική διάσταση. Στις μέρες μας, εάν θέλουμε να επιλύσουμε τα πολυδιάστατα προβλήματά μας και να πετύχουμε κοινωνική ευημερία, θα πρέπει να υπολογίζουμε την ανάπτυξη στην ολοκληρωμένη μορφή της, δηλαδή την κοινωνική (Χριστοφιλόπουλος, 2002: 471).

Τα μεγάλα προβλήματα και οι ανισότητες που έχουν παρουσιαστεί σε παγκόσμια κλίμακα σε συνδυασμό με την ανάγκη αντιμετώπισής τους οδήγησαν σε μία νέα θεώρηση της έννοιας της κοινωνικής ανάπτυξης. Πλέον, στον όρο κοινωνική ανάπτυξη πρέπει να συμπεριλαμβάνονται όλες οι πτυχές της ανάπτυξης και της αναπαραγωγής της κοινωνίας (οικονομία, πολιτική, οικοσύστημα, πολιτισμός κ.λπ.) (Χριστοφιλόπουλος, 2002: 472).

3.2.ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η έννοια της ανάπτυξης είναι ακόμα πιο ασαφής από την έννοια του τουρισμού. Έτσι είναι αρκετά δύσκολο να την αποδώσουμε πλήρως, μπορούμε όμως να την εξετάσουμε είτε ως μια διαδικασία είτε ως μία κατάσταση (Goulet, 1968, από τον Pearce, 1989, στον Gartner, 2001: 28). Η ανάπτυξη ως κατάσταση αναφέρεται στις σχετικές συνθήκες που διέπουν το αντικείμενο του ενδιαφέροντος. Για παράδειγμα ο «Τρίτος Κόσμος» ή ο «υποανάπτυκτος κόσμος» αναφέρεται στην οικονομική κατάσταση μίας ομάδας κρατών. Ο ορισμός της ανάπτυξης ως μία διαδικασία ή ως μία κατάσταση προαπαιτεί την αποδοχή μίας μονάδας μέτρησης (Gartner, 2001: 28).

Όπως αναφερθήκαμε και προηγουμένως, η ανάπτυξη μπορεί να γίνει αντιληπτή και ως μία διαδικασία. Συνήθως αυτή είναι η μορφή με την οποία εξετάζεται η τουριστική ανάπτυξη, σαν μία διαδικασία φυσικής αλλαγής. Η διαδικασία αυτή της φυσικής αλλαγής περνάει από τρία στάδια όπως τα προσδιόριζε ο Noronha το 1976 (στο Gartner, 2001: 28) και παρουσιάζονται παρακάτω.

3.3.ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Προτού αναφερθούμε στα στάδια του Noronha κρίνεται σκόπιμο να δώσουμε τον ορισμό των σταδίων όπως τον διατύπωσαν οι κ. κ. Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π. (2001):

> *Ο όρος «στάδια» χρησιμοποιείται για να περιγράψει για να περιγράψει τις διαδοχικές φάσεις της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής, στην καθεμία από τις οποίες διαμορφώνονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά σε ό,τι αφορά στην κοινωνικό-οικονομική δομή και στον τύπο των τουριστικών υποδομών και υπηρεσιών (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 36).*

Το πρώτο στάδιο αρχίζει με την ανακάλυψη μίας περιοχής από τουρίστες. Καθώς διαδίδεται η φήμη αυτής της περιοχής, η τουριστική κίνηση προς αυτή την περιοχή αυξάνεται και οι κοινότητες ανταποκρίνονται στην οικονομική αυτή δραστηριοποίηση με την ανέγερση εγκαταστάσεων και την προσφορά υπηρεσιών που ζητούν οι τουρίστες. Αν ο τουρισμός συνεχίσει να επεκτείνεται, μπαίνει στο τελευταίο στάδιο της ανάπτυξης, κατά το οποίο επισημοποιείται πλήρως (Gartner, 2001: 28).

Έτσι γίνεται μία τυπική επαγγελματική δραστηριότητα με ατραξιόν, εγκαταστάσεις παροχής υπηρεσιών και οργανισμούς που εξυπηρετούν την υποστήριξη

και την προώθηση του τουρισμού στην περιοχή. Καθώς η ανάπτυξη εξελίσσεται σε μία επίσημη κατάσταση, δημιουργείται ο κίνδυνος για σοβαρές κοινωνικοπολιτικές και περιβαλλοντικές αλλαγές (Gartner, 2001: 28).

Η αναλυτικότερη παρουσίαση των σταδίων γίνεται στους παρακάτω πίνακες όπως την διατύπωσαν και τη διαμόρφωσαν οι κ. κ. Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π. (2001).

Πίνακας 3.1: 1ο Στάδιο της Τουριστικής Ανάπτυξης

ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ		
1ο Στάδιο		
Αλλαγές στην τοπική κοινωνικοοικονομική δομή	**Παράγοντες που συμβάλλουν σε αυτές τις αλλαγές**	**Χαρακτηριστικά τουριστικής ανάπτυξης**
• Η περιοχή ανακαλύπτεται συνήθως από τουρίστες ή ντόπιους επιχειρηματίες από άλλη περιοχή της χώρας	• Ντόπιοι επιχειρηματίες της περιοχής	• Πρώτη υποτυπώδης υποδομή (καταλύματα, πανδοχεία) σε ξενοδοχεία και επιχειρήσεις εστίασης
• Σταδιακή και αργή αλλαγή των παραγωγικών δομών της περιοχής με στροφή προς τις υπηρεσίες	• Νέοι της περιοχής	• Μικρός αριθμός τουριστών που ταξιδεύουν αυτόνομα και επιθυμούν τη διαμονή σε περιοχές ήσυχες, με καθαρό φυσικό περιβάλλον
• Πρώτες ενδείξεις αστικοποίησης σε σημαντική μερίδα του πληθυσμού (ιδιαίτερα τους νέους)	• Ντόπιοι επιχειρηματίες από άλλη περιοχή της χώρας	• Ανύπαρκτη διαφημιστική «εικόνα» στις τουριστικές αγορές του μαζικά οργανωμένου τουρισμού
• Οι τουρίστες αντιμετωπίζονται ως φιλοξενούμενοι από τους ντόπιους ή ως φορείς διαφορετικών αντιλήψεων	• Τουρίστες ημεδαποί • Τουρίστες αλλοδαποί • Πρόγραμμα τουριστικής ανάπτυξης τοπικής ή εθνικής εμβέλειας • Η προβολή κάποιου ειδικού τουριστικού πόρου (ποτάμι, λίμνη, παραδοσιακός οικισμός κ.λπ.)	• Πρώτες -μικρής εμβέλειας- τουριστικές επενδύσεις

Πηγή: Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 38.

Πίνακας 3.2: 2ο Στάδιο της Τουριστικής Ανάπτυξης

ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ		
2ο Στάδιο		
Αλλαγές στην τοπική κοινωνικοοικονομική δομή	**Παράγοντες που συμβάλλουν σε αυτές τις αλλαγές**	**Χαρακτηριστικά τουριστικής ανάπτυξης**
• Ταχύτατες αλλαγές στην κοινωνική και παραγωγική δομή: εγκατάλειψη όλων των κλάδων και στροφή στην απασχόληση (άμεση ή έμμεση) στον τουρισμό	• Τουριστικές επιχειρήσεις εθνικής εμβέλειες (πρακτορεία, ξενοδοχεία)	• Δημιουργία μιας σύνθετης τουριστικής υποδομής (ταβέρνες, μεγάλα ξενοδοχεία, μπαρ, πρακτορεία κ.λπ.)
• Επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα (ιδιαίτερα από νέους και γυναίκες) με στόχο τα τουριστικά επαγγέλματα	• Ντόπιοι και άλλοδαποί επιχειρηματίες που επενδύουν στην περιοχή	• Μεγάλης εμβέλειας επενδύσεις από το κράτος και πρώτες σημαντικές επενδύσεις από ιδιώτες
• Υιοθέτηση των καταναλωτικών και κοινωνικών προτύπων των αστικών κέντρων από μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού	• Τουριστικές επιχειρήσεις που επενδύουν στην περιοχή	• Σημαντικές αλλαγές στη χωρική και λειτουργική οργάνωση της περιοχής, ώστε να εξυπηρετούνται οι τουρίστες
• Οι σχέσεις των τουριστών με τους ντόπιους γίνονται σταδιακά σχέσεις «εμπορικής συναλλαγής»	• Το κράτος, με προγράμματα ανάπτυξης και προβολής της περιοχής	• Πρώτες ομάδες οργανωμένου τουρισμού που ταξιδεύουν χρησιμοποιώντας υπηρεσίες
	• Οι εργαζόμενοι στις τουριστικές επιχειρήσεις • Μετανάστες ντόπιοι που επιστρέφουν στην περιοχή	• Η περιοχή αποκτάει διαφημιστική «εικόνα»

Πηγή: Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 39.

Πίνακας 3.3: 3ο Στάδιο της Τουριστικής Ανάπτυξης

ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ		
3ο Στάδιο		
Αλλαγές στην τοπική κοινωνικοοικονομική δομή	**Παράγοντες που συμβάλλουν σε αυτές τις αλλαγές**	**Χαρακτηριστικά τουριστικής ανάπτυξης**
• Αστικοποίηση των κοινωνικών χαρακτηριστικών της περιοχής	• Τουριστικές επιχειρήσεις διεθνούς εμβέλειας (tour-operators)	• Οργανωμένη μαζική υποδομή τουρισμού του «πακέτου»
• Η παραγωγική δομή της περιοχής «τριτογενοποιείται» με κυριαρχία του τουρισμού	• Επενδυτές αλλοδαποί	• Υπηρεσίες και δραστηριότητες για εξυπηρέτηση τουριστών
• Αλλάζουν οι ρυθμοί της ζωής, τα καταναλωτικά πρότυπα και οι αξίες της Πλειόνηφίας των κατοίκων	• Διεθνής, εθνική και περιφερειακή πολιτική	• Η περιοχή μετατρέπεται σε «τουριστικό προορισμό» με διεθνείς προ-διαγραφές
• Οι σχέσεις των τουριστών με τους ντόπιους γίνονται απρόσωπες και περιορίζονται στις εμπορικές συναλλαγές	• Ντόπιοι επενδυτές της περιοχής	• Έρχονται κυρίως τουρίστες με οργανωμένα πακέτα τουρισμού διακοπών μέσω των tour-operators
	• Τουριστικές επιχειρήσεις εθνικής εμβέλειας	• Η διαφημιστική «εικόνα» της περιοχής διεθνοποιείται (tour-operators) και συμβάλλει στη μαζική προσέλευση τουριστών

Πηγή: Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 40.

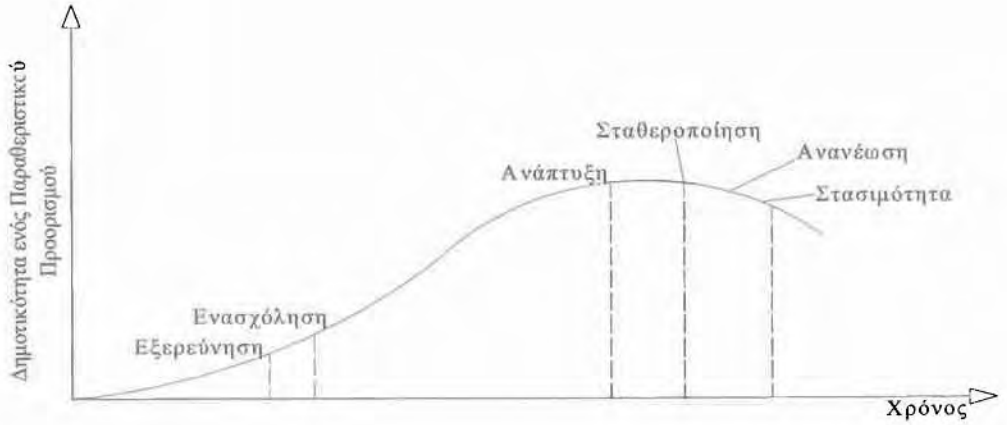
Υπάρχουν και άλλες περιπτώσεις όπου ο αριθμός των σταδίων αλλάζει και η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να αποτελείται από τέσσερα, πέντε ή ακόμα και έξι στάδια. Αυτό που έχει σημασία όμως είναι ότι δεν αλλάζουν ουσιαστικά τα εξελικτικά

και λειτουργικά χαρακτηριστικά της τουριστικής ανάπτυξης (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 37).

Για παράδειγμα, το υποθετικό υπόδειγμα του Butler (1980), (στο Gartner, 2001: 28) όπου παρουσιάζονται έξι στάδια (Γράφημα 3.1). Το πρώτο στάδιο που είναι η εξερεύνηση και είναι παρόμοιο με την ανακάλυψη μιας καινούργιας περιοχής. Το δεύτερο είναι όταν ο προορισμός εισέρχεται στο στάδιο της ενασχόλησης. Το τρίτο είναι η ανάπτυξη και αναφέρεται σε μία κατάσταση εκτεταμένης ανοικοδόμησης. Όταν αρχίζει η μαζική εισροή των τουριστών αρχίζει να ισορροπείται και ο προορισμός μπαίνει στο τέταρτο στάδιο της σταθεροποίησης (Butler, 1980 στο Gartner, 2001: 28).

Όταν ο αριθμός των τουριστών αρχίζει να μειώνεται, τότε περνάμε στο πέμπτο στάδιο της στασιμότητας. Τέλος, εάν θέλουμε η περιοχή να βγει από το στάδιο της στασιμότητας, θα πρέπει να περάσουμε στο έκτο στάδιο, το στάδιο της ανανέωσης των εγκαταστάσεων και έτσι αρχίζει ένας νέος κύκλος ζωής του παραθεριστικού κέντρου (Butler, 1980 στο Gartner, 2001: 29).

Γράφημα 3.1: Υποθετικό Υπόδειγμα του Κύκλου Ζωής Ενός Παραθεριστικού Κέντρου

Πηγή: Butler, 1980, στο Gartner, 2001: 29.

3.4.ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η μονοδιάστατη λειτουργία της ανάπτυξης, στην οποία αναφερθήκαμε προηγουμένως, δηλαδή η περίπτωση στην οποία είχε μόνο οικονομικό περιεχόμενο, οδήγησε προοδευτικά στην καταστροφή του περιβάλλοντος και τη δημιουργία μιας σειράς κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων για ολόκληρο τον πλανήτη. Ειδικότερα, στον τομέα του χώρου, εμφανίστηκαν μεγάλα περιβαλλοντικά, χωροταξικά και πολεοδομικά προβλήματα (Χριστοφιλόπουλος, 2002: 472).

Η άμεση ή έμμεση συσχέτιση της οικολογικής κρίσης σε οικουμενικό επίπεδο με τον τρόπο λειτουργίας των σημερινών μητροπόλεων και των αστικών περιφερειών τους, αναδεικνύει από τα πράγματα την περιβαλλοντική τους διάσταση ως βασική παράμετρο του σχεδιασμού του οικιστικού χώρου. Οι επιταχυνόμενες εξελίξεις στην παγκόσμια οικονομία, οι ρωγμές στην κοινωνική συνοχή των πόλεων, τα οικουμενικά οικολογικά προβλήματα, η εισβολή νέων τεχνολογιών, οι κοσμογονικές αλλαγές στην επιστήμη, την επικοινωνία, και τη γνώση έχουν καταλυτικές επιδράσεις στο δομημένο, φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον (Χριστοφιλόπουλος, 2002: 472).

Απάντηση στα κοινωνικοοικονομικά και κυρίως στα περιβαλλοντικά προβλήματα ήρθε να δώσει η έννοια της βιώσιμης ή αειφόρου ανάπτυξης όπως διαμορφώθηκε από την «έκθεση Brundland» (Sustainable Development). Σύμφωνα με την έκθεση αυτή, βιώσιμη ή αειφόρος ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να παραβλέπει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες. Δηλαδή είναι η ανάπτυξη που εγγυάται την ορθολογική βιωσιμότητα του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων (Χριστοφιλόπουλος, 2002: 472).

Οι κ. κ. Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π. (2001) τονίζουν ότι η έννοια, οι αρχές και τα χαρακτηριστικά της «βιώσιμης» τουριστικής ανάπτυξης είναι ταυτόσημα με αυτά της «αειφορικής» τουριστικής ανάπτυξης και απέδωσαν τον παρακάτω ορισμό για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη:

> *Με τον όρο «βιώσιμη» τουριστική ανάπτυξη περιγράφεται ο τύπος της τουριστικής ανάπτυξης που δραστηριοποιείται ισόποσα στην τοπική, κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική και περιβαλλοντική δομή της κάθε τουριστικής περιοχής, διαμορφώνοντας παράλληλα όρους (υπηρεσίες, υποδομές, τεχνογνωσία) για τη συνεχή ανατροφοδότησή της (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 35).*

3.5.ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Σύμφωνα με τους κ. κ. Κοκκώση Χ. και Τσάρτα Π., έξι είναι οι παράγοντες που καθορίζουν τα χαρακτηριστικά της τουριστικής ανάπτυξης. Αναλύονται στα παρακάτω υποκεφάλαια, μπορούμε όμως να τους δούμε συνοπτικά στο γράφημα 3.2 που ακολουθεί:

Γράφημα 3.2.: Παράγοντες των Χαρακτηριστικών της Τουριστικής Ανάπτυξης

Πηγή: Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 24.

3.5.1.Χαρακτηριστικά της Τουριστικής Ζήτησης

Η τουριστική ζήτηση ως αποτέλεσμα, των ειδικότερων κινήτρων των τουριστικών ταξιδιών (Doswell, 1997: 26-66, Parrinelo, 1993: 233-249 στο Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 24), επηρεάζει άμεσα την πορεία της τουριστικής ανάπτυξης. Αυτή προκάλεσε την ανάπτυξη των πρώτων ορεινών και παραθαλάσσιων θέρετρων καθώς επίσης και την τάση ανάπτυξης των περιοχών με παραθεριστικές κατοικίες αλλά και

την τάση κατάταξης σε ζώνες της παγκόσμιας προσφοράς με βάση τα χαρακτηριστικά της ζήτησης (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 24).

Σημαντικός παράγοντας αποδείχτηκε η τάση εξειδίκευσης της τουριστικής ζήτησης, η οποία οδήγησε σε παράλληλη τάση για αντίστοιχη ειδίκευση των προϊόντων και των υπηρεσιών που προσφέρουν οι περιοχές με τουριστική ανάπτυξη. Έτσι διαμορφώνονται περιοχές είτε με έναν τύπο ζήτησης, είτε με έναν αριθμό διαφορετικών τύπων, αρκετές φορές μεγάλο (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 24).

3.5.2.Τουριστικοί Πόροι της Χώρας ή της Περιοχής

Οι χώρες ή οι περιοχές, που επιδιώκουν να αναπτυχθούν τουριστικά, έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων χωρών ή περιοχών και αυτό συμβαίνει λόγω της ύπαρξης τουριστικών πόρων. Τουριστικοί πόροι είναι επίσης εκτός από τους φυσικούς και οι πολιτιστικοί συμπεριλαμβανομένου και των υποδομών και υπηρεσιών που παίζουν ενεργό ρόλο στην τουριστική ανάπτυξη. Λόγω της συνεχούς αύξησης των τουριστικών χώρων και περιοχών σε παγκόσμιο επίπεδο, επιβάλλεται η παράλληλη ανάπτυξη, προβολή και διαχείριση όλων των τύπων των τουριστικών πόρων (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 25).

3.5.3.Επιρροή των Υπαρκτών Προτύπων Τουριστικής Ανάπτυξης στην Προσφορά

Η διαμόρφωση και η παγίωση ορισμένων προτύπων που θεωρούνται επιτυχημένα, είτε εμπορικά είτε αναπτυξιακά, συνέβη λόγω των φάσεων που πέρασε η τουριστική ανάπτυξη. Οι φορείς ή τα άτομα που διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο για την ανάπτυξη της τουριστικής προσφοράς μίας περιοχής, δέχονται επιρροές από αυτά τα πρότυπα. Έτσι γίνονται παραδείγματα προς μίμηση και τυπολογικά χαρακτηριστικά τους εφαρμόζονται σε διαφορετικές περιοχές του κόσμου (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 24).

Αυτό έχει ως αποτέλεσμα πολλά πρότυπα και κυρίως του μαζικού τουρισμού να εμφανίζουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά ανεξάρτητα από την περιοχή ή τη χώρα στην οποία αναπτύσσονται. Συνεπώς, οδηγηθήκαμε στη διαμόρφωση ορισμένων «κεντρικών τάσεων» στα πρότυπα της τουριστικής ανάπτυξης που συναντάμε σε ολόκληρο τον κόσμο. Μάλιστα αυτή η επιρροή είναι εντονότερη στις ανεπτυγμένες χώρες και σε περιοχές ή χώρες με νεότερους τουριστικούς προορισμούς (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 24-25).

3.5.4. Φορείς, Οργανισμοί και Κοινωνικό-επαγγελματικές Ομάδες Εμπλεκόμενες στην Τουριστική Ανάπτυξη

Πολλοί φορείς και οργανισμοί δημιουργήθηκαν λόγω της συνεχούς αύξησης του τουρισμού και των επιπτώσεών του στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον (Βαρβαρέσος, 1999). Οι φορείς αυτοί, σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης, ασχολούνταν με τη διαχείριση, την έρευνα, τον προγραμματισμό και την πολιτική της τουριστικής ανάπτυξης. Για διαφορετικούς λόγους που σχετίζονται με τον τουρισμό, σημαντική είναι και η εμπλοκή των κοινωνικό-επαγγελματικών ομάδων όπως: επαγγελματιών στις τουριστικές περιοχές, νέων που ασχολούνται με την πολιτική κ.λπ. (Tsartas, 1998 στο Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 26).

3.5.5. Τουριστικές Επιχειρήσεις

Λόγω της διεθνοποίησης του τουρισμού και της συνεχόμενης γεωγραφικής του επέκτασης σε αγορές αναπτυσσόμενων χωρών, τα τελευταία χρόνια, οι τουριστικές επιχειρήσεις (tour-operators) οδηγήθηκαν σε προνομιακή θέση (Bywater, 1992, Ascher, 1985 στο Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 26). Επειδή αυτές οι επιχειρήσεις παίζουν καθοριστικό ρόλο στην τουριστική ζήτηση (ταυτόχρονα αποκτούν και τη δύναμη να επηρεάζουν) και τη διαμόρφωση συγκεκριμένων προτύπων από τη πλευρά της προσφοράς. Αυτός ο ρόλος τους μάλιστα ενισχύεται από τη συνεχή αύξηση του αριθμού των οργανωμένων ταξιδιών και τη μετατροπή του ταξιδιού σε καταναλωτικό προϊόν. Τα τελευταία χρόνια η δραστηριότητα των διάφορων τύπων των τουριστικών επιχειρήσεων σημείωσε αλματώδη πρόοδο λόγω και της ανάπτυξης του διαδικτύου (Internet) (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 26).

3.5.6. Τουριστική πολιτική

Εντυπωσιακή αύξηση σε όγκο και σε μέγεθος των πολιτικών προγραμματισμού και διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης παρατηρήθηκε από το 1970 και μετά. Πολλές πτυχές της τουριστικής ανάπτυξης προσπαθούν να διευθετηθούν από πολιτικές που προέρχονται από διεθνείς οργανισμούς (Ευρωπαϊκή Ένωση, WTO-World Tourism Organization κ.λπ.) ενώ άλλες από ανεπτυγμένες «τουριστικά» χώρες. Τέλος, ώθηση στις πολιτικές που έχουν σχέση με την τουριστική ανάπτυξη έδωσε η συστηματική προσπάθεια για αποκέντρωση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων η οποία ενίσχυσε ιδιαίτερα το ρόλο των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) και των άλλων περιφερειακών φορέων στο σχεδιασμό και τον προγραμματισμό. Άλλωστε η ενίσχυση

της «τοπικότητας» στο σχεδιασμό και τον προγραμματισμό της τουριστικής ανάπτυξης αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό της τουριστικής πολιτικής πολλών χωρών (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 27).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^{ο}

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΔΙΕΘΝΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

4.1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο περιλαμβάνονται μελέτες περιπτώσεων από διάφορες περιοχές του κόσμου. Ειδικότερα εξετάζονται οι περιπτώσεις χωρών και πόλεων που ανέπτυξαν παρόμοιες μορφές τουρισμού με την περιοχή μελέτης μας, δηλαδή το Νομό Πέλλας. Στόχος είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων μέσα από την ανάλυση επιτυχημένων μοντέλων και σχεδίων τουριστικής ανάπτυξης και η προσπάθεια να παραχθεί και να εφαρμοστεί ένα αντίστοιχο μοντέλο στρατηγικών στην περιοχή του Νομού Πέλλας.

4.2.Ο ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΙΑΠΩΝΙΑ

Η Ιαπωνία έχει μια μεγάλη ιστορία στις ιαματικές πηγές, τις οποίες οικογένειες και γκρουπ από όλο τον κόσμο επισκέπτονται, χειμώνα, καλοκαίρι. Από τις πιο γνωστές περιοχές της Ιαπωνίας, που έχουν σημειώσει μια αξιόλογη ανάπτυξη στον τομέα αυτό είναι το Kyushū Island. Στην περιοχή αυτή, οι πόλεις Kagoshima και Beppu έχουν τη μεγαλύτερη φήμη στον τομέα του ιαματικού τουρισμού. Ειδικότερα η πόλη Beppu διαθέτει περισσότερες από 3000 ιαματικές πηγές που είναι γνωστές με την ονομασία jigoku. Τα κέντρα ιαματικού τουρισμού στο σύνολό τους προσελκύουν περισσότερους από 12 εκατομμύρια τουρίστες, είτε στις εξωτερικές θεραπευτικές πηγές είτε στις εσωτερικές πισίνες. Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι η πόλη διαθέτει εκατοντάδες τουριστικά καταλύματα, ενώ σε αυτά περιλαμβάνονται και μικρά δωμάτια ή σπίτια που έχουν γιαπωνέζικο στυλ και είναι γνωστά με την ονομασία 'minshuku' (Κράβαρης, 2005: 71).

Πολύ γνωστές όμως είναι και οι φυσικές ιαματικές πηγές στην περιοχή Takaragawa Onsen. Πρόκειται για εξωτερικές πηγές που δεν έχει αλλοιωθεί η φυσικότητά τους αλλά αντιθέτως έχει διατηρηθεί και αναπτυχθεί. Στην συγκεκριμένη περιοχή υπάρχουν πηγές που είναι αποκλειστικά για άντρες και πηγές που είναι αποκλειστικά για γυναίκες. Η Takaragawa αποτελεί και κέντρο ανάπτυξης του

γυμνιστικού τουρισμού, ενώ ήταν και η πρώτη περιοχή που σχεδίασε αρχικά ιαματικές πηγές για γυναίκες (Κράβαρης, 2005: 71).

Κλείνοντας το κεφάλαιο του ιαματικού τουρισμού στην Ιαπωνία θα θέλαμε να τονίσουμε ότι ο ιαματικός τουρισμός για τους Ιάπωνες αποτελεί εθνικό χόμπι. Το κυριότερο χαρακτηριστικό των ιαματικών πηγών στην ιαπωνική ύπαιθρο, το οποίο είναι και αυτό που τις κάνει τόσο ιδιαίτερες, είναι ότι συνδυάζουν τόσο την φυσικότητα του τοπίου, όπως ήδη αναφέραμε όσο και την πολιτιστική παράδοση της χώρας. Δεν είναι μόνο τα ξενοδοχειακά καταλύματα που υιοθετούν την γιαπωνέζικη αρχιτεκτονική των σπιτιών, αλλά και οι εσωτερικές και εξωτερικές πηγές στις διάφορες περιοχές (Κράβαρης, 2005: 71).

4.3.Π.Ο.Τ.Α. ΣΤΗΝ ΜΟΓΓΟΛΙΑ

Η έλξη τουριστών στη Μογγολία οφείλεται στην ποικιλία των φυσικών τοπίων και της άγριας φύσης, τα ιστορικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα συμπεριλαμβανομένων των μοναστηριών, ναών και παλατιών και οι παραδόσεις του νομαδικού τρόπου ζωής. Παρά τις καταστροφές που έχει υποστεί, μια σημαντική αρχαιολογική περιοχή παραμένει το Karakorum, πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας του Genghis Khan. Γενικότερα, το μυστήριο που συνδέεται με τα μεγάλης κλίμακας τοπία της Μογγολίας, την ενδιαφέρουσα ιστορία και το νομαδικό τρόπο ζωής είναι ελκυστικό για τουρίστες (Inskeep, 1994: 122).

Η στρατηγική εστιάζει κυρίως: α) στον προσδιορισμό ενός τουριστικού μοντέλου, που να απεικονίζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Μογγολίας σε σχέση με τις διεθνείς ευκαιρίες αγοράς, β) στην αύξηση της κλίμακας του διεθνούς τουρισμού με σκοπό την απόκτηση περισσότερου ξένου συναλλάγματος, γ) στην ανάπτυξη κέντρων τουρισμού σε μέρη της χώρας με διαφορετικά χαρακτηριστικά ώστε να διευρυνθούν οι επιλογές των επισκεπτών και να βοηθηθεί η διασπορά της οικονομικής δραστηριότητας, δ) στην προώθηση μορφών ανάπτυξης τουρισμού που είναι οικονομικώς πιο αποδοτικοί και κοστίζουν λιγότερο, όσον αφορά το απαιτούμενο επίπεδο επένδυσης και σε σχέση πάντα με το μήκος της τουριστικής περιόδου και την ελαχιστοποίηση των διαρροών συναλλάγματος, ε) στη βελτίωση των υφιστάμενων υπηρεσιών και εγκαταστάσεων για τους τουρίστες και καθιέρωση μελλοντικών προτύπων κατάλληλων για τις προσδιορισμένες αγορές, στ) στην παροχή ευκαιριών για τη διαφοροποίηση και την αναδιάρθρωση της οικονομίας και τη δημιουργία

συνεταιρισμών και μικρής κλίμακας επιχειρήσεων και ζ) στην ελαχιστοποίηση δυσμενών κοινωνικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών επιδράσεων (Inskeep, 1994: 123-126).

Το σχέδιο τουριστικής ανάπτυξης αναγνωρίζει ότι το κεντρικό χαρακτηριστικό γνώρισμα που καθιστά τη Μογγολία ειδική στους τουρίστες είναι η ποιότητα του αγροτικού περιβάλλοντος, που συνδέεται με τον παραδοσιακό τρόπο ζωής των κατοίκων. Η εικόνα που πρέπει να προωθηθεί είναι πολύπλευρη - το εύρος των διαφορετικών τοπίων, η αφθονία της χλωρίδας και της πανίδας, οι θέσεις εξαιρετικού φυσικού ενδιαφέροντος, η απουσία ανάπτυξης εκτός από τις παραδοσιακές νομαδικές κατασκηνώσεις και η γενική αίσθηση της απομόνωσης και της ηρεμίας. Για να μπορέσουν να εξερευνήσουν αυτό το περιβάλλον της Μογγολίας, οι τουρίστες πρέπει να είναι σε θέση να επισκεφτούν τα διαφορετικά μέρη της χώρας για να καλύψουν τα γενικά και ειδικά ενδιαφέροντά τους. Επομένως, η ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος πρέπει να στραφεί στη δημιουργία ειδικών διαδρομών και εκδρομών. Οι υποδομές στέγασης πρέπει να αναπαραγάγουν τις παραδοσιακές αγροτικές μορφές στο μέτρο του δυνατού και να αναπτυχθούν μέσα στις «ειδυλλιακές» περιοχές της χώρας, ώστε οι τουρίστες να έρθουν σε επαφή με την φύση και τον παραδοσιακό τρόπο ζωής. Εντούτοις, η αναψυχή και οι εγκαταστάσεις ελεύθερου χρόνου θα πρέπει επίσης να είναι διαθέσιμες στους τουρίστες (Inskeep, 1994: 127).

Ένα σημαντικό μέρος της στρατηγικής ανάπτυξης είναι να γίνει η Μογγολία περισσότερο ελκυστική στους τουρίστες και κυρίως σε εκείνες τις πτυχές όπου έχει το συγκριτικό πλεονέκτημα. Για να επιτευχθεί αυτό συστήνεται η ανάπτυξη διάφορων τύπων δραστηριοτήτων, όπως ιππασία, οδοιπορία, παρατήρηση άγριας ζωής και αλιεία. Εγκαταστάσεις και υπηρεσίες θα αναπτυχθούν στις νομαδικές κατασκηνώσεις για την εμπλοκή των τουριστών σε αυτές τις δραστηριότητες. Επίσης προσφέρεται η δυνατότητα ανάπτυξης περιηγήσεων ειδικού ενδιαφέροντος και κυνηγιού. Λόγω της περιορισμένης έκτασης του βελτιωμένου οδικού δικτύου και των ουσιαστικών αποστάσεων ταξιδιού, είναι δύσκολο και όχι πάντα ενδιαφέρον για τους τουρίστες να συμμετέχουν σε μακροχρόνιες εξορμήσεις. Εντούτοις, οι εξορμήσεις μπορούν να οργανωθούν για να επισκεφτούν τοπικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, όπως αγροκτήματα αλόγων και καμηλών, νομαδικά χωριά, μερικά σημαντικά μοναστήρια,

αρχαιολογικές περιοχές και περιοχές φυσικού και περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος, που βρίσκονται κοντά στις κατασκηνώσεις (Inskeep, 1994: 128).

Η στήριξη της τουριστικής υποδομής στις νομαδικές κατασκηνώσεις είναι πλήρως συμβατή με τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και μειώνει τους κινδύνους περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Παράλληλα οι νομαδικές κατασκηνώσεις εμφανίζουν μειωμένο κόστος επένδυσης, αφού ο απαιτούμενος εξοπλισμός είναι σχετικά φθηνός και μετακινείται εύκολα ενώ για την κατασκευή τους χρησιμοποιούνται εγχώρια υλικά. Έτσι, εκτός του ότι μια νομαδική κατασκήνωση μπορεί να κατασκευαστεί σχετικά γρήγορα, έχει υψηλό δείκτη απόσβεσης κεφαλαίου (Inskeep, 1994: 129).

4.4. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΒΕΝΕΤΙΑ

Η Βενετία αποτελεί κλασσικό παράδειγμα αστικοτουριστικού-πολιτιστικού προορισμού. Πρόκειται για μια ιστορική πόλη με ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά επισκεψιμότητας. Χαρακτηρίζεται όμως και από ένα επιβαρυμένο αστικό περιβάλλον, λόγω της ατμοσφαιρικής μόλυνσης, της ρύπανσης της λιμνοθάλασσας στην οποία βρίσκεται, του βυθιζόμενου επιπέδου του εδάφους και του αυξανόμενου επιπέδου της θάλασσας. Αξίζει να σημειωθεί η απουσία σχεδιασμού για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Παρά το γεγονός ότι αποτελεί ισχυρό τουριστικό πόλο έλξης, ωστόσο δεν είχε ληφθεί κανένα μέτρο για την αποφυγή των αρνητικών επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης (Κράβαρης, 2005: 74).

Παρά το γεγονός ότι υπήρχαν αναλυτικά στοιχεία για τα ποσοστά της ζήτησης, η φέρουσα ικανότητα της περιοχής δεν είχε ληφθεί υπόψη. Μόλις το 1991 έγινε προσπάθεια απολογισμού της φέρουσας ικανότητας με τη βοήθεια μαθηματικού μοντέλου από τους Canestrellia & Costa. Για το 1993 η φέρουσα ικανότητα της πόλης υπολογίσθηκε σε 25.000 επισκέπτες ανά μέρα. Από την ανάλυση των ποσοστών της ζήτησης προέκυψε ότι το ποσοστό αυτό ξεπεράστηκε για το ίδιο έτος 1,56 φορές, ενώ κατά τους καλοκαιρινούς μήνες η ζήτηση έφτανε τις 60.000. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την επιδείνωση του ήδη βεβαρημένου αστικού περιβάλλοντος και την ένταση των αρνητικών επιρροών που συνεπάγεται η ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού (Κράβαρης, 2005: 74).

Ο μεγάλος αριθμός των επισκεπτών οδήγησε σε φαινόμενα συμφόρησης και συνωστισμού. Η παροχή κοινωνικών και τουριστικών υπηρεσιών ήταν ελλιπής, ενώ παράλληλα αυξήθηκαν τα ποσοστά εγκληματικότητας. Επιβαρύνσεις και αλλοιώσεις παρατηρήθηκαν επίσης και στο ιστορικό περιβάλλον και τα μνημεία της πόλης. Τα παραπάνω όπως ήταν φυσικό επηρέασαν αρνητικά την τουριστική εμπειρία και προκάλεσαν δυσαρέσκεια σε πολλά μέλη της τοπικής κοινωνίας. Παρατηρήθηκε το φαινόμενο της μετανάστευσης πολλών κατοίκων, το οποίο οδήγησε σε αστική παρακμή (Κράβαρης, 2005: 74).

Το σχέδιο που ακολουθήθηκε βασίστηκε στις εξής αρχές: διατήρηση και περιορισμός, ανάδειξη και βελτίωση και μπορούμε να πούμε ότι υιοθετεί μια φυσικό-χωρική προσέγγιση σχεδιασμού. Ο σχεδιασμός έθεσε ως στόχους την προστασία και διατήρηση του ιστορικού περιβάλλοντος, τον έλεγχο της χρήσης των τουριστικών πόρων και τη διατήρηση της ελκυστικής εικόνας της περιοχής, ως επιθυμητό μέρος για να ζεις, να εργάζεσαι, να ψωνίζεις και να επισκέπτεσαι. Τα μέτρα που πάρθηκαν στα πλαίσια του σχεδίου ήταν η ενίσχυση των κοινωνικών υπηρεσιών (αστυνόμευση) και η ρύθμιση των τιμών γης σε επιλεγμένες περιοχές με στόχο την προσέλκυση κατοίκων. Για τον έλεγχο του αριθμού των επισκεπτών απαγορεύτηκε για ένα διάστημα η είσοδος στην πόλη τουριστικών λεωφορείων χωρίς άδεια, ενώ το εσωτερικό κέντρο της πόλης παρέμενε παροδικά κλειστό για το κοινό. Τέλος η πόλη απέσυρε την υποψηφιότητά της για τη φιλοξενία της EXPO 2000 (Κράβαρης, 2005: 71).

Από τα παραπάνω συμπεραίνει κανείς την μεγάλη σημασία που έχει ο προγραμματισμός της τουριστικής ζήτησης. Η ανεξέλεγκτη ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας μπορεί να δράσει ανασταλτικά στην ανάπτυξη μιας περιοχής ακόμα και στην περίπτωση μιας μεγάλης πόλης με σημαντικές υποδομές όπως η Βενετία. Κοινωνικές προστριβές και αυξημένη εγκληματικότητα, υποβάθμιση και καταστροφή περιβαλλοντικών οικοσυστημάτων και μαρασμός άλλων οικονομικών κλάδων είναι μερικές από τις αρνητικές επιδράσεις που μπορεί να έχει η απουσία σχεδιασμού της τουριστικής ζήτησης. Οι παραπάνω αρνητικές συνέπειες είναι ακόμα καταστροφικές όταν πρόκειται για νεοαναπτυσσόμενη τουριστικά περιοχή ή μια περιοχή της υπαίθρου που στερείται υποστηρικτικών υποδομών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^{Ο}

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

5.1.ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Ο Νομός Πέλλας βρίσκεται στο δυτικό τμήμα της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας και συνορεύει στα δυτικά με την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και συγκεκριμένα με το Νομό Φλώρινας, στα βόρεια με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (Π.Γ.Δ.Μ.), στα ανατολικά με τους Νομούς Κιλκίς και Θεσσαλονίκης και στα νότια με το Νομό Ημαθίας. Ο Νομός καταλαμβάνει έκταση 2.505,8 τ. χλμ., το μεγαλύτερο ποσοστό της οποίας καλύπτεται από καλλιεργήσιμη γη, δάση και βοσκότοπους (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Οι ορεινοί όγκοι που περιβάλλουν το Νομό είναι το όρος Βόρας (2.524 μ.), το όρος Βέρμιο (2.027 μ.), το όρος Πάικο (1.458 μ.), το όρος Τζένα (2.182 μ.) και το όρος Πίνοβο (2.154 μ.). Οι κύριες πεδινές εκτάσεις του Νομού είναι η πεδιάδα της Αριδαίας στο βόρειο τμήμα του Νομού, καθώς και η πεδιάδα της Έδεσσας και των Γιαννιτσών στο νότιο και ανατολικό τμήμα του Νομού (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.2.ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

5.2.1.Ανάγλυφο της Περιοχής

Η επιφάνεια του Ν. Πέλλας, στο μεγαλύτερο ποσοστό της (45,35%) χαρακτηρίζεται ως ορεινή, ενώ οι πεδινές και ημιορεινές εκτάσεις καταλαμβάνουν αντίστοιχα το 40,64% και το 14,02% της επιφάνειάς του. Το έντονο ανάγλυφο που καταγράφεται στην περιοχή αναφοράς οφείλεται στην παρουσία ορεινών όγκων οι οποίοι καθορίζουν τα φυσικά όρια του Νομού και που εκτείνονται με τη μορφή τόξου, από τα ανατολικά προς τα δυτικά, το Πάικο (1.650 μ.), η Τζένα (2.182 μ.), το Πίνοβο (2.154 μ.), ο Βόρας (2.524 μ.) και το Βέρμιο (2.027 μ.).

Πίνακας 5.1: Κατανομή της έκτασης του Ν. Πέλλας, της Κεντρικής Μακεδονίας και της Ελλάδας σύμφωνα με το ανάγλυφο

Έκταση σε χιλ. στρ.

Ανάγλυφο	Ν. Πέλλας	%	Κεντρική Μακεδονία	%	Χώρα	%
Πεδινό	1.018,3	40,64	11.619,0	34,00	37.891,1	28,72
Ορεινό	1.136,3	45,35	12.207,0	35,72	55.794,5	42,28
Ημιορεινό	351,2	14,02	10.351,6	30,29	38.271,9	29,00
Σύνολο	**2.505,80**	**100,00**	**34.177,60**	**100,00**	**131.957,4**	**100,00**

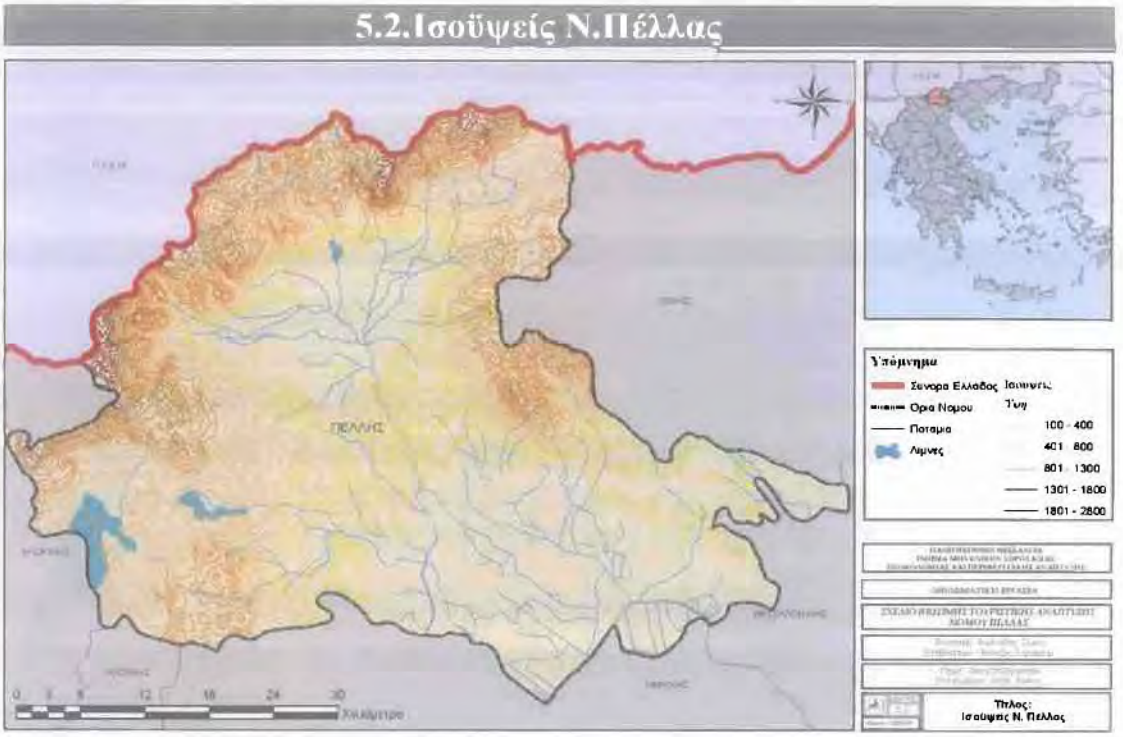
Πηγή: Απογραφικά δελτία ΕΣΥΕ (1991), Ιδία Επεξεργασία.

Χάρτης 5.1: Χάρτης ανάγλυφου του Ν. Πέλλας

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Χάρτης 5.2: Χάρτης ισοϋψών Ν. Πέλλας

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Ορεινές και ημιορεινές περιοχές εκτείνονται επίσης δυτικά της Έδεσσας, ενώ το υπόλοιπο του Νομού καταλαμβάνεται από πεδινές εκτάσεις, τμήμα των οποίων αποτελούν η πεδιάδα της Αριδαίας που καταλαμβάνει το κεντρικό τμήμα της επαρχίας Αλμωπίας και οι πεδιάδες Έδεσσας και Γιαννιτσών που καταλαμβάνουν το νότιο και ανατολικό τμήμα αυτού.

5.2.2.Κλιματολογικές Συνθήκες

Το κλίμα του Νομού Πέλλας χαρακτηρίζεται ως ηπειρωτικό με χαμηλές θερμοκρασίες, παγετό το χειμώνα και αύξηση της θερμοκρασίας με παράλληλη μείωση των βροχοπτώσεων το καλοκαίρι. Στον Νομό επικρατούν βόρειοι και νότιοι, νοτιοανατολικοί άνεμοι, μικρής συνήθως έντασης (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Σύμφωνα με τα δεδομένα των βροχομετρικών και μετεωρολογικών σταθμών Άγρα και Σκύδρας, προκύπτει ότι για την χρονική περίοδο 2004-2006, η μέση ετήσια βροχόπτωση κυμαίνεται από 67,03 mm για τον σταθμό του Άγρα έως 44,2 mm για τον σταθμό της Σκύδρας. Οι βροχερότεροι μήνες είναι ο Απρίλιος, ο Ιούνιος, ο Νοέμβριος και ο Οκτώβριος για το 2004 και ο Μάρτιος και ο Οκτώβριος για το 2005 (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Αναφορικά με τις επικρατούσες θερμοκρασίες στο Ν. Πέλλας, η μέση ετήσια θερμοκρασία αέρα ανέρχεται σύμφωνα με τα διαθέσιμα μετεωρολογικά στοιχεία σε 14,1°C στον σταθμό του Εξαπλατάνου και σε 15,95° C στο σταθμό της Σκύδρας. Γενικά για τις νοτιότερες και χαμηλότερες υψομετρικά περιοχές του Νομού παρατηρείται αύξηση της θερμοκρασίας.

Πίνακας 5.2: Μέσο μηνιαίο και ετήσιο ύψος βροχόπτωσης ετών 2004, 2005 (σε mm)

Μήνες	2004		2005	
	Σκύδρα	Άγρα	Σκύδρα	Άγρα
Ιανουάριος	3	91,9	35	53,1
Φεβρουάριος	15	14,6	5,5	29,1
Μάρτιος	41	48,0	77	85,3
Απρίλιος	70	102,4	24	53,9
Μάιος	45	58,0	65	58,7
Ιούνιος	122	136,2	38	13,1
Ιούλιος	-	8,4	7	23,2
Αύγουστος	9	27,6	43	60,6
Σεπτέμβριος	28	59,5	11	25,3
Οκτώβριος	78	102,1	38	107,2
Νοέμβριος	79	115,1	47	49,1
Δεκέμβριος	40	40,6	45	64,7
Μέση ετήσια βροχόπτωση	**44,2**	**67,03**	**35,3**	**51,9**

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

Πίνακας 5.3: Μέση μηνιαία θερμοκρασία στους σταθμούς Σκύδρας και Εξαπλατάνου Ν. Πέλλας

Μήνες	Μέση μηνιαία θερμοκρασία αέρα °C	
	Σκύδρα	Εξαπλάτανου
Ιανουάριος	5,24	4,50
Φεβρουάριος	6,88	5,70
Μάρτιος	10,25	8,90
Απρίλιος	15,08	12,90
Μάιος	20,52	17,50
Ιούνιος	25,18	22,00
Ιούλιος	26,78	24,60
Αύγουστος	26,00	23,60
Σεπτέμβριος	22,08	20,20
Οκτώβριος	16,56	14,80
Νοέμβριος	10,46	9,30
Δεκέμβριος	6,35	5,30
Μέση ετήσια θερμοκρασία	**15,95**	**14,11**

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

5.2.3. Υδάτινο Δυναμικό

Ο Νομός Πέλλας παρουσιάζει ιδιαίτερο υδρολογικό ενδιαφέρον. Χάρη στις ευνοϊκές κλιματοεδαφικές συνθήκες που επικρατούν διαθέτει μεγάλο αριθμό πηγών, αφθονία ποταμών με υδροφορία καθ' όλη τη διάρκεια του έτους καθώς και δύο λίμνες. Μεγάλος αριθμός επιφανειακών και υπόγειων πηγών και αναβλύσεων διαφόρου παροχής και διάρκειας συναντάται στους ορεινούς όγκους, στα δάση και στις δασικές

εκτάσεις του Νομού, το νερό των οποίων χρησιμοποιείται κατά κύριο λόγο για την κάλυψη των αναγκών παραδασόβιων πληθυσμών.

Στο Νομό Πέλλας συναντώνται επίσης θερμομεταλλικές πηγές (μερικές εκ των οποίων έχουν και ιαματικές ιδιότητες) και ειδικότερα οι Ιαματικές Πηγές Λουτρακίου Αλμωπίας, η πηγή Νέας Ζωής, η πηγή Λουτροχωρίου-Σκύδρας, οι πηγές Προμάχων και οι πηγές Α. Γαρεφείου (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Το υδάτινο δυναμικό του Νομού παρουσιάζεται αναλυτικότερα στο κεφάλαιο του τουριστικού προφίλ του Νομού γιατί όπως καταλαβαίνουμε όλοι μας αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του τουρισμού.

5.2.4.Χρήσεις Γης

Στην περιοχή αναφοράς παρουσιάζεται, σύμφωνα με τα δεδομένα της απογραφής του 2001 αύξηση της καλλιεργούμενης έκτασης σε σχέση με τα δεδομένα του 1991 (1.029,1 αντί 940,90 ποσοστό 3,52%) σημαντική μείωση της έκτασης των βοσκοτόπων (266,20 χιλ. στρ. αντί 745,20 ποσοστό μείωσης των επιφανειών 65,30%), αύξηση της έκτασης των δασών (1.065,0 χιλ. στρ. αντί 588,70 χιλ. στρ. ποσοστό αύξησης των επιφανειών 80,90%), μείωση των υδάτινων επιφανειών (37,9 χιλ. στρ. αντί 79,90 χιλ. στρ. ποσοστό μείωσης των επιφανειών 47,43%).

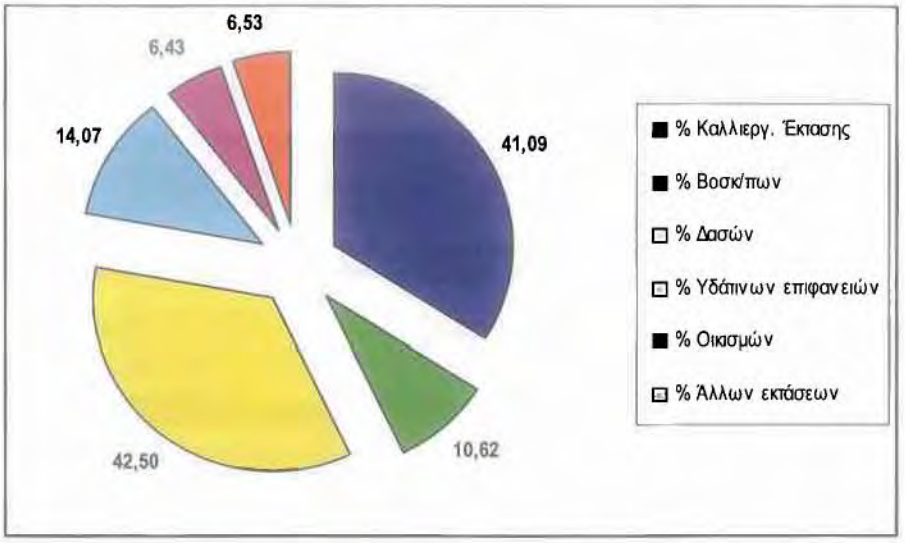
Πίνακας 5.4: Κατανομή της έκτασης Ν. Πέλλας, ΠΚ Μακεδονίας και Ελλάδας κατά βασικές χρήσεις γης (απογραφή 2001)

Έκταση σε χιλ. στρ.

Περιοχή	Συνολική έκταση	Καλλιεργ. έκταση	%	Βοσκ/ποι	%	Δάση	%	Υδάτινες επιφ.	%	Οικισμοί	%	Άλλες εκτάσεις	%
Χώρα	131.982,2	50.684,6	38,40	52.191,5	39,55	22.411,6	16,98	1.790,1	1,36	1.913,1	1,45	2.991,3	21,4
Π.Κ.Μακεδονίας	34.222,5	13.885,1	40,57	3.504,1	10,23	8.293,5	24.23	1.171,5	3,42	488,9	1,43	6.879,4	20,10
Ν. Πέλλας	2.505,8	1.029,1	41,07	266,2	10,62	1.065,0	42,5	37,9	1,51	46,3	1,85	61,3	2,45

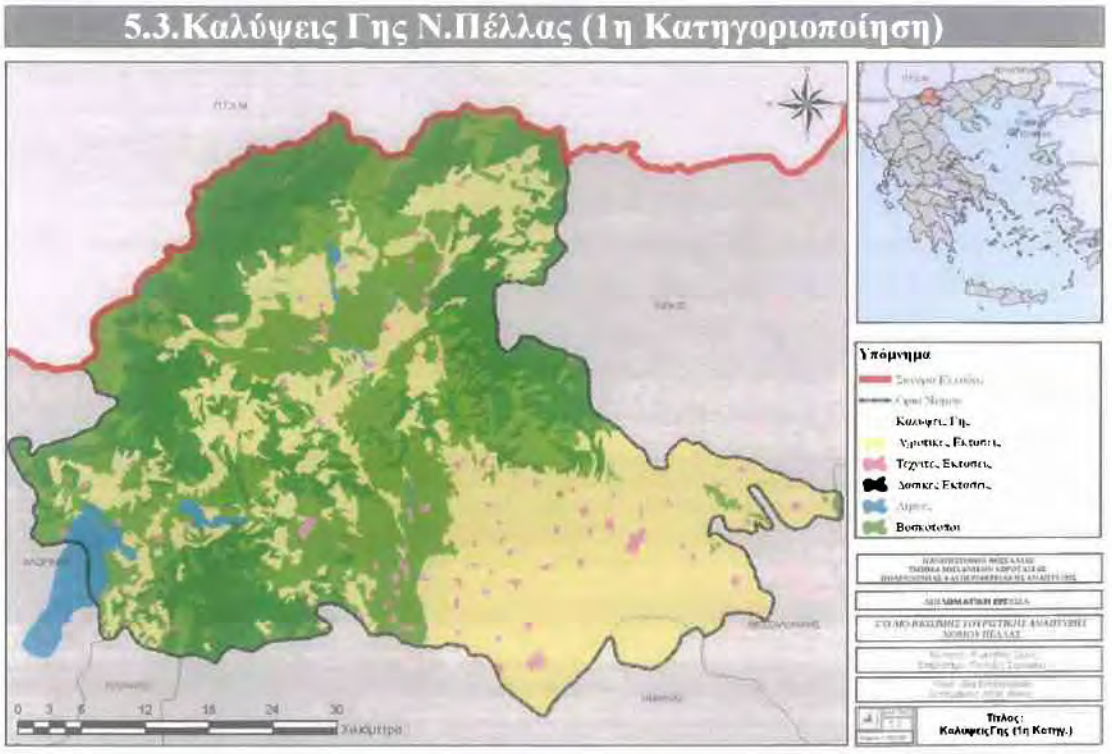
Πηγή: Απογραφικά δελτία ΕΣΥΕ (Απογραφή 2001), Ιδία Επεξεργασία.

Γράφημα 5.1: Κατανομή της έκτασης του Ν. Πέλλας κατά βασικές κατηγορίες χρήσεων γης

Πηγή: Απογραφικά δελτία ΕΣΥΕ (Απογραφή 2001), Ιδία Επεξεργασία.

Χάρτης 5.3: Καλύψεις Γης (1η Κατηγοριοποίηση)

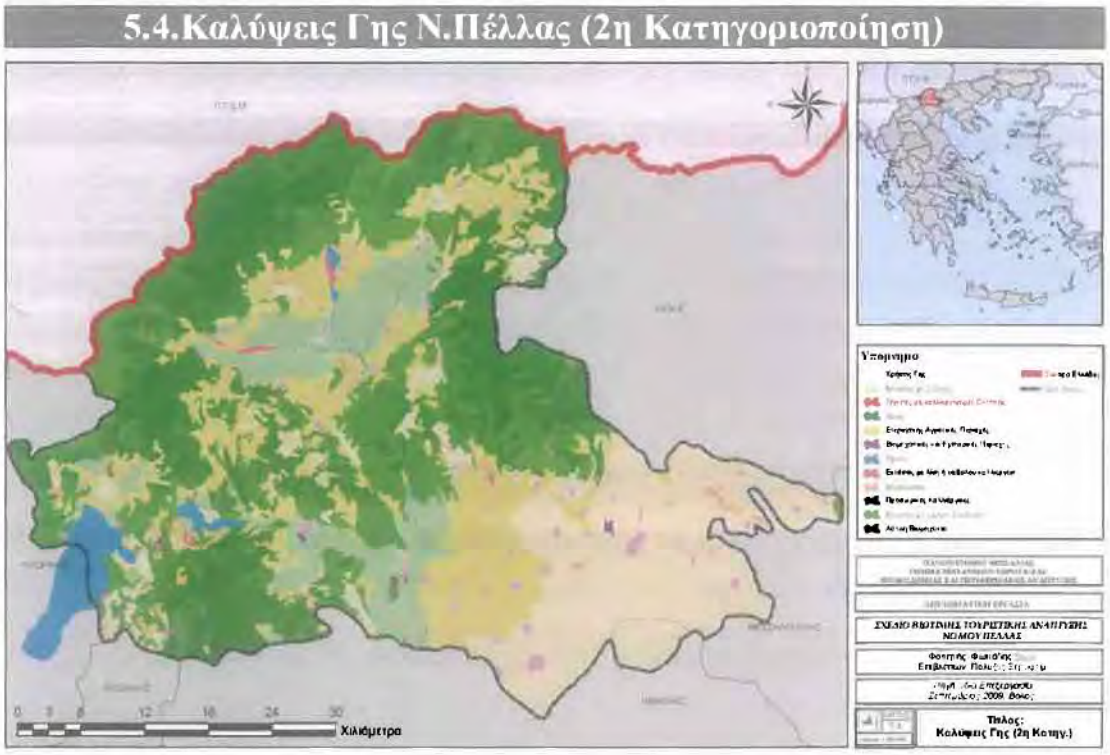

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Η παραπάνω κατηγοριοποίηση των καλύψεων-χρήσεων γης γίνεται σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001. Στο χάρτη που ακολουθεί παρακάτω, γίνεται μία προσπάθεια, με τη βοήθεια της Βάσης Δεδομένων του CORINE 2001, για περαιτέρω

κατηγοριοποίηση των καλύψεων γης που ως σκοπό έχει να μας δώσει μία εικόνα του Νομού που θα βρίσκεται πιο κοντά στην πραγματικότητα όσο αφορά αυτό το θέμα.

Χάρτης 5.4: Καλύψεις Γης (2η Κατηγοριοποίηση)

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

5.2.5.Φυσικοί Πόροι

5.2.5.1.Χλωρίδα

Η ευρύτερη περιοχή και ειδικότερα οι ορεινοί όγκοι αποτελούν μια εκτεταμένη περιοχή η οποία χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλία οικοτόπων δεδομένου ότι συναντώνται σε αυτήν συνεχόμενα δάση, κοιλάδες, βοσκότοποι. Χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη διαφόρων υποστρωμάτων, ενώ χαρακτηριστική είναι η παρουσία ενδιαφερόντων γεωμορφολογικών σχηματισμών καθώς και η ύπαρξη σπηλαίων τα οποία παρουσιάζουν παλαιό-οικολογικό ενδιαφέρον (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Αναλυτικότερα, στον ορεινό όγκο Βόρα, υπάρχουν συστάδες Pinus peuce (βαλκανική πεύκη) και Quercus trojana (μακεδονική δρυς). Επιπλέον, υπάρχει ενεργό έλος (τυφώνας) στην Καλή Πεδιάδα (Βόρας) το οποίο είναι το μεγαλύτερο στο είδος του στη χώρα, αποτελεί μοναδικό χαρακτηριστικό για την περιοχή, φιλοξενεί μεγάλη

ποικιλία φυτικών taxa και στηρίζει σημαντικό αριθμό πτηνών, κυρίως αρπακτικών (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Στους ορεινούς όγκους Πίνοβου και Τζένας υπάρχουν υψηλά δάση δρυός που αποτελούν ζωτικά στοιχεία για αρκετά είδη δρυοκολαπτών και δάση οξιάς που αποτελούν σημαντικό καταφύγιο για πολλά είδη της άγριας ζωής. Το Πίνοβο διαθέτει επίσης βραχώδεις εξάρσεις οι οποίες είναι πολύ σημαντικές για τον αίγαγρο (συναντάται μικρός πληθυσμός μοναδικός στο Ν. Πέλλας) και για σπάνια αρπακτικά είδη πτηνών (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Τέλος, στην περιοχή του Πάικου απαντώνται οι τέσσερις από τις πέντε ζώνες δασικής βλάστησης που υπάρχουν στη χώρα και ειδικότερα η παραμεσόγεια ζώνη βλάστησης ή ζώνη της δρυός Quercentalia pubescentis, η ζώνη της οξυάς Fagetalia, η ζώνη ψυχρόβιων κωνοφόρων Vaccinio – Picetalia και η εξωδασική ζώνη Astragalo acantholimonetalia (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.2.5.2.Πανίδα

Στους βιότοπους της περιοχής μελέτης βρίσκουν καταφύγιο και τροφή πολλά είδη θηλαστικών μεταξύ των οποίων τα πλέον κοινά είναι τα: Αγριόχοιρος (Sus scrofa), ο Σκίουρος (Sciurus vulgaris), ο Λαγός (Lepus aureus), η Αλεπού (Vulpes vulpes), ο Λύκος (Canis lupus), ο Ασβός (Meles meles), ο Σκαντζόχοιρος (Erinaceus europeus), το Κουνάβι (Martes foina). Τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει αύξηση ο πληθυσμός του Ζαρκαδιού (Capreolus capreolus). Απαντώνται επίσης τουλάχιστον επτά είδη αμφίβιων και δέκα είδη ερπετών μεταξύ των οποίων δύο είδη χελώνας και η οχιά. Σημαντική είναι η περιοχή μελέτης για την ορνιθοπανίδα, όπου σύμφωνα με την υφιστάμενη ειδική βιβλιογραφία έχει καταγραφεί σε βιότοπους αυτής η παρουσία τουλάχιστον 130 ειδών (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Από τις δύο λίμνες, ο υγρότοπος Άγρα-Νησίου-Βρυττών αν και μικρότερου μεγέθους εμφανίζεται πιο σημαντικός για την ορνιθοπανίδα σε σχέση με τη Βεγορίτιδα, γιατί χάρη στη πυκνή υδρόβια βλάστηση που διαθέτει, προσφέρει ιδανικό χώρο φωλιάσματος σε μεγάλο αριθμό ειδών (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.2.6.Ήπιες Μορφές Ενέργειας

Στο Νομό Πέλλας, πέρα από την ηλιακή ενέργεια η οποία αξιοποιείται μεμονωμένα από τους ιδιώτες και τους υδατικούς πόρους οι οποίοι χρησιμοποιούνται

για την παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας (Υδροηλεκτρικός Σταθμός Άγρα, ιδιωτικές μονάδες παραγωγής ενέργειας σε Παναγίτσα και Αλμωπία), εντοπίζονται και γεωθερμικά πεδία με σημαντικό δυναμικό.

5.2.6.1.Γεωθερμία

Στα γεωγραφικά όρια του Νομού Πέλλας εντοπίζονται δύο περιοχές γεωθερμικού ενδιαφέροντος που παρουσιάζουν δυνατότητες αξιοποίησης θερμοενεργειακού φορτίου κατάλληλου προς χρήση στον αγροτικό και αγροτο-βιομηχανικό τομέα. Τα ερευνητικά δεδομένα βασίζονται σε παλαιότερες εργασίες του Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών και σε δεδομένα βαθέων γεωτρήσεων έρευνας υδρογονανθράκων που υλοποίησε η Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίων (νυν ΕΑΠΕ) (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Οι περιοχές αυτές εντοπίζονται:

i) στην ιζηματογενή λεκάνη Θεσσαλονίκης (περιοχή Καρυώτισσα, Γαλατάδες, Κρύα βρύση, ως τα όρια του Νομού που είναι ο ποταμός Λουδίας).

ii) στην λεκάνη Αλμωπίας με επίκεντρο το γεωγραφικό χώρο βόρεια της πόλεως της Αριδαίας (Σωσάνδρα).

(ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.2.6.2.Ιαματικές Πηγές

Στο βορειοδυτικό τμήμα του Νομού και σε απόσταση περίπου 35 χλμ. από την πόλη της Έδεσσας, εντοπίζεται ο οικισμός του Λουτρακίου και τα ομώνυμα Ιαματικά Λουτρά (3 χλμ. από Λουτράκι). Στην κοίτη του ρέματος Αγίου Νικολάου το οποίο διασχίζει τον οικισμό και σε υψόμετρο 360-390 μ. εκφορτίζουν δέκα περίπου θερμές πηγές. Η θερμοκρασία του νερού των πηγών αυτών φθάνει μέχρι τους 37° C και η συνολική παροχή αγγίζει τα 650 κ.μ./ώρα. Στην περιοχή, η οποία αποτελεί κέντρο ιαματικού τουρισμού, λειτουργεί δημοτικό υδροθεραπευτήριο, ενώ υπάρχει επίσης η δυνατότητα λουτροθεραπείας στα μικρά ανοίγματα που έχουν φυσικά διαμορφωθεί στην κοίτη του θερμοποτάμου. Επίσης από τα αποτελέσματα ερευνητικών εργασιών που πραγματοποιήθηκαν από το Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (Ι.Γ.Μ.Ε.) το 1993, εντοπίσθηκε μια ζώνη θερμικής ανωμαλίας δυτικά του Δ.Δ.

Σωσάνδρας. Εκτιμάται ότι η ζώνη αυτή βρίσκεται σε βάθος 750-800 μ. και ότι αναπτύσσεται ένας αξιόλογος υδροφόρος ορίζοντας θερμοκρασίας 70-80° C (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.2.7. Υδάτινοι Πόροι

5.2.7.1. Πηγές υδροδότησης

Άφθονες και αξιόλογες πηγές υπάρχουν στο Νομό Πέλλας οι οποίες χρησιμοποιούνται για την άρδευση καλλιεργήσιμων εκτάσεων αλλά και για την ύδρευση οικισμών. Η ύδρευση των Δημοτικών Διαμερισμάτων και των οικισμών του Νομού γίνεται είτε από πηγές είτε από γεωτρήσεις με τη βοήθεια αντλητικών μηχανημάτων.

5.2.7.2. Αρδεύσεις

Για την άρδευση των καλλιεργήσιμων εκτάσεων χρησιμοποιούνται οι διαθέσιμες πηγές της ευρύτερης περιοχής του Νομού οι οποίες αναφέρονται στο Παράρτημα Ι.

5.2.8. Προστατευόμενες Περιοχές

5.2.8.1. Περιοχές του Νομού Κηρυγμένες ως Μνημεία της Φύσης

Οι περιοχές του Νομού Πέλλας, οι οποίες έχουν κηρυχθεί ως Μνημεία της Φύσης, αφορούν στο δάσος οξυάς στο Πευκωτό και στο φυσικό μικτό δάσος της Αλμωπίας. Το δάσος οξυάς στο Πευκωτό, έκτασης 3,3 Ha, κηρύχθηκε ως Μνημείο της Φύσης το έτος 1980. Πρόκειται για τμήμα του φυσικού δάσους οξυάς, με σημαντικά οικολογικά χαρακτηριστικά, το οποίο κηρύχθηκε προστατευόμενο για λόγους καθαρά επιστημονικούς (Ν. Α. Πέλλας, 2000, Μιχαηλίδης, 2002, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Το φυσικό μικτό δάσος της Αλμωπίας, έκτασης 192 Ha, κηρύχθηκε ως Μνημείο της Φύσης το έτος 1987. Μέσα στην προστατευόμενη περιοχή φύεται σε σποραδική μορφή, το σπανιότατο για τη χώρα μας είδος, η πενταβελόνη πεύκη. Στο μικτό αυτό δάσος υπάρχουν επίσης δένδρα όπως η οξυά, η δασική πεύκη και η μαύρη πεύκη που έχουν ιδιαίτερη οικολογική αξία (Ν. Α. Πέλλας, 2000, Μιχαηλίδης, 2002, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.2.8.2. Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους

Ως τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους αναφέρονται τα παρακάτω:

- Λίμνη Άγρα Υπ. Αποφ. (Α/Φ31/23211/1747/1975/27.1.77) ΦΕΚ 86/Β/10.2.77
- Λίμνη Βεγορίτιδα Υπ. Αποφ. (Α/Φ31/23211/1747/1975/27.1.77) ΦΕΚ 86/Β/10.2.77
- Περιοχή Λόγγου – Έδεσσας(ΥΑ/Φ31/43631/3404/73-ΦΕΚ 1147/Β/73)
- Πεδιάδα Έδεσσας

(Ν. Α. Πέλλας, 2000, Μιχαηλίδης, 2002, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.2.8.3. Διατηρητέα Μνημεία Φύσης

Ως Διατηρητέα Μνημεία Φύσης αναφέρονται:

- Ο ορεινός όγκος Βόρα / Δάσος Πευκωτού Πέλλας - Θέση «Πλάτσα» (Απ. Υπ. Γεωργίας 200995 /7950/1979), έκτασης 33 στρ. δάσος οξυάς με δομή που πλησιάζει τη δομή παρθένου δάσους.
- Ο ορεινός όγκος Βόρα / Μικτό Δάσος Προμάχων - Θέση «Πέτερνικ» (Απ. Υπ. Γεωργίας 105497/6459/11-8-1986), έκταση 200 στρ. μικτού δάσους οξυάς, δασικής πεύκης, μαύρης πεύκης, ελάτης, σφενδάμου και φράξου όπου συναντάται σε μίξη η βαλκανική πεύκη (Pinus peuce). Η κήρυξη του μνημείου έγινε με σκοπό την προστασία και μελέτη της βαλκανικής πεύκης που είναι σπάνιο είδος της βαλκανικής χερσονήσου.

(Ν. Α. Πέλλας, 2000, Μιχαηλίδης, 2002, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.2.8.4. Καταφύγια Θηραμάτων

Τα καταφύγια θηραμάτων, τοπικές απαγορεύσεις κυνηγίου, εκτροφεία θηραμάτων και ελεγχόμενες κυνηγετικές περιοχές μπορούν να ιδρύονται σύμφωνα με τον Νόμο 177/75, με στόχο *«την προστασία και διάσωση του φυσικού περιβάλλοντος της χώρας»* και *«την διατήρηση, ανάπτυξη και εκμετάλλευση του θηρευτικού πλούτου της χώρας»*. Οι περιοχές αυτές συγκροτούν σήμερα ένα δίκτυο προστατευόμενων περιοχών όπου οι διατάξεις περί θήρας παίζουν έναν σημαντικό ρόλο στην διατήρηση της πανίδας. Ο αριθμός των καταφυγίων και των απαγορεύσεων κυνηγίου καθώς και οι τροποποιήσεις των εκτάσεων και ορίων καθορίζονται από την ετήσια διάταξη θήρας (Ν. Α. Πέλλας, 2000, Μιχαηλίδης, 2002, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007). Τα καταφύγια αυτά αναφέρονται στο Παράρτημα Ι.

5.2.8.5.Προστατευόμενες περιοχές εθνικής σημασίας

Στις προστατευόμενες περιοχές εθνικής σημασίας περιλαμβάνονται περιοχές οι οποίες χαρακτηρίσθηκαν βάσει των υποχρεώσεων της χώρας από την υπογραφή και κύρωση διεθνών συμβάσεων και ευρωπαϊκών οδηγιών για την προστασία και διατήρηση της βιοποικιλότητας. Κριτήρια επιλογής των περιοχών αυτών είναι η παρουσία σημαντικών φυσικών τύπων οικοτόπων, ειδών και των ενδιαιτημάτων τους. Με την έκδοση των Οδηγιών 79/409/ΕΟΚ *«για τη διατήρηση των άγριων πτηνών»* και 92/43/ΕΟΚ *«για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας»* ιδρύονται οι Ζώνες Ειδικής Προστασίας και το Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο NATURA 2000 αντίστοιχα. Περιλαμβάνονται οι Ζώνες Ειδικής Προστασίας (Ζ.Ε.Π.) (Special Protected Areas – SPA) και οι προτεινόμενοι Τόποι Κοινοτικής Σημασίας (Τ.Κ.Σ.) (Proposed Sites of Community Interest – SCI). Σημειώνεται ότι οι Ζώνες Ειδικής Προστασίας και οι προτεινόμενοι Τόποι Κοινοτικής Σημασίας συχνά αλληλεπικαλύπτονται μεταξύ τους (ταύτιση ή μερική επικάλυψη, ή μία ΖΕΠ εμπεριέχεται στον ΤΚΣ και αντιστρόφως) αλλά και με τις προστατευόμενες περιοχές των άλλων κατηγοριών προστασίας (προστατευόμενες περιοχές κηρυγμένες βάσει της εθνικής νομοθεσίας και προστατευόμενες περιοχές με διεθνή χαρακτηρισμό) (Ν. Α. Πέλλας, 2000, Μιχαηλίδης, 2002, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Περιοχές του Νομού Πέλλας που περιλαμβάνονται στις Ζώνες Ειδικής Προστασίας (SPA) (Οδηγία 79/409/ΕΟΚ) είναι οι εξής:

- Κορυφές Όρους Βόρας
- Όρη Τζένα
- Λίμνη και φράγμα Άγρα

Περιοχές του Νομού Πέλλας που περιλαμβάνονται στο Δίκτυο Natura 2000 (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ) για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας

- Κορυφές όρους Βόρας 403.260 στρ.
- Όρη Τζένα 125.790 στρ.
- Όρος Πάϊκο 355.450 στρ.
- Στενά Αψάλου - Μογλενίτσα 61.100 στρ.

- Λίμνη Άγρα 13.860 στρ.
- Αίμνη Βεγορίτιδα

(Ν. Α. Πέλλας, 2000, Μιχαηλίδης, 2002, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007)

Χάρτης 5.5: Χάρτης περιοχών του ευρωπαϊκού οικολογικού δικτύου NATURA 2000

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

5.2.9.Αρχαιολογικά Ευρήματα

Ο Νομός Πέλλας είναι παράλληλα «γεμάτος» από αρχαιολογικούς χώρους που ζητούν αποκάλυψη και ανάδειξη, σε τέτοιο βαθμό ώστε να χαρακτηρίζεται από την αρμόδια εφορεία προϊστορικών και κλασικών αρχαιοτήτων, ως Νομός «αρχαιολογικός» αντίστοιχης σημασίας με αυτούς της Ηλείας (Ολυμπία) και Φωκίδας (Δελφοί). Σπουδαιότερος αρχαιολογικός χώρος του Νομού είναι αυτός της αρχαίας πρωτεύουσας, του μακεδονικού βασιλείου της Πέλλας. Αναλυτικότερα τα αρχαιολογικά ευρήματα παρουσιάζονται στο κεφάλαιο του τουριστικού προφίλ του νομού.

5.3.ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ

5.3.1.Διοικητική Διάρθρωση

Διοικητικά, ο Νομός Πέλλας ανήκει στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και πρωτεύουσα του είναι η πόλη της Έδεσσας. Σήμερα, ο Νομός αποτελείται από 11 Δήμους (Έδεσσας, Αριδαίας, Βεγορίτιδος, Γιαννιτσών, Εξαπλατάνου, Κρύας Βρύσης, Κύρρου, Μεγάλου Αλεξάνδρου, Μενηίδος, Πέλλας και Σκύδρας) και 131 οικισμούς, οι οποίοι σύμφωνα με τις προδιαγραφές του ΥΧΟΠ ΄84, κατατάσσονται σε βαθμίδες μεταξύ του 2ου και του 5ου βαθμού οικισμών.

Χάρτης 5.6: Διοικητική Διάρθρωση του Ν. Πέλλας

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

5.3.2.Διάρθρωση Οικιστικού Δικτύου

Ο Νομός Πέλλας είναι ο ορεινότερος Νομός της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό ορεινών εκτάσεων μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό της Περιφέρειας και του συνόλου χώρας, με σημαντικές παράλληλα πεδινές εκτάσεις. Στην πραγματικότητα ο Ν. Πέλλας είναι διαχωρισμένος σε δύο ζώνες, την ορεινή και την πεδινή, οι οποίες παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές σε ό,τι αφορά στη διάρθρωση της τοπικής οικονομίας και το επίπεδο ανάπτυξής τους. Η μορφολογία αυτή επηρεάζει και

την κατανομή του οικιστικού δικτύου στις διάφορες υψομετρικές ζώνες. Ο μεγαλύτερος αριθμός των κοινοτήτων συγκεντρώνεται στις εύφορες πεδινές περιοχές του Νομού. Σημαντικό είναι το ποσοστό των ορεινών οικισμών ενώ περιορισμένος είναι ο αριθμός των ημιορεινών οικισμών. Οι ορεινοί και ημιορεινοί οικισμοί είναι οι περισσότερο προβληματικοί, γιατί έχουν περιορισμένους φυσικούς πόρους, σημαντική υποαπασχόληση και σημαντικές ελλείψεις σε υποδομή (οδοποιία, ύδρευση, αποχέτευση κ.λπ.) (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά αλλά και προβλήματα στη διάρθρωση και ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου της χώρας είναι ο πολύ μεγάλος αριθμός μικρών έως και πολύ μικρών οικισμών. Η διάρθρωση αυτή έχει σημαντικές επιπτώσεις τόσο στη δυναμική ανάπτυξης των επιμέρους οικισμών όσο και στην ανάπτυξη ευρύτερων γεωγραφικών ενοτήτων, όπως ο Νομός και η Περιφέρεια, αλλά και του συνόλου της χώρας.

Ο Νομός Πέλλας δεν αποτελεί εξαίρεση σε ό,τι αφορά στη διάρθρωση του μεγέθους των οικισμών. Συνολικά, το μεγαλύτερο ποσοστό των οικισμών ανήκουν στους αγροτικούς οικισμούς, με μέγεθος κάτω των 2.000 κατοίκων, ενώ μικρό ποσοστό αποτελούν οι ημιαστικοί και αστικοί οικισμοί. Το οικιστικό δίκτυο του Νομού Πέλλας χαρακτηρίζεται ως πολύπλοκο και η οργάνωσή του βασίζεται στη διασύνδεση όλων των οικισμών του Νομού με τα αντίστοιχα οικιστικά κέντρα της περιοχής. Βάσει της έκτασης, ο Νομός διαχωρίζεται στις επαρχίες της Έδεσσας, των Γιαννιτσών και της Αριδαίας (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.3.3.Παραδοσιακοί Οικισμοί

Η πλειοψηφία των οικισμών παρουσιάζουν την τυπική εικόνα Ελληνικού αγροτικού οικισμού. Σε ορισμένες περιπτώσεις (σημειακά στους ιστορικούς οικισμούς) διασώζονται κτίσματα (σπίτια, νερόμυλοι, Εκκλησίες) αλλά και ένας σημαντικός αριθμός κτισμάτων – τυπικά παραδείγματα – παραδοσιακής Μακεδονικής Αρχιτεκτονικής.

Οι οικισμοί του Νομού Πέλλας που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και σύμφωνα με το ΦΕΚ-691/Δ/92 χαρακτηρίστηκαν στο σύνολο τους ως παραδοσιακοί παρουσιάζονται στο Παράρτημα Ι.

Εγκαταλελειμμένοι οικισμοί είναι οι τα Παλαιά Ξανθόγεια, το Παλαιό Λουτράκι, το Πευκωτό και το Πάτημα. Από αυτούς, σε καλύτερη κατάσταση βρίσκεται ο πρώτος κατά σειρά οικισμός, από τον δεύτερο σώζεται η ρυμοτομία και ορισμένα κτίσματα, ενώ οι δύο επόμενοι αν και βρίσκονται σε εξαιρετικές θέσεις από την άποψη φυσικού περιβάλλοντος δυστυχώς έχουν καταστραφεί σχεδόν ολοσχερώς, με το σύνολο των κτιριακών τους αποθεμάτων κατεστραμμένα (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Σημαντική για να αναφερθεί είναι η συνοικία Βαρόσι, η οποία με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού (ΦΕΚ 154Β/83), έχει αναγνωριστεί και έχει κηρυχθεί ως «Ιστορικός διατηρητέος τόπος στην Έδεσσα». Η συνοικία Βαρόσι, δημιουργήθηκε και αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας στην Έδεσσα και αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά οικιστικά σύνολα του Νομού, το οποίο διατηρεί ανέπαφη τη παλιά Μακεδονική αρχιτεκτονική (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.4.ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

5.4.1.Δημογραφικές Τάσεις

5.4.1.1.Πληθυσμιακή Σύνθεση και Εξέλιξη

Τα δημογραφικά στοιχεία της περιοχής δείχνουν πως υπήρξε σαφής αύξηση του πληθυσμού στο Νομό Πέλλας. Μεταξύ των δύο απογραφών της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας (ΕΣΥΕ) για την περίοδο 1981 – 1991, ο πραγματικός πληθυσμός στο Νομό αυξήθηκε κατά 4,8%. Παρόμοια είναι η εξέλιξη του πραγματικού πληθυσμού και για την επόμενη δεκαετία, δηλαδή την περίοδο 1991-2001. Ο συνολικός πληθυσμός του Νομού το 2001 - σε σχέση με την απογραφή του 1991 – σημείωσε αύξηση κατά 5,1%.

Πίνακας 5.5: Εξέλιξη πραγματικού πληθυσμού Ν. Πέλλας, Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας και Χώρας (1981, 1991, 2001)

Γεωγραφική Περιοχή	Πληθυσμός				
	1981	1991	2001		
			Σύνολο	Αστικότητα	
				Αστικός Πληθυσμός	Αγροτικός Πληθυσμός
Σύνολο χώρας	**9.739.589**	**10.259.900**	**10.964.020**		
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	**1.601.206**	**1.708.977**	**1.874.214**		
Νομός Πέλλας	**132.386**	**138.761**	**145.797**	**73.282**	**72.515**
Δήμος Έδεσσας	23.614	25.051	25.619	18.832	6.787
Δήμος Αριδαίας	18.960	19.430	20.213	6.062	14.151
Δήμος Βεγορίτιδας	4.013	4.073	4.180	0	4.180
Δήμος Γιαννιτσών	25.810	27.433	31.442	29.364	2.078
Δήμος Εξαπλατάνου	9.739	9.400	9.141	0	9.141
Δήμος Κρύας Βρύσης	9.276	9.818	10.975	6.535	4.440
Δήμος Κύρρου	6.553	7.744	7.645	2.619	5.026
Δήμος Μεγάλου Αλεξάνδρου	7.787	7.972	8.140	2.339	5.801
Δήμος Μενηίδος	5.050	5.310	5.493	0	5.493
Δήμος Πέλλας	7.081	7.293	7.295	2.450	4.845
Δήμος Σκύδρας	14.503	15.237	15.654	5.081	10.573

Πηγή: Απογραφικά Δελτία ΕΣΥΕ (Απογραφές 1981, 1991, 2001), Ιδία Επεξεργασία.

Από την μέτρηση των δημογραφικών τάσεων που επικράτησαν την περίοδο 1981-2001 προκύπτει ότι στο Νομό Πέλλας ο πληθυσμός αυξήθηκε κατά 10,13% και ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής είναι κάτω από τον αντίστοιχο της χώρας και της Περιφέρειας και ανέρχεται σε 4,84‰.

Χάρτης 5.7: Πληθυσμοί Οικισμών

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

5.4.1.2.Πληθυσμιακή Πυκνότητα και Εξέλιξή της

Η πληθυσμιακή πυκνότητα της περιοχής μελέτης κατά τη διάρκεια της περιόδου από το 1981 έως το 2001 έχει αυξηθεί, από 52,82 κατ./τετρ. χλμ. σε 58,2 κατ./τετρ. χλμ. Κατά την πρώτη δεκαετία (1981-1991), η πληθυσμιακή πυκνότητα παρουσιάζει αύξηση 2,6 κατ./τετρ. χλμ., ενώ κατά τη δεύτερη δεκαετία (1991-2001) αύξηση 2,8 κατ./τετρ. χλμ.

Πίνακας 5.6: Διαχρονική εξέλιξη της πληθυσμιακής πυκνότητας στο Ν. Πέλλας, στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και στη Χώρα (1981, 1991, 2001)

Γεωγραφική Περιοχή	Πληθυσμιακή Πυκνότητα			% Μεταβολή Πυκνότητας (1981-2001)
	1981	1991	2001	
Σύνολο Χώρας	**73,8**	**77,8**	**83,1**	**13**
Σύνολο Περιφέρειας	**90,8**	**96,9**	**106,3**	**17**
Νομός Πέλλας	**52,8**	**55,4**	**58,2**	**10**
Δήμος Έδεσσας	73,5	78,0	79,8	7,8
Δήμος Αριδαίας	33,7	34,5	35,9	6,2
Δήμος Βεγορίτιδας	13,8	14,1	14,4	4,0
Δήμος Γιαννιτσών	124,0	131,8	151,0	17,9
Δήμος Εξαπλατάνου	23,0	22,2	21,6	-6,5
Δήμος Κρύας Βρύσης	120,6	127,7	142,7	15,5
Δήμος Κύρρου	36,1	42,7	42,1	14,3
Δήμος Μεγάλου Αλεξάνδρου	89,0	91,1	93,0	4,3
Δήμος Μενηίδος	42,6	44,8	46,4	8,1
Δήμος Πέλλας	62,2	64,0	64,0	2,9
Δήμος Σκύδρας	118,5	124,5	127,9	7,4

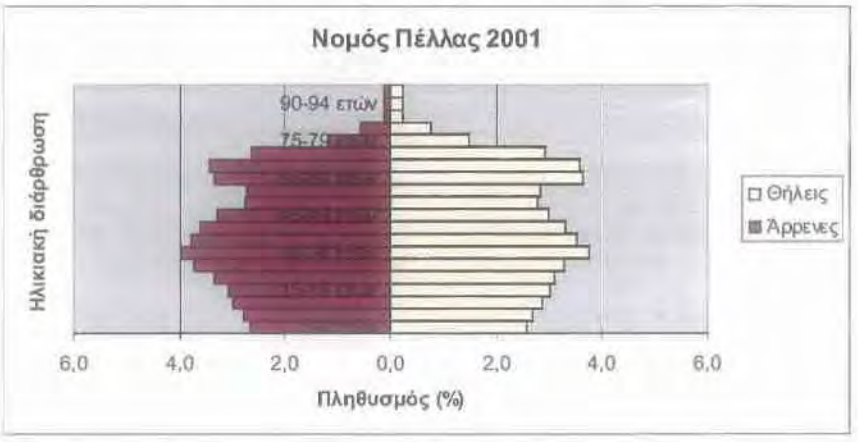
Πηγή: Απογραφικά Δελτία ΕΣΥΕ (Απογραφές 1981, 1991, 2001), Ιδία Επεξεργασία.

5.4.1.3.Ηλικιακή Διάρθρωση Πληθυσμού

Σε ό,τι αφορά στην ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού του Νομού Πέλλας, παρατηρείται πως η ομάδα ηλικιών στην οποία συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού είναι αυτή των ηλικιών 30-34 ετών και για τα δύο φύλα. Γενικότερα, διαπιστώνεται τάση συγκέντρωσης του πληθυσμού στις ηλικίες μεταξύ 25-49 ετών, και

μια μικρή αύξηση επίσης του πληθυσμού στις ηλικίες 65-74 ετών, τόσο για τους άνδρες, όσο και για τις γυναίκες. Η υπογεννητικότητα που προδίδει η ηλικιακή πυραμίδα, δε συμβαδίζει με την εξέλιξη του πληθυσμού στο Νομό, ωστόσο αυτή μπορεί να εξηγηθεί αν ληφθεί υπόψη η μετανάστευση και εγκατάσταση νέων κατοίκων στην περιοχή μελέτης.

Γράφημα 5.2: Ηλικιακή διάρθρωση κατά φύλο Ν. Πέλλας (2001)

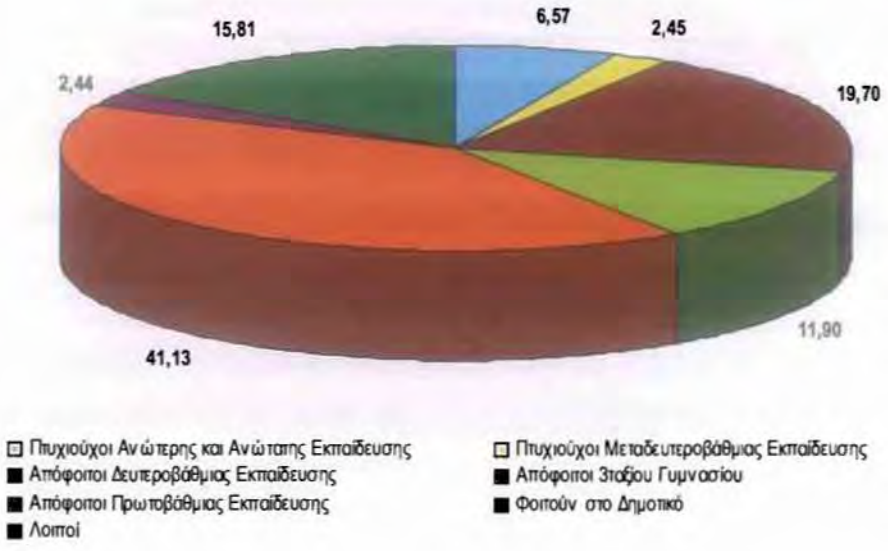
Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

5.4.2.Κοινωνικά Χαρακτηριστικά του Πληθυσμού

Σύμφωνα με την απογραφή του 2001, παρατηρείται ότι το ποσοστό των αποφοίτων στοιχειώδους εκπαίδευσης στο σύνολο του πληθυσμού του Νομού παραμένει υψηλό, αφού ανέρχεται σε 41%, ενώ το ποσοστό αυτών που εγκατέλειψαν το δημοτικό αλλά γνωρίζουν ανάγνωση και γραφή ανέρχεται σε 11%. Το ποσοστό του πληθυσμού που συνεχίζει σπουδές μετά το λύκειο αυξάνεται σημαντικά σε σχέση με το 1991 και η αύξηση είναι της τάξης του 74,76% (11.592 άτομα το 2001 από 6.633 το 1991).

Το γενικότερο μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού του Νομού δεν χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερα υψηλό αφού πολύ μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού αφορά σε απόφοιτους στοιχειώδους εκπαίδευσης. Παρόλα αυτά, φαίνεται ότι διαχρονικά, το ποσοστό του πληθυσμού που συνεχίζει την εκπαίδευσή του πέραν του Δημοτικού, αυξάνεται και η αύξηση αυτή είναι ιδιαίτερα έντονη, όπως και για την κατηγορία των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Γράφημα 5.3: Εκπαιδευτικό επίπεδο πληθυσμού Ν. Πέλλας (2001)

Πηγή: Απογραφικά Δελτία ΕΣΥΕ (Απογραφή 2001),

5.5.ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

5.5.1.Οικονομικές Επιδόσεις της Περιοχής

5.5.1.1.Ενδεικτικά Στοιχεία ΑΕΠ σε Επίπεδο Νομού

Από τους σημαντικότερους δείκτες ευημερίας μίας χωρικής ενότητας (χώρα, περιφέρεια, Νομός) είναι το μέγεθος του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ), δείκτης που χρησιμοποιείται ως βάση συγκρίσεων και επιτρέπει την διεξαγωγή σχετικά ασφαλών συμπερασμάτων για την πορεία της εθνικής και τοπικής οικονομίας της εξεταζόμενης περιοχής.

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του πίνακα που ακολουθεί, οι βασικοί δείκτες ευημερίας για το Νομό Πέλλας είναι αρκετά μικρότεροι από τους αντίστοιχους του μέσου όρου της χώρας. Πιο συγκεκριμένα, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ του Νομού για το έτος 2004, ανήλθε σε 11,7 χιλ. ευρώ, έναντι 19,3 χιλ. ευρώ που είναι ο μέσος όρος της χώρας (αντιστοιχεί σε 60% περίπου του μέσου όρου της Ελλάδας), κατατάσσοντας το Νομό στην 41η θέση στο σύνολο των 52 νομών της χώρας. Οι κατά κεφαλήν αποταμιευτικές καταθέσεις του Νομού για το έτος 2005 αντιστοιχούν στο 51% περίπου του μέσου όρου της χώρας (6,2 χιλ. ευρώ έναντι 12,2 χιλ. ευρώ). Το δηλωθέν εισόδημα ανά φορολογούμενο κάτοικο του Νομού για το 2005 ανέρχονταν σε 9,5 χιλ. ευρώ, που

αντιστοιχεί στο 70% του μέσου όρου της χώρας (13,7 χιλ. ευρώ), κατατάσσοντας το Νομό στην προτελευταία θέση στο σύνολο των Νομών της χώρας (51η).

Πίνακας 5.7: Δείκτες ευημερίας Νομού Πέλλας

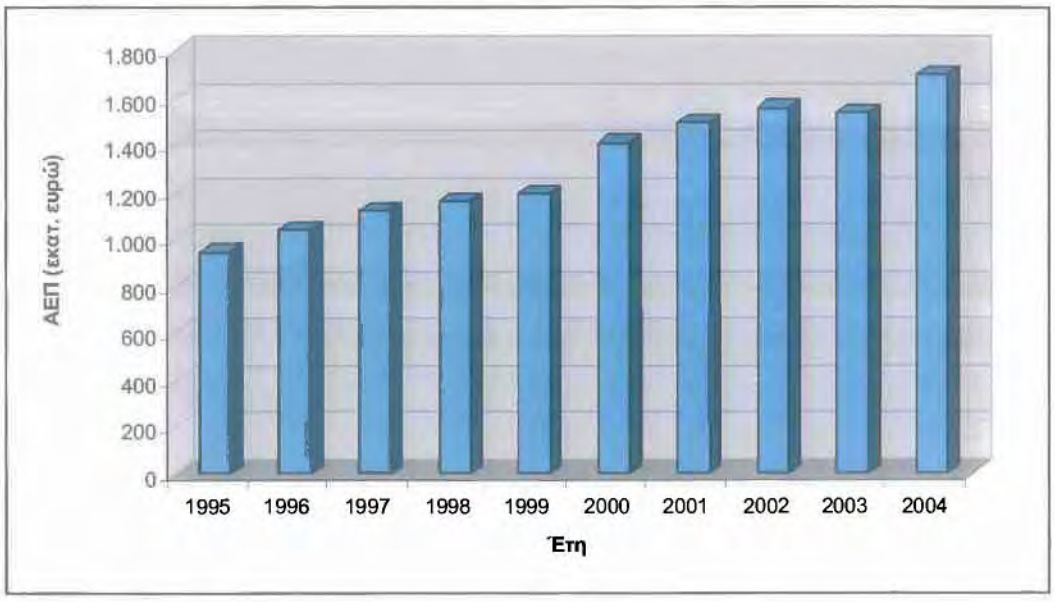
Δείκτες Ευημερίας	Νομός Πέλλας	Μέσος Όρος Χώρας	Κατάταξη σε σχέση με τους 52 Νομούς
ΑΕΠ κατά κεφαλή 2004	11,7 χιλ. ευρώ	19,3 χιλ. ευρώ	41
Κατά κεφαλή αποταμιευτικές καταθέσεις 2005	6,2 χιλ. ευρώ	12,2 χιλ. ευρώ	46
Δηλ. εισόδημα ανά φορολογούμενο 2005	9,5 χιλ. ευρώ	13,7 χιλ. ευρώ	51
Φόρος εισοδήματος ανά φορολογούμενο 2005	0,44 χιλ. ευρώ	1,22 χιλ. ευρώ	52
Φυσική αύξηση πληθυσμού/1000 κατοίκους 2005	-0,8	0,2	21
Μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης/1000 κατοίκους 2005	64	63	26
Μαθητές Δημοτικού/1000 κατοίκους 2005	64	58	12

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

Αναλυτικότερα για το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν του Νομού Πέλλας, παρατηρείται διαχρονικά μια συνεχής αυξητική πορεία αυτού καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου από το 1995 έως και το 2004, με εξαίρεση μια πολύ μικρή πτώση αυτού από το 2002 στο 2003. Η ποσοστιαία συνεισφορά του ΑΕΠ του Νομού Πέλλας στο ΑΕΠ της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας είναι σχεδόν συνεχώς πτωτική κατά την περίοδο 1995-2004. Από 7,15% που ήταν το ποσοστό συνεισφοράς το 1995 έπεσε στο

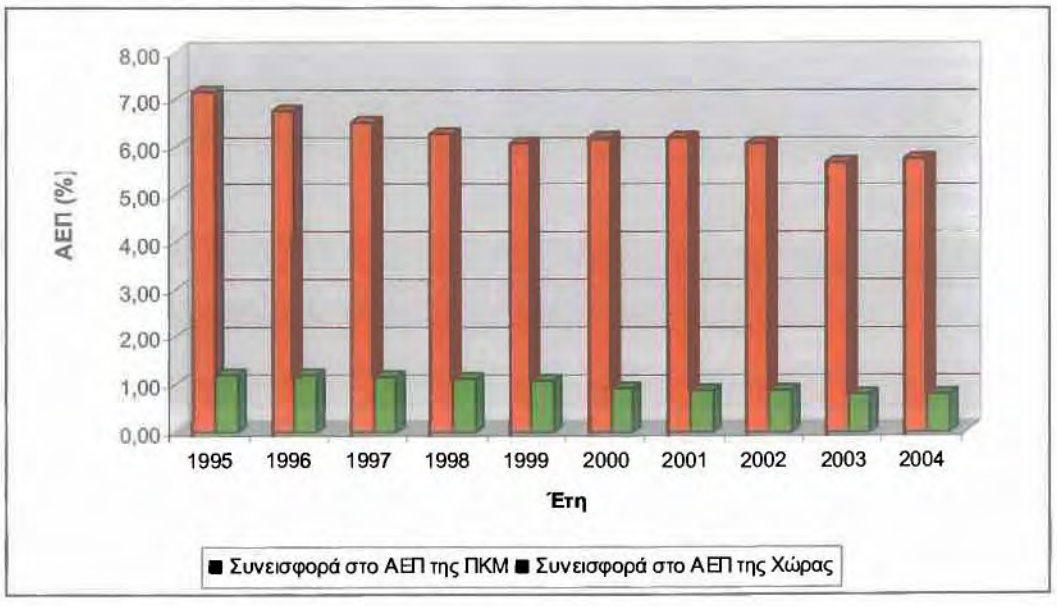
5,75% το 2004. Μικρές σημειακές αυξήσεις υπήρξαν από το 1999 στο 2000 (6,06% σε 6,22%) και από το 2003 στο 2004 (5,67% σε 5,75%).

Γράφημα 5.4: Διαχρονική εξέλιξη ΑΕΠ Ν. Πέλλας

Πηγή: ΕΣΥΕ (2002, 2003, 2004: Προσωρινά στοιχεία), ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε, 2007.

Γράφημα 5.5: Διαχρονική εξέλιξη της συνεισφοράς του ΑΕΠ Ν. Πέλλας στο ΑΕΠ της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας και στο σύνολο της Χώρας

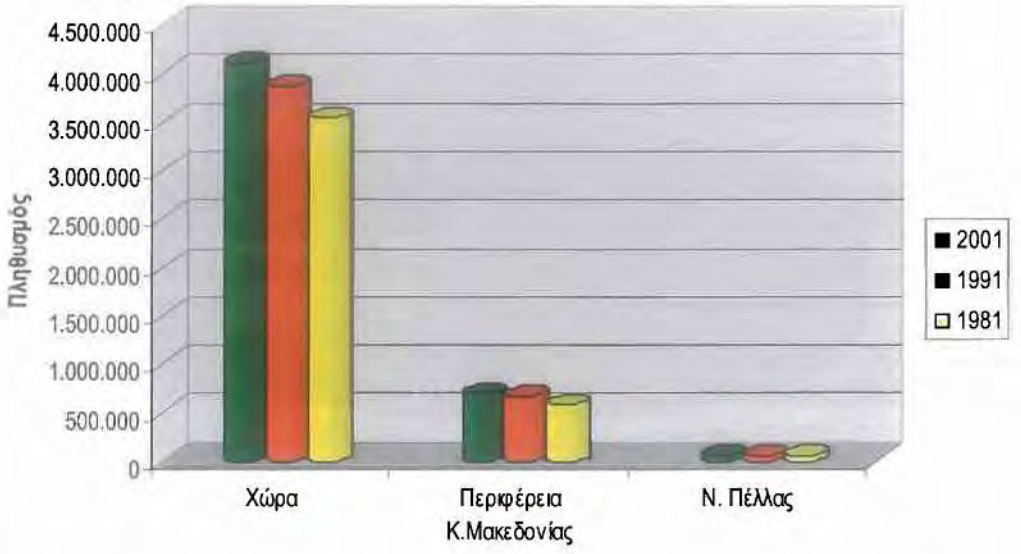
Πηγή: ΕΣΥΕ (2002, 2003, 2004: Προσωρινά στοιχεία), ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε, 2007.

5.5.2.Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός – Απασχόληση – Ανεργία

Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός του Νομού Πέλλας μεταξύ των τριών τελευταίων απογραφών της ΕΣΥΕ (1981, 1991, 2001) τείνει να αυξάνεται, αφού από το 1981 έως το 2001 αυξήθηκε κατά 15,5%. Παρόλα' αυτά, ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός υπερέχει του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, τόσο για το 2001 (68.260 έναντι 60.295), όσο και για το 1991 (63.153 έναντι 56.928).

Ο αριθμός των απασχολουμένων, σύμφωνα με τα στοιχεία των απογραφών της ΕΣΥΕ για την χρονική περίοδο 1981-2001, για την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και τη χώρα αυξάνεται συνεχώς, ενώ για το Ν. Πέλλας ο συνολικός αριθμός των απασχολουμένων αυξάνεται από το 1981 στο 1991 και σημειώνει μείωση κατά -4,2% το 2001 σε σχέση με το 1991.

Γράφημα 5.6: Διαχρονική εξέλιξη απασχολουμένων στο Ν. Πέλλας, στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και στη χώρα (1981-2001)

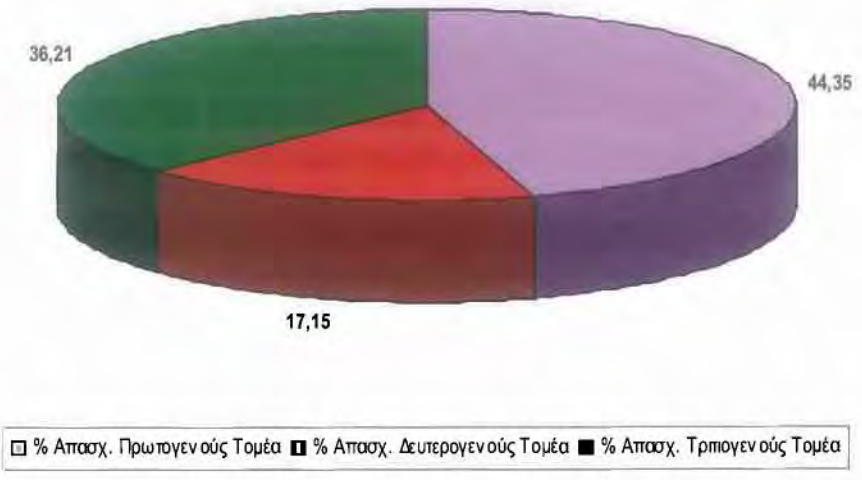
Πηγή: Απογραφικά Δελτία ΕΣΥΕ (Απογραφές 1981, 1991, 2001), Ιδία Επεξεργασία.

Ανά τομέα παραγωγής, η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα, κατά την τελευταία εικοσαετία μειώνεται συνεχώς τόσο για το Νομό, όσο και για την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και για τη χώρα. Η απασχόληση στον δευτερογενή τομέα παραγωγής παρουσιάζει διαχρονικά μείωση για την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και τη χώρα, ενώ για το Νομό μειώνεται για την περίοδο 1981-1991 και αυξάνεται κατά 3,7% περίπου το 2001 σε σχέση με το 1991. Όσον αφορά στον τριτογενή τομέα, η

αυξητική τάση της απασχόλησης που παρουσιάζει ο Νομός Πέλλας καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου 1981-2001 είναι ανάλογη με την τάση που επικρατεί στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και στη χώρα.

Διαπιστώνεται ότι ο Νομός Πέλλας, διαχρονικά, παραμένει μία περιοχή όπου ο πληθυσμός απασχολείται κατά βάση στον πρωτογενή τομέα παραγωγής, παρά το γεγονός ότι το ποσοστό απασχόλησης στον προκείμενο τομέα τείνει να μειώνεται. Ιδιαίτερα αναπτυσσόμενος τομέας στο Νομό είναι ο τριτογενής, στον οποίο η απασχόληση έχει αυξηθεί σημαντικά, αφού από 19,70% που ήταν το 1981 ανήλθε σε 36,21% το 2001, μία αύξηση της τάξης του 83,81%. Διαφαίνεται ότι σημαντικό ποσοστό των απασχολουμένων μετακινείται από τον πρωτογενή κυρίως τομέα, και κατά δεύτερο λόγο από τον δευτερογενή τομέα προς τις δραστηριότητες του τριτογενή τομέα.

Γράφημα 5.7: Συνθετική κατανομή της απασχόλησης στο Ν. Πέλλας (2001)

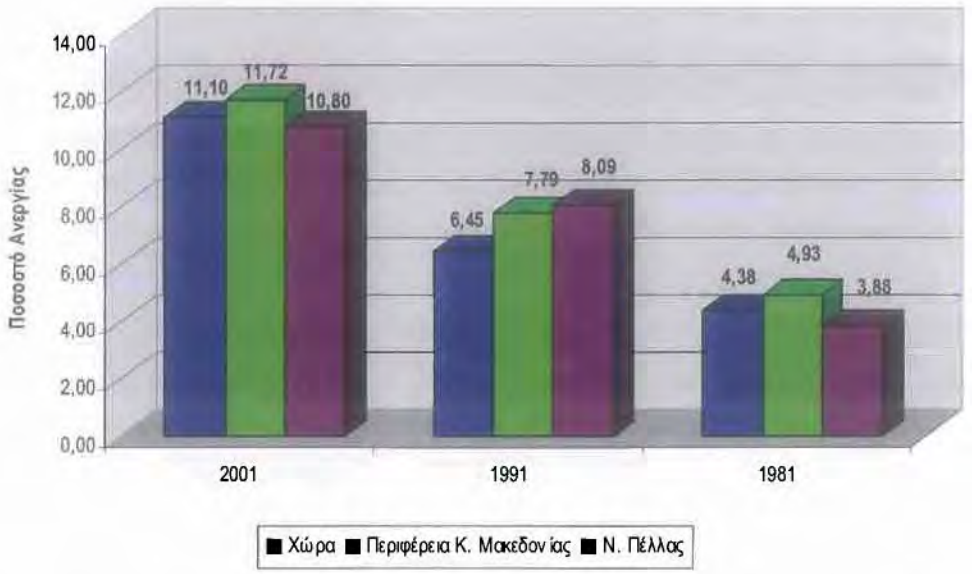

Πηγή: Απογραφικά Δελτία ΕΣΥΕ (Απογραφή 2001), Ιδία Επεξεργασία.

Το ποσοστό ανεργίας στο Νομό Πέλλας για την περίοδο 1981-2001, σύμφωνα με τα στοιχεία των απογραφών της ΕΣΥΕ, παρουσιάζει αυξητική πορεία. Το ποσοστό της ανεργίας για το Νομό το 1991 αυξήθηκε σημαντικά, αφού ανήλθε σε 8,09% από 3,08% που ήταν το 1981. Παρόμοια και για την επόμενη δεκαετία, η ανεργία παρουσιάζει αυξητική πορεία φτάνοντας το 10,8%.

Σημειώνεται ότι η ανεργία του Νομού για το 1981 και το 1991 ήταν υψηλότερη από αυτή της Περιφέρειας και της χώρας, ενώ για το 2001 το ποσοστό ανεργίας παρουσιάζεται ελαφρώς χαμηλότερο 10,8% έναντι 11,72% και 11,1% αντίστοιχα.

Γράφημα 5.8: Διαχρονική εξέλιξη της ανεργίας στο Ν. Πέλλας, στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και στη χώρα (1981-2001)

Πηγή: Απογραφικά Δελτία ΕΣΥΕ (Απογραφές 1981, 1991, 2001), Ιδία Επεξεργασία.

5.5.3.Παραγωγικές Δραστηριότητες

5.5.3.1.Πρωτογενής Τομέας

5.5.3.1.1.Γεωργία

Η γεωργία αποτελεί μία από τις ιδιαίτερα αναπτυγμένες δραστηριότητες του Νομού Πέλλας. Η καλλιεργούμενη έκταση ανέρχεται σε 774,7 χιλ. στρ. με τις αρδευόμενες εκτάσεις να αποτελούν το 91,7% αυτής. Το μέσο μέγεθος της εκμετάλλευσης είναι περίπου 39,3 στρ. Η μεγαλύτερη έκταση της γεωργικής γης καλύπτεται από αροτριαίες και δενδρώδεις καλλιέργειες, οι οποίες αφορούν σε

καλλιέργειες ροδάκινου, βαμβακιού, σιτηρών και καλαμποκιού και ακολουθούν το σπαράγγι, ο καπνός, το κεράσι και σε μικρότερη έκταση τα μήλα και τα ζαχαρότευτλα. Επίσης, στο Νομό Πέλλας είναι ανεπτυγμένη η παραγωγή ξυλείας. Ο Νομός Πέλλας έχει δυνατότητες εξαγωγής με κύρια εξαγώγιμα προϊόντα το πορτοκάλι (το οποίο δεν παράγεται στην περιοχή, αλλά τυποποιείται εκεί λόγω των κατάλληλων υποδομών), το σπαράγγι και το μεταποιημένο ροδάκινο κομπόστα (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.5.3.1.2.Κτηνοτροφία

Στο Νομό Πέλλας απαντώνται όλοι οι κλάδοι της ζωικής παραγωγής υπό μορφή οργανωμένων εκμεταλλεύσεων των αντίστοιχων τύπων, με περισσότερο ανεπτυγμένη τη βουτροφία και την προβατοτροφία. Επειδή όμως η κτηνοτροφία υπόκειται στον ανταγωνισμό της φυτικής παραγωγής, ως προς τη χρησιμοποίηση του εδάφους και της εργασίας, έχει αναπτυχθεί σε συγκεκριμένες περιοχές του Νομού, στις οποίες οι διαρθρωτικές συνθήκες (αναλογία αρδευόμενου εδάφους, μέγεθος εκμεταλλεύσεων, διαθέσιμη εργασία, πεδινές και ημιορεινές περιοχές, ύπαρξη βοσκότοπων, κ.λπ.) συνεπάγονται μεγαλύτερες προσόδους για τους διαθέσιμους συντελεστές (έδαφος και εργασία) από τις προσδοκώμενες με τη χρησιμοποίησή τους στη φυτική παραγωγή. Κύριοι κλάδοι ζωικής παραγωγής είναι η βουτροφία, η προβατοτροφία, η αιγοτροφία, η χοιροτροφία, ενώ σε μικρότερο ποσοστό εκτρέφονται όρνιθες και κουνέλια (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Γράφημα 5.9: Ζωικό Κεφάλαιο του Ν. Πέλλας για την περίοδο 2004 – 2006

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

Η κτηνοτροφία υφίσταται έντονο ανταγωνισμό, ως προς τη χρήση του εδάφους και της εργασίας, από τους κλάδους φυτικής παραγωγής και για αυτό το λόγο αναμένεται αύξηση των μεγεθών της με την αποδέσμευση των επιδοτήσεων, κυρίως των αροτραίων καλλιεργειών.

5.5.3.1.3.Λοιπές Δραστηριότητες Πρωτογενή Τομέα

5.5.3.1.3.1.Ξυλεία

Αναφορικά με την παραγωγή ξυλείας του Νομού Πέλλας, παρατηρείται πως αυτή βασίζεται ως επί το πλείστον στα δασοπονικά είδη της οξιάς (Fagus) , καθώς επίσης στην ελάτη (Abies) και στην δρυ (Quercus). Η παραγωγή αφορά κυρίως καύσιμη ξυλεία και λιγότερο βιομηχανική και τεχνική. Γενικότερα πάντως σε ό,τι αφορά στη δασοπονία του Νομού κυριαρχούν τα αείφυλλα πλατύφυλλα είδη (37%), η δρυς (30%) και η οξιά (29%) (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.5.3.1.3.2.Ιχθυοκαλλιέργειες – Υδατοκαλλιέργειες

Στο Νομό Πέλλας υπάρχουν δύο μονάδες υδατοκαλλιέργειας και εξειδικεύονται στην πεστροφοκαλλιέργεια. Η πρώτη λειτουργεί στον Δήμο Έδεσσας και παράγει 80.000 κιλά ετησίως, ενώ η δεύτερη στην Αριδαία και παράγει 30.000 κιλά. Αποτελεί κλάδο υπό ανάπτυξη και υπάρχουν ευνοϊκές συνθήκες και δυνατότητες στην περιοχή για περαιτέρω άνθισή του. Στο άμεσο μέλλον με πρωτοβουλία της Δ/νσης Αγροτικής Ανάπτυξης Έδεσσας σχεδιάζεται να γίνει στην περιοχή Αλμωπίας δημοτική ιχθυογεννητική μονάδα παραγωγής 1.000 τόνων (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.5.3.2.Δευτερογενής Τομέας

Στο Νομό Πέλλας, στο δευτερογενή τομέα (σύμφωνα με την ετήσια απογραφή του 2001) απασχολούνται συνολικά 9.221 άτομα, ποσοστό 17,15% της συνολικής απασχόλησης. Όσον αφορά στους κλάδους του δευτερογενή τομέα που εντοπίζεται μεγαλύτερη συγκέντρωση των απασχολούμενων, αυτοί είναι οι μεταποιητικές βιομηχανίες και οι κατασκευές (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Οι δραστηριότητες αυτές αφορούν την παρασκευή ειδών διατροφής και την κατασκευή ειδών ένδυσης. Ο Νομός Πέλλας αποτελεί το μεγαλύτερο κέντρο μεταποίησης και εξαγωγής μεταποιημένων φρούτων της χώρας και ένα από τα βασικά εξαγωγικά κέντρα νωπών φρούτων και λαχανικών. Οι κλάδοι αυτοί στηρίζονται στις

εξαγωγές, πράγμα που σημαίνει ότι αποφέρουν σημαντικά συναλλαγματικά οφέλη στη χώρα (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.5.3.3.Τριτογενής Τομέας

Ο τριτογενής τομέας στο Νομό Πέλλας εκτείνεται σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που, είτε έχουν ανάγκη αναπροσανατολισμού ή βρίσκονται σε φάση αξιοποίησης νέων ευκαιριών δυναμικής ανάπτυξης. Βασικά χαρακτηριστικά του τριτογενή τομέα διακρίνονται μέσα από το επίπεδο απασχόλησης ανά κλάδο καθώς και από το ύψος της οικονομικής δραστηριότητας των επιχειρήσεων (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής της ΕΣΥΕ του 2001, το ποσοστό των απασχολουμένων του Νομού Πέλλας στον τριτογενή τομέα παραγωγής ανέρχεται σε 36,21% επί του συνόλου των απασχολουμένων. Όσον αφορά στους «δημοφιλέστερους» κλάδους του τριτογενή τομέα, σε όρους απασχόλησης, σύμφωνα με τα διατιθέμενα στοιχεία, είναι ο κλάδος του εμπορίου και των επισκευών, ο κλάδος της δημόσιας διοίκησης, άμυνας, υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης, ο κλάδος της εκπαίδευσης και ο κλάδος των ξενοδοχείων-εστιατορίων.

5.6.ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

5.6.1.Υποδομές Μεταφορών

5.6.1.1.Οδικό Δίκτυο

Το οδικό δίκτυο του Νομού Πέλλας, όπως και όλα τα οδικά δίκτυα των διαφόρων διοικητικών περιοχών της χώρας, ιεραρχείται σε οδούς διαφόρων κατηγοριών με διάφορα κριτήρια. Γνωστότεροι τρόποι κατάταξης του δικτύου είναι η διοικητική διαίρεση, η ιεράρχηση με βάση τη γεωμετρία και τη λειτουργικότητα. Έτσι, για το Νομό Πέλλας το οδικό δίκτυο ιεραρχείται διοικητικά σε Εθνικό, Επαρχιακό, Κοινοτικό και Αγροτικό - Δασικό οδικό δίκτυο (βλ. Χάρτης : Οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο) (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Στο Εθνικό Δίκτυο ανήκει το εντός του Νομού τμήμα (μήκους περίπου 90 χλμ.) της Εθνικής Οδού (Ε.Ο. 2) Θεσσαλονίκη - Έδεσσα - Φλώρινα - Σύνορα FYROM, συνολικού μήκους περίπου 194 χλμ. Το Επαρχιακό Οδικό Δίκτυο του Νομού έχει συνολικό μήκος 365 χλμ. περίπου, με γεωμετρία η οποία χαρακτηρίζει δίστιβους οδούς διατομής, συνήθως Δ. Η χάραξη υπακούει τις περισσότερες φορές στη μορφολογία του

εδάφους και όχι στις πραγματικές ανάγκες, όπως αυτές θα προέκυπταν από μία αντικειμενική θεώρηση των μεταφορικών αναγκών. Το Κοινοτικό και Αγροτικό-Δασικό Οδικό Δίκτυο έχει μήκος περίπου 1.181 χλμ. (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Λειτουργικά και γεωμετρικά, το οδικό δίκτυο του Νομού Πέλλας, χαρακτηρίζεται από δύο βασικά γνωρίσματα:

i) Το πρώτο είναι ότι σύμφωνα με το υφιστάμενο βασικό οδικό δίκτυο υπάρχει κατά κανόνα ακτινωτή σύνδεση των κέντρων με τους μικρότερους οικισμούς, κάτι αντίστοιχο του παλαιού τύπου αστικού σχεδιασμού με τα ακτινωτά συστήματα οδών.

ii) Το δεύτερο αφορά στη γεωμετρία και γενικότερα τη χάραξη των οδών, η οποία δίχως ουσιαστικά να υπακούει σε κανένα κανόνα ζήτησης ή πρόβλεψης των μετακινήσεων, χαρακτηρίζεται από το γνωστό μοτίβο των δίστιβων οδών πλάτους οδοστρώματος 6,0-7,0 μέτρα περίπου, με προσαρμοζόμενη στις ιδιοκτησιακές συνθήκες και τη μορφολογία του εδάφους γεωμετρία.

5.6.1.2.Σιδηροδρομικό δίκτυο

Το σιδηροδρομικό δίκτυο του Νομού Πέλλας περιλαμβάνει ένα μόνο υπεραστικό άξονα ο οποίος συνδέει την Έδεσσα με τη Θεσσαλονίκη (112 χλμ.), με τη Δυτική Μακεδονία με τη FYROM (110 χλμ) και με την Αθήνα (548 χλμ) (βλ. Χάρτης 2: Οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο). Οι αποστάσεις αυτές που αναφέρονται έχουν μετρηθεί από την πρωτεύουσα του νομού, την Έδεσσα (Γκιζάρη, 2005). Δυστυχώς τόσο η υπάρχουσα χάραξη όσο και οι λειτουργικές δυνατότητες των συστημάτων που χρησιμοποιούνται δεν επιτρέπουν στο σιδηρόδρομο να διαδραματίσει πρωτεύοντα ρόλο στον τομέα των μεταφορών (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Χάρτης 5.8: Οδικό και Σιδηροδρομικό Δίκτυο

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

5.6.1.3.Βιπε, Βεπε, Βιοπα

Στο Νομό υπάρχουν δύο θεσμοθετημένες Βιομηχανικές Περιοχές (ΒΙ.ΠΕ.). Η βιομηχανική περιοχή στην περιοχή Δροσιάς του Δήμου Βεγορίτιδος, η οποία σήμερα υπολειτουργεί με την ύπαρξη ενός εργοστασίου επεξεργασίας τροφίμων και η βιομηχανική περιοχή Πετριάς των Νομών Πέλλας και Ημαθίας, ιδιοκτησίας ΕΤΒΑ ΒΙΠΕ Α.Ε., του Δήμου Σκύδρας. Σε λειτουργία είναι και το Βιοτεχνικό Πάρκο (ΒΙΟ.ΠΑ.) στο δρόμο προς το Δ.Δ. Πιπεριάς του Δήμου Αριδαίας, το οποίο όμως έχει καταπατηθεί από τη χρήση γης κατοικίας (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Η χωροταξική μελέτη που εκπονήθηκε για τη δημιουργία βιομηχανικής περιοχής στο Δήμο της Έδεσσας τον Αύγουστο του 2004, δεν έχει θεσμοθετηθεί ακόμα. Το έργο αυτό αποσκοπεί στην δημιουργία σύγχρονης Βιομηχανικής-Επιχειρηματικής Περιοχής (Β.Ε.ΠΕ.), όπου θα μπορούν να εγκατασταθούν επιχειρήσεις αποθήκευσης-διακίνησης εμπορευμάτων, καθώς και βιομηχανίες και βιοτεχνίες μέσης και χαμηλής όχλησης. Η θέση της ΒΕΠΕ είναι κεντρική ως προς τα όρια του Δήμου Έδεσσας και στα όρια των Δημοτικών Διαμερισμάτων της Έδεσσας και του Μεσημερίου (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.6.2. Υποδομές Διαχείρισης Υδάτινων Πόρων

5.6.2.1. Αρδευτικά Έργα

Στο Νομό Πέλλας, τα τελευταία χρόνια πραγματοποιήθηκαν έργα που αφορούν τόσο την άρδευση, όσο και στην αντιπλημμυρική προστασία της περιοχής. Επίσης, πραγματοποιούνται σχέδια και μελέτες που αφορούν στην προστασία των κατά τόπους υγροτόπων και την αναβάθμισή τους όπου απαιτείται.

5.6.2.2. Αντιπλημμυρικά Έργα

Σημαντικό αντιπλημμυρικό έργο που ολοκληρώθηκε είναι αυτό στην περιοχή Αλμωπίας και στη τάφρο του Δροσερού. Υπό κατασκευή βρίσκεται έργο στην περιοχή Ντερέκι στην Έδεσσα με σκοπό την αντιπλημμυρική προστασία της πόλης.

5.6.3. Υποδομές Ύδρευσης

Το σύνολο των οικισμών του Νομού Πέλλας υδροδοτούνται από δημοτικά δίκτυα ύδρευσης. Ο κάθε οικισμός υδροδοτείται από ανεξάρτητο δίκτυο με δικές του πηγές και δεξαμενές. Η ύδρευση γίνεται κανονικά είτε από πηγές είτε από γεωτρήσεις με τη βοήθεια αντλητικών μηχανημάτων. Η κατάσταση των δεξαμενών και των δικτύων χαρακτηρίζεται σε γενικές γραμμές ικανοποιητική, ενώ σε όλες τις δεξαμενές γίνονται εργασίες χλωρίωσης και συστηματικοί έλεγχοι της ποιότητας του νερού. Βέβαια τα περισσότερα δίκτυα είναι κατασκευασμένα πριν από το 1980 και αρκετά πριν από 1970, γεγονός που καθιστά αναγκαία την αντικατάσταση αγωγών λόγω παλαιότητας και φθοράς (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007). Οι Δήμοι του Νομού Πέλλας υδροδοτούνται από γεωτρήσεις και πηγές, οι οποίες παρατίθενται αναλυτικά στον πίνακα του Παραρτήματος.

5.6.4. Περιβαλλοντικές Υποδομές

5.6.4.1. Υποδομές Αποχέτευσης

Οι υποδομές αποχέτευσης δεν είναι ικανοποιητικές για το σύνολο σχεδόν των Δημοτικών Διαμερισμάτων και τους οικισμούς του Νομού Πέλλας. Αναλυτικά:

Το σύνολο της έκτασης της **Έδεσσας** καλύπτεται από δίκτυο αποχέτευσης. Στους περισσότερους οικισμούς, το εσωτερικό αποχετευτικό δίκτυο κατασκευάστηκε την τελευταία δεκαετία και καλύπτει τις ανάγκες των οικισμών σε ποσοστό που αγγίζει το 100%.

Αποχετευτικό δίκτυο ακαθάρτων στους οικισμούς του **Δήμου Μενηίδος** δεν υφίσταται εκτός του Προφήτη Ηλία, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου καλύπτεται με αποχετευτικό δίκτυο. Τα λύματα, καταλήγουν ανεπεξέργαστα στον ποταμό Μογλενίτσα. Οι κατοικίες των λοιπών οικισμών εξυπηρετούνται από βόθρους (απορροφητικούς ή σηπτικούς).

Στη έδρα του Δήμου, τη **Σκύδρα** υπάρχει δίκτυο αποχέτευσης ακαθάρτων και βιολογικός καθαρισμός. Τα λύματα ορισμένων ελάχιστων αγωγών καταλήγουν στο Βιολογικό Καθαρισμό ενώ των υπόλοιπων στην τάφρο 66 μέσω αγωγών.

Ολόκληρη η πόλη των **Γιαννιτσών** και το σύνολο των οικισμών πλην του Δημοτικού Διαμερίσματος Μελισσίου καλύπτονται από αποχετευτικά δίκτυα. Τα λύματα της πόλης των Γιαννιτσών καταλήγουν στον Βιολογικό Καθαρισμό.

Στο **Δήμο Κύρρου** αποχετευτικά συστήματα υπάρχουν στα Δημοτικά Διαμερίσματα Ν. Μυλότοπου και Αξού. Η κατάσταση του αποχετευτικού δικτύου είναι καλή και τα λύματα καταλήγουν στο ποταμό Λουδία. Στα υπόλοιπα Δημοτικά Διαμερίσματα υπάρχουν βόθροι.

Στο **Δήμο Εξαπλατάνου**, δεν υπάρχει αποχετευτικό δίκτυο και όλα τα Δημοτικά Διαμερίσματα έχουν βόθρους.

Στην έδρα του **Δήμου Αριδαίας** υπάρχει και λειτουργεί ένα πεπαλαιωμένο παντοροϊκό δίκτυο αποχέτευσης στο οποίο οδηγούνται τόσο τα όμβρια ύδατα, όσο και τα ακάθαρτα οικιακά λύματα. Στα Δημοτικά Διαμερίσματα του Δήμου υπάρχουν υποτυπώδη δίκτυα όμβριων υδάτων ενώ για τα οικιακά λύματα οι κάτοικοι χρησιμοποιούν απορροφητικούς ή στεγανούς βόθρους.

Ο **Δήμος Κρύας Βρύσης** έχει δίκτυο αποχέτευσης εκτός από τα Δημοτικά Διαμερίσματα Αγίου Λουκά και Ακρολίμνης.

Σχετικά με το αποχετευτικό δίκτυο του **Δήμου Βεγορίτιδας**, σημειώνεται ότι σε πολλούς οικισμούς βρίσκονται υπό κατασκευή τα αποχετευτικά δίκτυα ενώ οι υπόλοιποι χρησιμοποιούν βόθρους.

Ολόκληρος ο **Δήμος Μεγάλου Αλεξάνδρου** εξυπηρετείται από βόθρους. Υπάρχει μελέτη για δημιουργία αποχετευτικού δικτύου για όλο το μήκος του Δήμου και για Βιολογικό Καθαρισμού που θα εξυπηρετεί όλο το Δήμο.

Η αποχέτευση στο σύνολο του **Δήμου Πέλλας** γίνεται με τους υπάρχοντες βόθρους που υπάρχουν στις κατοικίες.

(ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.6.5. Υποδομές Ενέργειας

Σε ό,τι αφορά στην παραγωγή και διάθεση ενέργειας, ο Νομός Πέλλας είναι διασυνδεδεμένος με το Εθνικό Δίκτυο της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ). Στο Νομό Πέλλας υφίστανται δύο υδροηλεκτρικοί σταθμοί, ο Υδροηλεκτρικός Σταθμός Άγρα ισχύος 50 MW και παραγωγικής ικανότητας 19 εκατ. KWh/έτος και ο Υδροηλεκτρικός Σταθμός Εδεσσαίου, ισχύος 19 MW και παραγωγικής ικανότητας 16 εκατ. KWh/έτος. Επιπλέον, υφίστανται δύο υποσταθμοί, ο υποσταθμός της Σκύδρας ισχύος 100 MVA και ο υποσταθμός Πέλλας ισχύος 150 MVA (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.6.6. Τηλεπικοινωνιακές Υποδομές

Ο εκσυγχρονισμός και η ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιακών συστημάτων υλοποιούνται με ταχείς ρυθμούς στο Νομό Πέλλας. Στόχος είναι η προώθηση της νέας ψηφιακής τεχνολογίας και η αύξηση της ποιότητας και του βαθμού αξιοπιστίας του δικτύου. Όσον αφορά στην εφαρμογή των νέων τεχνολογιών, η ψηφιοποίηση του δικτύου έχει ολοκληρωθεί.

Ο Νομός Πέλλας πρωτοπορεί στη χρήση τεχνολογίας οπτικών ινών, δεδομένου ότι η υπεραστική σύνδεση Έδεσσα - Γιαννιτσά - Θεσ/νίκη ήταν η πρώτη η οποία χρησιμοποίησε «ζεύξη» οπτικών ινών.

5.6.7. Κοινωνικές Υποδομές

5.6.7.1. Υποδομές Υγείας

Σχετικά με τις υποδομές υγείας του Νομού Πέλλας, σήμερα υφίστανται δυο νοσοκομεία, ένα στην Έδεσσα και ένα στα Γιαννιτσά, τέσσερα κέντρα υγείας, ένα στην Αριδαία, ένα στην Κρύα Βρύση, ένα στη Σκύδρα και ένα στην Άρνισσα, καθώς και 34 περιφερειακά ιατρεία.

Πίνακας 5.8: Υποδομές υγείας Ν. Πέλλας

Κατηγορία	Αριθμός κτιρίων	Περιοχή
Γενικά Νομαρχιακά Νοσοκομεία (Γ.Ν.Ν)	2	Έδεσσα -223 κλίνες, 12 τμήματα, 5 εργαστήρια, 2 μονάδες (ΜΕΘ 3 κλίνες και Μονάδα εμφραγμάτων 5 κλίνες) Γιαννιτσά -186 κλίνες, 13 τμήματα και μία ψυχιατρική κλινική υπό ανάπτυξη, 5 εργαστήρια , (ΜΕΘ 4 κλίνες και Βραχείας Νοσηλείας Χ/Κ 3 κλίνες και Βραχεία Νοσηλεία Π/Θ 5 κλίνες)
Κέντρα Υγείας	4	Αριδαία, Κρύα Βρύση, Σκύδρα, Άρνισσα
Περιφερειακά Ιατρεία	34	

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

Εκτός από τα δύο δημόσια νοσοκομεία, στο Νομό λειτουργούν τέσσερις ιδιωτικές κλινικές, δύο στην Έδεσσα και δύο στα Γιαννιτσά.

5.6.7.2.Υποδομές Πρόνοιας

Τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί μεγάλη βελτίωση στις κοινωνικές υπηρεσίες όχι μόνο του Νομού αλλά και συνολικά της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας. Μέχρι το 2000, οι Δομές των Κοινωνικών Υπηρεσιών ήταν κύρια οι βρεφονηπιακοί και παιδικοί σταθμοί και τα Κέντρα Προστασίας Ηλικιωμένων. Οι υφιστάμενες δομές, για το έτος 2000, στο Νομό Πέλλας αφορούν σε έναν (1) βρεφονηπιακό σταθμό, εννέα (9) παιδικούς σταθμούς, δεκαπέντε (15) δομές κοινωνικές μέριμνας και εννέα (9) κέντρα δημιουργικής απασχόλησης παιδιών.

Πίνακας 5.9: Υφιστάμενες υποδομές κοινωνικών υπηρεσιών (2000)

Γεωγραφική Περιοχή	Βρεφονηπιακοί Σταθμοί	Παιδικοί Σταθμοί	Κοινωνική Μέριμνα	Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης
Νομός Πέλλας	1	9	15	9
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	54	165	115	34

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

Ακόμα στο Νομό Πέλλας υλοποιούνται τα παρακάτω προγράμματα:

- Μονάδες «Βοήθεια στο Σπίτι».
- Κέντρα Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων (ΚΗΦΗ).
- Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (ΚΔΑΠ) και Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών με Αναπηρίες (ΚΔΑΠ ΜΕΑ).
- Παιδικοί Σταθμοί για παιδιά από 2,5 έως 6 χρονών.
- Βρεφικοί και Βρεφονηπιακοί Σταθμοί.

(ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

5.6.7.3.Εκπαίδευση

Η εικόνα που παρουσιάζει η εκπαιδευτική υποδομή του Ν. Πέλλας για το σχολικό έτος 2006-2007 παρουσιάζεται συνοπτικά στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 5.10: Υποδομές εκπαίδευσης στο Ν. Πέλλας

Κατηγορία	Αριθμός Κτιρίων	Αρ. Αιθουσών	Αρ. Μαθητών
Βρεφονηπιακοί σταθμοί	46	46	2.420
Νηπιαγωγεία	153	156	2.597
Δημοτικά σχολεία	124	557	9.803
Γυμνάσια-Λύκεια-ΤΕΕ	42	303	9.294

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

Η κατάσταση των περισσότερων εκπαιδευτηρίων χαρακτηρίζεται καλή, παράλληλα όμως υπάρχουν αρκετά, στα οποία θα πρέπει να υπάρξουν άμεσα διορθωτικές παρεμβάσεις συντήρησης, αποκατάστασης κοινόχρηστων δικτύων και διαμόρφωσης εξωτερικών χώρων.

Στο Νομό Πέλλας υπάρχει ένα ΙΕΚ, με διεύθυνση στην Έδεσσα και δύο παραρτήματα στην Αριδαία και στα Γιαννιτσά. Επίσης, στην Έδεσσα λειτουργεί και το Τμήμα Μάρκετινγκ και Διοίκησης Λειτουργιών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, το οποίο αποτελεί ένα από τα δύο νεότερα τμήματα του εν λόγω πανεπιστημίου, αφού ιδρύθηκε το καλοκαίρι του 2004.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^{Ο}

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

6.1.ΦΥΣΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

Ο Νομός Πέλλας βρίσκεται στο βόρειο τμήμα της Κεντρικής Μακεδονίας, στην εσχατιά της ελληνικής γης, ανάμεσα σε ορεινούς όγκους και εύφορες πεδιάδες. Τα βουνά, τα δάση, τα ποτάμια, οι χείμαρροι, οι ιαματικές πηγές, οι λίμνες, οι υγροβιότοποι - σπήλαια, τα φαράγγια και οι πεδιάδες, συγκροτούν ένα πλούσιο, ποικιλόμορφο φυσικό περιβάλλον, που μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα τουριστικής ανάπτυξης του Νομού. Με την κατάλληλη αξιοποίηση και προβολή των φυσικών αυτών πόρων, που σε σημαντικό βαθμό παραμένουν άγνωστοι και αναξιοποίητοι, ο Νομός Πέλλας μπορεί να αποτελέσει σταθερό πόλο έλξης τουριστικού ενδιαφέροντος.

Κυρίαρχο στοιχείο του Νομού Πέλλας αποτελούν οι ορεινοί όγκοι του, ο Βόρας, το Πίνοβο και η Τζένα, το Πάϊκο και το Βέρμιο, παρθένες περιοχές που σχηματίζουν ένα τοπίο με πλούσιες εναλλαγές με 35 πανέμορφα δάση, με πιο γνωστά το Μαύρο Δάσος, τα Χίλια Πεύκα και το Δάσος της Γαβαλιώτισσας. Επίσης, το μεγάλο εύρος των υψομετρικών διαφορών, δρα πολλαπλασιαστικά στην αισθητική του τοπίου καθώς διαφοροποιείται το ανάγλυφο του Νομού, με κυρίαρχο στοιχείο του τοπίου τη χλωρίδα και πανίδα και ιδίως τη χλωρίδα με τις έντονες εναλλαγές στη σύνθεσή της, ιδιαίτερα την Άνοιξη και το Φθινόπωρο. Αναπόσπαστο τοπίο φυσικής ταυτότητας και γοητευτικές εικονίσεις για το Νομό Πέλλας αποτελούν τα ποτάμια Εδεσσαίος, Μογλενίτσας και Λουδίας με τους παραπόταμους τους και τους χείμαρρους, οι λίμνες Άγρα και Βεγορίτιδος, με τους υδροβιότοπους Άγρα - Νησίου - Βρυττών και λίμνης Βεγορίτιδος που αποτελούν περιοχές οικολογικού ενδιαφέροντος, οι φημισμένοι καταρράκτες της Έδεσσας με το σπήλαιο, σήμα κατατεθέν της πρωτεύουσας του Νομού και οι θερμές πηγές Λουτρακίου (Πόζαρ), ανάμεσα σε ένα σύμπλεγμα σπηλαίων, κάτω από την Καλή Πεδιάδα - Ντόμπρο Πόλε

και το επιβλητικό φαράγγι του Ράμνο Μπορ, που έρχονται να συμπληρώσουν τη σύνθεση του μαγευτικού τοπίου (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003, Ν.Α. Πέλλας, 2008).

Αναλυτικότερα οι κυριότερες μορφές φυσικών-περιβαλλοντικών πόρων:

6.1.1.Βουνά

Όρος Βέρμιο: Το όρος Βέρμιο βρίσκεται στο νοτιοδυτικό τμήμα του Νομού Πέλλας. Στις πλαγιές του βρίσκονται οι πόλεις Βέροια, Νάουσα του Νομού Ημαθίας και Έδεσσα του Νομού Πέλλας. Το βουνό είναι κατάφυτο στους πρόποδες από καστανιές, οξιές και δρυς, ενώ στην κορυφή υπάρχουν έλατα και πεύκα. Στο τμήμα του Βερμίου που ανήκει στο Νομό Ημαθίας υπάρχει έντονη τουριστική δραστηριότητα, λόγω των χιονοδρομικών κέντρων 'Τριών Πέντε Πηγαδιών' της Νάουσας και 'Σελίου' της Βέροιας. Το γεγονός αυτό κάνει πιο επιτακτική την ανάγκη της σύνδεσης τον τμήματος αυτού με το τμήμα της βόρειο-δυτικής πλευράς, που ανήκει στο Νομό Πέλλας, στο οποίο μπορούν να αναπτυχθούν δραστηριότητες ορεινού τουρισμού, όπως ορειβασία, mountain bike, κατασκήνωση και άλλες. Οι ανοιχτές πεδιάδες του ανάμεσα στα δάση, προσφέρονται για εκδρομές, ενώ ιδανικές είναι οι περιοχές μετά το Άνω Γραμματικό προς την Κεδρώνα και προς την Αγία Φωτεινή. Οι ορειβάτες μπορούν να διασχίσουν το βουνό μέσα από τέσσερις διαδρομές. Από το Άνω Γραμματικό υπάρχει διαδρομή που οδηγεί στην κορυφή «Καρατάς» σε υψόμετρο 2027 μ. και η ανάβαση διαρκεί περίπου τρεις ώρες. Δεύτερη διαδρομή, είναι αυτή κατά την οποία ο ορειβάτης περνά μέσα από τον δασικό δρόμο Κεδρώνας — Φλαμουριάς, όπου συναντά πυκνή βλάστηση οξιάς, διάρκειας τριών ωρών. Τρίτη διαδρομή είναι αυτή πού ξεκινά από την Κεδρώνα και μέσω δασικού δρόμου μετά από τέσσερις περίπου ώρες φτάνει κανείς στον Άγρα. Τέλος, υπάρχει τρίωρη διαδρομή με αφετηρία τα Τρία - Πέντε Πηγάδια και προορισμό την κορυφή «Καρατάς» (Ε.Τ.Α. Καϊμάκτσαλαν-Βεγορίτιδος Α.Ε., 1994, Μιχαηλίδης, 2002, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003, www.pella.gr, 2008)

Όρος Βόρας: Μεγάλο ορεινό συγκρότημα στα σύνορα των Νομών Πέλλας και Φλώρινας, βόρεια της λίμνης Βεγορίτιδος, που προεκτείνεται και στο Γιουγκοσλαβικό έδαφος. Ο Βόρας είναι γνωστός, κυρίως με την τούρκικη ονομασία Καϊμάκτσαλαν, ενώ πέρα από τα ελληνοσκοπιανά σύνορα έχει την σλαβική ονομασία Νίτζε Πλανινα. Είναι το τρίτο ψηλότερο βουνό της Ελλάδος (2524 μ.) με πλεονεκτική γεωγραφική θέση, με μεγάλη διάρκεια χιονόπτωσης και άριστη

ποιότητα χιονιού. Παρόλα αυτά έχει ήπιες κλίσεις (Περιοχή Πόζαρ), με εξαίρεση τις απότομες χαράδρες στο Λουτράκι. Μαζί με τα γειτονικά βουνά Τζένα, Πίνοβο και Πάικο σχηματίζει μία συνεχή ορεινή καμπύλη γύρω από την πεδιάδα της Αριδαίας. Αποτελείται από συνεχόμενα εκτεταμένα δάση οξυάς, βαθιές κοιλάδες και βοσκότοπους. Τα δάση οξυάς θεωρούνται από τα μεγαλύτερα σε ηλικία δάση της Ευρώπης, με μεγάλο αριθμό δέντρων που όμως φθίνουν και νεκρώνονται. Όλη η περιοχή του Βόρα χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλότητα οικοτόπων, που δεν έχουν διαταραχθεί από την ανθρώπινη εποίκιση, αφού μόλις τα τελευταία χρόνια κατασκευάσθηκε οδικό δίκτυο. Η περιοχή διατηρεί πολλά σπάνια φυτά, ενώ πολλά αρπακτικά πουλιά την χρησιμοποιούν ως περιοχή διατροφής. Έχει καταγραφεί η παρουσία 143 σημαντικών φυτικών taxa και 137 ειδών ορνιθοπανίδας, μεταξύ των οποίων πολλά σπάνια και απειλούμενα είδη. Τμήμα της περιοχής είναι το καταφύγιο Θηραμάτων, ενώ υπάρχουν ακόμη δύο Διατηρητέα Μνημεία Φύσης. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά συντελούν στη μεγάλη ορνιθολογική σημασία της περιοχής και για το λόγο αυτό ο Βόρας αποτελεί Παγκόσμιο Βιογενετικό απόθεμα — UNESCO, σημαντική περιοχή για πουλιά, προστατευόμενη «NATURA 2000» και Διατηρητέο μνημείο της Φύσης (Ε.Τ.Α. Καϊμάκτσαλαν-Βεγορίτιδος 1994, Μιχαηλίδης, 2002, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003, www.ornithologiki.gr, 2009).

Στις πλαγιές του όρους Βόρα βρίσκεται το Μαύρο Δάσος, πλούσιο σε πανίδα και χλωρίδα και ιδανικός τόπος για πεζοπορία και ορεινή ποδηλασία. Το κυνήγι απαγορεύεται και η περιοχή είναι προστατευόμενη. Το Δασαρχείο έχει κατασκευάσει μέσα στο δάσος πολλά καταφύγια, ωστόσο για την περιήγηση χρειάζονται οδηγοί. Στις παρυφές του Δάσους (10 χλμ. από το χωριό Κερασιά) αρχές Αυγούστου (5-15) λειτουργεί οργανωμένη υπαίθρια κατασκήνωση από το σύλλογο «Οι φίλοι του βουνού». Στις κορυφές του Βόρα βρίσκεται ένα από τα καλύτερα και πιο οργανωμένα χιονοδρομικά κέντρα της Ελλάδος, το χιονοδρομικό Κέντρο Βόρας (Καϊμάκτσαλαν). Επίσης κατά μήκος του Βόρα «κρύβονται» δεκαέξι (16) σπήλαια-καταφύγια με πλούσια παλαιοντολογικά ευρήματα, που συγκροτούν το Σπηλαιολογικό Πάρκο Λουτρών, καθώς και το επιβλητικό φαράγγι «Ράμνο Μπορ». Άλλο ενδιαφέροντα γεωμορφολογικό σχηματισμό αποτελεί η Πέτρα Παπαλάζου, ενώ το Ρέμα Φλώρου, είναι μια γραφική περιοχή με πλούσια βλάστηση και καταρράκτες. Από το Βόρα επίσης διέρχονται και τα ευρωπαϊκά μονοπάτια Ε4

και Ε6 (Ε.Τ.Α. Καϊμάκτσαλαν-Βεγορίτιδος 1994, Μιχαηλίδης, 2002, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003, www.ornithologiki.gr, 2009).

Όρος Πάικο: Μεγάλος ορεινός όγκος της Κεντρικής Μακεδονίας που βρίσκεται βορειοανατολικά των Γιαννιτσών. Αρχίζει από το ανατολικό άκρο του όρους Βόρα, σχηματίζει το μεμονωμένο όρος Σκρά (1097 μ.), στο βόρειο τμήμα των ορίων των Νομών Πέλλας και Κιλκίς και διευθύνεται προς νότο, όπου υψώνεται και ο κύριος όγκος του. Συνολικά το Πάικο προσφέρεται για περιήγηση με ασφάλεια και χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία στα περισσότερα σημεία του. Από την πλευρά του Νομού Κιλκίς υπάρχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον αξιοποίησης και έχει καταστρωθεί γενικό πλάνο παρέμβασης στα πλαίσια της (Μελέτης στρατηγικής ανάπτυξης Νομού Κιλκίς, Νομαρχία Κιλκίς 1993), το οποίο θα μπορούσε να ληφθεί υπόψη και στο σχεδιασμό παρεμβάσεων στο τμήμα του βουνού που βρίσκεται στο Νομό Πέλλας, έτσι ώστε να υπάρχει σχετική ομοιομορφία και συμπληρωματικότητα. Οι ήπιες κλίσεις των υποαλπικών λιβαδιών και οι μικροί υγρότοποι των υψηλών περιοχών, σχηματίζουν ένα ιδιαίτερο τοπίο που γοητεύει τον επισκέπτη. Με τη διάσωση πολλών εγκαταλελειμμένων βοσκότοπων και άλλων μικρών τμημάτων που παλαιότερα χρησιμοποιούνταν στη γεωργία, σήμερα δημιουργείται ένα πλούσιο μωσαϊκό από βλάστηση (Ε.Τ.Α. Καϊμάκτσαλαν-Βεγορίτιδος Α.Ε., 1994, Μιχαηλίδης, 2002, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003, www.pella.gr/gianitsa-fipaiko, 2008).

Όρος Τζένα: Βρίσκεται στο βορειοανατολικό άκρο του Νομού Πέλλας και εκτείνεται κατά μήκος των συνόρων Ελλάδας και Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Αποτελεί ανατολική προέκταση του ορεινού συγκροτήματος του όρους Βόρα. Η Τζένα καλύπτεται από οργιώδη βλάστηση στις χαμηλότερες πλαγιές της, όπου επικρατούν τα δάση οξιάς (Fagus sp.) και πεύκου (Pinus sp.), ενώ οι ψηλότερες είναι γυμνές. Από τις πλαγιές της πηγάζουν πολλά υδάτινα ρέματα, που σχηματίζουν ορμητικούς χείμαρρους και κατακλύζουν την πεδιάδα της Αριδαίας. Έχει επίσης απότομα φαράγγια και γκρεμούς. Η Τζένα χαρακτηρίζεται από τη μεγάλη βιοποικιλότητα. Φιλοξενεί 55 σημαντικά είδη χλωρίδας taxa και 120 είδη ορνιθοπανίδας. Τμήμα της περιοχής είναι το καταφύγιο θηραμάτων. Σημαντικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το δάσος του Βορεινού, τμήμα του οποίου έχει ιδιαίτερη οικολογική αξία και έχει χαρακτηρισθεί προστατευόμενη περιοχή. Η χάραξη όμως δρόμων στο βουνό επέτρεψε την επέκταση της

κυνηγετικής δραστηριότητας. Η ψηλότερη κορυφή της είναι η Πόρτα (2182 μ.) ενώ άλλη σημαντική και πιο γνωστή κορυφή της είναι το Πίνοβο. Η Τζένα με το Πίνοβο σχηματίζει οροσειρά με απότομες κλίσεις και χαρακτηριστικές γυμνές όψεις βράχων. Πάνω από το 50% της περιοχής είναι δασική γη και περίπου 13% είναι βοσκότοποι (Ε.Τ.Α. Καϊμάκτσαλαν-Βεγορίτιδος Α.Ε., 1994, Μιχαηλίδης, 2002, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003,www.ornithologiki.gr, 2009).

Όρος Πίνοβο: Υψώνεται ανάμεσα στο Βόρα και την Τζένα και είναι ιδανικό βουνό για ορειβασία. Στις πευκόφυτες διαδρομές του, ο ορειβάτης συναντά πολλά είδη φυτών και πουλιών. Το Πίνοβο όπως και η Τζένα χαρακτηρίζονται από τη μεγάλη βιοποικιλότητα. Οι Αλπικές εμφανίσεις βράχων του Πινόβου είναι πολύ σημαντικές για τον αίγαγρο και τα αρπακτικά πτηνά. Εκτός από τα μαγευτικά τοπία το Πίνοβο κρύβει και ένα μέρος από την ιστορία του Α΄ Παγκόσμιου πόλεμου, αφού η ύπαρξη τριών ορειβατικών πυροβόλων όπλων προκαλεί και σήμερα ακόμη τον θαυμασμό των επισκεπτών, λόγω του δύσβατου της περιοχής. Από το Αετοχώρι η διαδρομή με λεωφορείο για το Πίνοβο είναι τέσσερις ώρες περίπου, ενώ από τη Θηριόπετρα είναι μία ώρα επί πλέον (Ε.Τ.Α. Καϊμάκτσαλαν-Βεγορίτιδος Α.Ε., 1994, Μιχαηλίδης, 2002, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003, www.alkyonis.gr/pinovo, 2008).

6.1.2.Δάση

Τα 35 δάση του νομού Πέλλας, καλύπτουν το 23,77% της επιφανείας του και ανέρχονται σε 792.750 στρέμματα, ενώ διαθέτουν μια από τις σημαντικότερες παραγωγές ξυλείας στην Ελλάδα. Τα κύρια είδη που κυριαρχούν είναι η οξυά και η δρυς σε ποσοστό 87%, ενώ υπάρχουν επίσης μαύρη και δασική πεύκη, καστανιά, λεύκη, ελάτη, πλάτανος, καρύδιά, σημύδα κ.α. Δάση πλούσια σε πανίδα και χλωρίδα με το μεγαλύτερο ποσοστό τους να ανήκει στο δημόσιο 63,6%, ενώ το 17% στους Δήμους, το 13,75 σε συνιδιοκτήτες το 4,6% σε φυσικά πρόσωπα και το 1,1% σε νομικά πρόσωπα. Με κύρια δασοπονικά προϊόντα, την τεχνική ξυλεία οξυάς και τα καυσόξυλα οξυάς και δρυός, μπορούμε να πούμε ότι η αξιοποίηση τους από δασικής πλευράς είναι σημαντική (Ε.Τ.Α. Καϊμάκτσαλαν-Βεγορίτιδος Α.Ε., 1994, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε, 1994-1999, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003).

6.1.3.Λίμνες

Στο Νομό Πέλλας υπάρχουν δύο λίμνες, η λίμνη Βεγορίτιδα και η λίμνη Άγρα:

Η λίμνη **Βεγορίτιδα** (ή Άρνισσας ή Οστρόβου) είναι λίμνη αλπικού τύπου και τεκτονικής προέλευσης, περικλείεται από τους ορεινούς όγκους του Βόρα (Καϊμάκτσαλαν) και του Βερμίου γι' αυτό και στερείται επιφανειακής απορροής. Διοικητικά ανήκει στους Νομούς Πέλλας, Κοζάνης και Φλώρινας και τροφοδοτείται από τις λίμνες Πετρών και Χειμαδίτιδας, από τα απορροϊκά νερά των γύρω από αυτήν ορεινών όγκων καθώς και από υπόγειους υδροφορείς και είναι αποδέκτης υδάτων μιας υδρολογικής λεκάνης περίπου 1.800 τετρ.χλμ. Η Βεγορίτιδα είναι η δεύτερη, μετά την Πρέσπα, μεγαλύτερη λίμνη της χώρας με έκταση 60 τετρ. χλμ. περίπου και από τις βαθύτερες, με βάθος που ξεπερνά τα 40 – 45 μ. Βρίσκεται σε υψόμετρο 520 μ. περίπου ανάμεσα στους ορεινούς όγκους του Βόρα και του Βερμίου. Χαρακτηριστικά της λίμνης είναι ότι δεν έχει στην περιφέρειά της σημαντικής έκτασης βάλτους και ελώδεις εκτάσεις, περιβάλλεται από μάλλον άγονες χερσαίες εκτάσεις και στη μεγαλύτερη έκτασή της έχει καθαρά νερά. Στη Βεγορίτιδα έχουν καταγραφεί 11 είδη ψαριών ενώ γίνονται τακτικά εμπλουτισμοί της λίμνης και με άλλα ψάρια, αφού συγκριτικά με τον όγκο της μπορεί να φιλοξενήσει περισσότερα είδη. Βασικότερα προβλήματά της είναι η σημαντική ρύπανση των υδάτων της και η αυξομείωση της στάθμης της (Ε.Τ.Α. Καϊμάκτσαλαν-Βεγορίτιδος Α.Ε., 1994, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε, 1994-1999, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Η λίμνη **Άγρα** βρίσκεται σε υψόμετρο 470 μ. περίπου, σε μικρή απόσταση δυτικά της πόλης της Έδεσσας και καταλαμβάνει έκταση περίπου 10.000 στρ. Δημιουργήθηκε, τεχνητά το 1955, ως ταμιευτήρας για την κάλυψη των αναγκών του ΥΗΣ Άγρα. Η λίμνη δέχεται νερά από τις πηγές του Εδεσσαίου ποταμού, από τη λίμνη Βεγορίτιδα, μέσω αγωγού, που ελέγχεται από τη ΔΕΗ και συγκεντρώνει επίσης τα νερά λεκάνης απορροής εμβαδού 75,2 τετρ. χλμ. Η λίμνη είναι ρηχή και το βάθος της κυμαίνεται μεταξύ 0,5 – 1 μ. στο μεγαλύτερο μέρος της ενώ σε λίγα σημεία φθάνει τα 4-5 μ. και σπάνια τα 8 μ. (δύο σημεία). Μετά τη δημιουργία της, η λίμνη πολύ γρήγορα εξελίχθηκε σε πλούσιο υγροβιότοπο και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του εβδομήντα στήριξε υψηλό αριθμό πανίδας (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

6.1.4.Πηγές

Ο Νομός Πέλλας παρουσιάζει ιδιαίτερο υδρολογικό ενδιαφέρον λόγω του υδάτινου πλούτου που τον χαρακτηρίζει. Έχει πάρα πολλές πηγές, μεταξύ των οποίων υπάρχουν και θερμομεταλλικές πηγές με ιαματικές ιδιότητες.

Οι πιο σημαντικές πηγές του Νομού Πέλλας είναι:

- Οι πηγές Αραβησσού, από τις οποίες αναβλύζουν μεγάλες ποσότητες νερού, της τάξης των 120.000 m3/24ωρο και υδροδοτούν τη Θεσσαλονίκη.
- Οι πηγές Καρκάγια στη λίμνη Άγρα, των οποίων η παροχή ξεπερνά τα 70.000 m3/24ωρο και υδροδοτούν την Έδεσσα και τους γύρω από αυτή οικισμούς.
- Οι πηγές Βίρουτ, Μπουτσάβα, Ελευθεροχωρίου και Κρώμνης, με συνολική παροχή 6.000 m3/24ωρο που συμβάλλουν στην υδροδότηση των Γιαννιτσών και των γειτονικών Δήμων.
- Οι πηγές Αρχαγγέλου, που η παροχή τους είναι 20 - 600 m3/24ωρο και υδροδοτούν το ομώνυμο Δ. Διαμέρισμα, ενώ το περίσσευμα τους καταλήγει στα ρέματα της λεκάνης της Νότιας.
- Οι πηγές Θεοδωρακείου, Ίδας, Νερομύλων και Κωνσταντίας, με παροχή 1.500 m3/24ωρο και χρησιμεύουν για την ύδρευση και άρδευση των ομώνυμων Δ. Διαμερισμάτων του Δήμου Εξαπλατάνου.

(Ε.Τ.Α. Καϊμάκτσαλαν-Βεγορίτιδος Α.Ε., 1994, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε, 1994-1999, Ν.Α. Πέλλας, 2000, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003).

Τα νερά των παραπάνω πηγών είναι καλής ποιότητας και κατατάσσονται στην κατηγορία των δισανθρακούχων-ασβεστούχων.

Από τις θερμομεταλλικές πηγές του νομού οι κυριότερες είναι:

- Οι πηγές Λουτρακίου (Πόζαρ) του Δήμου Αριδαίας, οι σπουδαιότερες θερμομεταλλικές πηγές του Νομού Πέλλας, γνωστές από χρόνια για τις ιαματικές τους ιδιότητες, με παροχή 600 m3/h και θερμοκρασία 25-370C, που χρησιμοποιούνται για λουτροθεραπεία και ποσιθεραπία.

- Οι πηγές Λουτροχωρίου Σκύδρας, με παροχή 7 m3/h και Θερμοκρασία 20,8°C, που χρησιμοποιούνται για λουτροθεραπεία και ποσιθεραπία.

- Οι πηγές Προμάχων με όξινο νερό, παροχής 70 m3/h και θερμοκρασία 24-27°C, που το νερό τους χρησιμοποιείται για αρδεύσεις.

- Οι πηγές Άνω Γαρεφείου με υπόξινη γεύση, παροχής 3-4 m3/h και θερμοκρασία 17,50C, που το νερό τους χρησιμοποιείται για αρδεύσεις

(Ε.Τ.Α. Καϊμάκτσαλαν-Βεγορίτιδος Α.Ε., 1994, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε, 1994-1999, Ν.Α. Πέλλας, 2000, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003).

6.1.5.Ποτάμια – Χείμαρροι

Ο Νομός Πέλλας διαρρέεται από τρεις κύριους ποταμούς συνεχούς ροής, τον Εδεσσαίο, το Μογλενίτσα και το Λουδία και από ένα μεγάλο αριθμό παραποτάμων και χειμάρρων.

Ο **Εδεσσαίος** ποταμός πηγάζει από το όρος Βόρας, τροφοδοτείται όμως και από τις πηγές Βρυτών. Διασχίζει το νότιο τμήμα του Νομού, περνά από την πόλη της Έδεσσας δημιουργώντας τους γνωστούς καταρράκτες και κοντά στη Σκύδρα ενώνεται με τον ποταμό Μογλενίτσα. Από το σημείο αυτό και μετά ένα τμήμα των νερών τους (το μεγαλύτερο) καταλήγει στην τάφρο 66 και μέσω αυτής στον Αλιάκμονα ποταμό, ενώ άλλο μέρος των νερών τους, μέσω αποστραγγιστικών καναλιών και τάφρων, καταλήγει στο Λουδία ποταμό. Το μήκος της λεκάνης του Εδεσσαίου φτάνει τα 36 χλμ., ενώ το εμβαδόν της λεκάνης απορροής του τα 282 τετρ. χλμ. (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Ο ποταμός **Μογλενίτσας** πηγάζει από την περιοχή των Κοινοτήτων Λουτρακίου, Όρμας και Μεγαπλατάνου και συγκεντρώνει το νερό όλων των ρεμάτων και των χειμάρρων της Επαρχίας Αλμωπίας με συνέπεια την υψηλή περιεκτικότητα των νερών του σε φερτά υλικά. Ο Μογλενίτσας διασχίζει κάθετα σχεδόν το κεντρικό τμήμα του Νομού Πέλλας και συναντά τον Εδεσσαίο κοντά στη Σκύδρα ακολουθώντας την πορεία που έχει ήδη περιγραφεί (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Ο **Λουδίας** ποταμός της επαρχίας Γιαννιτσών διασχίζει το νοτιοανατολικό τμήμα του Νομού και σε σημαντική έκταση αποτελεί το φυσικό όριο μεταξύ των Νομών Πέλλας και Ημαθίας. Δέχεται μέσω αποστραγγιστικών τάφρων νερά, από τους ποταμούς Μογλενίτσα και Εδεσσαίο, αλλά κυρίως από δύο παραποτάμους που

πηγάζουν από το Πάϊκο. Τα νερά του εμπλουτίζονται ακόμη από σύστημα στραγγιστικών τάφρων και καναλιών, που υπάρχουν στην περιοχή της αποξηραμένης λίμνης Γιαννιτσών. Ο Λουδίας διαρρέει ένα εντελώς πεδινό τμήμα στο ίδιο σχεδόν υψόμετρο με τη θάλασσα, ενώ η έκταση που διαρρέει είναι το παραγωγικότερο και εντατικότερα καλλιεργούμενο τμήμα του Νομού Πέλλας (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Η επαρχία της Αλμωπίας αποτελεί μια περιοχή του Νομού Πέλλας η οποία διασχίζεται επίσης και από πολλά ρέματα και χείμαρρους. Τέλος υπάρχει και η **τάφρος 66** η οποία συγκεντρώνει το μεγαλύτερο τμήμα των νερών των ποταμών Μογλενίτσα και Εδεσσαίου, διασχίζει μικρό σχετικά τμήμα στο νότιο μέρος του νομού, εισέρχεται στο Νομό Ημαθίας και καταλήγει στον Αλιάκμονα (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Οι κυριότεροι χείμαρροι-ρέματα του νομού είναι στην πεδινή περιοχή της επαρχίας Αλμωπίας: Πευκωτού - Βορεινού, Πορόι Γαρεφείου, Πλενοβίτσας Λυκοστόμου, Τσάρνα και Πόζαρ Λουτρακίου, Χαλάσματα και Μπίστριτσας Όρμας. Στο υπόλοιπο τμήμα του νομού αξίζει να αναφερθεί ο χείμαρρος Ζέρβης στον ομώνυμο οικισμό και ο χείμαρρος Σουντεϊκότη - Νταλ στην Καρυδιά (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

6.1.6. Υγροβιότοποι

Το πλούσιο φυσικό περιβάλλον του Νομού Πέλλας, σε συνδυασμό με τα άφθονα νερά, πηγές, ποτάμια, λίμνες και φράγματα, δημιουργούν πολλούς υγροβιότοπους στο Νομό, με σημαντικότερους τον υγροβιότοπο Άγρα-Βρυττών-Νησίου και αυτόν της λίμνης Βεγορίτιδος.

Άγρας-Βρυττών-Νησίου: Βρίσκεται έξι χλμ. έξω από την Έδεσσα, εκεί όπου το φράγμα του Εδεσσαίου ποταμού σχηματίζει την τεχνητή λίμνη του Άγρα, σε υψόμετρο 470 μέτρα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Πρόκειται για μια λιμναία έκταση 5.972 στρεμμάτων, που παρουσιάζει οικολογικό ενδιαφέρον χάρη στην υδρόβια και ελόβια βλάστηση που διαθέτει και τον αριθμό της πανίδας που φιλοξενεί (Ε.Τ.Α. Καϊμάκτσαλαν-Βεγορίτιδος Α.Ε., 1994, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε, 1994 -1999, Ν.Α. Πέλλας, 2000, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003, Ν.Α. Πέλλας, 2008).

Η χλωρίδα του υγροβιότοπου συντίθεται από υδροφυτική βλάστηση, αλλά το μεγαλύτερο μέρος της έκτασης καταλαμβάνουν οι καλαμώνες, που δημιουργούν ιδανικές συνθήκες για φωλιές και αναπαραγωγή της πανίδας. Υπάρχουν επίσης λειμώνες από βούρλα και παραλίμνια δενδρώδης βλάστηση, κυρίως από λεύκες (Populus Spp),

ιτιές (Salix Spp) πλατάνια (Rlatanus ortentalis) και σκλήθρα (Alnus glutinosa) (Ε.Τ.Α. Καϊμάκτσαλαν-Βεγορίτιδος Α.Ε., 1994, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε, 1994 -1999, Ν.Α. Πέλλας, 2000, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003, Ν.Α. Πέλλας, 2008).

Η πανίδα του υγροβιότοπου είναι αυτή που χαρακτηρίζει τις ελώδεις εκτάσεις: βατράχια, νερόφιδα, βίδρες, υδρόβιες χελώνες και μυοκάστορες. Όσον αφορά στην ορνιθοπανίδα, επιστήμονες και παρατηρητές της περιοχής, συμπεραίνουν ότι τουλάχιστον 68 διαφορετικά είδη χρησιμοποιούν τον υγροβιότοπο για φώλιασμα, διαχείμαση και αναπαραγωγή. Σε αντίθεση όμως με την πλούσια ορνιθοπανίδα του υγροβιότοπου, η ιχθυοπανίδα είναι πολύ φτωχή. Λόγω της πλούσιας και σπάνιας πανίδας η περιοχή έχει χαρακτηρισθεί ως «Ζώνη Ειδικής Προστασίας-ΖΕΠ» για τη διατήρηση της άγριας ορνιθοπανίδας σύμφωνα με την ευρωπαϊκή οδηγία 79/409/ΕΟΚ και στα πλαίσια της οδηγίας αυτής στην περιοχή εφαρμόσθηκε το Πρόγραμμα «Διαχειριστικές Δράσεις Ζωνών Ειδικής Προστασίας-ΖΕΠ-στην Ελλάδα» . Το κυνήγι απαγορεύεται σε τμήμα της περιοχής ως προστατευόμενη (NATURA 2000) (Ε.Τ.Α. Καϊμάκτσαλαν-Βεγορίτιδος Α.Ε., 1994, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε, 1994 -1999, Ν.Α. Πέλλας, 2000, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003, Ν.Α. Πέλλας, 2008).

Περιοχή λίμνης Βεγορίτιδος: Στη Βεγορίτιδα έχουν καταγραφεί 11 είδη ψαριών, σχετικά μικρός αριθμός, αφού συγκριτικά με τον όγκο της μπορεί να φιλοξενήσει περισσότερα είδη ψαριών. Ο μικρός αριθμός ειδών στη λίμνη υποδεικνύει, αφενός την πιθανή ύπαρξη κενών στη διατροφική αλυσίδα και αφετέρου την ύπαρξη ανισορροπίας του οικοσυστήματος της (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε, (1994-1999), ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003, Ν.Α. Πέλλας, 2008).

Η υποβάθμιση του οικοσυστήματος της Βεγορίτιδος, είτε λόγω της ρύπανσης των υδάτων της, είτε λόγω της πτώσης της στάθμης της, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως στην αναφορά που έγινε για τη λίμνη, είχε σαν συνέπεια τη μείωση του αριθμού πτηνών της λίμνης. Η Βεγορίτιδα είναι μια λίμνη με ιδιαίτερα ευαίσθητο οικοσύστημα, που από ολιγοτροφική μετατρέπεται σταδιακά σε ευτροφική και εύκολα μπορεί να οδηγηθεί σε αστάθεια ή σε μια νέα ισορροπία, εφόσον υπάρξει η κατάλληλη παρέμβαση (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε, (1994-1999), ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003, Ν.Α. Πέλλας, 2008).

6.1.7.Σπήλαια

Μέχρι σήμερα στο Νομό Πέλλας, οι ενδείξεις Παλαιολιθικής εποχής είναι ελάχιστες σε αντίθεση με τις ενδείξεις Νεολιθικής εποχής (Αξός, Γιαννιτσά, Μάνδαλο κ.α). Στην περιοχή της Αλμωπίας, εκατό μόλις μέτρα από τα Λουτρά, του ομώνυμου Δ. Διαμερίσματος Αριδαίας ο επισκέπτης συναντά το σπηλαιόπαρκο, ένα σύμπλεγμα 20 σπηλαίων, καταφυγίων και βαράθρων, που αν και δεν παρουσιάζουν πλούσιο σταλακτιτικό και σταλαγμιτικό διάκοσμο, κρύβουν μέσα τους πολλά σημαντικά ευρήματα παλαιοντολογικού και ανθρωπολογικού ενδιαφέροντος και ένα μυστηριακό θέαμα.

Τα σημαντικότερα από αυτά είναι:

Το **σπηλαιοβάραθρο**: Πρόκειται για ένα θεαματικό έγκοιλο, βάθους 52 μ. και διάμετρο στομίου 2*4, με ενδιαφέροντα διάκοσμο από ογκώδεις λευκούς σταλακτίτες και σταλαγμίτες που είναι καλυμμένοι με κοράλλια των σπηλαίων (Τσουκαλά, 2003, Ν.Α. Πέλλας, 2008).

Σπήλαιο Α - Αρκουδοσπηλιά: Βρίσκεται σε υψόμετρο 540 μ. και παρουσιάζει ιδιαίτερο παλαιοντολογικό ενδιαφέρον, λόγω των χιλιάδων απολιθωμένων οστών ζώων που βρέθηκαν κατά τις ανασκαφές (αρκούδας, πάνθηρα, ελαφιού), που ανήκουν κυρίως στην αρκούδα των σπηλαίων Ursus spelaeus, από όπου και η ονομασία Αρκουδοσπηλιά (Τσουκαλά, 2003, Ν.Α. Πέλλας, 2008).

Σπήλαιο Β: Είναι το μεγαλύτερο σπήλαιο του σπηλαιοπάρκου, με μεγάλους θαλάμους, με λεύκα τοιχώματα και πλούσιο διάκοσμο, με επίπεδο δάπεδο σε γενικές γραμμές και ψηλές οροφές, στις οποίες φιλοξενεί πλήθος από νυχτερίδες (Τσουκαλά, 2003, Ν.Α. Πέλλας, 2008).

Σπήλαιο Γ: Στην είσοδο του μικρού αυτού σπηλαίου υπάρχει βραχογραφία και σε πολύ κοντινή απόσταση από αυτό βρίσκονται τρία σπηλαιοκαταφύγια (Τσουκαλά, 2003, Ν.Α. Πέλλας, 2008).

5.1.8.Άλλα τοπία φυσικής ομορφιάς

- **καταρράκτες Έδεσσας** (θέαμα απείρου κάλους στην Έδεσσα, όπου ο επισκέπτης, μπορεί να θαυμάσει με ασφάλεια τον μεγάλο καταρράκτη «Κάρανο» με το νερό του να πέφτει από ύψος 70 μέτρων.

- **σπήλαιο καταρρακτών Έδεσσας** (μικρό σπήλαιο κάτω από το μέτωπο των καταρρακτών)

- **μικροί καταρράκτες** (στο κέντρο της Έδεσσας, δίπλα στην κεντρική αγορά μια ακόμη όαση, το πάρκο των μικρών καταρρακτών)

- **δάσος Γαβαλιώτισσας** (κοντά στην Έδεσσα, αποτελεί μοναδικό χώρο για περίπατο και αναψυχή)

- **ψηλός βράχος** (στην άκρη της συνοικίας Βαρόσι στην Έδεσσα με πανοραμική Θέα τις χρωματιστές κοιλάδες της Έδεσσας και Πέλλας)

- **χίλια πεύκα** (τρία χιλιόμετρα από την Έδεσσα ένας ιδανικός χώρος για *περ*πάτημα και άθληση)

- **Ίσο Πεύκο - Φαράγγι - Ράμνο Μπορ** (πανέμορφη περιοχή πάνω από τα Λουτρά Λουτρακίου που ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει σε μια διαδρομή δύο περίπου ωρών, περπατώντας το δασικό μονοπάτι δίπλα στο δροσερό ποτάμι που διασχίζει το φαράγγι)

- **Μαύρο Δάσος** (πυκνό δάσος που δεν το διαπερνούν οι ακτίνες του ήλιου. στο Δ. Διαμέρισμα Όρμας Αριδαίας, από το οποίο όπως λέγεται, προμηθεύτηκε ο Μ. Αλέξανδρος τα ξύλα για να κατασκευάσει τις ιστορικές σάρισες, ιδανικός τόπος για πεζοπορία και κατασκήνωση)

- **Ντόμπρο Πόλε - Καλή Πεδιάδα** (πάνω από τα Λουτρά Λουτρακίου, σε υψόμετρο 1600μ. μια έκταση 3.350 στρεμμάτων, με μικρές λιμνούλες, που φιλοξενεί 22 είδη χλωρίδας και πολύχρωμα αγριολούλουδα την άνοιξη μέσα σε μια ζώνη οξυάς).

(Ν.Α. Πέλλας, 2008)

6.2.ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

6.2.1.Αρχαιολογικοί χώροι-Κάστρα

Οι αρχαιολογικοί χώροι και τα Μουσεία είναι για τη χώρα μας δύο βασικοί τομείς που απεικονίζουν το εύρος και τη μοναδικότητα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Ωστόσο ο αριθμός των επισκέψιμων αρχαιολογικών χώρων σε σχέση με το σύ-

νολο των υπαρχόντων είναι πολύ μικρός. Η πραγματικότητα αυτή ταιριάζει απόλυτα και στο Νομό Πέλλας, αφού ολόκληρος ο Νομός σε κάθε σπιθαμή εδάφους κρύβει και ένα αρχαιολογικό θησαυρό. Οι κυριότερες περιοχές αρχαιολογικού ενδιαφέροντος του Νομού Πέλλας που αποτελούν εν δυνάμει τουριστικούς πόρους είναι:

Αρχαία Πέλλα: Πρωτεύουσα του μακεδονικού βασιλείου από τις αρχές του 4ου π.χ. αιώνα, που διαδέχτηκε την Αθήνα και τη Σπάρτη και απόκτησε ιστορική σπουδαιότητα, για να φτάσει στο αποκορύφωμα της ακμής της στα ελληνιστικά χρόνια, όταν ο Μ. Αλέξανδρος ξεκίνησε από την πόλη αυτή, που τον γέννησε, για να φτάσει τον ελληνισμό στα πέρατα της Οικουμένης. Οι ανασκαφές έφεραν στην επιφάνεια μια άρτια οργανωμένη πόλη που ήταν κτισμένη με το γνωστό «Ιπποδάμειο» σύστημα. Στον αρχαιολογικό χώρο έχει ανακαλυφθεί το ανάκτορο που γεννήθηκαν οι βασιλείς των Μακεδόνων, Φίλιππος και Αλέξανδρος. Η μεγαλύτερη όμως ανακάλυψη είναι τα ψηφιδωτά δάπεδα με την υψηλή καλλιτεχνική στάθμη των ψηφιδωτών.

Άλωρος: Αρχαιολογικός οικισμός με φρούριο, πλησίον του Δ.Δ Αλώρου του Δήμου Αριδαίας, στο οποίο έχουν ανακαλυφθεί εκτεταμένα ίχνη τοιχοποιίας και επιφανειακά θραύσματα αγγείων της προϊστορικής, κλασικής και Ρωμαϊκής εποχής και νομίσματα των κλασικών χρόνων. Λίγα χιλιόμετρα μετά το Άλωρο είναι η ιστορική γέφυρα του Μ. Αλεξάνδρου.

Λόγγος Έδεσσας: Η αρχαία πόλη στην τοποθεσία «Λόγγος», που ιδρύθηκε το 814 Π.Χ. από το βασιλιά της Μακεδονίας Κάρανο, με ποικίλες οικονομικές φάσεις.

Αρχαία Έδεσσα: Βρίσκεται σε δύο επίπεδα, στην ακρόπολη (σημερινή θέση) και στην κυρίως πόλη στη θέση «Λόγγος». Από τα σημαντικότερα μνημεία της περιοχής είναι:

- Η Νότια Πύλη, που περιλαμβάνει κυκλική αυλή εγγεγραμμένη σε ορθογώνιο πύργο.
- Η μνημειακή πλακοστρωμένη οδός, που διασχίζει την πόλη και περιστοιχίζεται από μαρμάρινούς κίονες και κτιστούς πεσσούς.
- Το τείχος της Έδεσσας, ένα από τα πιο διατηρημένα τείχη της Μακεδονίας ύψους 5 μ.

(Ν.Α. Πέλλας, 2000, Μιχαηλίδης, 2002, Ν.Α. Πέλλας, 2008).

Αραβησσός: Οικισμός του Δ.Δ. Αραβησσού του Δήμου Κύρρου, που ταυτίζεται με τη βυζαντινή πόλη Κύρρο. Στην Αραβησσό σώζεται τείχος (παλαιό κάστρο) και λείψανα σημαντικών οικισμών. Στα δυτικά της ακρόπολης βρίσκεται σπουδαίος προϊστορικός οικισμός. Στην περιοχή σώζεται τείχος της παλαιοχριστιανικής εποχής ενώ ευρήματα αρχιτεκτονικών μελών καταμαρτυρούν την ύπαρξη ναού της Αθηνάς.

Τούμπα Παναγίτσας: Βρίσκεται στα δυτικά του οικισμού Παναγίτσας του ομώνυμου Δ.Δ. του Δήμου Βεγορίτιδος σε μορφή μεγάλης τούμπας με οχύρωση. Το νεκροταφείο του οικισμού χρονολογείται από την εποχή του σιδήρου και τα αρχαιολογικά ευρήματα των ανασκαφών (αγγεία φιαλόσχημα με λαβές και τροχούς, όστρακα με διακόσμηση των γεωμετρικών χρόνων), συνηγορούν τη συνέχιση του και κατά τους Ελληνιστικούς χρόνους. Το 1996 η 11η Εφορεία Κλασικών Αρχαιοτήτων πραγματοποίησε ανασκαφή στον οικισμό και επιβεβαιώθηκε η ύπαρξη οχύρωσης.

Τούμπα Αρχοντικού: Βρίσκεται βόρεια της πόλης των Γιαννιτσών. Στην περιοχή αυτή, αποκαλύφθηκε ο μεγαλύτερος γνωστός μακεδονικός τάφος από τις αρχές του 3ου αιώνα Π.Χ., ο ονομαζόμενος τύμβος του Μεσιανού. Στα νοτιότερα της Τούμπας αποκαλύφθηκε επίσης ένα τεράστιο ταφικό «Ηρώο» που χρονολογείται την ίδια εποχή με τον τάφο και η κυκλική του κρηπίδα έχει ύψος 4,20 μ και περίμετρο 158,5 μ. Επίσης βρέθηκαν και ομοιώματα ασπίδων που κρατούσαν στο στήθος οι Μακεδόνες στρατιώτες.

Κάστρο της Χρυσής: Στον οικισμό της Χρυσής του ομώνυμου Δ.Δ. του Δήμου Εξαπλατάνου, σε απόσταση ενός χιλιομέτρου από το χωριό υψώνεται ο λόφος της Χρυσής, σε τρία διαδοχικά επίπεδα ως την κορυφή. Το ψηλότερο σημείο της κορυφής του λόφου στέφεται από ένα βυζαντινό φρούριο, του οποίου σήμερα σώζεται ο περίβολος των τειχών σε μήκος 500 μέτρων και τρεις μεγάλοι πύργοι, δύο στρόγγυλοι 6,50 και 7,80 μ. ύψος αντίστοιχα και ένας τετράγωνος στο κέντρο 7,10 μ. Το κάστρο της Χρυσής όπως αναφέρει ο Delacoulonche ταυτίζεται με την αρχαία Μακεδονική πόλη Ευρωπό, η οποία γύρω στα 400 με 500 μετονομάσθηκε Αλμωπία, ενώ σύμφωνα με τον καθηγητή κ. Κεραμόπουλο, το κάστρο ανήκει στη Βυζαντινή Πόλη «Διοκλητιανούπολη». Η άποψη αυτή ενισχύθηκε μετέπειτα, με την ανακάλυψη δύο εκκλησιών στο εσωτερικό και εξωτερικό του φρουρίου κατά τις αρχαιολογικές έρευνες.

(Ν.Α. Πέλλας, 2000, Μιχαηλίδης, 2002, Ν.Α. Πέλλας, 2008)

6.2.2. Μνημεία

Τα σημαντικότερα μνημεία είναι:

Το μνημείο Τέλλου Άγρα, βρίσκεται στο δρόμο προς τον οικισμό Καρυδιά του ομώνυμου Δ.Δ, που ανήκει στο Δήμο Έδεσσας και έχει κτισθεί προς τιμή των Μακεδονομάχων Άγρα — Μίγκα, ενώ πλησίον του μνημείου έχει κτισθεί ένας μικρός ναός, στον οποίο κάθε χρόνο, στις αρχές Ιουνίου, τελείται μνημόσυνο.

Επιτύμβιο μνημείο στον οικισμό Νότιας του ομώνυμου Δ.Δ. που ανήκει στο Δήμο Εξαπλατάνου, προς τιμή των εκτελεσμένων από τους Βούλγαρους το 1944.

Βιομηχανικά μνημεία: Από τα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι και το 1930 ιδρύθηκαν στην Έδεσσα έξι υδροκίνητες βιομηχανικές μονάδες (νηματουργεία, κανναβουργεία, εριουργεία) και ήκμασαν μέχρι το 1962 που έκλεισαν οριστικά. Ο Δήμος της Έδεσσας σε μια προσπάθεια ανάδειξης και αξιοποίησης των βιομηχανικών αυτών μνημείων το 1991 εκπόνησε μια μελέτη που προβλέπει την επανάχρηση και την αποκατάσταση όλων των υδροκίνητων εργαστηρίων και εργοστασίων.

Μαυσωλείο Γαζή Εβρενός: Είναι το πιο αξιόλογο οθωμανικό μνημείο της πόλης των Γιαννιτσών και η ανέγερση του χρονολογείται το 1417, πάνω στον τάφο του Γαζή Εβρενός. Αποτελούσε ιερό τόπο προσκυνήματος και προσευχής για τους μουσουλμάνους. Η διάρθρωση των όψεων του είναι νεοκλασική, τα ανοίγματά του είναι στο σύνολο τους καμπυλόγραμμα και τα παράθυρα του προστατεύονται από διακοσμητικές σιδεριές. Το κτίριο ανακατασκευάσθηκε στα τέλη του 19ου με αρχές του 20ου αιώνα, ενώ κατά τα τελευταία χρόνια ο Δήμος Γιαννιτσών, έχει διαμορφώσει τον περιβάλλοντα χώρο σε χώρο πρασίνου.

Μαυσωλείο Αχμέτ - Μπέη Εβρέσογλου υιού του Γαζή Εβρενός: Βρίσκεται στα Γιαννιτσά και όσον αφορά την πολιτισμική και ιστορική του αξία δεν διαφέρει από αυτή του μαυσωλείου του Γαζή Εβρενός. Στεγάζει τον τάφο τον Αχμέτ -Μπέη, ο οποίος θεωρείται ιδρυτής θρησκευτικών και κοινωφελών έργων της πόλης των Γιαννιτσών αλλά και της ευρύτερης περιοχής επί τουρκοκρατίας. Το κτίσμα έχει σχήμα τετραγώνου (8.80*8.80 μ.), στεγάζεται από θολωτή πέτρινη κατασκευή με εξαγωνικό τύμπανο και

διατηρείται μέχρι σήμερα σε πολύ καλή κατάσταση, χωρίς να έχει δεχθεί προσθήκες ή αλλοιώσεις στη μορφή του.

Πύργος ρολογιού: Το επιβλητικό αυτό κτίσμα, ύψους 25 μ. στο κέντρο της πόλης των Γιαννιτσών, είναι το παλαιότερο ρολόι των Βαλκανίων. Έχει κατασκευασθεί από τους Τούρκους σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά της μουσουλμανικής αρχιτεκτονικής του 15ου αιώνα και χρησίμευε ως παρατηρητήριο των Τούρκων, προκειμένου να ελέγχουν την εμπορική κίνηση της πόλης, αλλά και την κάθε άλλου είδους δοσοληψία στο μέσο της πόλης.

(Ν.Α. Πέλλας, 2000, Μιχαηλίδης, 2002, Ν.Α. Πέλλας, 2008).

6.2.3.Μουσεία

Τα σημαντικότερα μουσεία είναι:

Αρχαιολογικό μουσείο Πέλλας: Το κτίριο αν και είναι μικρό, η ποιότητα και η αξία των εκθεμάτων του είναι αρκετά αξιόλογη. Τα ευρήματα είναι τοποθετημένα σε τρεις αίθουσες και χωρισμένα σε τρεις θεματικές ενότητες. Στην είσοδο του μουσείου στην αίθουσα Α, βρίσκονται τα εκθέματα της προϊστορίας της περιοχής καθώς και της πολεοδομικής οργάνωσης της πόλης. Στην αίθουσα Β είναι τοποθετημένα τα ευρήματα της Αγοράς, των Ιερών και κτερίσματα των νεκροταφείων. Πλήθος αγγείων και πήλινων ειδωλίων, καθώς και μήτρες για την κατασκευή σκυφών και ειδωλίων. Στην αίθουσα Γ εκτίθενται τα έξι (6) περίφημα ψηφιδωτά, τα οποία έχουν αποκολληθεί υπό τον αρχαιολογικό χώρο. Στην ίδια αίθουσα εκτίθενται αρχιτεκτονικά μέλη και γλυπτά, μεταξύ των οποίων και το μαρμάρινο κεφάλι του Μ. Αλεξάνδρου που βρέθηκε στην περιοχή των Γιαννιτσών.

Λαογραφικό μουσείο Έδεσσας: Διώροφο κτίριο του 1932 στη συνοικία Βαρόσι, στο οποίο μπορεί ο επισκέπτης να γνωρίσει τον καθημερινό τρόπο ζωής, τον πολιτισμό, τα ήθη και έθιμα των κατοίκων της πόλης και της ευρύτερης περιοχής. Κύριες συλλογές είναι οι γυναικείες και ανδρικές φορεσιές (1880-1920) και συλλογή σπανίων εκκλησιαστικών και εκπαιδευτικών βιβλίων.

Υπαίθριο Μουσείο Νερού στην Έδεσσα: Εδώ ο επισκέπτης γνωρίζει την ιστορία της υδροκίνησης, από τα προβιομηχανικά εργαστήρια μέχρι και τα εργοστάσια κλωστοϋφαντουργίας των αρχών του 20ου αιώνα. Τα τμήματα του μουσείου είναι:

-Αλευρόμυλος «Σαλαμπάση»

-Σησαμοτριβείο «Περτσεμλή»

-Νερόμυλος «Γιαννάκη»

-Νερόμυλος «Γιαννάκη» Ενυδρείο

-Βυζαντινός Μύλος

-Υπαίθριος κινηματογράφος

-Μπατάνι (Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης παιδιών)

-Καναβουργείο

Ιστορικό-Λαογραφικό μουσείο Γιαννιτσών: Ιδρύθηκε το 1997 και περιλαμβάνει εκθέματα των γύρω οικισμών από το 5000 Π.Χ. και του Νεολιθικούς χρόνους. Επίσης όλος ο λαογραφικός πλούτος των Γιαννιτσών ξετυλίγεται στους χώρους του μουσείου μέσα από πλούσιο φωτογραφικό υλικό, παλαιά περιοδικά και εφημερίδες καθώς και αναπαραστάσεις από τη ζωή και τα γεγονότα του παρελθόντος.

Φυσιογραφικό-Λαογραφικό μουσείο «Λουτρών Λουτρακίου»: Ιδρύθηκε το 1991 στα Λουτρά του Δ.Δ. Λουτρακίου, του Δήμου Αριδαίας και είναι ένα από το ελάχιστα μουσεία στη χώρα μας στο είδος του και περιλαμβάνει τους τομείς φυσιογραφίας, ανθρωπολογίας, λαογραφίας, εθνογραφίας και ιστορίας.

(Ν.Α. Πέλλας, 2000, Μιχαηλίδης, 2002, Ν.Α. Πέλλας, 2008).

6.2.4.Ιστορικοί και Παραδοσιακοί οικισμοί

Παρακάτω παρουσιάζονται οι ιστορικοί και παραδοσιακοί οικισμοί που έχουν τουριστικό ενδιαφέρον στις μέρες μας:

Ιστορικός οικισμός Βαρόσι: Σύμφωνα με τις αρχαιολογικές έρευνες η Έδεσσα ήταν οχυρωμένη σε δύο επίπεδα. Στην κάτω πόλη «Λόγγος» και στην άνω πόλη «Ακρόπολη». Κατά τους Βυζαντινούς χρόνους η κάτω πόλη άρχισε να φθίνει και να οργανώνεται σε οικισμό στην άνω πόλη (σημερινή Έδεσσα) με την ονομασία το κάστρο των βοδενών. Μετά την άλωση της πόλης από τους Τούρκους το κάστρο καταστρέφεται και ο οικισμός επεκτείνεται και έξω από τα τείχη δημιουργώντας δύο συνοικίες

κυρίως από αλλόθρησκους, ενώ οι χριστιανοί παραμένουν μέσα και σχηματίζουν τρεις συνοικίες. Το Βαρόσι αποτελεί την πρώτη χριστιανική συνοικία που δημιουργήθηκε ως εξέλιξη του οικισμού που αναπτύχθηκε στο χώρο της ακρόπολης και της αρχαίας πόλης. Το 1944 οι Γερμανοί έκαψαν το μεγαλύτερο μέρος της συνοικίας και προξένησαν ανεπανόρθωτες ζημιές. Μόλις πρόσφατα έγινε αποκατάσταση σε αρκετά σπίτια της συνοικίας στα πλαίσια μιας μελέτης ανάπλασης τον Βαροσίου η οποία α-πέσπασε και το 1ο βραβείο της Ε.Ε. το 1990. Το Βαρόσι αποτελεί το μοναδικό πυρήνα που έχει διασωθεί από το ιστορικό κέντρο της Έδεσσας, με ιστορικής σημασίας κτίρια όπως την οικία Γιούσμη, το αρχοντικό Βαλάση, την οικία Τσάμη και την οικία Σκίπη-Φράγκου.

Παραδοσιακός οικισμός Παλαιός Άγιος Αθανάσιος ή Τσέγανη: Ανήκει στο Δ.Δ. Αγίου Αθανασίου του Δήμου Βεγορίτιδος και βρίσκεται στους πρόποδες του όρους Βόρας (Καϊμάκτσαλαν) στην κορυφή Πιπερίτσα. Κτίσθηκε στα τέλη του 16^{ου} αιώνα και κατοικείτο μέχρι τα τέλη τον 1980 οπότε έφυγαν οι κάτοικοι του για να μεταφερθούν 6 χλμ. πιο κάτω στο νέο οικισμό του Αγίου Αθανασίου. Τα σπίτια του παραδοσιακού οικισμού με τις κεραμοσκεπές τους, αποτελούν δείγματα της παραδοσιακής Μακεδονικής Αρχιτεκτονικής, που συνδυάζεται απόλυτα με το φυσικό τοπίο της περιοχής.

Παραδοσιακός οικισμός Παλιά Ξανθόγεια ή (Ρουσίλοβο): Ανήκει στο Δ.Δ. Αρνίσσης του Δήμου Βεγορίτιδος και απέχει 2 χλμ. από τον νέο οικισμό Ν. Ξανθόγεια. Εγκαταλείφθηκε σταδιακά μετά τη δεκαετία του 1950 . Ο Παραδοσιακός οικισμός Παλιά Ξανθόγεια με τα πέτρινα σπίτια του ακολουθεί τη τυπική Μακεδονική αρχιτεκτονική της αγροτικής υπαίθρου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα παραδοσιακά λιθόστρωτα σοκάκια με τις πέτρινες βρύσες. Στους μύθους και στους θρύλους συγκαταλέγεται και η γνωστή Μίρκα Γκίνοβα, η οποία έχει αφήσει θαμμένο θησαυρό στο χωριό, το γνωστό «σεντούκι της Μίρκας» που περιέχει μεταξύ των άλλων, χειρόγραφα, προσωπικά της αντικείμενα και πίνακες της.

(Ν.Α. Πέλλας, 2000, Μιχαηλίδης, 2002, Ν.Α. Πέλλας, 2008).

6.2.5. Μοναστηριακός και Εκκλησιαστικός πλούτος

Ο Νομός Πέλλας είναι διάσπαρτος από αξιόλογα μνημεία θρησκευτικής κληρονομιάς και τα σπουδαιότερα είναι:

Μονή Αρχαγγέλου: Παρουσιάζει σημαντικό ιστορικό και εκκλησιαστικό ενδιαφέρον και δεσπόζει σε μια περιοχή με υψόμετρο 700 μέτρα, σε μικρή απόσταση από το Δ.Δ. Αρχαγγέλου του Δήμου Εξαπλατάνου. Το 1184 αναφέρεται η ύπαρξη στο χωριό του μοναστηριού του Ιωάννη του Προδρόμου, ενώ το 1790 πυρπολήθηκε. Το 1858 με αυτοκρατορική άδεια κτίσθηκε νέα μονή στη θέση της παλαιάς και ονομάστηκε «Μονή Οσιανής». Επί Τουρκοκρατίας η μονή αυτή διαδραμάτισε αξιόλογη εκπαιδευτική δράση και υπήρξε ο θεματοφύλακας της Εθνικής συνείδησης στην προπαγάνδα των Βουλγάρων και των Ρουμάνων. Μετά την απελευθέρωση ως το 1940 οι μοναχοί ήταν λιγοστοί και με την έναρξη του πολέμου διασκορπίστηκαν, για να επαναλειτουργήσει το μοναστήρι εδώ και μερικά χρόνια. Το μοναστήρι πανηγυρίζει δύο φορές το χρόνο, την 3η ημέρα του Πάσχα και στις 6 Σεπτεμβρίου.

Μοναστήρι Αγίας Τριάδας: Βρίσκεται στο κάμπο της Έδεσσας δίπλα στον αρχαιολογικό χώρο. Κτίσθηκε το 1865, στα ερείπια παλαιότερης εκκλησίας, που καταστράφηκε στα πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας, και μέρος των υλικών της προέρχεται από τα τείχη της αρχαίας πόλης. Ο ναός του μοναστηριού είναι τρίκλιτη, τρίκοχη βασιλική, με αξιόλογα στοιχεία της, το τέμπλο του 19ου αιώνα καθώς και τις εντοιχισμένες επιτύμβιες στήλες των ρωμαϊκών χρόνων.

Μοναστήρι τον Αγίου Λουκά του Θαυματουργού: Στον οικισμό τον Αγίου Λουκά του ομώνυμού Δ. Δ. στο Δήμο Κρύας Βρύσης, σώζεται μέχρι σήμερα ναός που κτίσθηκε περίπου το 1790 για το μοναστήρι, που λειτουργούσε με συνοδεία Μοναχών από το 18ο αιώνα, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της 11ης Εφορίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Το μοναστήρι πανηγυρίζει στις 29 Ιουνίου προς τιμή των Αγίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου.

Ιερά Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου: Στον οικισμό Λάκκα του ομώνυμού Δ. Δ. στο Δήμο Κύρρου λειτουργούσε από το 1714 ανδρική μονή που στη συνέχεια μεταβλήθηκε σε γυναικεία. Ο ναός που σώζεται μέχρι σήμερα είναι τρίκλιτη βασιλική. Στη Μονή σώζονται και φυλάσσονται τα λείψανα Αγίων που μετέφεραν ευλαβείς πρόσφυγες από τις αλησμόνητες πατρίδες. Το μοναστήρι γιορτάζει στις 21 Νοεμβρίου, ημέρα των Εισοδίων της Θεοτόκου.

Ιερός Ναός Αποστόλων Πέτρου & Παύλου στην Έδεσσα: Στη συνοικία Βαρόσι στην Έδεσσα ξεχωρίζει ο Ναός Αποστόλων Πέτρου & Παύλου, που η κατα-

σκευή του χρονολογείται στους παλαιοχριστιανικούς και βυζαντινούς χρόνους, ενώ τα πιο αξιόλογα στοιχεία του θεωρούνται η δόμησή του, οι τοιχογραφίες του (1370-1385) και τα τρία κιονόκρανα του.

Παλαιά Μητρόπολη Εδέσσης: Βρίσκεται στη συνοικία Βαρόσι και η ανέγερσή της χρονολογείται στο δεύτερο μισό του 14ου αιώνα, λίγο πριν την κατάληψη της πόλης από τους Τούρκους. Είναι τρίκλιτη βασιλική με ξύλινη στέγη, αφιερωμένη στο Χριστό, Σοφία και Λόγο του Θεού. Τα πιο αξιόλογα στοιχεία της είναι το ξυλόγλυπτο τέμπλο της (18ος αιώνας), με εικόνες του ζωγράφου Αποστόλη Λογγιανού Βοδενιότη (1761), οι κίονες που προέρχονται από παλαιότερο ναό, καθώς και η κτητορική επιγραφή του 14ου αιώνα με τα ίχνη « Η ΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ».

Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου Κ. Γραμματικού: Βρίσκεται στον οικισμό Κ. Γραμματικό του Δ.Δ. Γραμματικού του Δήμου Βεγορίτιδος και κτίσθηκε γύρω στα 1667. Είναι μονόχωρη δρομική εκκλησία με κεραμοσκεπή και πλακόστρωτο δάπεδο. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι τοιχογραφίες του ναού, παρόλο που δεν διατηρούνται σε καλή κατάσταση, καθώς και οι παλιές δεσποτικές εικόνες και ιδιαίτερα η εικόνα της Θεοτόκου. Εξάλλου ο ξυλόγλυπτος δεσποτικός θρόνος, που κοσμείται στη βάση του από δράκοντες, θεωρείται από τους ομορφότερους στο είδος του.

Μητρόπολη Γιαννιτσών: Ο Ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, χτίσθηκε το 1860. Σύμφωνα με την παράδοση, χρησιμοποιήθηκε για το χτίσιμο κρασί αντί για νερό ώστε να τελειώσει πιο γρήγορα. Είναι τρίκλιτη βασιλική με ξύλινη στέγη. Το μεσαίο κλίτος είναι το μεγαλύτερο και διαχωρίζεται από τα άλλα δύο με περίτεχνη μαρμάρινη κιονοστοιχία. Η παλαιότερη εικόνα του ναού είναι αυτή της Παναγίας, που χρονολογείται από το 18ο αιώνα.

Ιερός Ναός Αγίας Παρασκευής Περίκλειας: Βρίσκεται στο Δ. Δ. Περίκλειας του Δήμου Εξαπλατάνου με πλούσια τοιχογραφία σε όλο το ναό εκτός από το γυναικωνίτη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι τοιχογραφίες του μεσαίου κλίτους που απεικονίζουν το μαρτύριο της Αγίας Παρασκευής. Επίσης στις τοιχογραφίες αλλά και στις φορητές εικόνες υπάρχουν ζωγραφισμένες επιγραφές στην καθημερινή γλώσσα της εποχής περί τα 1850.

(ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003, Ν.Α. Πέλλας, 2008, Καρατζόγλου, 2003).

Περισσότεροι Ιεροί Ναοί καθώς και τόποι λατρείας της μουσουλμανικής θρησκείας που είναι άξιοι αναφοράς παρουσιάζονται στο Παράρτημα Ι

6.2.6.Πολιτιστικές εκδηλώσεις-Ήθη και Έθιμα

Μοναδικές εκδηλώσεις τοπικού, εθνικού και διεθνούς ενδιαφέροντος, καθώς και αναβίωση παραδοσιακών εθίμων, λαμβάνουν χώρα σε πολλές περιοχές του Νομού Πέλλας, κατά τη διάρκεια του έτους. Σε ολόκληρο το Νομό, διοργανώνονται πολιτιστικές εκδηλώσεις, που συνήθως συνδυάζονται με κάποια γεγονότα, θρησκευτικές εορτές πολιούχων ή προϊόντα τοπικού χαρακτήρα (γιορτή κερασιού στον Άγρα, γιορτή ροδάκινου Δήμου Μενηίδας, γιορτή τσίπουρου Μεσημερίου κ.α.). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα τελευταία χρόνια χάρη στην ενεργό συμμετοχή των Δήμων, οι εκδηλώσεις αυτές προσελκύουν σημαντικό αριθμό επισκεπτών από την ευρύτερη περιοχή του Νομού Πέλλας και της χώρας γενικότερα και για το λόγο αυτό έχουν εξελιχθεί σε σημαντικά γεγονότα ενίσχυσης της τοπικής οικονομίας (Σαμολής, 2005: 126-130).

Επίσης αξίζει να σημειωθεί ότι ο Νομός Πέλλας έχει μεγάλο αριθμό Πολιτιστικών συλλόγων. Στο Νομό Πέλλας δραστηριοποιούνται συνολικά 129 πολιτιστικοί σύλλογοι, 34 στο Δήμο Έδεσσας, 27 στο Δήμο Γιαννιτσών, 10 στο Δήμο Αριδαίας, Κρύας Βρύσης,10 στο Δήμο Πέλλας, 4 στο Δήμο Κύρρου, 2 στο Δήμο Εξαπλατάνου, 7 στο Δήμο Μενηίδας, 13 στο Δήμο Σκύδρας, και 13 στο Δήμο Βεγορίτιδας. Η πληθώρα των συλλόγων οφείλεται ιδίως στην πολυμορφία και την πλούσια διαστρωμάτωση ως προς την καταγωγή των κατοίκων κάθε οικισμού (Εντόπιοι, Πόντιοι, Θρακιώτες, Μικρασιάτες, Σαρακατσαναίοι, Βλάχοι κ.α.). Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις, τα ήθη και τα έθιμα καθώς και οι πολιτιστικοί σύλλογοι παρουσιάζονται στο Παράρτημα Ι (Σαμολής, 2005: 126-130).

6.2.7.Παραδοσιακή Κουζίνα και Διατροφή

Η τοπική κουζίνα της περιοχής είναι πλούσια σε συνταγές και μυστικά. Οι διατροφικές συνήθειες των κατοίκων της ακριτικής αυτής περιοχής, λόγω της απομόνωσης της, εξαρτώνται αποκλειστικά από τα τοπικά παραγόμενα προϊόντα της και συνδέονται άμεσα με τις κοινωνικές εκδηλώσεις κάθε κοινότητας (Σαμολής, 2005: 130).

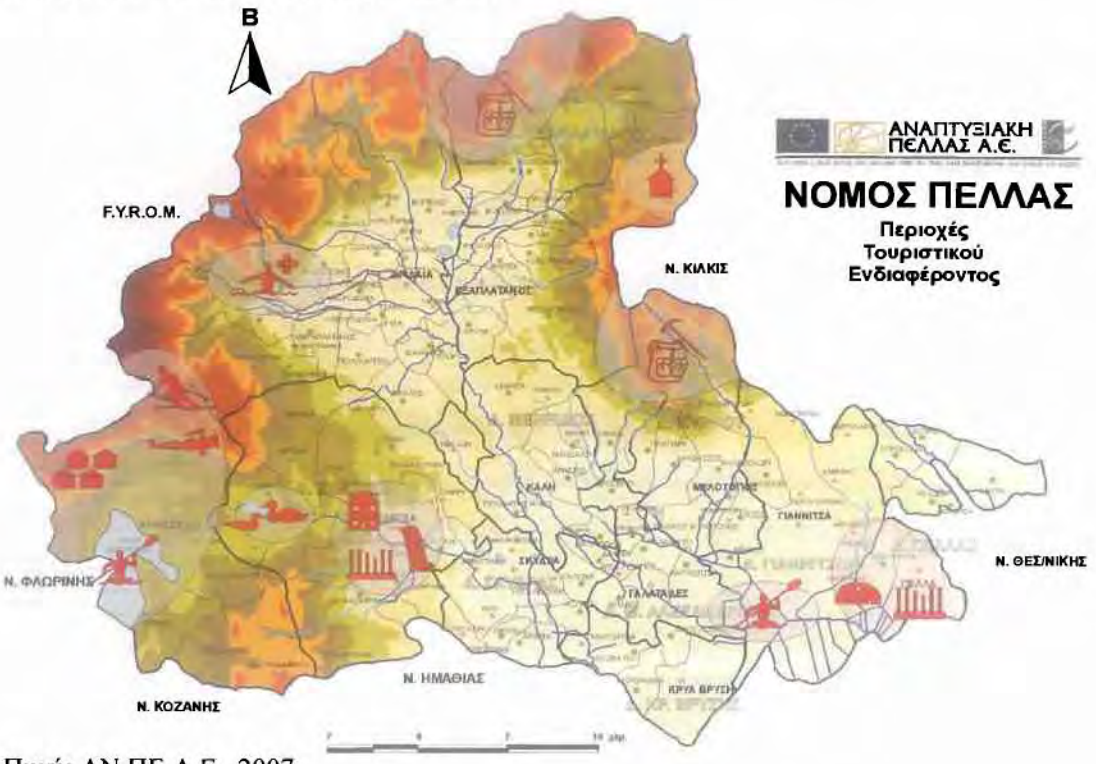
6.2.8.Τοπικά Προϊόντα-Παραδοσιακά Επαγγέλματα και Συνεταιρισμοί

Τα παραδοσιακά προϊόντα που συνεχίζουν να παράγονται στο Νομό και αξίζουν ιδιαίτερης προσοχής από τους επισκέπτες είναι τα φρούτα (κεράσι, ροδάκινο), μεταξύ των οποίων ξεχωρίζουν τα περίφημα «κεράσια Βοδενών» (ΤΡΑΓΑΝΑ ΕΔΕΣΣΑΣ), τα λαχανικά (πιπεριές, φασόλια, σπαράγγια, πατάτες, κοκκάρι), μεταξύ των οποίων ξεχωρίζουν τα φασόλια «ΠΑΠΠΟΥΔΑ», μοναδική ποικιλία που καλλιεργείται στους Προμάχους και στο Λουτράκι, η μικρή κόκκινη πιπεριά «ΠΙΠΕΡΙΑ ΑΛΜΩΠΙΑΣ», το «ΣΠΑΡΑΓΓΙ ΑΛΜΩΠΙΑΣ», τουρσιά, σαλάτες, μαρμελάδες, κομπόστες, γλυκά του κουταλιού, το μέλι, το τσίπουρο, τα αρωματικά φυτά-βότανα και τα κτηνοτροφικά προϊόντα (τυριά και αλλαντικά). Επίσης στις κατασκηνώσεις Σωτήρας κάθε χρόνο διοργανώνεται γιορτή φυσικής καλλιέργειας και οι επισκέπτες δοκιμάζουν οικολογικά προϊόντα που δεν έχουν υποστεί καμιά επεξεργασία. Παράλληλα οργανώνονται εκπαιδευτικά προγράμματα και προγράμματα για σχολεία σχετικά με τη φυσική καλλιέργεια και τη συμβολή της στο μέλλον τον ανθρώπου (Σαμολής, 2005: 130-131).

Παραδοσιακά επαγγέλματα δεν διασώζονται στο νομό, αν εξαιρέσει κανείς ένα νερόμυλο που βρίσκεται σε λειτουργία στο Βορεινό και ορισμένες μικρής και τοπικής εμβέλειας επιχειρήσεις παραγωγής εδεσμάτων και παραδοσιακών τροφών. Στην περιοχή του Άγρα υπάρχει αξιόλογη λαογραφική παράδοση και σημαντικό μέρος της έχει καταγραφεί, ενώ παλαιότερα αναφέρεται ότι ανθούσε η οικοτεχνία προϊόντων καλαμοπλεκτικής (Σαμολής, 2005: 130-131).

Στο Παράρτημα Ι αναφέρονται κάποιοι από τους Συνεταιρισμούς που δραστηριοποιούνται με σκοπό τη διατήρηση, την προβολή και την αξιοποίηση των τοπικών ασχολιών και προϊόντων, καθώς και τη δυνατότητα μετατροπής τους σε πηγές συμπληρωματικού εισοδήματος για τα μέλη τους.

Χάρτης 6.1: Τουριστικός χάρτης Ν. Πέλλας

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

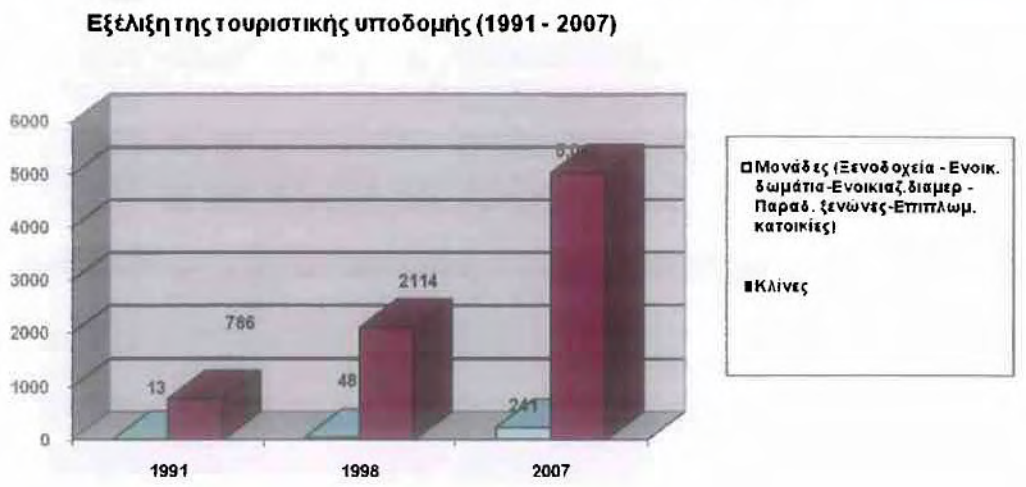
6.3.ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ

6.3.1.Ξενοδοχειακές Υποδομές

Η ξενοδοχειακή υποδομή του Νομού για τη χρονική περίοδο από το 2002 έως το 2006, έχει αυξηθεί, αφού ο αριθμός των ξενοδοχειακών μονάδων σημείωσε σημαντική αύξηση της τάξης του 26,83% και από 41 μονάδες που υπήρχαν το 2002, το 2006 ανήλθαν σε 52 μονάδες. Όσον αφορά την κατηγορία των ξενοδοχείων του Νομού, τα περισσότερα εξ αυτών, περίπου το 50%, αφορούν σε μονάδες κατηγορίας δύο αστέρων (βλ. Πίνακα 6.1).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., η τουριστική υποδομή του Νομού σε ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια, ενοικιαζόμενα διαμερίσματα, παραδοσιακούς ξενώνες, επιπλωμένες κατοικίες και ορειβατικά καταφύγια και η εξέλιξη της κατά την περίοδο 1991-2007, καθώς και η ποσοστιαία κατανομή της τουριστικής υποδομής ανά Δήμο για το 2007, φαίνονται στα σχήματα που ακολουθούν. Το 2007 ο αριθμός των κλινών ανήλθε σε 5.042 και οι επιχειρήσεις σε 241. Στην δεκαετία 1998-2007 παρατηρήθηκε υπερδιπλασιασμός των κλινών και πενταπλασιασμός του αριθμού των μονάδων (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Γράφημα 6.1: Εξέλιξη της τουριστικής υποδομής στο Ν. Πέλλας (1991-2007)

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

Πίνακας 6.1: Ξενοδοχειακό Δυναμικό Κατά Κατηγορία

Γεωγραφική Περιοχή	Πολυτελείας			Α΄ Τάξεως			Β΄ Τάξεως			Γ΄ Τάξεως			Δ΄ Τάξεως			Ε΄ Τάξεως			Σύνολο		
	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες
	2003																				
Χώρα	104	21.324	41.372	870	88.139	167.822	1.613	80.604	153.410	4.403	119.716	225.104	1.147	21.709	41.201	552	8.048	15.989	8.689	339.540	644.898
Μακεδονία	12	1.714	3.194	70	9.035	16.903	198	10.678	20.455	603	14.763	28.181	433	8.506	16.191	53	769	1.570	1.369	45.465	86.494
Πέλλα	0	0	0	1	24	49	6	158	303	23	369	742	10	153	308	1	19	57	41	723	1.459

Γεωγραφική Περιοχή	5*****			4****			3***			2**			1*			Σύνολο		
	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	Κλίνες	Ξ[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	Κλίνες
	2004																	
Χώρα	139	26.756	51.967	896	88.837	168.940	1.660	82.627	157.495	4.473	122.615	230.281	1.731	31.056	59.588	8.899	351.891	668.271
Μακεδονία	18	2.352	4.376	75	9.525	17.884	216	11.478	22.076	602	14.846	28.381	528	9.956	19.080	1.439	48.157	91.797
Πέλλα	0	0	0	2	64	123	7	165	316	23	369	742	12	203	423	44	801	1.604
	2005																	
Χώρα	155	29.140	56.888	944	90.975	173.431	1.712	83.632	159.351	4.496	124.106	233.315	1.729	30.868	59.065	9.036	358.721	682.050
Μακεδονία	21	2.833	5.470	77	9.755	18.543	239	12.253	23.508	604	15.019	28.809	528	9.884	18.949	1.469	49.744	95.279
Πέλλα	0	0	0	2	64	123	9	221	432	23	380	773	11	169	358	45	834	1.686
	2006																	
Χώρα	176	33.130	64.913	994	92.372	176.631	1.804	85.547	163.077	4.460	123.151	231.333	1.677	29.979	57.298	9.111	364.179	693.252
Μακεδονία	26	3.743	7.259	81	9.611	18.311	265	12.741	24.485	591	14.712	28.220	516	9.659	18.486	1.479	50.466	96.761
Πέλλα	0	0	0	2	64	123	14	309	616	25	409	838	11	169	355	52	951	1.932

Πηγή: ΕΣΥΕ (2003-2006).

Ο μεγαλύτερος αριθμός των κλινών συγκεντρώνεται στον Δήμο Βεγορίτιδας ενώ ο Δήμος Αριδαίας συγκεντρώνει τον μεγαλύτερο αριθμό μονάδων στο σύνολο του Νομού.

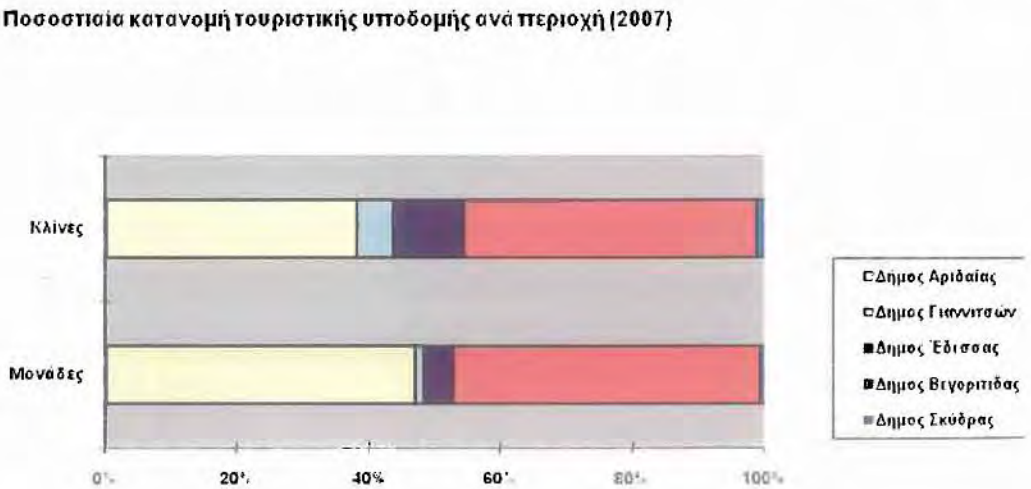
Για το έτος του 2008 τα μοναδικά στοιχεία τα οποία μπορέσαμε να συλλέξουμε, ήταν από την ΕΣΥΕ και αφορούν το ξενοδοχειακό δυναμικό του Νομού δίνοντας όμως μόνο τα συνολικά στοιχεία του, χωρίς κάποια κατανομή στην ευρύτερη περιοχή του Νομού, τα οποία παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 6.2.: Ξενοδοχειακό Δυναμικό για το έτος 2008

Νομός	Δεδομένα	5*	4*	3*	2*	1*	Σύνολο
Πέλλας	Μονάδες		2	22	25	11	**60**
	Δωμάτια		64	462	107	192	**1.125**
	Κλίνες		123	933	828	378	**2.262**

Πηγή: www.statistics.gr, 2009, Ιδία επεξεργασία.

Γράφημα 6.2: Ποσοστιαία κατανομή της τουριστικής υποδομής ανά Δήμο στο Ν. Πέλλας (2007)

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

6.3.2.Πολιτισμικές Υποδομές

Συνολικά λειτουργούν 8 μουσεία και αναφέρθηκαν αναλυτικότερα σε προηγούμενο κεφάλαιο. Πρόκειται για το Αρχαιολογικό Μουσείο Πέλλας, τα Λαογραφικά Μουσεία Έδεσσας και Γιαννιτσών, το Υπαίθριο Μουσείο Νερού στην

Έδεσσα, το Παλαιοντολογικό-Φυσιογραφικό και Λαογραφικό Μουσείο Αλμωπίας, Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Αριδαίας, Λαογραφικό μουσείο στην Πέλλα, καθώς και το σύγχρονο Μουσείο Πόλης της Έδεσσας.

Στο Νομό Πέλλας υπάρχουν επίσης και τρία ανοικτά θέατρα:

i) Ανοικτό θέατρο Γαβαλιώτισσας στην Έδεσσα

ii) Ανοικτό θέατρο Μαυροβουνίου του Δήμου Σκύδρας

iii) Ανοικτό θέατρο Δήμου Γιαννιτσών

6.3.3.Αθλητικές Υποδομές και Δραστηριότητες

Η αθλητική υποδομή του Νομού Πέλλας κρίνεται ικανοποιητική, λαμβάνοντας υπόψη ότι όλοι οι σημαντικοί από πλευράς πληθυσμού και δραστηριότητας οικισμοί, διαθέτουν αθλητικές εγκαταστάσεις. Παρόλα αυτά, η αθλητική υποδομή του Νομού χρήζει συμπλήρωσης.

Οι έντεκα (11) Δήμοι του Νομού διαθέτουν τις βασικές γηπεδικές εγκαταστάσεις έτσι ώστε να καλύπτονται οι υφιστάμενες ανάγκες τους. Κλειστά γήπεδα καλαθόσφαιρας υπάρχουν στην Έδεσσα, τα Γιαννιτσά, τη Σκύδρα και την Αριδαία, ενώ κλειστές αίθουσες γυμναστικής υπάρχουν στην Κρύα Βρύση, την Πέλλα και τη Σκύδρα, καθώς και στο Δήμο Εξαπλατάνου. Συνολικά στο Νομό υπάρχουν 77 γήπεδα ποδοσφαίρου, 6 κλειστά γήπεδα (Έδεσσα, Σκύδρα, Αριδαία, Γιαννιτσά, Γαλατάδες, Μυλότοπο), 1 κλειστό γήπεδο στα Καλύβια (έτοιμο προς παράδοση), 1 κέντρο κωπηλασίας στον ποταμό Λουδία, 1 ανεμοδρόμιο στην περιοχή της Παναγίτσας και 2 πίστες motocross. Τέλος, υπάρχει ένα κλειστό κολυμβητήριο στην Έδεσσα, το οποίο όμως δεν μπορεί να καλύψει τις σημερινές ανάγκες, για το λόγο αυτό απαιτείται η κατασκευή τουλάχιστον άλλων 2 κολυμβητηρίων (Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

6.3.3.1.Χιονοδρομικό Κέντρο «ΒΟΡΑΣ»

Το όρος Βόρας δεν αποτελεί πόλο έλξης μόνο για τους ορειβάτες και φυσιολάτρες, αλλά και πρόκληση για τους χιονοδρόμους, αφού από το 1995 στο Όρος Βόρας λειτουργεί το Χιονοδρομικό Κέντρο Βόρα - Καϊμάκτσαλαν που απέχει 45 χλμ. από την πόλη της Έδεσσας και αναπτύσσεται στην νοτιοανατολική πλευρά του όρους σε υψόμετρο από 2.050 μ. έως 2.480 μ. σε έκταση περίπου 17.000 στρ. Το Χιονοδρομικό

Κέντρο παραμένει ανοικτό από τα τέλη Νοεμβρίου έως τις αρχές Μαΐου και είναι ένα από τα λίγα χιονοδρομικά κέντρα στην Ελλάδα με τόση μεγάλη διάρκεια χιονιού κατάλληλου για σκι, έτσι ώστε να το προτιμούν για την προετοιμασία τους τόσο η εθνική ομάδα, όσο και πολλές σχολές χιονοδρόμων (Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Συνολικά υπάρχουν 14 πίστες διαφόρων βαθμών δυσκολίας: 2 πίστες αγώνων με ηλεκτρονικό χρονόμετρο, 5 δύσκολες πίστες, 3 εύκολες και 3 baby πίστες (πολύ εύκολες). Επίσης, έχει δημιουργηθεί και Snowboard Fun Park, πίστα με τούμπες και άλματα. Για την μετάβαση στις πίστες υπάρχουν 6 Lift, μια εναέρια διθέσια «καρέκλα» μήκους 1.600 μ. (στα 2.100 μ. - 2.350 μ.), μια συρόμενη «άγκυρα» μήκους 900 μέτρων (στα 2.200 μ. - 2.480 μ., το μεγαλύτερο υψόμετρο στο οποίο μπορεί να φτάσει κανείς στην Ελλάδα με «άγκυρα»), ένα συρόμενο «πιάτο» μήκους 500 μέτρων που ξεκινάει από το καταφύγιο και καταλήγει στη βάση της «καρέκλας» και τέλος 3 μικρότερα συρόμενα Lift. Με μήκος 3.528 μ. και υψομετρική διαφορά 503 μ. αποτελεί τη μοναδική τέτοια πίστα στην Ελλάδα (Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Στο Χιονοδρομικό Κέντρο λειτουργεί πλήρες οργανωμένο chalet και με την πρόσφατη ανακαίνιση του, με έντονα στοιχεία γήινων υλικών, πέτρας-κεραμιδιού-ξύλου και γυαλιού, σε συνδυασμό με τις ειδικές αρχιτεκτονικές απαιτήσεις λόγω του υψομέτρου 2.018 μ, έχει τη δυνατότητα σήμερα να προβάλει μια νέα αντισυμβατική πρόταση για διαμονή-φαγητό και διασκέδαση στο ψηλότερο σημείο της Ελλάδας, προσφέροντας στον επισκέπτη του τη ψυχική ανάταση και ευφορία, σε ένα χώρο 2.000 τ.μ. που αναπτύσσεται σε ισόγειο και δύο ορόφους και συνδυάζει το snow lifestyle με την άνεση και τη χαλαρωτική διάθεση, ενώ ταυτόχρονα μπορεί να του προσφέρει και τους ρυθμούς της έντονης μουσικής και του χορού (Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Στο ανακαινισμένο σαλέ υπάρχουν πλέον στο δεύτερο όροφο του κτιρίου επτά δωμάτια, 2-3κλινα επιπλωμένα, με TV, ατομική σάουνα, Jacuzzi, μίνι μπαρ και όλες τις υπόλοιπες ανέσεις. Στο ισόγειο τον κτιρίου λειτουργεί internet cafe, snack bar καφέ, μπαρ παιδότοπο και mini market. Στον πρώτο όροφο λειτουργεί εστιατόριο τύπου self service, ουζερί με παραδοσιακή κουζίνα, ιδιωτικός χώρος καφέ-ποτού για τους πελάτες των δωματίων και τους κατόχους ετήσιας κάρτας μέλους και καφετέρια με τεράστια τζαμαρία και πανοραμική θέα στη λίμνη Βεγορίτιδα. Υπάρχουν επίσης καταστήματα

ενοικίασης και πώλησης ειδών εξοπλισμού ski-snowboard και λειτουργούν σχολές με έμπειρους σκιέρ και εξειδικευμένους εκπαιδευτές, που προσφέρουν οργανωμένες υπηρεσίες εκμάθησης ski (Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Επίσης, από το Δεκέμβριο του 2001 λειτουργεί σε υψόμετρο 2069 μέτρων, το «snow bar 2069m» στην τοποθεσία Σαραντόβρυση, ακριβώς μπροστά στο διθέσιο εναέριο αναβατήρα, ο οποίος είναι και ο κεντρικός αναβατήρας του Κέντρου. Το «snow bar 2069m» αποτελείται από ένα κτίριο 110 τ.μ. εσωτερικά διακοσμημένο με πέτρα και ξύλο, εξωτερικό πέτρινο μπαλκόνι 110 τ.μ. στην νότια πλευρά και ξύλινο μπαλκόνι 80 τ.μ. τριών επιπέδων στην βόρεια πλευρά (Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Ο εσωτερικός χώρος εξυπηρετεί συνολικά 200 άτομα και το μπαλκόνι 400, ενώ το κτίριο διαθέτει σύστημα θέρμανσης, εξαερισμού, ήχου και φωτισμού που βασίζεται στα πρότυπα των chalet των χιονοδρομικών κέντρων του εξωτερικού. Επίσης, το snow bar 2069m διαθέτει ιδιόκτητο σύστημα που αποτελείται από κάμερα τύπου web cam και σταθμό καταγραφής καιρικών συνθηκών, καθώς και απαραίτητη υποδομή σε computer και router έτσι ώστε να ενημερώνει του επισκέπτες του site για τις καιρικές συνθήκες κάθε μια ώρα, με φωτογραφία από το κέντρο (Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

6.3.3.2.Ιαματικά Λουτρά Λουτρακίου (Πόζαρ)

Βρίσκονται στον οικισμό Λουτρά - Λουτρακίου του Δ. Δ. Λουτρακίου του Δήμου Αριδαίας, απέχουν 13 χιλιόμετρα από την Αριδαία και είναι γνωστά από αρχαιοτάτων χρόνων. Σύμφωνα με τους θρύλους αλλά και από ευρήματα της περιοχής, λέγεται ότι η χρήση των θεραπευτικών ιδιοτήτων των ιαματικών νερών των Λουτρών, ανάγεται τόσο στην εποχή του Μ. Αλεξάνδρου, όσο και στα χρόνια της ρωμαϊκής και Βυζαντινής περιόδου. Πιο γνωστά στο ευρύ κοινό τα Λουτρά γίνονται στο τέλος του 19^{ου} αιώνα, όπου οργανώνονται και αξιοποιούνται στο μέτρο των δυνατοτήτων της εποχής εκείνης. Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, περίπου μισό αιώνα, τα Λουτρά είχαν παραχωρηθεί για εκμετάλλευση σε ιδιώτη και μόλις το 1984 μετά από κινητοποιήσεις των κατοίκων του Λουτρακίου, τα Λουτρά παραχωρήθηκαν στην κοινότητα Λουτρακίου και από το 1988 τα διαχειρίζεται ως Αμιγής Δημοτική Επιχείρηση «Λουτρά Λουτρακίου» (Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Τα ιαματικά νερά των Λουτρών - Λουτρακίου έχουν θερμοκρασία 37° C και χημικά ανήκουν στα ανθρακικά όξυνα, ανθρακικά μεταλλικά, υποτονικά νερά. Ενδείκνυνται για εξωτερική χρήση, λουτροθεραπεία στις πισίνες και ποσιθεραπεία από τους κρουνούς. Οι κυριότερες ενδείξεις λουτροθεραπείας είναι ρευματοπάθειες, αρθροπάθειες, ισχιαλγίες, βρογχίτιδες, παθήσεις κυκλοφορικού και αναπνευστικού συστήματος. Ενώ οι κυριότερες ενδείξεις ποσιθεραπείας είναι ήπατος, νεφρών, χολής, χρόνιες κολίτιδες, γαστρίτιδες, χολοκυστίτιδες, έλκη, πεπτικού- κυκλοφοριακού και ουροποιητικού συστήματος. Η Λουτρόπολη λειτουργεί όλο το χρόνο και μέσα στο χώρο της λειτουργούν σήμερα τρεις ξενοδοχειακές μονάδες δυναμικότητας 200 κλινών, ενώ το ξενοδοχείο «ΑΥΡΑ» δυναμικότητας 125 κλινών έπαψε πρόσφατα να λειτουργεί, λόγω παλαιότητας. Στο χώρο επίσης της Λουτρόπολης λειτουργεί εστιατόριο, super market, λαϊκή αγορά και φωτογραφείο. Τη θερινή σαιζόν λειτουργεί και οργανωμένο ιατρείο. Σε μικρή απόσταση από τα Λουτρά, περίπου στα τρία χιλιόμετρα, βρίσκονται τα χωριά Λουτράκι και Όρμα, τα οποία έχουν τα περισσότερα ξενοδοχεία του Δήμου Αριδαίας, όπου μπορούν να φιλοξενηθούν οι επισκέπτες. Επίσης στα χωριά αυτά λειτουργούν εστιατόρια, ταβέρνες, ζαχαροπλαστεία, καφετέριες και super market για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών (Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Τα τελευταία χρόνια εμφανίζεται ραγδαία ανάπτυξη νέων και σύγχρονων μονάδων φιλοξενίας στα δύο αυτά χωριά, στα πλαίσια των Κοινοτικών προγραμμάτων LEADER I, LEADER II, LEADER PLUS και INTERREC. Η ανάπτυξη όμως αυτή δεν συνοδεύεται από ανάλογη ανάπτυξη υποδομών και ανοδομών στην ευρύτερη περιοχή των Λουτρών, κάτι που είναι απαραίτητο για την αναβάθμιση των προσφερομένων υπηρεσιών στους επισκέπτες. Οι εγκαταστάσεις του όλου συγκροτήματος απαιτούν ανακαίνιση και εκσυγχρονισμό, είτε αφορούν τα υδροθεραπευτήρια, είτε τις μονάδες εστίασης και σίτισης. Η υπαίθρια πισίνα που λειτουργεί τα τελευταία πέντε χρόνια με ιαματικό νερό, οι παλαιοί ατομικοί λουτήρες και οι δύο ομαδικοί δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν επαρκείς εγκαταστάσεις για μια Λουτρόπολη με δυναμική εξέλιξης (Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

6.3.3.3.Συνεδριακοί χώροι

Η Έδεσσα διαθέτει τους περισσότερους συνεδριακούς χώρους, σε όλο το Νομό Πέλλας, που είναι κατάλληλοι για την οργάνωση συνεδρίων και συναντήσεων. Παρόλα

αυτά, υπάρχουν και άλλοι συνεδριακοί χώροι σε άλλους δήμους και αναφέρονται αναλυτικά στο Παράρτημα Ι.

6.3.3.4.Κωπηλατικό Κέντρο Λουδία

Στην πραγματικότητα ο Λουδίας είναι ένα τεχνητό κανάλι που έχει πλάτος 60m και το βάθος του φτάνει τα 5m. Η έκταση που αποτελεί τον κωπηλατικό στίβο λέγεται σημείο «μηδέν» γιατί η στάθμη του σε σχέση με τη στάθμη της θάλασσας έχει διαφορά μόλις 30 cm. Το άθλημα της κωπηλασίας στο Λουδία ξεκίνησε το 1980 και ακολούθησε το 1988 το κανό και το καγιάκ. Ο Λουδίας ποταμός, με το κέντρο κωπηλασίας, φιλοξενεί δραστηριότητες κωπηλασίας, κανό και καγιάκ. Η ηρεμία των νερών καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου είναι το συγκριτικό πλεονέκτημα του Λουδία, αφού καθιστά ιδανικές της συνθήκες προπόνησης. Πολλοί σύλλογοι και εθνικές ομάδες της Ελλάδας και της Ευρώπης έχουν επιλέξει τον Λουδία για τις προπονήσεις τους. Σημαντικές επίσης είναι οι δυνατότητες πρόσβασης, οι εξέδρες, οι αποθηκευτικοί χώροι και τα ταχύπλοα που προσφέρονται για την εξυπηρέτηση των αθλητών. Μέχρι σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί πολλοί διασυλλογικοί αγώνες. Το μικρό άνοιγμα του ποταμού (60 μ.) δεν επιτρέπει την διεξαγωγή εθνικών αγώνων. Στο κωπηλατικό κέντρο μπορούν να φιλοξενηθούν και να αθληθούν 30 αθλητές, ενώ η διαμονή τους εξασφαλίζεται στα Γιαννιτσά που απέχουν μόλις 7 χιλιόμετρα από το κέντρο (Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

6.3.3.5.Αεραθλητικό Κέντρο: Αερολέσχη Έδεσσας – Αεραθλητικός Σύλλογος «Πέλλα»

Στο όρος Βόρας στην περιοχή του Δ.Δ. Παναγίτσας υπάρχει το αεραθλητικό κέντρο Μακεδονίας-Θράκης της Αερολέσχης Έδεσσας, όπου λειτουργεί από το 1950 και απέχει από την πόλη της Έδεσσας 20 χλμ. Η αερολέσχη Έδεσσας διαθέτει σήμερα το μοναδικό ιδιόκτητο αεροδρόμιο στη χώρα που χρησιμοποιείται αποκλειστικά για αεραθλητικούς σκοπούς. Τα τμήματά της ελέγχονται από την ΥΠΑ, ενώ είναι τακτικό μέλος της Εθνικής Αερολέσχης Ελλάδος που είναι και η ανώτερη εποπτεύουσα αεραθλητική αρχή. Επίσης, κατατάσσεται στις μεγαλύτερες αερολέσχες τόσο από άποψη δυναμικού και τμημάτων, όσο και από τα πτητικά μέσα που διαθέτει (Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Η έκταση του αεραθλητικού κέντρου ανέρχεται σε 50 στρ. πάνω από τη λίμνη Βεγορίτιδα, στους πρόποδες του Βόρα. Η τοποθεσία στην οποία εγκαταστάθηκε είναι ιδανική για αεραθλητισμό, καθώς περικλείεται από τον ορεινό όγκο του Βόρα, ενώ

παράλληλα διαθέτει ευνοϊκά ρεύματα για ανεμόπτερα και δυναμικό ρεύμα στην πλαγιά. Σήμερα η Αερολέσχη Έδεσσας αριθμεί 350 μέλη, ενώ διεκδικεί σοβαρό μερίδιο στην οικονομική και τουριστική ανάπτυξη της ορεινής Πέλλας. Οι δραστηριότητες της επικεντρώνονται στους τομείς ανεμοπορία, αλεξιπτωτισμός πλαγιάς, αιωροπτερισμός, οργάνωση αγώνων και αεραθλητικών εκδηλώσεων, φιλοξενία - κατασκήνωση αεραθλητών από Ελλάδα και εξωτερικό, φιλοξενία των επισκεπτών του χιονοδρομικού κέντρου κατά τους χειμερινούς μήνες. Στο αεραθλητικό κέντρο γίνονται επιδείξεις ακροβατικής ανεμοπλοΐας, ενώ διοργανώνονται αγώνες ανεμοπορίας και από το 1990 το Πανελλήνιο πρωτάθλημα αλεξιπτωτισμού πλαγιάς (parapente). Στο αεροδρόμιο λειτουργεί επίσης σχολή χειριστών η οποία παρέχει κρατικό πτυχίο Β΄ κατηγορίας (Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Μία ακόμη ενδιαφέρουσα δραστηριότητα που προσφέρει το αεραθλητικό κέντρο είναι η δυνατότητα διάσχισης του Βόρα με ποδήλατα βουνού (mountain bikes). Μία από τις διαδρομές περνάει από το παλιό «Φυλάκιο του Στρατιώτη» στο οποίο βρίσκεται παρατηρητήριο πουλιών όπου ο επισκέπτης έχει την μοναδική ευκαιρία να δει πολλά και σπάνια είδη της ελληνικής ορνιθοπανίδας (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Το αεραθλητικό κέντρο Μακεδονίας - Θράκης είναι το μοναδικό στον ελλαδικό χώρο ιδιοκτησίας και εκμετάλλευσης μιας αερολέσχης και στο οποίο έχουν διεξαχθεί οργανωμένοι αγώνες βάσει των διεθνών προδιαγραφών. Με την κατάλληλη βελτίωση των υφιστάμενων υποδομών θα είναι σε θέση να διοργανώσει και διεθνείς αγώνες (Βαλκανικούς, Πανευρωπαϊκούς, Παγκόσμιους) υπό την αιγίδα της Διεθνούς Αεροναυτικής Ομοσπονδίας, μέλος της οποίας είναι και η Εθνική Αερολέσχη Ελλάδας(Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

6.3.3.6.Αγώνες στις ειδικά διαμορφωμένες Πίστες Motto-Cross

Πλησίον του ανεμοδρομίου Παναγίτσας, λειτουργεί Πίστα Motto-Cross μήκους 2,8-3,5 χλμ. με άλματα όλων των ειδών και με αυτόματο σύστημα εκκίνησης. Δημιουργήθηκε από τον Μοτοσυκλετιστικό Όμιλο Έδεσσας (ΜΟΕ) σε συνεργασία με το Δήμο Έδεσσας και παραχωρήθηκε από το Δήμο στο ΜΟΕ, με σκοπό τη διοργάνωση πανελλήνιων πρωταθλημάτων και κυπέλλων Βορείου Ελλάδος Motto-Cross. Συγκεκριμένα, διοργανώνονται οι παρακάτω εκδηλώσεις: Κύπελλο Βορείου Ελλάδος Motto-Cross τέσσερις φορές το χρόνο, Πανελλήνιο Κύπελλο Motto-Cross δύο φορές το

χρόνο, Εντούρο Κύπελλο Βορείου Ελλάδος μία φορά το χρόνο και Βαλκανικό Κύπελλο μηχανών Motto - Cross, μία φορά το χρόνο (Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Έξι χιλιόμετρα νότια της Καρυώτισσας βρίσκονται οι αθλητικές εγκαταστάσεις του Συλλόγου Μοτοσικλετιστών Καρυώτισσας. Οι εγκαταστάσεις είναι άρτια οργανωμένες και μια έκταση 20 στρ., η οποία παραχωρήθηκε από το Δήμο Μεγάλου Αλεξάνδρου, προσφέρεται για τη στάθμευση των οχημάτων των επισκεπτών. Ένα από τα μεγαλύτερα προτερήματα είναι η εξ' ολοκλήρου τεχνητή πίστα, καθώς η περιοχή είναι πεδινή, δεν υπάρχουν φυσικοί λόφοι ή προεξοχές και το χώμα είναι καλλιεργήσιμο. Ο Σύλλογος σήμερα, έχει να επιδείξει τη διοργάνωση και επιτυχή διεξαγωγή των τελικών αγώνων του Πρωταθλήματος Βορείου Ελλάδος το 2000 και το 2001. Η συμμετοχή ανήλθε στους 33 αναβάτες. Σημειώνεται ότι η πίστα του «Α.Σ.Μ.Κ.» αναδείχτηκε ως η καλύτερη πίστα της Βορείου Ελλάδος το 2001. Σήμερα, ο Σύλλογος είναι γνωστός σε όλη την Ελλάδα και αριθμεί 98 εγγεγραμμένα μέλη (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

6.3.3.7.Πεζοπορία - Περιήγηση και Ορειβασία

Ο Νομός Πέλλας με τους ορεινούς όγκους που διαθέτει και τον αρχαιολογικό του πλούτο αποτελεί ιδανικό τόπο για πεζοπορία - περιήγηση και ορειβασία. Υπάρχουν πολλές διαδρομές τις οποίες μπορούν ακολουθήσουν οι επισκέπτες της περιοχής του Νομού και αναφέρονται αναλυτικότερα στο Παράρτημα Ι.

6.3.3.8.Ποδηλασία και Mountain Bikes

Οι κυριότερες διαδρομές είναι οι εξής:

- Γύρος της Έδεσσας, με ταυτόχρονη περιήγηση στα βασικά της αξιοθέατα και διαδρομές σε όμορφες γειτονιές, με στάση στο φούρνο Παυλάκη και στη Βυζαντινή γέφυρα.

- Βόρας → Μαύρο Δάσος → Λουτρά Λουτρακίου. Στη διαδρομή αυτή οι ποδηλάτες με mountain bikes, συνοδευόμενοι από οδηγούς της Αερολέσχης με τζιπ και κατάλληλο εξοπλισμό, διασχίζουν το Βόρα σε διάφορες διαδρομές. Μία από τις πιο αξιόλογες διαδρομές είναι αυτή που περνάει από το «Φυλάκιο του Στρατιώτη» στο οποίο υπάρχει παρατηρητήριο πουλιών.

(Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007)

6.3.3.9.Rafting-Kayak

Με αφετηρία τον οικισμό Αλώρου του ομώνυμου Δ. Δ. του Δήμου Αριδαίας γίνεται η κατάβαση του ποταμού Μογλενίτσα σε μια διαδρομή 2,5 ωρών μέσα στο ποτάμι δυσκολίας ΙΙ και ΙΙΙ περνώντας από το φαράγγι και τις σιδηρές πύλες « Δεμίρ Καπού» και καταλήγοντας στον οικισμό Καλής του ομώνυμου Δ. Δ. που ανήκει στο Δήμο Μενηίδος (Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

6.3.3.10.Parapente

Πτήση με διπλό παραπέντε στο όρος Βόρα. Απογείωση από τη θέση «Κερασιές» στα 1600μ. υψόμετρο και πετώντας πάνω από τις βουνοκορφές του Καϊμάκτσαλαν με θέα τη λίμνη Βεγορίτιδα και τις κορυφές του Πάϊκου, Βερμίου και Ολύμπου όπου γίνεται η προσγείωση στο Ανεμοδρόμιο της Παναγίτσας (Αεραθλητικό Κέντρο Μακεδονίας - Θράκης) (Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

6.3.3.11.Άλλες Δραστηριότητες

- Ιππασία: Στον Άγιο Αθανάσιο υπάρχει ιππικός όμιλος με εκπαιδευμένα άλογα και ο επισκέπτης μπορεί να απολαύσει το γύρο του χωριού κάνοντας ιππασία, αφού του παρέχεται ειδικός εξοπλισμός και σύντομο πρόγραμμα εκπαίδευσης.

- Ορεινές διαδρομές με jeep 4*4: Διάσχιση του Μαύρου Δασούς μέσα από χωμάτινες διαδρομές, δίπλα και μέσα στο ποτάμι, με συνοδεία οδηγού βουνού, ο οποίος πραγματοποιεί και οικοξενάγηση.

- Αναρρίχηση-Καταρρίχηση στη Δροσιά, στο Λουτράκι και στο Ριζάρι.

- Τοξοβολία στην Έδεσσα και στον Άγιο Αθανάσιο.

- Ιστιοπλοΐα και βαρκάδα στη λίμνη Βεγορίτιδα.

- Βαρκάδα στον υδροβιότοπο Άγρα-Νησίου-Βρυττών.

(Ν.Α. Πέλλας, 2008, ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007)

6.3.4.Τουριστική Κίνηση

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ για την περίοδο 2003-2006, διαφαίνεται μία μείωση της τουριστικής κίνησης στο Νομό Πέλλας, τόσο όσον αφορά στις αφίξεις, όσο και στις διανυκτερεύσεις των τουριστών. Αναφορικά με τις αφίξεις των τουριστών, για την εν λόγω περίοδο, αυτές μειώθηκαν κατά -8,18% και αντίστοιχα οι διανυκτερεύσεις κατά -7,6%. Ο αριθμός των κλινών διαχρονικά παρουσιάζουν αυξομειώσεις, ενώ το ποσοστό πληρότητας βαίνει μειούμενο, με μέση πληρότητα 21%. Οι επισκέπτες του Νομού αφορούν κατά βάση σε Έλληνες και ένα μικρό ποσοστό, 10% περίπου σε αλλοδαπούς επισκέπτες.

Πίνακας 6.3: Αφίξεις στα συλλογικά τουριστικά καταλύματα Ν. Πέλλας, Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, Χώρας για την περίοδο 2003-2006

Γεωγραφική Περιοχή	Ξενοδοχειακά Καταλύματα πλην Campings				
2003					
	Αφίξεις			**Κλίνες που Λειτουργούν**	**Πληρότητα %**
	Ημεδαποί	**Αλλοδαποί**	**Σύνολο**		
Σύνολο Χώρας	5.649.512	6.574.470	12.223.982	475.555	61
Κεντρική Μακεδονία	806.996	396.846	1.203.842	32.700	53
Νομός Πέλλας	35.811	3.211	39.022	1.130	23
2004					
	Αφίξεις			**Κλίνες που Λειτουργούν**	**Πληρότητα %**
	Ημεδαποί	**Αλλοδαποί**	**Σύνολο**		
Σύνολο Χώρας	5.567.107	6.313.228	11.880.335	471.084	56
Κεντρική Μακεδονία	788.999	462.797	1.251.796	46.577	50

Γεωγραφική Περιοχή	Ξενοδοχειακά Καταλύματα πλην Campings				
Νομός Πέλλας	31.631	2.571	34.202	1.189	21
2005					
	Αφίξεις			**Κλίνες που Λειτουργούν**	**Πληρότητα %**
	Ημεδαποί	**Αλλοδαποί**	**Σύνολο**		
Σύνολο Χώρας	5.932.911	7.142.860	13.075.771	445.072	59
Κεντρική Μακεδονία	915.478	581.654	1.497.132	43.804	50
Νομός Πέλλας	35.177	2.984	38.161	1.158	20
2006					
	Αφίξεις			**Κλίνες που Λειτουργούν**	**Πληρότητα %**
	Ημεδαποί	**Αλλοδαποί**	**Σύνολο**		
Σύνολο Χώρας	6.127.573	7.547.667	13.675.240	450.505	60
Κεντρική Μακεδονία	989.855	636.015	1.625.870	45.962	53
Νομός Πέλλας	32.722	3.107	35.829	1.527	19

Πηγή: ΕΣΥΕ (2003- 2006), Ιδία Επεξεργασία.

Πίνακας 6.4: Διανυκτερεύσεις στα συλλογικά τουριστικά καταλύματα Ν. Πέλλας, Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, Χώρας για την περίοδο 2003-2006

Γεωγραφική Περιοχή	Ξενοδοχειακά Καταλύματα πλην Campings				
2003					
	Διανυκτερεύσεις			**Κλίνες που Λειτουργούν**	**Πληρότητα %**
	Ημεδαποί	**Αλλοδαποί**	**Σύνολο**		
Σύνολο Χώρας	13.716.146	39.759.557	53.475.703	475.555	61
Κεντρική Μακεδονία	1.771.372	1.922.578	3.693.950	32.700	53
Νομός Πέλλας	65.424	6.728	72.152	1.130	23
2004					
	Διανυκτερεύσεις			**Κλίνες που Λειτουργούν**	**Πληρότητα %**
	Ημεδαποί	**Αλλοδαποί**	**Σύνολο**		
Σύνολο Χώρας	13.280.010	38.309.783	51.589.793	471.084	56
Κεντρική Μακεδονία	1.811.085	2.420.728	4.231.813	46.577	50
Νομός Πέλλας	59.613	5.734	65.347	1.189	21
2005					
	Διανυκτερεύσεις			**Κλίνες που Λειτουργούν**	**Πληρότητα %**
	Ημεδαποί	**Αλλοδαποί**	**Σύνολο**		
Σύνολο Χώρας	13.942.458	40.074.798	54.017.256	445.072	59
Κεντρική Μακεδονία	2.048.586	2.900.877	4.949.463	43.804	50

Γεωγραφική Περιοχή	Ξενοδοχειακά Καταλύματα πλην Campings				
Νομός Πέλλας	62.203	6.266	68.469	1.158	20
2006					
	Διανυκτερεύσεις			**Κλίνες που Λειτουργούν**	**Πληρότητα %**
	Ημεδαποί	**Αλλοδαποί**	**Σύνολο**		
Σύνολο Χώρας	14.248.961	42.458.767	56.707.728	450.505	60
Κεντρική Μακεδονία	2.268.246	3.448.608	5.716.854	45.962	53
Νομός Πέλλας	59.412	7.250	66.662	1.527	19

Πηγή: ΕΣΥΕ (2003 - 2006), Ιδία Επεξεργασία.

Ο Νομός Πέλλας παρουσιάζει μια ιδιάζουσα μορφή τουριστικής κίνησης καθ' όλη τη διάρκεια του έτους αλλά σε διαφορετικές περιοχές. Κατά τη διάρκεια της θερινής περιόδου, παρατηρείται αυξημένη τουριστική κίνηση στο βόρειο τμήμα του Νομού Πέλλας (θερμαλιστικός τουρισμός στα Ιαματικά Λουτρά Λουτρακίου) και σημαντικά μειωμένη κατά τη διάρκεια της χειμερινής περιόδου, ενώ απεναντίας κατά τη χειμερινή περίοδο στο δυτικό τμήμα του Νομού (Χιονοδρομικό Κέντρο Βόρα) παρατηρείται ιδιαίτερα αυξημένη συγκέντρωση τουριστών στο κέντρο ορεινού τουρισμού, η οποία όμως μειώνεται εντυπωσιακά κατά τους θερινούς μήνες.

Στο σύνολο του Νομού Πέλλας, παρατηρείται συνεχής τουριστική κίνηση από διερχόμενους όμως τουρίστες, σε καίρια σημεία τουριστικού ενδιαφέροντος όπως είναι ο αρχαιολογικός χώρος της Πέλλας, οι Καταρράκτες της Έδεσσας και οι γύρω από αυτούς περιοχές με παραδοσιακά κτίσματα (Μύλοι, Βαρόσι), το ανεμοδρόμιο Παναγίτσας, η Ιερά μονή Αρχαγγέλου κ.λπ.

Σύμφωνα με στοιχεία του Τουριστικού Γραφείου Πληροφοριών της Δημοτικής Επιχείρησης «Καταρράκτες» Έδεσσας, ο αριθμός των τουριστών και ο τόπος προέλευσης αυτών φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 6.5: Αριθμός των τουριστών και η προέλευση αυτών κατά τα έτη 1997-2006

Χώρες Προέλευσης Τουριστών	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ΕΛΛΗΝΕΣ	26.473	35.622	32.577	31.544	29.860	33.625	33.918	28.734	30.256	28.218
ΚΥΠΡΙΟΙ	1.189	1.159	1.357	1.924	1.052	841	1.054	721	619	606
ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΕΥΡΩΠΗ	6.776	5.253	5.033	4.832	4.344	4.775	4.728	3.857	4.993	4.540
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	1.634	1.416	1.671	1.945	2.369	3.585	4.014	2.990	3.292	3.163
ΣΚΑΝΔΙΝΑΒΟΙ	576	360	327	194	177	270	251	209	284	175
ΑΜΕΡΙΚΗ	542	412	273	594	236	360	394	324	408	397
ΑΦΡΙΚΗ	19	35	62	57	44	43	20	40	59	62
ΑΛΛΟΙ	882	839	463	468	427	518	570	336	482	411
ΣΥΝΟΛΟ	**38.091**	**45.096**	**41.763**	**41.558**	**38.509**	**44.017**	**44.949**	**37.211**	**40.393**	**37.572**

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

Στα ποιοτικά τους χαρακτηριστικά, οι επισκέπτες συνήθως ταξιδεύουν μόνοι, με το δικό τους μέσο ενώ πολλοί πλέον πραγματοποιούν διανυκτερεύσεις και ημερήσιες εκδρομές σε άλλες τοποθεσίες εντός και εκτός Νομού. Κυρίως πρόκειται για οικογένειες με παιδιά και νεαρά ζευγάρια.

Σπουδαιότερος αρχαιολογικός χώρος του Νομού είναι η Αρχαία Πέλλα, η αρχαία πρωτεύουσα του μακεδονικού βασιλείου της Πέλλας. Από τα στοιχεία της καταγραφής των επισκεπτών για τον Αρχαιολογικό Χώρο και το Μουσείο φαίνεται ότι ο αριθμός των επισκεπτών από το 2002 έως και το 2004 μειώνονταν, και αυξήθηκε κατά τα δύο επόμενα έτη (2005, 2006), κυμαινόμενος περίπου στα ίδια επίπεδα.

Πίνακας 6.6: Κίνηση επισκεπτών στον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Πέλλας και στο Μουσείο

Έτος	Επισκέπτες
2002	39.070
2003	26.490
2004	24.810
2005	29.200
2006	29.700

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

Στο Νομό Πέλλας υπάρχουν ιδιαίτερα αξιόλογες ιαματικές πηγές στην Κοινότητα Λουτρακίου Πέλλας, όπου από την εποχή του 1993 λειτουργούν Ιαματικά Λουτρά. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα στοιχεία της κίνησης των επισκεπτών που έχουν καταγραφεί από την Κοινοτική Επιχείρηση κατά την πενταετία 1998-2006, σύμφωνα με τα οποία κατά την τριετία 2004-2006 παρατηρείται αύξηση των επισκεπτών κατά 43.520 λούσεις. Οι κύριες ομάδες επισκεπτών της λουτρόπολης είναι:

- Άτομα μέσης ηλικίας ή ηλικιωμένοι που πηγαίνουν στα λουτρά για ιατρικούς λόγους
- Επισκέπτες ηλικίας 30-50 ετών που συνδυάζουν τα λουτρά με την επίσκεψη σε περιοχές φυσικού κάλους και το χιονοδρομικό κέντρο του Βόρα.

- Επισκέπτες της ευρύτερης περιοχής που διέρχονται από τα λουτρά
- Μαθητές, στα πλαίσια είτε της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, είτε των ετήσιων εκδρομών.

Οι δραστηριότητες που ασκούνται από τους επισκέπτες των λουτρών είναι:

- Λούσεις, υδροθεραπεία, κινησιοθεραπεία, ποσιοθεραπεία
- Κολύμβηση στην πισίνα
- Περιπατητικές διαδρομές, ιδιαίτερα η διαδρομή «Ίσο Πεύκο-Φαράγγι Ράμνο Μπόρ»
- Επίσκεψη στο Μουσείο
- Επίσκεψη στα σπήλαια

(ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Πίνακας 6.7: Κίνηση επισκεπτών στα Λουτρά Αριδαίας και στην ευρύτερη περιοχή

Έτος	Λουτρά Λουτρακίου Ν. Πέλλας		Ευρύτερη περιοχή
	Διανυκτερεύσεις	Λούσεις	Διανυκτερεύσεις
1998	29.323	79.941	52.320
1999	31.363	92.862	53.090
2000	29.422	100.368	62.820
2001	23.273	109.276	69.320
2002	26.586	109.450	76.935
2003	27.135	131.600	92.134
2004	33.072	158.758	113.560
2005	28.574	185.305	122.560

Έτος	Λουτρά Λουτρακίου Ν. Πέλλας		Ευρύτερη περιοχή
	Διανυκτερεύσεις	Λούσεις	Διανυκτερεύσεις
2006	26.377	202.278	141.045

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

Το Χιονοδρομικό Κέντρο «Καϊμάκτσαλαν», τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει μια συνεχώς αυξανόμενη κίνηση επισκεπτών. Η κίνηση των καρτών την τελευταία τετραετία παρουσιάζει συνολική αύξηση της τάξης του 67%, ενώ μόνο για το έτος 2006-2007 έφθασε σε 20.000 κάρτες περίπου, μη συμπεριλαμβανομένων των ετήσιων καρτών, την χρήση των αναβατήρων εκμάθησης και των επισκεπτών χιονοδρόμων των σχολών σκι. Σύμφωνα με τις μετρήσεις που πραγματοποιεί το ίδιο το κέντρο, τα τελευταία δύο χρόνια, σε κάθε μία κάρτα Lift αντιστοιχούν άλλοι πέντε επισκέπτες, οπότε ο συνολικός αριθμός επισκεπτών του κέντρου ανήλθε στις 120.000 περίπου.

Ο κύριος τόπος προέλευσης των επισκεπτών είναι η πόλη της Θεσσαλονίκης και η ευρύτερη περιοχή της Κεντρικής Μακεδονίας (ποσοστό 60% περίπου), λοιπές περιοχές της Ελλάδος σε ποσοστό 5%, ενώ έχει αυξηθεί ο αριθμός επισκεπτών που προέρχονται από την Αθήνα, κυρίως τις περιόδους εορτών και τριημέρων(ποσοστό 35%), λόγω του πλεονεκτήματος που παρουσιάζει ως προορισμός αφού παρέχει τη δυνατότητα συνδυασμού χειμερινών σπορ, ιαματικού τουρισμού των ζεστών πηγών Λουτρακίου και κοσμικής ζωής που προσφέρει ο παραδοσιακός οικισμός του Αγ. Αθανασίου με την αίγλη που απέκτησε βρισκόμενος σε απόσταση 17-20 χλμ. από το χιονοδρομικό κέντρο.

Η τουριστική κίνηση σε απόλυτους αριθμούς στο ορεινό σύμπλεγμα του όρους Βόρας (Χιονοδρομικό Κέντρο) σύμφωνα με στοιχεία της Ν.Α. Πέλλας, της Αναπτυξιακής Πέλλας Α.Ε., της Δημοτικής Επιχείρησης Καταρρακτών Έδεσσας του Ομίλου Χιονοδρόμων Έδεσσας και της ΕΥΡΩΑΠ ΑΕ, διαμορφώθηκε κατά την περίοδο 1992-2007 ως εξής:

Πίνακας 6.8: Επισκέπτες του Χιονοδρομικού Κέντρου στο Καϊμάκτσαλαν

Περίοδος	Επισκέπτες
1992-1993	0
1993-1994[2]	4.882
1994-1995[3]	27.400
1995-1996	56.800
1996-1997	73.600
2006-2007	120.000

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε, 2007.

Γράφημα 6.3: Εξέλιξη τουριστικής κίνησης (1993-1997)

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία λειτουργίας κέντρου κατά την περίοδο 2004-07, προκύπτει ότι κατά μέσο όρο, το 35%-45% της κίνησης αφορά το 15νθήμερο των Χριστουγέννων – Πρωτοχρονιάς, ποσοστό 75% αφορά την κίνηση των Σαββατοκύριακων και μόλις ένα 10% αφορά την κίνηση των καθημερινών, ενώ η

[2] Πειραματική λειτουργία μόνο Σαββατοκύριακα.

[3] Δύσκολες συνθήκες πρόσβασης (μη ασφαλτοστρωμένη συνδετήρια οδός).

σαιζόν κυμαίνεται από 127 ημέρες (2006) μέχρι 114 ημέρες (2007), που είναι και η μεγαλύτερη για Ελληνικό χιονοδρομικό κέντρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^{Ο}

ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ

7.1.ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Για την πληρέστερη ανάλυση του τουρισμού της περιοχής και τη διερεύνηση της υπόθεσης, κατά πόσο μπορεί να λειτουργήσει η ανάπτυξη ευεργετικά στην περιοχή, πραγματοποιήθηκε έρευνα πεδίου. Εφαρμόσθηκε πρωτογενής έρευνα που απευθύνεται στους κατοίκους της περιοχής και στους ιδιοκτήτες τουριστικών επιχειρήσεων.

Η χρήση μιας πολυσύνθετης μεθοδολογίας θα αποτελούσε την πιο κατάλληλη διαδικασία έτσι ώστε να αξιολογηθούν τα αποτελέσματα μέσα από έγκυρα στοιχεία και πληροφορίες. Λόγω όμως του περιορισμού του χρόνου δεν υπήρχαν περιθώρια για συστηματική διερεύνηση και αποφασίστηκε τελικά η μέθοδος του δομημένου ερωτηματολογίου (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ), ενώ ως μέθοδος επικοινωνίας επιλέχθηκε η μέθοδος της απογραφής.

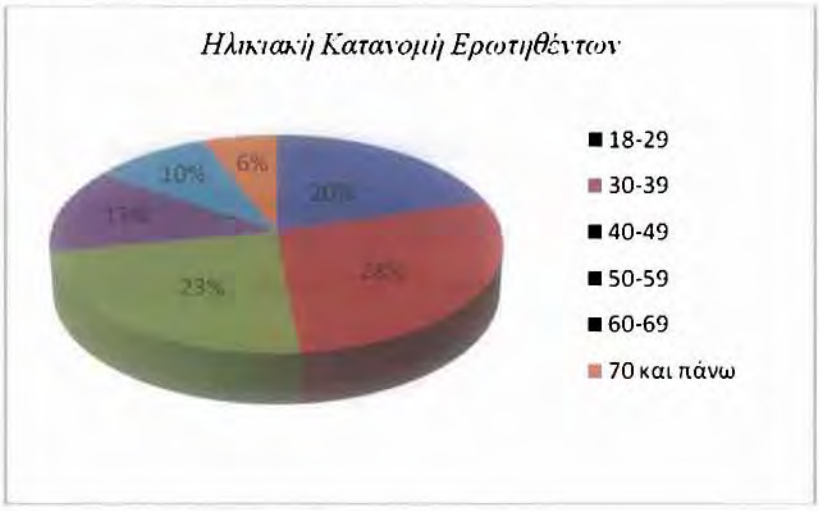
Ως πληθυσμός της έρευνας ορίστηκε το σύνολο των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής του Νομού Πέλλας καθώς και ιδιοκτήτες τουριστικών επιχειρήσεων από όλο το Νομό. Ο αριθμός των ερωτηθέντων ανέρχεται σε διακόσιους με ισοκατανομή των ερωτηματολογίων μεταξύ των δύο ομάδων. Οι δύο αυτές ομάδες επιλέχτηκαν να ερωτηθούν γιατί λόγω της στενότητας του χρόνου δε θα μπορούσαμε να απευθυνθούμε σε τουρίστες καθόλη τη διάρκεια του χρόνου. Ένας ακόμα λόγος που επιλέχθηκαν αυτές οι δύο ομάδες είναι γιατί αυτοί είναι παρόντες στην περιοχή καθόλη τη διάρκεια του χρόνου και ταυτόχρονα έχουν και άμεση εμπλοκή με το τουριστικό φαινόμενο που παρουσιάζεται στο Νομό Πέλλας.

7.1.1.Χαρακτηριστικά Ερωτηθέντων

Το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου συλλέγει πληροφορίες σχετικά με τους ερωτώμενους. Καταβλήθηκε αρκετή προσπάθεια, ώστε το δείγμα που επιλέχθηκε να είναι όσο το δυνατόν αντιπροσωπευτικότερο, κάτι που κατά τη γνώμη μου επιτεύχθηκε σε αρκετά ικανοποιητικό βαθμό, πράγμα το οποίο μπορούμε να το συμπεράνουμε και

από τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων που αναλύονται παρακάτω με τη βοήθεια γραφημάτων.

Γράφημα 7.1: Ηλικιακή Κατανομή Ερωτηθέντων

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

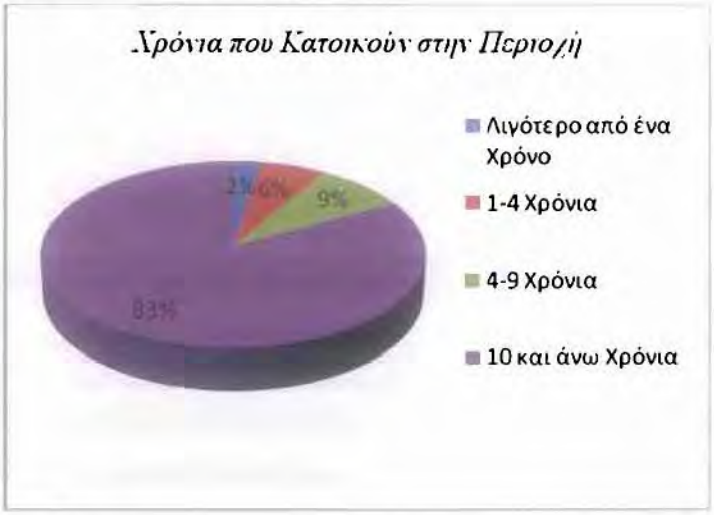
Όσον αφορά στην ηλικιακή κατανομή των ερωτηθέντων αυτό που μπορούμε να διαπιστώσουμε είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό κυμαίνεται μεταξύ των ηλικιών 30-49. Έγινε προσπάθεια να παρθεί δείγμα και από μεγαλύτερες ηλικίες αλλά το βασικότερο δείγμα είναι αυτό των νεαρών ηλικιών. Έχει σημασία για τη συγκεκριμένη έρευνα να μπορέσουμε να αφουγκραστούμε και να εκτιμήσουμε τις σκέψεις του νεαρού πληθυσμού για την περιοχή του αλλά για το πως θα ήθελε να τη δει στο άμεσο μέλλον.

Γράφημα 7.2.: Κατανομή κατά Φύλλο

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Γράφημα 7.3: Έτη που κατοικούν στο Νομό

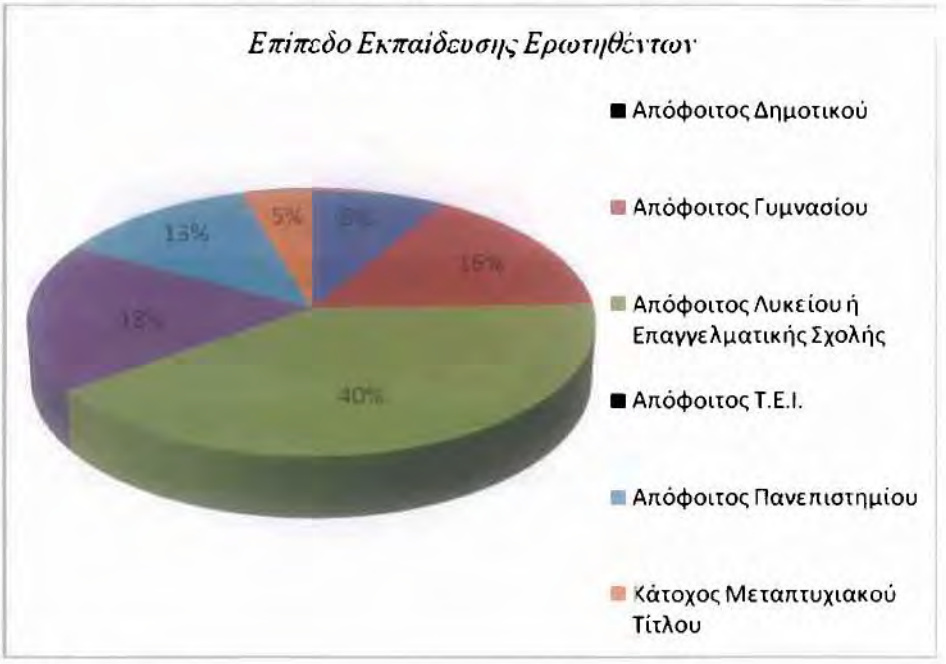

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Όσον αφορά στην κατανομή των ερωτηθέντων κατά φύλλο είναι αρκετά ισόποση μοιρασμένη, ενώ σχετικά με τα χρόνια που κατοικούν στην περιοχή, η συντριπτική πλειοψηφία ζει στην περιοχή για πάνω από δέκα χρόνια. Ένας από τους λόγους που επιλέχθηκε αυτό το δείγμα όπως αναφέραμε και προηγουμένως, είναι γιατί θα ήταν πολύ καλό για τα συμπεράσματα οι ερωτώμενοι να γνωρίζουν πολύ καλά την περιοχή και επομένως να έχουν μία σαφή εικόνα των προοπτικών και των προβλημάτων που παρουσιάζει.

Σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτηθέντων, τα ποσοστά πλησιάζουν τα αντίστοιχα ποσοστά για το σύνολο του Νομού. Αυτό όμως δε συμβαίνει για όλα τα επίπεδα και κυρίως αυτό της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ίσως αυτό να οφείλεται στο ότι απουσιάζουν από το ερωτηματολόγιό μας οι ηλικίες κάτω τον δεκαοκτώ, με αποτέλεσμα οι ερωτηθέντες, με βάση τα ποσοστά, να παρουσιάζονται «περισσότερο μορφωμένοι» από το σύνολο του Νομού. Το γεγονός όμως αυτό αποδεικνύεται θετικό για τα συμπεράσματά μας, καθώς αναμένεται να δώσουν πιο εμπεριστατωμένες απαντήσεις και η κρίση τους να είναι πιο αντικειμενική.

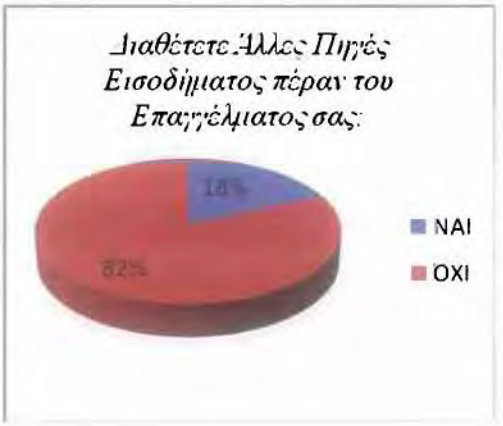
Γράφημα 7.4: Επίπεδο Εκπαίδευσης Ερωτηθέντων

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Το 18% των ερωτηθέντων διαθέτει και άλλες πηγές εισοδήματος πέρα από την κύρια τους απασχόληση. Μάλιστα σχεδόν οι μισοί από αυτούς, αποκομίζουν επιπλέον εισοδήματα από την ενασχόλησή τους στον αγροτικό τομέα, δηλαδή ένα ποσοστό 8,3% στο σύνολο των ερωτηθέντων. Ακόμα μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι το ποσοστό του πληθυσμού που έχει επιπλέον εισόδημα τις τουριστικές επιχειρήσεις ότι καταλαμβάνει ένα ποσοστό 4,3% επί του συνολικού αριθμού των ερωτηθέντων, ποσοστό που αποτελεί σχεδόν το μισό σε σχέση με αυτό του αγροτικού εισοδήματος.

Γράφημα 7.5: Διάθεση Άλλων Πηγών Εισοδήματος

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Γράφημα 7.6: Πηγές Επιπλέον Εισοδημάτων

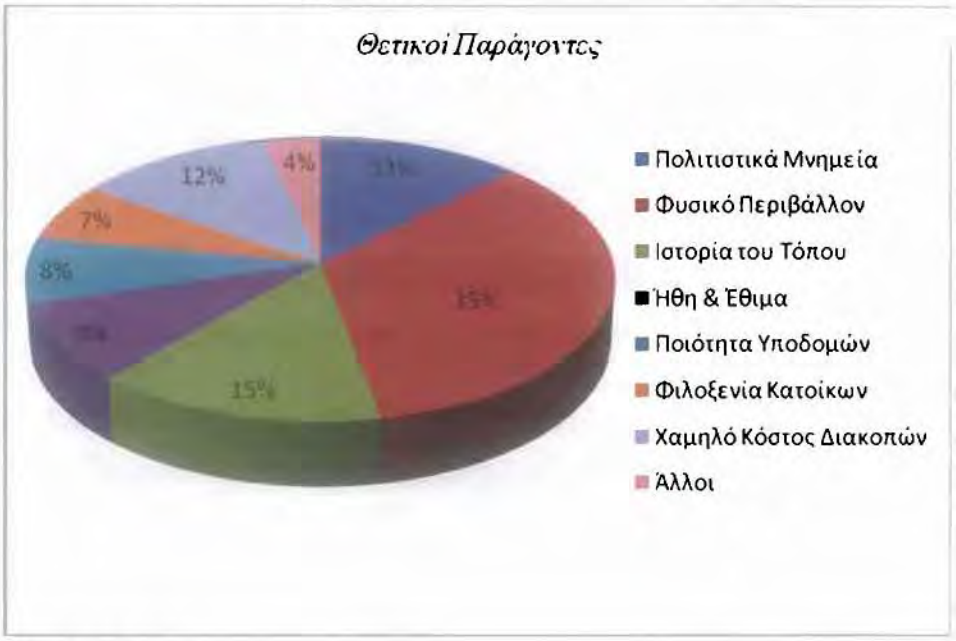
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

7.1.2.Αξιολόγηση Υφιστάμενης Κατάστασης

Ως βασικό πλεονέκτημα της περιοχής οι ερωτηθέντες θεωρούν με διαφορά το φυσικό περιβάλλον και ως δευτερεύοντα, με πολύ μικρές αποκλίσεις μεταξύ τους, την ιστορία του τόπου, τα πολιτιστικά μνημεία και το χαμηλό κόστος διακοπών που τους προσφέρεται στην περιοχή. Αμέσως επόμενο πλεονέκτημα είναι τα ήθη και τα έθιμα, κάτι που αποτελεί πολύ σημαντικό στοιχείο για την έρευνά μας. Από τα παραπάνω, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι κάτοικοι γνωρίζουν τόσο το φυσικό πλούτο που διαθέτει η περιοχή όσο και τον πολιτιστικό, πράγμα που μας υποδεικνύει ποια θα είναι η κατεύθυνση των προτάσεων που θα πρέπει να ακολουθήσουμε υπονοώντας την ανάπτυξη ήπιων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Αυτό το οποίο πρέπει να μας προβληματίσει είναι τα χαμηλά ποσοστά που παρουσιάζουν η ποιότητα των υποδομών καθώς και η φιλοξενία των κατοίκων, αφού αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες για την ανάπτυξη του ποιοτικού τουρισμού, τουλάχιστον το ένα από τα δύο. Επομένως θα πρέπει να επικεντρωθούμε, όπως καθίσταται σαφές, στο να γίνουν οι απαραίτητες ενέργειες για την περαιτέρω ανάπτυξή τους.

Γράφημα 7.7: Πλεονεκτήματα της Περιοχής

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Πρωτεύον μειονέκτημα της περιοχής, όπως αποδεικνύεται από τα ερωτηματολόγια, αποτελεί η μέτρια ποιότητα των καταλυμάτων. Σημαντικό επίσης μειονέκτημα και με ελάχιστη απόκλιση από το πρώτο αποτελεί η παροχή μέτριου επιπέδου παροχής υπηρεσιών. Τα δύο παραπάνω ακολουθεί η προσβασιμότητα στο Νομό γενικότερα αλλά και στους τόπους όπου παρουσιάζεται έντονο το τουριστικό ενδιαφέρον ειδικότερα. Αυτό που ίσως μας προκαλέσει εντύπωση είναι τα χαμηλά ποσοστά που συγκέντρωσε η αδυναμία των τουριστικών γραφείων να ανταποκριθούν στη τουριστική ζήτηση με κατάλληλο τρόπο και έπειτα η έλλειψη τουριστικού μάρκετινγκ. Από αυτά τα ποσοστά μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι δεν αποτελεί βασικό μειονέκτημα η τουριστική προβολή που λαμβάνει ο τουρισμός της περιοχής μέχρι σήμερα, ούτε επίσης το πώς τη διαχειρίζονται και δίνουν περισσότερη έμφαση στη βελτίωση των τουριστικών υποδομών, μία ακόμα υπόδειξη για το ποια κατεύθυνση πρέπει να ακολουθήσει ο τουριστικός σχεδιασμός. Στην κατηγορία των άλλων μειονεκτημάτων αξίζει να αναφέρουμε αυτό το οποίο συγκέντρωσε το υψηλότερο ποσοστό αυτής της κατηγορίας και αυτό είναι η κυβερνητική αδιαφορία που πιστεύουν ότι λαμβάνει η περιοχή του Νομού σε αυτό το θέμα.

Γράφημα 7.8: Μειονεκτήματα της Περιοχής

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Συνεχίζοντας την ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν από την πρωτογενή έρευνα περνάμε στην ερώτηση του ερωτηματολογίου που αφορά την εκτίμηση της ποιότητας συγκεκριμένων υπηρεσιών του Νομού Πέλλας. Ακολουθώντας τη σειρά με την οποία παρουσιάζονται στο ερωτηματολόγιο, βλέπουμε ότι τα καταλύματα του Νομού χρήζουν καλής κατάστασης σε ποσοστό 44,4% των ερωτηθέντων και δεν παρουσιάζουν καθόλου κακή κατάσταση. Το 55,6% των ερωτηθέντων απάντησε ότι οι μονάδες εστίασης παρουσιάζουν πολύ καλή κατάσταση, ποσοστό που είναι πολύ ενθαρρυντικό. Παρόλα αυτά όμως υπάρχει και το μελανό σημείο καθώς ένα μικρό ποσοστό απήντησε ότι βρίσκονται σε κακή κατάσταση.

Για τις μονάδες αναψυχής το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων απάντησε ότι βρίσκονται σε μέτρια κατάσταση σε ποσοστό της τάξεως του 41,2% χωρίς όμως κανένας να τις χαρακτηρίζει κακές. Στα μεταφορικά μέσα οι απαντήσεις καλύπτουν όλο το φάσμα με το υψηλότερο όμως ποσοστό (38,9%) να συγκεντρώνεται στο καλές. Κλείνοντας αυτή την ερώτηση του ερωτηματολογίου με τα τουριστικά πρακτορεία, το μεγαλύτερο ποσοστό (55,5%) συγκεντρώνεται με διαφορά στο καλές ενώ το υπόλοιπο το μοιράζονται σχεδόν ισάξια οι άριστες, οι πολύ καλές και οι μέτριες.

Πίνακας 7.1: Κατάσταση Παρεχόμενων Υπηρεσιών

Παρεχόμενες Υπηρεσίες από	**Άριστη**	**Πολύ καλή**	**Καλή**	**Μέτρια**	**Κακή**
Καταλύματα	5,6%	22,2%	**44,4%**	27,8%	-
Μονάδες εστίασης	-	**55,6%**	22.2%	16,7%	5,5%
Μονάδες αναψυχής	5,9%	23,5%	29,4%	**41,2%**	-
Μεταφορικά μέσα	11,1%	27,8%	**38,9%**	16,7%	5,5%
Τουριστικά Πρακτορεία	11,1%	16,7%	**55,5%**	16,7%	-

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Περνώντας στην προτελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου, εξετάζεται η άποψη των ερωτηθέντων σε θέματα που σχετίζονται με ζητήματα ανάπτυξης και προώθησης του τουρισμού στην περιοχή. Το ενθαρρυντικό γεγονός από τις απαντήσεις που δόθηκαν είναι ότι οι κάτοικοι και οι ιδιοκτήτες των τουριστικών επιχειρήσεων που πήραν μέρος σε αυτή την έρευνα, μας απέδειξαν ότι έχουν γνώση, κριτική ικανότητα και μπορούν να εκφέρουν άποψη για τις κινήσεις που πρέπει να γίνουν έτσι ώστε να επέλθει η τουριστική ανάπτυξη που όλοι έδειξαν να επιθυμούν. Χαρακτηριστικό αυτής της άποψης είναι ότι στις περισσότερες προτάσεις το ποσοστό που δείχνει να συμφωνεί με τα μέτρα ξεπερνά το 65%, με απόψεις που να διαφωνούν να μην υπάρχουν και αν συνυπολογίσουμε και το ποσοστό αυτών που συμφωνούν απολύτως τότε αυτό ξεπερνάει το 90% ενώ σε άλλες είναι 100%.

Δύο είναι μόνο οι περιπτώσεις όπου παρατηρούνται φαινόμενα που οι απαντήσεις καλύπτουν όλο το εύρος των κατηγοριών με το ποσοστό να μοιράζεται σε όλες τις κατηγορίες. Η πρώτη αφορά την αύξηση των τουριστικών γραφείων που έχουν

σχέση με τον εισερχόμενο τουρισμό όπου το 33,3% απήντησε αρνητικά και η δεύτερη παρουσιάζεται στη δημιουργία ξενοδοχείων πολυτελείας όπου συναντάμε μια διακύμανση στις απαντήσεις με το μεγαλύτερο ποσοστό όμως να απαντάται στο ότι συμφωνούν με την πρόταση.

Πίνακας 7.2: Προτάσεις Δράσεων προς τους Ερωτηθέντες

Δράσεις	**Συμφωνώ απόλυτα**	**Συμφωνώ**	**Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ**	**Διαφωνώ**	**Διαφωνώ απόλυτα**
Αναβάθμιση συγκοινωνιακής υποδομής	**66,7%**	27,8%	5,6%	-	-
Δημιουργία ξενοδοχειακών μονάδων πολυτελείας	33,3%	**38,9%**	22,2%	5,6%	-
Βελτίωση των γενικών υποδομών	**66,7%**	33,3%	-	-	-
Αύξηση Τουριστικών Γραφείων Εισερχόμενου Τουρισμού	11,1%	27,8%	22,2%	5,6%	**33,3%**
Λειτουργία νέων μονάδων εστίασης και αναψυχής	22,2%	**50%**	22,2%	5,6%	-
Βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων τουριστικών	27,8%	**61,1%**	11,1%	-	-

υπηρεσιών					
Διατήρηση ανταγωνιστικών τιμών	**61,1%**	22,2%	16,7%	-	-
Συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα για συντονισμό και προώθηση των επενδύσεων του κλάδου	**88,9%**	11,1%	5,6%	-	-
Δημιουργία φορέα τουριστικού μάρκετινγκ σε επίπεδο Νομού και συντονισμένη προώθηση και προβολή της περιοχής	**83,3%**	11,1%	5,6%	-	-
Κατασκευή ισχυρής «εικόνας» του Ν. Πέλλας για εναλλακτικό τουρισμό	**88,9%**	11,1%	-	-	-

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Φτάνοντας στην τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου ζητήσαμε από τους ερωτηθέντες να μας απαντήσουν ποιες πιστεύουν ότι μπορεί να είναι κατά τη γνώμη τους οι πρόσφορες μορφές τουρισμού για να αναπτυχθούν. Με αρκετά μεγάλη διαφορά πρώτος έρχεται ο χιονοδρομικός τουρισμός και δεύτερος ο ιαματικός. Πολύ κοντά σε ποσοστά βρίσκονται ο τρίτος ορεινός, με τέταρτο τον αρχαιολογικό τουρισμό ενώ σημαντικό είναι και το ποσοστό του αγροτουρισμού. Στις άλλες μορφές τουρισμού σημαντική θέση κατέχουν ο αθλητικός τουρισμός, ο θρησκευτικός, η πεζοπορία και ο κυνηγετικός τουρισμός όπως έχουν προσδιορισθεί από τους ερωτώμενους.

Γράφημα 7.9: Πρόσφορες Μορφές Τουριστικής Ανάπτυξης

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Τα συμπεράσματα τα οποία διεξήχθηκαν από την πρωτογενή έρευνα, όπως τονίστηκε και αρκετές φορές σε προηγούμενα σημεία, θα μας βοηθήσουν, σε συνδυασμό με αυτά από τη δευτερογενή έρευνα, στην κατάστρωση μίας στρατηγικής και στον προσδιορισμό των κατευθύνσεων που πρέπει να ακολουθηθούν έτσι ώστε να επιτύχουμε το στόχο μας για βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Η έρευνα με τα ερωτηματολόγια προσπάθησε να αναδείξει τα προβλήματα που αποτελούν την τροχοπέδη της τουριστικής ανάπτυξης όπως τα βλέπουν οι κάτοικοι, αλλά και να προτείνει λύσεις και διεξόδους στα προβλήματα που υπάρχουν και που θα είναι ταυτόχρονα αποδεκτές από τον απλό κάτοικο και πολίτη της περιοχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^{Ο}

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ-ΑΝΑΛΥΣΗ S.W.O.T.

Η ανάλυση SWOT, ως μεθοδολογικό εργαλείο, αποτελεί ένα μοντελοποιημένο τρόπο καταγραφής των κυριότερων συμπερασμάτων που προκύπτουν από την ανάλυση και την καταγραφή του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος της περιοχής μελέτης καθώς και από την έρευνα πεδίου που πραγματοποιήθηκε. Απώτερος στόχος της είναι καταρχήν ο εντοπισμός των ισχυρών σημείων πάνω στα οποία μπορεί να στηριχθεί η αναπτυξιακή πορεία τους και να καθοριστούν οι στρατηγικές κατευθύνσεις μιας συνεκτικής και συνολικής στρατηγικής τοπικής ανάπτυξης για την περιοχή αναφοράς. Ακόμη, ο εντοπισμός και καταγραφή των αδύνατων σημείων αποτελεί την αναγκαία βάση για εκείνες τις πολιτικές και δράσεις που θα συμβάλλουν στη θεραπεία τους.

ΑΝΑΛΥΣΗ S.W.O.T.	
ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	**ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ**
• Παρουσιάζει «καλές» κλιματολογικές συνθήκες με αρκετές μέρες ηλιοφάνεια το χρόνο και ήπιους χειμώνες • Η τουριστική περίοδος διαρκεί όλο το έτος σε πολλές τουριστικές περιοχές • Κομβικό σημείο για την προσέγγιση τουριστών από τα βαλκάνια • Παρουσιάζει πλούσιο γεωμορφολογικό ανάγλυφο • Σημαντικοί φυσικοί, εδαφικοί και υδάτινοι πόροι. • Ύπαρξη και ποικιλία αξιοθέατων με διασπορά σε όλο το Νομό • Αξιόλογη πολιτιστική κληρονομιά • Έντονο πολιτιστικό στοιχείο (πολιτιστικές εκδηλώσεις, τοπικές παραδόσεις και έθιμα)	• Υψηλό ποσοστό ανεργίας (11%) • Υψηλή εξάρτηση της παραγωγικής ενασχόλησης στον πρωτογενή τομέα και υστέρηση σε σύγχρονες μορφές καλλιέργειας • Έλλειψη αξιοποίησης και προώθησης των τοπικών προϊόντων (έλλειψη σχεδίου μάρκετινγκ) • Έλλειψη επαρκών τουριστικών υποδομών • Μη ολοκληρωμένη διαχείριση-αξιοποίηση πολιτιστικής κληρονομιάς • Η ποιότητα του τουριστικού προϊόντος δεν είναι πάντα επαρκής σε ορισμένους τομείς και το σύστημα πιστοποίησης και ελέγχου της ποιότητας είναι

• Παρουσιάζει πλούσιο τουριστικό προϊόν • Υψηλή φέρουσα ικανότητα των περιοχών με τουριστικό ενδιαφέρον • Καθιερωμένος τουριστικός προορισμός για τους Έλληνες τουρίστες με δυνατότητα να αναπτύξει ευκολότερα και με μικρότερο κόστος της εναλλακτικές μορφές • Σχετικά νέος εναλλακτικός προορισμός για το διεθνή τουρισμό • Ιδιαίτερη ανάπτυξη πρωτογενή παραγωγικού τομέα και εξειδίκευση του εργατικού δυναμικού σε αυτόν • Ικανοποιητικές κοινωνικές υποδομές • Ικανοποιητικές αθλητικές υποδομές • Συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού • Άμεση οδική σύνδεση μεταξύ των Δήμων και των Δημοτικών Διαμερισμάτων τους	ανεπαρκές ή δεν υφίσταται • Η έλλειψη ελέγχου στις τουριστικές περιοχές έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της άναρχης δόμησης και της αποδυνάμωσης της εικόνας του τουριστικού προϊόντος • Έλεγχος της τουριστικής κίνησης από tour-operators της Θεσσαλονίκης • Το σύστημα εκπαίδευσης και διαρκούς επιμόρφωσης των εργαζομένων στον τομέα του τουρισμού είναι ανεπαρκές • Έλλειψη σχεδίου προστασίας και διαχείρισης περιβάλλοντος • Έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού • Ανταγωνισμός στην τοπική οικονομία-αγορά λόγω εγγύτητας με μεγάλα αστικά κέντρα • Έλλειψη κάθετης σύνδεσης μεταξύ πρωτογενούς και δευτερογενούς παραγωγικού τομέα • Τάσεις εγκατάλειψης των ορεινών οικισμών • Έλλειψη αποχετευτικού δικτύου • Έλλειψη οποιασδήποτε μορφής ανακύκλωσης • Χαμηλή ποιότητα υποδομών του οδικού δικτύου στους ορεινούς οικισμούς και ελλιπείς δημόσιες και αστικές συγκοινωνίες
ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	**ΚΙΝΔΥΝΟΙ**
• Ενίσχυση της ελκυστικότητας και της εξωστρέφειάς της, για την ανάδειξη και προώθηση κυρίως υψηλής ποιότητας τουριστικών υπηρεσιών και αγροτικών προϊόντων, σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος, την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, και την εφαρμογή καινοτομιών. • Τάσεις τριτογενοποίησης της οικονομίας-ανάπτυξη σχεδόν όλων των μορφών του	• Υποβάθμιση της περιοχής λόγω αυξημένης ζήτησης • Εξάντληση των αποθεμάτων των φυσικών πόρων • Πρόκληση σοβαρών περιβαλλοντικών προβλημάτων λόγω της ανάπτυξης • Υπέρβαση φέρουσας ικανότητας σε ορισμένες περιοχές τουριστικού ενδιαφέροντος • Φαινόμενα αυθαίρετης και διάσπαρτης ανοικοδόμησης

εναλλακτικού τουρισμού • Ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού που θα συντελέσει στην προσέλκυση ποιοτικότερου και πιο κερδοφόρου τουρισμού σε σχέση με το μαζικό • Διασπορά της τουριστικής ανάπτυξης και κίνησης σε όλη την επικράτεια του Νομού • Τουριστική περίοδος που να διαρκεί ολόκληρο το χρόνο για όλο το Νομό • Διαφοροποίηση και ενδυνάμωση του τουριστικού προϊόντος • Εκμετάλλευση μερίδας της τουριστικής κίνησης των γύρω Νομών καθώς και της Πιερίας (εμβόλιμες εκδρομές-διαμονές σε πακέτα διακοπών) • Μείωση των χρονοαποστάσεων και βελτίωση της προσπελασιμότητας με την ολοκλήρωση της Εγνατίας Οδού • Βελτίωση της προσπελασιμότητας μεταξύ των ορεινών οικισμών και τουριστικών περιοχών • Ομαλοποίηση της κατάστασης στην Πρώην Γιουγκοσλαβία-νέες εμπορικές διασυνδέσεις • Ολοκλήρωση και εξειδίκευση θεσμικού πλαισίου για τον χωροταξικό, τουριστικό σχεδιασμό • Αξιοποίηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων επιδοτήσεων για την ανάπτυξη του τουρισμού • Αξιοποίηση 4ου Κ.Π.Σ.- Ε.Σ.Π.Α.	• Εξάρτηση του τουριστικού προϊόντος από την αγορά του μαζικού τουρισμού • «Ευμετάβλητη» τουριστική αγορά και ο «σκληρός» διεθνής ανταγωνισμός των περιοχών – προορισμών παραθαλάσσιου και παραθεριστικού τουρισμού • Έντονος ανταγωνισμός από τους γύρω Νομούς που προσφέρουν παρόμοιο τουριστικό προϊόν • Προβλήματα συνεργασίας μεταξύ του ευρύτερου δημοσίου και ιδιωτικού τομέα • Απρογραμμάτιστη και ανοργάνωτη τουριστική ανάπτυξη λόγω έλλειψης σχεδιασμού • Συνέχιση μη περιβαλλοντικά βιώσιμων πρακτικών και η μη κάλυψη ανελαστικών περιβαλλοντικών υποχρεώσεων • Μη ορθολογική διαχείριση και κατασπατάληση των κοινοτικών πόρων

8.1.ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Το σημαντικότερο ίσως πλεονέκτημα της περιοχής είναι ο φυσικός πλούτος που διαθέτει, ο οποίος μέχρι στιγμής δεν δεχτεί έχει σοβαρές αλλοιώσεις καθώς επίσης και ο υδρολογικός πλούτος με υγροτοπικά οικοσυστήματα. Το ανάγλυφο της περιοχής και το φυσικό περιβάλλον είναι στοιχεία που παρουσιάζουν πολύ ενδιαφέρον με

αποτέλεσμα να μπορούν να προσεγγίσουν τουρίστες στην περιοχή, οι οποίοι μπορεί να έρχονται και από τις γειτονικές βαλκανικές χώρες και να μην είναι μόνο εγχώριοι. Στην περιοχή επικρατούν επίσης ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες, αρκετό διάστημα του χρόνου κάτι που επιτρέπει την ανάπτυξη του τουρισμού καθόλη τη διάρκεια του χρόνου. Επιπλέον πολύ έντονο είναι και το πολιτιστικό στοιχείο της περιοχής με τους αρχαιολογικούς χώρους, τους παραδοσιακούς οικισμούς, μαζί με την πληθώρα των παραδόσεων, των εκδηλώσεων και των ηθών και εθίμων, πράγματα τα οποία συνιστούν τη φυσιογνωμία του Νομού. Καταλαβαίνουμε λοιπόν την ποικιλία και την ιδιαιτερότητα των τουριστικών προϊόντων που μπορούμε να συναντήσουμε στην περιοχή.

Πλεονέκτημα ακόμα για την περιοχή αποτελεί το ότι ο τουρισμός βρίσκεται στα πρώτα του στάδια μην έχοντας μέχρι τώρα αναπτυχθεί ραγδαία, στοιχείο το οποίο μας δείχνει ότι η τουριστική φέρουσα ικανότητα της περιοχής είναι ακόμη σε υψηλά επίπεδα δίνοντας έτσι τη δυνατότητα να την αξιοποιήσουμε χωρίς να την εξαντλήσουμε και να βλάψουμε τον πλούτο της περιοχής. Επιπρόσθετα σε αυτό, η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να επέλθει γρηγορότερα και οικονομικότερα καθώς παρόλο το νεαρό της ηλικίας του τουρισμού στην περιοχή, κατάφερε να είναι ήδη ένα αναγνωρισμένο τουριστικό μέρος για τους Έλληνες τουρίστες. Βέβαια κομμάτι της ανάπτυξης θα αποτελέσει και η ανάπτυξη των ποικίλων μορφών εναλλακτικού τουρισμού που έχουν τη δυνατότητα να ανθίσουν στην περιοχή.

Όσον αφορά τον πληθυσμό αυτός βλέπουμε να συγκρατείται στην περιοχή καθώς και να παρουσιάζει μικρά ποσοστά αύξησης. Παρουσιάζει εξειδίκευση στον πρωτογενή τομέα με τα εισοδήματα που προέρχονται από αυτόν να αποτελούν σημαντικό στήριγμα της τοπικής οικονομίας. Κλείνοντας τα πλεονεκτήματα και αναφερόμενοι στις υποδομές, θα μπορούσαμε να πούμε ότι κρίνονται ικανοποιητικές και σε σχεδόν καλή κατάσταση αλλά όπως είναι φυσιολογικό χρήζουν βελτίωσης και ανανέωσης όπως επίσης πρέπει να δημιουργηθούν και καινούργιες εάν θέλουμε να ανταποκριθούμε επαρκώς στην αυξημένη ζήτηση τους που θα επιφέρει η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Στον τομέα της ξενοδοχειακής υποδομής τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει κάποιες σημαντικές επενδύσεις ενώ σε επίπεδο Νομού έχουν βελτιωθεί οι συνδέσεις μεταξύ των τουριστικών κέντρων της ευρύτερης περιοχής.

8.2.ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Ένα σημαντικό ίσως μειονέκτημα της περιοχής είναι η αύξηση που παρουσιάζει η ανεργία τα τελευταία χρόνια στην περιοχή η οποία αγγίζει το έντεκα τοις εκατό. Σε αυτό έχει οδηγήσει και η εξάρτηση της περιοχής σχεδόν αποκλειστικά από τον πρωτογενή τομέα με αποτέλεσμα τη μη ανάπτυξη των άλλων κλάδων και τη μη κάθετη σύνδεση μεταξύ του πρωτογενούς τομέα και του δευτερογενούς. Παρόλα αυτά όμως και ο πρωτογενής τομέας παρουσιάζει στασιμότητα καθώς δεν χρησιμοποιούν σύγχρονες μορφές καλλιέργειας με συνέπεια να μένουν πίσω στον ανταγωνισμό και δημιουργούνται τα φαινόμενα της ανεργίας στο Νομό.

Μειονεκτήματα επίσης παρουσιάζονται και στην ποιότητα του τουριστικού προϊόντος η οποία σε ορισμένα μέρη του Νομού δεν είναι άξια των περιστάσεων καθώς επιδιώκεται η αποκόμιση του εύκολου και γρήγορου κέρδους χωρίς να δίνεται σημασία σε αυτή. Καθοριστικό ρόλο σε αυτό παίζει η έλλειψη ενός συστήματος ελέγχου και πιστοποίησης της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος, ο οποίος έλεγχος, σε άλλες περιοχές είναι ανεπαρκής ενώ σε άλλες δεν υφίσταται καν. Ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο που επιβαρύνει την κατάσταση είναι ότι ο Νομός βρίσκεται σε συνεχή ανταγωνισμό με μεγάλα αστικά κέντρα τα οποία έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν παρόμοιο τουριστικό προϊόν, επομένως πρέπει συνέχεια να κατορθώνει το τουριστικό προϊόν του Νομού να είναι ανταγωνιστικό για να μπορέσει να αποσπάσει από τα άλλα κέντρα τους τουρίστες. Σε αυτή την κατάσταση έρχεται να συνδράμει αρνητικά και η έλλειψη προώθησης και αξιοποίησης του προϊόντος η οποία προέρχεται από την έλλειψη ενός σχεδίου μάρκετινγκ για ολόκληρο το Νομό καθώς και από την έλλειψη αξιοποίησης και διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Έτσι, καθώς επιχειρήσεις και τοπικοί φορείς δεν ήταν σε θέση να προωθήσουν το τουριστικό προϊόν τους, τη δουλειά αυτή ανέλαβαν να κάνουν tour-operators από τη Θεσσαλονίκη οι οποίοι αποκόμιζαν και το μεγαλύτερο μέρος των κερδών.

Συνεχίζοντας με τα μειονεκτήματα ελλείψεις παρατηρούνται και από μεριά κρατικής παρέμβασης με σκοπό τον έλεγχο της τουριστικής ανάπτυξης του Νομού σε όλα τα επίπεδα. Ξεκινώντας από το επίπεδο του Νομού γίνεται αντιληπτή η απουσία ενός χωροταξικού σχεδιασμού και ενός σχεδίου για την προστασία και τη διατήρηση του περιβάλλοντος. Σε επίπεδο Δήμων, ο ελλιπής έλεγχος που εμφανίζεται στις περιοχές που παρουσιάζουν τουριστικό ενδιαφέρον έχει σαν αρνητικά αποτελέσματά

του την έξαρση της άναρχης και της αυθαίρετης δόμησης καθώς και την αποδυνάμωση της εικόνας του τουριστικού προϊόντος που προωθεί η περιοχή.

Κλείνοντας τα μειονεκτήματα, θα πρέπει να γίνει λόγος για τις ελλείψεις που παρουσιάζουν οι υποδομές. Η χαμηλή ποιότητα των δρόμων στους ορεινούς οικισμούς καθώς και η έλλειψη επαρκούς συγκοινωνίας οδήγησε στην ερήμωση αρκετών ορεινών οικισμών. Επίσης, ελλείψεις παρατηρούνται στα δίκτυα της αποχέτευσης σε όλους σχεδόν τους Δήμους και στην ύπαρξη οποιασδήποτε μορφής ανακύκλωσης.

8.3.ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

Η πιο σημαντική ευκαιρία που παρουσιάζεται για την περιοχή του Νομού όπως διαπιστώθηκε μέσα από τη διαδικασία της ανάλυσης, είναι η ενίσχυση της ελκυστικότητας, της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειάς της, για την ανάδειξη και προώθηση κυρίως υψηλής ποιότητας τουριστικών υπηρεσιών και αγροτικών προϊόντων, σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος, την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, και την εφαρμογή καινοτομιών. Επίσης η οικονομία της περιοχής αρχίζει δειλά δειλά να εμφανίζει τάσεις τριτογενοποίησης. Στα πλαίσια αυτής της τάσης και με βάση τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής παρουσιάζονται μεγάλες προοπτικές από την ανάπτυξη και την προώθηση του εναλλακτικού τουρισμού, όπως η αύξηση της επισκεψιμότητας και της απασχόλησης. Προς αυτή την κατεύθυνση της ανάπτυξης των εναλλακτικών μορφών και ενίσχυσης της παραγωγικής δομής θα δράσει και η ένταξη πολλών επιχειρήσεων και περιοχών του Νομού σε εθνικά προγράμματα και προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η σωστή διαχείριση και εκμετάλλευση των εθνικών και κοινοτικών πόρων θα δώσει σημαντική αναπτυξιακή ώθηση.

Η ευκαιρία που παρουσιάζεται για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού μπορεί να έχει πολλαπλά θετικά αποτελέσματα για την περιοχή του Νομού και τους κατοίκους της. Όσον αφορά στο κομμάτι της οικονομίας ο εναλλακτικός τουρισμός θα προσελκύσει μορφές τουρισμού οι οποίες θα είναι πιο θελκτικές και πιο ποιοτικές για τον τουρίστα καθώς και πιο κερδοφόρες για τους κατοίκους από τις συνηθισμένες μορφές του μαζικού τουρισμού. Η ανάπτυξη θα διασκορπιστεί σε ολόκληρη την επικράτεια του Νομού με την προώθηση των εναλλακτικών μορφών και πλέον η τουριστική περίοδος θα διαρκεί ολόκληρο το χρόνο. Σημαντική βοήθεια και ώθηση θα δώσει ο εναλλακτικός τουρισμός και οι μορφές του και στη διαφοροποίηση

του προϊόντος από τα προϊόντα που προσφέρουν οι ανταγωνιστές (γειτονικοί Νομοί με παρόμοιο τουριστικό προϊόν) με αποτέλεσμα να δίνει ένα προβάδισμα στο Νομό Πέλλας για την προσέλκυση των τουριστών.

Η διέλευση της Εγνατίας Οδού από το Νομό Πέλλας θα δράσει ευεργετικά για τη περιοχή και τις τοπικές επιχειρήσεις, αφού η ολοκλήρωση του έργου θα μειώσει τις χρονοαποστάσεις και θα βελτιώσει την προσπελασιμότητα. Η επισκεψιμότητα αναμένεται επίσης να αυξηθεί καθώς η πρόσβαση θα είναι τόσο από τα ανατολικά, από τη Θράκη και τη Τουρκία όσο και από τα δυτικά από τους ταξιδιώτες του λιμανιού της Ηγουμενίτσας.

Τόσο ο Νομός Θεσσαλονίκης όσο και ο Νομός Ημαθίας, με τους οποίους γειτνιάζει ο Νομός Πέλλας καθώς και ο Νομός Πιερίας με τον οποίο βρίσκεται σε κοντινή απόσταση, εμφανίζουν σημαντική τουριστική κίνηση. Με δεδομένη τη βελτίωση των μεταφορικών υποδομών, μια προοπτική που ανακύπτει για το Νομό γενικότερα είναι η εκμετάλλευση μερίδας της τουριστικής ζήτησης που παρουσιάζουν οι γειτονικοί νομοί. Τοπικοί φορείς και επιχειρήσεις των εν λόγω Νομών σε συνεργασία με τουριστικά γραφεία θα καταρτίσουν πακέτα διακοπών που θα περιλαμβάνουν εμβόλιμες διακοπές-εκδρομές στην Πέλλα, με αποτέλεσμα να εμπλουτίζουν και να κάνουν ανταγωνιστικότερο το «τουριστικό προϊόν» τους ενώ παράλληλα θα προωθείται και η τουριστική αγορά του Νομού Πέλλας. Πέρα όμως από τα προφανή αποτελέσματα αυτής της αύξησης της επισκεψιμότητας, δίνεται η ευκαιρία σε επισκέπτες-τουρίστες για μία πρώτη επαφή με την περιοχή του Νομού Πέλλας, η οποία ενδέχεται μελλοντικά να αποτελέσει κύριο προορισμό των διακοπών τους.

Κλείνοντας, θα πρέπει να αναφερθούμε σε μία ευκαιρία η οποία είχε χαθεί και τώρα μας ξαναπαρουσιάζεται. Η έκρυθμη κατάσταση στην πρώην Γιουγκοσλαβία έκλεισε πολλούς εμπορικούς δρόμους και έβαλε φραγμό στις οδικές μετακινήσεις από τις ανατολικές ευρωπαϊκές χώρες προς την Ελλάδα. Οι εν λόγω χώρες αποτελούσαν κύριους τόπους προέλευσης τουριστών για την Κεντρική Μακεδονία και το Νομό Πέλλας, με αποτέλεσμα να πληγεί ο τουρισμός της περιοχής. Με την ομαλοποίηση της κατάστασης στην πρώην Γιουγκοσλαβία, μετριάζονται τα προβλήματα του παρελθόντος και παρουσιάζεται η ευκαιρία για νέες εμπορικές διασυνδέσεις για τις πόλεις της Κεντρικής Μακεδονίας και φυσικά του Νομού Πέλλας.

8.4.ΚΙΝΔΥΝΟΙ

Το πιο σύνηθες φαινόμενο απειλής ή κινδύνου που εμφανίζεται σε περιοχές που γνωρίζουν απότομη ανάπτυξη και ιδιαίτερα στον τουριστικό τομέα, είναι η απουσία ελέγχου των ποσοστών επισκεψιμότητας. Με την προηγούμενη πρόταση εννοούμε ότι τα υψηλά ποσοστά επισκεπτών ενδέχεται να δημιουργήσουν υπερβάλλουσα ζήτηση την οποία δεν θα μπορούν να καλύψουν οι υφιστάμενες υποδομές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να υπερκεραστεί η φέρουσα ικανότητα, πράγμα που συνεπάγεται κίνδυνο υποβάθμισης ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος και σε τελική ανάλυση οικονομικό μαρασμό της περιοχής. Μάλιστα για περιοχές όπως ο Νομός Πέλλας, νεοαναπτυσσόμενες δηλαδή επαρχιακές παραμεθόριες περιοχές, που όμως στερούνται των υποδομών των μεγάλων αστικών κέντρων, τα προβλήματα που προκύπτουν από την καταστρατήγηση της φέρουσας ικανότητας είναι ακόμη πιο έντονα.

Απόρροια του φαινομένου της εξάντλησης της φέρουσας ικανότητας είναι οι κίνδυνοι που παρουσιάζονται. Τέτοιοι είναι τα φαινόμενα της αυθαίρετης και διάσπαρτης δόμησης με σκοπό να καλύψουν τις ανάγκες της ζήτησης που είναι αυξημένες λόγω της τουριστικής ανάπτυξης που βιώνει ο Νομός. Αυτό επίσης έχει και ως αποτέλεσμα την απρογραμμάτιστη και ανοργάνωτη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής λόγω έλλειψης σχεδιασμού, κάτι το οποίο με τη σειρά του μπορεί να οδηγήσει σε εξάντληση των αποθεμάτων των φυσικών πόρων καθώς και όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, στην πρόκληση σοβαρών περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Κίνδυνοι επίσης παρουσιάζονται και για το τουριστικό προϊόν το οποίο συνεχίζει να είναι προσκολλημένο στο μαζικό τουρισμό και να εξαρτάται από αυτόν και τη ζήτηση που θα δημιουργεί ανά πάσα στιγμή. Περισσότερο ακόμα απειλείται και από τον ανταγωνισμό που δέχεται εξαιτίας της γειτνίασης του με επίσης άκρως τουριστικές περιοχές οι οποίες μπορούν να προσφέρουν παρόμοιο τουριστικό προϊόν. Κλείνοντας, κίνδυνοι παρουσιάζονται και στη διατήρηση της ομαλής συνύπαρξης και συνεργασίας μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα για μια πιο οργανωμένη ανάπτυξη στις περιοχές που παρουσιάζουν τουριστικό ενδιαφέρον. Αυτό μπορεί να οδηγήσει στη μη σωστή αξιοποίηση των εθνικών και κοινοτικών πόρων και από τις δύο πλευρές με αποτέλεσμα η «ανάπτυξη» που θα επιτευχθεί να είναι πραγματικά αυτό που θα επιθυμούσαμε ως μια βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

8.5.ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΝΟΝΤΑΣ

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο της τουριστικής ανάλυσης του Νομού, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι ο Νομός Πέλλας χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη αξιόλογων τουριστικών πόρων, τόσο από πλευράς φυσικής καλλονής (καταρράκτες, τοπία ιδιαιτέρου κάλλους, λίμνες, ποτάμια, οικοσυστήματα, δάση, ορεινές περιοχές κ.α.), όσο και από ιστορικό-πολιτιστική πλευρά με την ύπαρξη ιστορικών μνημείων και συνόλων που ξεκινούν από τους προϊστορικούς χρόνους (υπολείμματα προϊστορικού οικισμού Ραχώνας), αρχαιολογικών χώρων (Πέλλα, Λόγγος κ.α.) και παραδοσιακών οικισμών (Βαρόσι, Αρχάγγελος κ.λπ.). Στο Νομό επίσης απαντώνται πόροι με ιδιαίτερες δυνατότητες τουριστικής αξιοποίησης όπως ιαματικές πηγές (Λουτράκι,κ.α.), κέντρα χειμερινού τουρισμού (Καϊμάκτσαλαν), κέντρα ειδικών αθλητικών ενδιαφερόντων (Παναγίτσα - Ανεμοδρόμιο), οι οποίοι μέχρι σήμερα παραμένουν ουσιαστικά αναξιοποίητοι. Ως ένα αποτέλεσμα της ανάλυσης είναι η κατηγοριοποίηση των σημαντικότερων τουριστικών πόρων του Ν. Πέλλας όπως αυτοί αναπτύσσονται σταδιακά μέχρι σήμερα, πράγμα που θα μας διευκολύνει στον προσδιορισμό των στόχων και των κατευθύνσεων για την υλοποίηση της ανάπτυξης, και ομαδοποιούνται ως εξής:

- Φυσικές περιοχές ιδιαίτερου κάλλους, όπως οι καταρράκτες Έδεσσας, το όρος Βόρας (Καϊμάκτσαλαν), η περιοχή Λουτρών Λουτρακίου (Πόζαρ), οι λίμνες Βεγορίτιδα-Άγρα, τα όρη Βέρμιο-Πάϊκο-Τζένα, τα ποτάμια του Ν. Πέλλας, κ.α.

- Περιοχές αρχαιολογικού-ιστορικού-πολιτισμικού ενδιαφέροντος, όπως η αρχαία Πέλλα, ταφικά μνημεία / νεκροταφεία / τμήματα πόλεων (Πέλλα/Αρχοντικό/Εδεσσα/Περιοχή Αλμωπίας/Παναγίτσα), κ.α.

- Ιαματικές πηγές, όπως τα λουτρά Λουτρακίου

- Χώροι ειδικών τουριστικών αθλητικών δραστηριοτήτων και ειδικών ενδιαφερόντων, όπως το χιονοδρομικό κέντρο «Καϊμάκτσαλαν», Αεραθλητικό Κέντρο: Αερολέσχη Έδεσσας-Αεραθλητικός Σύλλογος «Πέλλα», κ.α.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^{Ο}

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΝΟΜΟ

9.1.ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Μέσα από την ανάλυση και την αξιολόγηση της περιοχής έγινε κατανοητό πως ο τουρισμός αποκτάει ολοένα και μεγαλύτερη δυναμική στο Νομό Πέλλας. Απαραίτητη όμως και αναγκαία προϋπόθεση για τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι αυτή η δυναμική να μην έρθει σε σύγκρουση με το περιβάλλον και τις αρνητικές επιπτώσεις που προκαλεί η ανάπτυξη του τουρισμού, και σε αντίθεση με αυτά να πραγματεύεται το τοπίο και γενικότερα το περιβάλλον ως αναπόσπαστο κομμάτι της, θεωρώντας αυτό ως κεντρικό άξονα της ανάπτυξής της. Άλλωστε κάτι που πρέπει να μας είναι πλέον γνωστό είναι ότι η τουριστική ανάπτυξη που παρουσίασε όλα αυτά τα χρόνια ο νομός οφείλεται κατά το μεγαλύτερο μέρος στα πλούσια φυσικά χαρακτηριστικά που διαθέτει.

Μετά το 1980 πληθαίνουν οι προσπάθειες σε ολόκληρο τον κόσμο να προωθηθεί ένα πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης του οποίου χαρακτηριστικό θα είναι η βιώσιμη ανάπτυξη. Οι περιοχές-στόχοι εφαρμογής αυτού του προτύπου είναι κυρίως δύο και εμφανίζονται και στο Νομό Πέλλας. Αυτές που έχουν υιοθετήσει το πρότυπο του οργανωμένου τουρισμού και αυτές που βρίσκονται στα πρώτα στάδια της ανάπτυξης τους. Οι δύο τύποι περιοχών μπορούν με ανάλογο προγραμματισμό να αποκτήσουν βιώσιμα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά, χωρίς βέβαια να εμφανιστεί το απαγορευτικό μέγεθος της έντασης των επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης το οποίο θα υπήρχε, εάν δεν υπήρχε ο κατάλληλος προγραμματισμός και σχεδιασμός της.

Η στρατηγική που θα ακολουθηθεί για την πραγματοποίηση μιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης συνοψίζεται στις παρακάτω γραμμές οι οποίες αποτελούν το όραμα της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης για το Νομό Πέλλας:

Στόχος είναι η διαμόρφωση μιας υποδομής προσφοράς που θα ανταποκρίνεται σε διαφορετικούς τύπους ζήτησης και θα συμβάλλει στην αύξηση της, στη γενική ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος του

Νομού και των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών σε όλα τα επίπεδα καθώς επίσης και στη βασική αρχή της βιωσιμότητας: την ανατροφοδότηση της ανάπτυξης.

Με τη διατύπωση του οράματος πιστεύεται ότι δίνεται πλήρως ο στόχος που θέτεται για τον τουρισμό στο Νομό καθώς επίσης και οι τομείς στους οποίους θα παρέμβει η μελέτη στη διαδικασία της ανάπτυξης με σκοπό την αποτελεσματικότερη επίτευξή του.

9.2.ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Το όραμα για τον τουρισμό του Νομού αποτελεί το βασικό αναπτυξιακό στόχο ο οποίος αναλύεται σε διάφορους επιμέρους στρατηγικούς στόχους, οι οποίοι είναι οι ακόλουθοι:

- Η αξιοποίηση του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος του Νομού για την ενίσχυση του τουριστικού προϊόντος.
- Η διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος, με την δυναμική ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού, παράλληλα προς την λελογισμένη επέκταση και την συνεχή ποιοτική αναβάθμιση των τουριστικών δραστηριοτήτων που συνδέονται με το παραδοσιακό μοντέλο του μαζικού τουρισμού
- Η δημιουργία ή αναβάθμιση της ξενοδοχειακής και των άλλων τουριστικών υποδομών του Νομού, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που απαιτούνται για την ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού.
- Η αναβάθμιση των προσόντων και των δεξιοτήτων, αλλά και της λειτουργικής φιλοσοφίας του ανθρώπινου δυναμικού που απασχολείται στον τουρισμό, το οποίο αποτελεί έναν από τους πρωταρχικούς παράγοντες για την ανάπτυξη του τομέα.
- Η ενίσχυση της διεθνούς και εγχώριας προβολής του Νομού ως ασφαλούς και ελκυστικού τουριστικού προορισμού.
- Η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου σε όλη την επικράτεια του Νομού και η μείωση της εποχικότητας, μέσω της αυξημένης προσέλευσης ξένων επισκεπτών, αλλά και της παράλληλης ενίσχυσης του εγχώριου τουρισμού.

- Η ορθολογική διευθέτηση των χωροταξικών προβλημάτων που επί μακρόν αποτελούν τροχοπέδη για την ανάπτυξη του τομέα και η προώθηση των νομοθετικών και θεσμικών ζητημάτων που απαιτείται για την δυναμική ανάπτυξη όλων των μορφών τουρισμού, στο πλαίσιο της ήπιας και αειφόρου ανάπτυξης του Νομού, με σεβασμό στο περιβάλλον και την πολιτιστική κληρονομιά σε εθνικό και τοπικό επίπεδο.

9.3.ΑΞΟΝΕΣ

Για την αποτελεσματικότερη οργάνωση αλλά και επίτευξη των βασικών στόχων που τέθηκαν παραπάνω κρίνεται σκόπιμο να διαρθρωθούν γενικότεροι άξονες μέσα από τους οποίους θα δίνονται στρατηγικές και κατευθύνσεις που αφορούν τον κάθε άξονα ξεχωριστά αλλά συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων συνολικά. Οι άξονες είναι οι παρακάτω:

- **Άξονας 1:** Προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος και ανάπτυξη των περιβαλλοντικών υποδομών και της βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων.

- **Άξονας 2:** Η προστασία, συντήρηση, αξιοποίηση και ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων (μνημείων και των καλλιτεχνικών επιτευγμάτων του Αρχαίου, Βυζαντινού και Νεώτερου πολιτισμού καθώς και των παραδοσιακών οικισμών).

- **Άξονας 3:** Ανάπτυξη των υποδομών που θα στηρίζουν τη φέρουσα τουριστική ικανότητα τόσο των ανεπτυγμένων όσο και αυτών που είναι σε διαδικασία ανάπτυξης τουριστικών περιοχών του Νομού.

- **Άξονας 4:** Ενίσχυση της διαφοροποίησης των οικονομικών δραστηριοτήτων των περιοχών αυτών και ενίσχυση των ποιοτικών και παραδοσιακών προϊόντων καθώς και των παραδοσιακών εκδηλώσεων.

Στα επόμενα υποκεφάλαια αναπτύσσονται οι στρατηγικές και οι κατευθύνσεις που αντιστοιχούν σε κάθε έναν από τους άξονες ξεχωριστά.

9.3.1.Άξονας 1

Η υλοποίηση των στρατηγικών στόχων για την αναβάθμιση προστασία και ανάδειξη του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, την ανάπτυξη των περιβαλλοντικών υποδομών και την βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων, θα επιτευχθεί με την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στις αναπτυξιακές πολιτικές, την ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων, την πλήρη ανάπτυξη περιβαλλοντικών υποδομών διαχείρισης αποβλήτων, την διαχείριση κινδύνων και την αειφορική διαχείριση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, κατευθύνσεις που προτείνει αναλυτικότερα ο Άξονας 1 παρακάτω:

- **Κ1.1.:**Ανάδειξη και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος της βιοποικιλότητας και του τοπίου.
- **Κ1.2.:**Λήψη μέτρων για την έγκαιρη πρόληψη φαινομένων υποβάθμισης της ποιότητας των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων.
- **Κ1.3.:** Στήριξη δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στην αναβάθμιση της εικόνας και γενικότερα στην ανάδειξη και προβολή των χαρακτηριστικών και της φυσιογνωμίας του περιβάλλοντα χώρου.

9.3.2.Άξονας 2

Το πολιτιστικό περιβάλλον στο Νομό είναι ιδιαίτερα πλούσιο και ποικιλόμορφο και καλύπτει όλες τις φάσεις του Ελλαδικού πολιτισμού από την παλαιολιθική εποχή ως τα σύγχρονα χρόνια. Αλλά και το νεότερο οικιστικό και μνημειακό απόθεμα μπορεί να αναδειχτεί μέσα από την ανάπλαση και αναβάθμιση των ιστορικών κέντρων, και την ένταξη μεμονωμένων ή ομάδων παραδοσιακών οικισμών στις ευρύτερες γεωγραφικές ενότητες που συνιστούν οι φυσικοί πόροι της περιοχής, οργανωμένοι σε δίκτυα τουρισμού και αναψυχής.

Η προστασία, αξιοποίηση και ορθολογική διαχείριση των πολιτιστικών πόρων (του μνημειακού αποθέματος και των νεότερων εκφραστικών πολιτιστικών και καλλιτεχνικών μέσων της πλούσιας Ελληνικής παράδοσης) και η ένταξή τους στην τοπική αναπτυξιακή στρατηγική, είναι η στόχευση των παρεμβάσεων στον Άξονα 2. Αναλυτικότερα παρακάτω βλέπουμε τις κατευθύνσεις αυτού του Άξονα:

- **Κ2.1.:**Διατήρηση, προστασία και ανάδειξη των φυσικών, ιστορικών, αρχιτεκτονικών κ.α. σημείων του χώρου με «μοναδικά» χαρακτηριστικά καθώς και του χαρακτήρα, της κλίμακας και των χαρακτηριστικών των οικισμών.

- **Κ2.2.:**Εξασφάλιση της προσβασιμότητας, της επισκεψιμότητας και της οργάνωσής τους, εξωραϊσμός του περιβάλλοντα χώρου, έλεγχος χρήσεων και της εγκατάστασης δικτύων υποδομής, ώστε να διασφαλίζεται η βέλτιστη ανάδειξη τους.

- **Κ2.3.:**Αξιοποίηση εγκαταλελειμμένων ορεινών οικισμών που παρουσιάζουν αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, με τη μετατροπή κτιρίων σε καταλύματα ή και με νέες μεγαλύτερου μεγέθους επενδύσεις, με κίνητρα είτε προς τους σημερινούς ιδιοκτήτες είτε προς ενδιαφερόμενους επενδυτές.

- **Κ2.4.:**Δημιουργία κέντρων ερμηνείας του χώρου ή άλλων εγκαταστάσεων απαραίτητων για την ανάδειξη της κυρίαρχης χρήσης - δραστηριότητας, εντός οικισμών και χώρων με πολιτιστικό ενδιαφέρον.

- **Κ2.5.:**Επαναχρησιμοποίηση αξιόλογων κτιρίων ή συνόλων.

- **Κ2.6.:**Διαμόρφωση αυστηρότερων κανόνων για το σχεδιασμό και τη δόμηση, για τη μορφολογία των νέων κτισμάτων, λαμβάνοντας υπόψη την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και τις τοπικές παραδόσεις, χρήσης υλικών και μορφών δόμησης, ενίσχυση δράσεων αποκατάστασης κελυφών και ειδικότερα για τους εγκαταλελειμμένους και φθίνοντες οικισμούς, προώθηση πρωτοβουλιών στην κατεύθυνση αναζωογόνησης τους.

- **Κ2.7.:**Δημιουργία μηχανισμού ελέγχου με στόχο τη διαφύλαξη της αξίας του πόρου και την προστασία του παραδοσιακού χαρακτήρα των οικισμών.

Πολλές από τις παραπάνω κατευθύνσεις ισχύουν και για άλλους άξονες, αλλά η τοποθέτηση τους σε αυτή τη κατηγορία κρίθηκε ότι αντιπροσωπεύει επάξια και το υπόλοιπο φάσμα των εναπομεινάντων αξόνων και των κατευθύνσεων για το Νομό.

9.3.3.Άξονας 3

Οι κατευθύνσεις του συγκεκριμένου άξονα έχουν ως σκοπό να αναπτύξουν τις υποδομές που υποστηρίζουν τη φέρουσα τουριστική ικανότητα χωρίς φυσικά να έχουμε αρνητικά αποτελέσματα ως συνέπεια της τουριστικής ανάπτυξης. Επιπλέον στόχος τους είναι η επίτευξη τουριστικής ανάπτυξης σε όσον το δυνατόν μεγαλύτερη χωρική εμβέλεια εντός των συνόρων του Νομού για να είναι όλες, οι τουριστικά περιοχές, στο ίδιο επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης. Τέλος, ακόμα ένας στόχος αυτού του άξονα είναι η ανάπτυξη και η προβολή των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού του Νομού. Αναλυτικότερα οι κατευθύνσεις του Άξονα είναι οι εξής:

- **Κ3.1.:**Αξιοποίηση των εκάστοτε τοπικών πόρων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για την ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού και ενθάρρυνση χωροθετήσεων που αξιοποιούν τους εναλλακτικούς πόρους (αγροτουρισμού, περιηγητικού, πεζοπορικού, πολιτιστικού τουρισμού, γεωτουρισμού, κ.α.).

- **Κ3.2.:**Κατασκευή νέων καταλυμάτων 3, 4 και 5 αστέρων σε κατάλληλες θέσεις κατά προτεραιότητα εντός σχεδίων πόλεων, ορίων οικισμών και ζωνών χρήσεων γης που επιτρέπουν τη χωροθέτηση τουριστικών δραστηριοτήτων.

- **Κ3.3.:**Κατασκευή νέων, συμπλήρωση και αναβάθμιση υφιστάμενων τεχνικών, κοινωνικών (περίθαλψης και αθλητισμού) και περιβαλλοντικών υποδομών.

- **Κ3.4.:**Προσαρμογή της τυπολογίας των καταλυμάτων (μορφολογικοί περιορισμοί, δυναμικότητα, τάξεις) και άλλων σχετικών με τον τουρισμό υποδομών, μέσω ειδικών ζωνών και νομοθεσίας.

- **Κ3.5.:**Συγκρότηση τοπικών πολυθεματικών δικτύων και βελτίωση της προσβασιμότητας μεταξύ των τουριστικών πόλων και των πόρων που τα συγκροτούν με περιβαλλοντικά ήπιες παρεμβάσεις στις οδικές συνδέσεις.

- **Κ3.6.:**Δημιουργία δικτύων μονοπατιών (εθνικών, ευρωπαϊκών) και διαδρομών («δρόμοι» καπνού, αμπέλου, ελιάς κ.α.) περιβαλλοντικής ευαισθησίας και εκπαίδευσης.

9.3.4.Άξονας 4

Κεντρικός στόχος των κατευθύνσεων για τις τουριστικές περιοχές του Νομού και όχι μόνο, είναι η οικονομική ανασυγκρότηση και αναγέννησή τους όχι μόνο μέσα από τον τομέα του τουρισμού αλλά και από τους άλλους τομείς της οικονομίας, που ανταποκρίνονται στη βάση της βιώσιμης ανάπτυξης. Επίσης, βασική παράμετρος του στόχου είναι και η ανάδειξη των παραδοσιακών προϊόντων και εκδηλώσεων της περιοχής του Νομού. Αναλυτικότερα οι κατευθύνσεις του Άξονα 4 παρατίθενται παρακάτω:

- **Κ4.1.:** Ενίσχυση του προσανατολισμού των συνεχιζόμενων ευρωπαϊκών προγραμμάτων για τον αγροτικό χώρο (Leader+, ΟΠΑΑΧ) προς μια ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη, πέραν της αποκλειστικής χρηματοδότησης για τη δημιουργία καταλυμάτων.

- **Κ4.2.:**Δημιουργία υποδομών στήριξης, προώθηση προγραμμάτων εκπαίδευσης και πιστοποίησης απασχολούμενων (Eco-Management and Audit Scheme-EMAS).

- **Κ4.3.:**Προώθηση τοπικών συμφώνων ποιότητας.

- **Κ4.4.:**Προώθηση προγραμμάτων στήριξης αγροτικών ή και παραδοσιακών μεταποιητικών δραστηριοτήτων φιλικών προς το περιβάλλον (στήριξη ολοκληρωμένης ή βιολογικής γεωργίας, προϊόντων ονομασίας προέλευσης, παραδοσιακών τεχνικών, κ.ά).

- **Κ.4.5.:**Προώθηση και προβολή του τουριστικού προϊόντος.

Με την ακολούθηση των στρατηγικών κατευθύνσεων που προτείνονται από τους άξονες, επιδιώκεται αρχικά η προστασία, η ανανέωση και η βελτίωση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος και στη συνέχεια η προσέλκυση της τουριστικής κίνησης από καθιερωμένες εκτός του Νομού τουριστικές περιοχές και η προσέλευση στην περιοχή τουριστών με ειδικά ενδιαφέροντα. Παράλληλα προωθείται η διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ δημιουργούνται θέσεις άμεσης και έμμεσης απασχόλησης και ενισχύεται η ανάπτυξη των απομακρυσμένων και ορεινών περιοχών.

9.4.ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ-ΜΕΤΡΑ

Η κατεύθυνση των μέτρων θα πρέπει να βοηθήσει στην ανάπτυξη των τεσσάρων κατηγοριών των τουριστικών πόρων που αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο της ανάλυσης. Οι επενδύσεις που πρόκειται να γίνουν τόσο σε υποδομές όσο και σε υπηρεσίες, θα πρέπει να έχουν ως σκοπό την ανάπτυξη αυτών των τεσσάρων ήπιων μορφών τουρισμού, έτσι ώστε να αποφευχθούν οι όποιες πολυδιασπάσεις πιστώσεων και ενεργειών και να είναι δυνατή η ολοκλήρωση των εγκαταστάσεων σε αυτές τις περιοχές ανάπτυξης τουριστικών ενδιαφερόντων.

Δεν πρέπει όμως να παραγκωνιστεί η ύπαρξη και άλλων διάφορων τοπικών πόρων οι οποίοι μπορούν να βοηθήσουν και να επιφέρουν και την ανάπτυξη και άλλων μορφών τουρισμού όπως για παράδειγμα ο Συνεδριακός και ο Θρησκευτικός. Οι περιπτώσεις τέτοιου είδους μορφών τουρισμού θα πρέπει να ειδωθούν θετικά, για τη συγκεκριμένη περιοχή εφόσον όμως δημιουργηθεί και το απαραίτητο υπόβαθρο για την ανάπτυξη τους.

Ο Νομός από τουριστική απόψη είναι μία περιοχή στην οποία ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να δραστηριοποιηθεί σε πολλές μορφές τουρισμού. Το τουριστικό προϊόν τη περιοχής είναι τόσο πλούσιο σε ποικιλία που για αυτό ακριβώς το λόγο θα πρέπει να προωθηθούν όλες οι μορφές του. Από την αξιολόγηση των δυνατοτήτων του Νομού καθώς και των συνθηκών που επικρατούν στην ευρύτερη περιοχή του στον τουριστικό τομέα, πιστεύεται ότι είναι δυνατή η ανάπτυξη και η προώθηση πολλών ολοκληρωμένων μορφών τουριστικού προϊόντος και ότι αυτή η διάσπαση της «τουριστικής εικόνας» σε πολλές, δε θα δημιουργήσει προβλήματα στην ανάπτυξη.

Οι προτάσεις-μέτρα προκύπτουν από το αποτέλεσμα της ανάλυσης όλων των δεδομένων που θα μπορούσαν να διεξαχθούν από τη διαδικασία της ανάλυσης, και έχουν ως σκοπό με σημειακές παρεμβάσεις να επιτύχουν αυτά που τέθηκαν παραπάνω μέσα από τους βασικούς στόχους και να ακολουθήσουν τις στρατηγικές και τις κατευθύνσεις που τέθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο. Παρακάτω παρατίθενται οι προτάσεις-μέτρα που προτείνονται ανά άξονα και ανά κατηγορία κατεύθυνσης:

9.4.1. Μέτρα για τον Άξονα 1

Για την κατεύθυνση **Κ1.1.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ1.1.1.:** Μελέτη προστασίας του Περιβάλλοντος και των Φυσικών Πόρων.
- **Κ1.1.2.:** Ειδική Μελέτη για την προστασία και αξιοποίηση των δύο μεγάλων Υγροβιότοπων.
- **Κ1.1.3.:** Σχέδιο προστασίας και διατήρησης των Υδάτινων Πόρων του Νομού.
- **Κ1.1.4.:** Σχέδιο προστασίας των Δασών.

Για την κατεύθυνση **Κ1.2.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ1.2.1.:** Υπολογισμός της φέρουσας ικανότητας για τις περιοχές που παρουσιάζουν τουριστικό ενδιαφέρον και διατήρηση του αριθμού των επισκεπτών σε επιτρεπτά όρια με σκοπό να αποφευχθούν οι κίνδυνοι υποβαθμίσεων σε ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον. Σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση η απειλή υποβάθμισης από ενδεχόμενη υπερβάλλουσα ζήτηση, η οποία δεν θα μπορεί να καλυφθεί από τις υφιστάμενες υποδομές, θα οδηγήσει σε εμφανή υποβάθμιση των περιοχών.

Για την κατεύθυνση **Κ1.3.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ1.3.1.:** Ανάπλαση της παραλίμνιας περιοχής με ζώνη 20μ. και ανάδειξη του νησιού της λίμνης Βεγορίτιδας και των ευρημάτων που υπάρχουν εκεί με σκοπό την ανάδειξη ήπιων μορφών τουρισμού όπως ο οικοτουρισμός, ο περιηγητικός και ο φυσιολατρικός τουρισμός, ο αθλοτουρισμός (ποδηλασία), η ερασιτεχνική αλιεία.
- **Κ1.3.2.:** Ανάπλαση με παραποτάμια ζώνη 10μ. και τουριστική αξιοποίηση του ποταμού Αλμωπαίου που εισέρχεται από τα περίχωρα της πόλης της Αριδαίας με σκοπό την ανάπτυξη του περιηγητικού και του φυσιολατρικού τουρισμού.
- **Κ1.3.3.:** Ανάπλαση της παραλίμνιας περιοχής με ζώνη 10μ. του υγροβιότοπου Άγρα-Βρυττών-Νησίου με σκοπό την ανάπτυξη του οικοτουρισμού και του φυσιολατρικού τουρισμού.

- **Κ1.3.4.:** Διάνοιξη και βελτίωση των παλαιών αλλά και των τωρινών μονοπατιών με σκοπό την ανάπτυξη του οικοτουρισμού, του περιηγητικού και του φυσιολατρικού τουρισμού (παλαιό μονοπάτι των Κομνηνών στη λίμνη Βεγορίτιδα, παρόχθια μονοπάτια στον ποταμό Μογλενίτσα).

9.4.2. Μέτρα για τον Άξονα 2

Για την κατεύθυνση **Κ2.1.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ2.1.1.:** Μελέτη για την προστασία, διαφύλαξη και συντήρηση των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων.
- **Κ2.1.2.:** Ανάδειξη του ιστορικού τριγώνου Δίου-Βεργίνας-Πέλλας, μέσα από τη συνεργασία των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων-Πιερίας-Ημαθίας-Πέλλας καθώς επίσης και των τουριστικών και πολιτιστικών φορέων των τριών νομών.
- **Κ2.1.3.:** Ανάδειξη μνημείων και κτιρίων αγροτικής κληρονομιάς π.χ. παλαιών νερόμυλων.
- **Κ2.1.4.:** Δημιουργία μουσείων αγροτικής, λαογραφικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Για την κατεύθυνση **Κ2.2.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ2.2.1.:** Βελτίωση των υποδομών των δικτύων έτσι ώστε να καταστούν όλοι οι αρχαιολογικοί χώροι του νομού επισκέψιμοι, ακόμα και εκείνοι που βρίσκονται σε δύσβατες και ορεινές περιοχές.
- **Κ2.2.2.:** Δημιουργία επιπρόσθετων ή καινούργιων όπου δεν υπήρχαν, χώρων στάθμευσης και χώρων υποδοχής με τη δυνατότητα ηλεκτρονικής πληροφόρησης γύρω από τους χώρους με πολιτιστικό ενδιαφέρον.

Για την κατεύθυνση **Κ2.3.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ2.3.1.:** Ανάδειξη και προβολή των παραδοσιακών ορεινών οικισμών Κρώμνης, Περίκλειας, Λαγκαδιάς, Αετοχωρίου, Αρχαγγέλου και Ανω Γαρεφίου ώστε να αποτελέσουν προορισμό για θρησκευτικό και πολιτιστικό τουρισμό.

- **Κ2.3.2.:** Οικιστική αναβάθμιση των Νέων Ξανθογείων που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον λόγω της ύπαρξης παλαιών παραδοσιακών σπιτιών τυπικής μακεδονική αρχιτεκτονικής της υπαίθρου, για την ανάπτυξη.

Για την κατεύθυνση **Κ2.4.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ2.4.1.:** Βελτίωση των υφιστάμενων εγκαταστάσεων αλλά και δημιουργία καινούργιων Κέντρων Πληροφόρησης στους χώρους με πολιτιστικό (και γενικότερα με τουριστικό) ενδιαφέρον στους οποίους οι επισκέπτες θα ενημερώνονται και θα ξεναγούνται μέσω συστημάτων εικονικής πραγματικότητας (δημιουργία στην πόλη της Αριδαίας και του Εξαπλατάνου υπεύθυνο για την ευρύτερη περιοχή των Δήμων Αριδαίας και Εξαπλατάνου).

- **Κ2.4.2.:** Παροχή υπηρεσιών σε συνδυασμό με σχεδιασμό και οργάνωση ξεναγήσεων στους αρχαιολογικούς και πολιτιστικούς χώρους για τους επισκέπτες υψηλού επιπέδου, ώστε να μην υποτιμάται η αξία του χώρου και να μην χάσει την επαφή και το ενδιαφέρον του ο επισκέπτης.

Για την κατεύθυνση **Κ2.5.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ2.5.1.:** Ανάδειξη και αξιοποίηση των βιομηχανικών κτιρίων της Έδεσσας σε συνδυασμό με την ιστορία της και τους καταρράκτες.

- **Κ2.5.2.:** Αξιοποίηση του οικήματος όπου έζησε μεγάλο χρονικό διάστημα ο Μενέλαος Λουντέμης στον Εξαπλάτανο με προτάσεις για τη μετατροπή του σε μουσείο ή σε χώρο πολιτιστικού ενδιαφέροντος.

Για την κατεύθυνση **Κ2.6.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ2.6.1.:** Παροχή κάθε μορφής κινήτρων από τη μεριά του κράτους σε ιδιώτες (επιδοτήσεις, μείωση της φορολογίας, ευνοϊκές προϋποθέσεις για την ανέγερση νέων κτιρίων κ.α.) με σκοπό την αναβίωση των εγκαταλελειμμένων οικισμών.

- **Κ2.6.2.:** Αναβίωση του εγκαταλελειμμένου Παλαιού Λουτρακίου και Παλαιών Ξανθογείων ώστε να αποτελέσουν προορισμό για θρησκευτικό και πολιτιστικό τουρισμό.

- **Κ2.6.3.:** Έκδοση αναθεωρημένων Προεδρικών Διαταγμάτων για τους οικισμούς που είχαν και καινούργιων για αυτούς που δεν έχουν και που παρουσιάζουν αξιοσέβαστο πολιτιστικό ενδιαφέρον.

- **Κ2.6.4.:** Χωροθέτηση χρήσεων στους παραδοσιακούς οικισμούς μέσα από τα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια, για τους Δήμους για τους οποίους υπάρχουν, αλλιώς μέσω των Προεδρικών Διαταγμάτων.

Για την κατεύθυνση **Κ2.7.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ2.7.1.:** Δημιουργία φορέων οι οποίοι θα συνεργάζονται με τα τμήματα της Πολεοδομίας κάθε περιοχής με αρμοδιότητα τον έλεγχο των χρήσεων γης, της δόμησης, της δυνατότητας επέκτασης ή μη των οικισμών και της έντασης της τουριστικής δραστηριότητας βάσει των εξής κριτηρίων: επιφάνεια δομημένου χώρου, συνολικός αριθμός τουριστικών επιχειρήσεων με έδρα ή πραγματική λειτουργία στον οικισμό, αριθμός υφιστάμενων κλινών.

9.4.3.Μέτρα για τον Άξονα 3

Για την κατεύθυνση **Κ3.1.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ3.1.1.:** Δημιουργία μικρών καταλυμάτων εναρμονισμένων με την εικόνα του περιβάλλοντος σε μέγεθος και χαρακτηριστικά, στην περιοχή Πάικου-Τζένας, όπου υπάρχει έλλειψη υποδομών τουρισμού, που θα συνδυάζουν τις αγροτικές δραστηριότητες με την προσέλκυση και τη φιλοξενία επισκεπτών. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη του οικοτουρισμού, του αγροτουρισμού, του περιηγητικού τουρισμού και του τουρισμού περιπέτειας στην περιοχή αυτή.

- **Κ3.1.2.:** Ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού στη λίμνη Βεγορίτιδα με οδηγούς-ξεναγούς, που θα ενημερώνουν τους επισκέπτες καθώς και τη δημιουργία χώρου υποδοχής με όλες τις απαραίτητες πληροφορίες.

- **Κ3.1.3.:** Ανάπτυξη ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε περιοχές όπως τα τοπία φυσικής ομορφιάς, τα καταφύγια θηραμάτων και οι περιοχές που είναι ενταγμένες στο δίκτυο NATURA 2000.

- **Κ3.1.4.:** Ανάπτυξη του αγροτουρισμού και διασύνδεσή του με τον οικοτουρισμό μέσω της δημιουργίας πρότυπων αγροτικών μονάδων σε όλη την

επικράτεια του Νομού, για τη συμμετοχή των επισκεπτών στις αγροτικές εργασίες.

- **Κ.3.1.5.:** Αξιοποίηση του κοινωνικού τουρισμού κυρίως τις περιόδους χαμηλής τουριστικής ζήτησης για τα άτομα της τρίτης ηλικίας (θερμαλιστικός, πολιτιστικός και θρησκευτικός τουρισμός). Αυτό θα επιτευχθεί με πακέτα προσφορών για διαμονή στην ευρύτερη περιοχή των Λουτρών και καθημερινές περιηγήσεις σε σημεία τουριστικού ενδιαφέροντος του Νομού.

- **Κ3.1.6.:** Δημιουργία προπονητικού κέντρου στο χιονοδρομικό κέντρο «Βόρας» για την εκγύμναση των αθλητών από διάφορους χώρους τους καλοκαιρινούς μήνες, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη του αθλοτουρισμού στην περιοχή και την περίοδο του καλοκαιριού.

- **Κ3.1.7.:** Δημιουργία κάμπινγκ ιαματικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή των Λουτρών Λουτρακίου.

- **Κ3.1.8.:** Ενίσχυση των πολιτιστικών εκδηλώσεων και εκδηλώσεων ανάδειξης και διατήρησης της τοπικής κληρονομιάς με σκοπό την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού.

Για την κατεύθυνση **Κ3.2.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ3.2.1.:** Ίδρυση νέων ξενοδοχειακών μονάδων στην ευρύτερη περιοχή των Λουτρών Λουτρακίου και του Δήμου Αριδαίας καθώς και στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Βεγορίτιδας όπως επίσης και εκσυγχρονισμός των υφιστάμενων. Φυσικά με την απαραίτητη προσοχή για να μην σπαταλήσουμε τη φέρουσα ικανότητα των περιοχών αυτών.

Για την κατεύθυνση **Κ3.3.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ3.3.1.:** Αξιοποίηση των Ιαματικών Πηγών Λουτρακίου, μέσω της δημιουργίας ενός σύγχρονου θερμαλιστικού κέντρου και τον εμπλουτισμό του θερμαλιστικού προϊόντος με νέες δραστηριότητες για την προσέλκυση νεότερων ηλικιών, που θα συνδυάζουν το θερμαλισμό με άλλες εναλλακτικές μορφές με σκοπό την άμβλυνση του φαινομένου της εποχικότητας.

- **Κ3.3.2.:** Βελτίωση και εκσυγχρονισμός των παρόντων τουριστικών εγκαταστάσεων, δημιουργία περισσότερων κλειστών πισινών και λουτήρων στα Λουτρά Λουτρακίου, με στόχο την άμεση αναβάθμιση της ποιότητας των παροχών-ευκολιών.

- **Κ3.3.3.:** Συμπλήρωση και βελτίωση των εγκαταστάσεων του Χιονοδρομικού Κέντρου Καϊμάκτσαλαν.

- **Κ3.3.4.:** Συμπλήρωση και βελτίωση των εγκαταστάσεων στο κωπηλατικό κέντρο του ποταμού Λουδία με σκοπό να γίνει ένα σύγχρονο προπονητικό κέντρο.

- **Κ3.3.5.:** Βελτίωση και εκσυγχρονισμός των υφιστάμενων μονάδων εστίασης στις περιοχές Καϊμάκτσαλαν-Βεγορίτιδα, ευρύτερη περιοχή Λουτρών Λουτρακίου και αρχαιολογικός χώρος της Πέλλας καθώς και δημιουργία νέων μονάδων με εναρμόνιση των χώρων εστίασης με την παραδοσιακή τοπική κουζίνα της εκάστοτε περιοχής.

- **Κ.3.3.6.:** Διαμόρφωση του περιβάλλοντα χώρου στα χωριά Λουτρακίου και Αγίου Αθανασίου, που θα περιλαμβάνει και τη δημιουργία χώρου στάθμευσης, ώστε να αποφεύγονται τα φαινόμενα κυκλοφοριακής συμφόρησης κατά την τουριστική περίοδο.

- **Κ3.3.7.:** Βελτίωση των υφιστάμενων εγκαταστάσεων αλλά και δημιουργία καινούργιων Κέντρων Πληροφόρησης στους χώρους με τουριστικό ενδιαφέρον στους οποίους οι επισκέπτες θα ενημερώνονται (ένα στην περιοχή Βεγορίτιδας που να σχετίζεται με εναλλακτικές αθλητικές δραστηριότητες και ένα στο χωρίο της Αψάλου στο Δ.Δ. Αριδαίας για τον αγροτουρισμό, το θερμαλιστικό και τον ορειβατικό τουρισμό).

- **Κ3.3.8.:** Ίδρυση επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών για την εξυπηρέτηση του αγροτικού τουρισμού (παραδοσιακά καφενεία, κέντρα δημιουργικής απασχόλησης επισκεπτών, κ.λπ.).

Για την κατεύθυνση **Κ3.4.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ3.4.1.:** Διερεύνηση προτεινόμενων περιοχών, για την εφαρμογή του πολεοδομικού εργαλείου των Περιοχών Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (ΠΟΤΑ) από τα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια (Γ.Π.Σ.) και τα Σχέδια Χωρικής Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης (Σ.Χ.Ο.Ο.Α.Π.) στις ευρύτερες περιοχές που παρουσιάζουν τουριστικό ενδιαφέρον με σκοπό να ελέγξουν τη μορφή και το μέγεθος της δόμησης, τη δυναμικότητα της φέρουσας ικανότητας των περιοχών καθώς και να δώσουν κίνητρα για την προσέλκυση νέων επενδυτών. Τέτοιες είναι η ευρύτερη περιοχή των Δημοτικών Διαμερισμάτων Λουτρακίου-Όρμας-Πιπεριάς, Νέου Αγίου Αθανασίου και Πέλλας.

- **Κ3.4.2.:** Έκδοση ή αναθεώρηση Προεδρικών Διαταγμάτων που θα καθορίζουν την τυπολογία των καταλυμάτων και άλλων σχετικά με τον τουρισμό υποδομών σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των περιοχών αλλά και των ειδικών μορφών που υποστηρίζουν.

Για την κατεύθυνση **Κ3.5.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ3.5.1.:** Βελτίωση της οδικής σύνδεσης του Χιονοδρομικού Κέντρου Καϊμάκτσαλαν με την ευρύτερη περιοχή και δυνατότητα άμεσης πρόσβασης από την περιοχή Λουτρακίου-Ορμας, για την ανάπτυξη του ιαματικού-χιονοδρομικού τουρισμού.

- **Κ3.5.2.:** Βελτίωση του οδικού δικτύου και των αξόνων που οδηγούν σε χώρους τουριστικού ενδιαφέροντος.

- **Κ3.5.3.:** Προσδιορισμός και εγκατάσταση των απαιτούμενων δίγλωσσων ενημερωτικών πινακίδων (αριθμός πινακίδων, χωροθέτηση κλπ), για τη σήμανση μνημείων και τόπων τουριστικού ενδιαφέροντος.

Για την κατεύθυνση **Κ3.6.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ3.6.1.:** Διαμόρφωση υφιστάμενων μονοπατιών που εντάσσονται στο δίκτυο των ευρωπαϊκών μονοπατιών Ε4 και Ε6 για πρόσβαση σε περιοχές φυσικού κάλλους του όρους Πάικου.

- **Κ3.6.2.:** Τοποθέτηση ειδικής σήμανσης, με πινακίδες σε καίρια σημεία του Νομού, που θα επισημαίνουν την ύπαρξη των τουριστικών διαδρομών «ο δρόμος με τις κερασιές», «ο δρόμος με τα περιβόλια», «η χώρα των νερών» και «τα μονοπάτια της ζωής» (μονοπάτι φύσης, αθλητή, κυνηγού, πολιτισμού και παράδοσης).

9.4.4. Μέτρα για τον Άξονα 4

Για την κατεύθυνση **Κ4.1.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ4.1.1.:** Ανάπτυξη στρατηγικής που θα εκμεταλλεύεται τα ευρωπαϊκά προγράμματα και θα προσελκύσει επενδύσεις από το εσωτερικό της χώρας και το εξωτερικό σε συνδυασμό με τη διασφάλιση ότι τέτοιου είδους επενδύσεις δεν θα αποδειχτούν «μετέωρες» αλλά θα δεθούν με την τοπική οικονομία και ακόμα θα βοηθήσουν και στην ανάπτυξη του αγροτικού τομέα.

- **Κ4.1.2.:** Ενθάρρυνση για τη συμμετοχή περισσότερων επιχειρήσεων στα προγράμματα που αφορούν τον τουρισμό (Leader, ΟΠΑΑΧ κ.λπ.) είτε μέσω εγκυρότερης πληροφόρησης για τα συγκεκριμένα προγράμματα, είτε μέσω της παροχής κινήτρων από τους Δήμους για τους συμμετέχοντες σε αυτά.

- **Κ4.1.3.:** Διατήρηση του ποσοστού συμμετοχής και των υπόλοιπων τομέων στην τοπική οικονομία και κυρίως του αγροτικού τομέα. Η στήριξη της τοπικής οικονομίας αποκλειστικά στον τουρισμό θα ήταν λάθος. Λόγω του ότι το τουριστικό προϊόν είναι ευπαθές μία οικονομία εξ' ολοκλήρου βασισμένη σε αυτόν είναι αυτόματα και μία ασταθής οικονομία.

Για την κατεύθυνση **Κ4.2.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ4.2.1.:** Βελτίωση του ανθρωπίνου δυναμικού των παρεχόμενων υπηρεσιών με:

  1. Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης των εργαζομένων στις τουριστικές επιχειρήσεις

  2. Προγράμματα καταρτιζομένων σε νέα επαγγέλματα που σχετίζονται με τον τουρισμό (π.χ. οικοξεναγοί, οδηγοί βουνού)

  3. Προγράμματα ενημέρωσης του τοπικού πληθυσμού για τη σπουδαιότητα και τη συμβολή του τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη του Νομού

και παρότρυνση του πληθυσμού για εφαρμογή «κωδικών τουριστικής συμπεριφοράς» και φιλόξενης διάθεσης με χαμόγελο και ευγένεια στον επισκέπτη.

Για την κατεύθυνση **Κ4.3.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ4.3.1.:** Ανάπτυξη και πιστοποίηση συστημάτων διασφάλισης τις ποιότητας από τις τουριστικές επιχειρήσεις (ISO, HACCP).

- **Κ4.3.2.:** Δημιουργία ενός Τοπικού Συμφώνου Ποιότητας παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών. Το Τ.Σ.Π. θα λειτουργήσει σαν κίνητρο στα ταξιδιωτικά γραφεία και τους επισκέπτες της περιοχής, αφού θα πιστοποιεί την ποιότητα των επιχειρήσεων στις οποίες θα απευθύνονται και το σήμα τους θα αποτελεί εγγύηση για τις προσφερόμενες υπηρεσίες και θα υποχρεώσει επιχειρήσεις να βελτιώσουν τις υπηρεσίες τους για να πάρουν το Πιστοποιητικό Ποιότητας, με το οποίο θα τους δοθεί η δυνατότητα ιδιαίτερης προβολής και προτίμησης, τουλάχιστον από τους επίσημους φορείς του Νομού.

- **Κ4.3.3.:** Παρότρυνση των επιχειρήσεων φιλοξενίας για απόκτηση οικοσήμανσης (Eco-Label), για την ανάδειξη ποιοτικού τουρισμού στην περιοχή που θα σέβεται το περιβάλλον και τον προορισμό.

- **Κ4.3.4.:** Πιστή εφαρμογή του νομοθετικού πλαισίου που διέπει τα διάφορα καταστήματα για την τήρηση των κανόνων υγιεινής και εξυπηρέτησης.

Για την κατεύθυνση **Κ4.4.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ4.4.1.:** Προώθηση των παραδοσιακών και τοπικών προϊόντων μέσω αγροτουριστικών προγραμμάτων και προγραμμάτων για τη δημιουργία ΠΟΠ (Προϊόντα Ονομαστής Προέλευσης).Τα προϊόντα μπορούν να αποτελέσουν ένα κατάλληλο μέσο για την ανάπτυξη της περιοχής και για τη διαφοροποίηση των αγροτικών δραστηριοτήτων που είναι και η τάση της ευρωπαϊκής κοινοτικής πολιτικής.

- **Κ4.4.2.:** Ίδρυση επιχειρήσεων μεταποίησης, τυποποίησης και εμπορίας φυτικών προϊόντων καθώς και βελτίωση και εκσυγχρονισμός υφιστάμενων.

- **Κ4.4.3.:** Ίδρυση επιχειρήσεων μεταποίησης ζωικών και βελτίωση μικρών μονάδων αξιοποίησης γαλακτοκομικής.

- **Κ4.4.4.:** Δημιουργία επιχειρήσεων παραγωγής προϊόντων διατροφής, βελτίωση και εκσυγχρονισμό των υπαρχόντων.

Για την κατεύθυνση **Κ4.5.** προτείνονται τα εξής μέτρα:

- **Κ4.5.1.:** Δημιουργία πολυγλωσικών ενημερωτικών φυλλαδίων (στα ελληνικά, αγγλικά, γαλλικά, ιταλικά, γερμανικά, ρώσικα) με πληροφορίες:

1. Για τις περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους
2. Για τους αρχαιολογικούς χώρους
3. Για τα χαρακτηριστικά αγροτικά προϊόντα
4. Για τις αγροτικές εργασίες και τις ζωοεμποροπανήγυρεις
5. Για την παραδοσιακή κουζίνα
6. Για τα φεστιβάλ και τα πολιτιστικά δρώμενα

- **Κ4.5.2.:** Δημιουργία ειδικών εκδόσεων (βιβλίων) με στόχο την προβολή και ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της περιοχής.

- **Κ4.5.3.:** Δημιουργία ένθετων εφημερίδων και περιοδικών (σε Ελλάδα και στοχευμένες χώρες το εξωτερικού) με στόχο την προβολή και ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της περιοχής.

- **Κ4.5.4.:** Διαφήμιση μέσω της τηλεόρασης με τη δημιουργία ενός βίντεο που θα προβάλλεται στα κανάλια, μέσω των εφημερίδων και του ραδιοφώνου καθώς και του διαδικτύου με τη δημιουργία ιστοσελίδας που θα παρέχει πληροφορίες για τον τουρισμό στο Νομό.

- **Κ4.5.5.:** Λειτουργία Τουριστικών Πρακτορείων εισερχόμενου τουρισμού, συνεργασία αυτών με τις τουριστικές επιχειρήσεις του νομού και με tour-operators εσωτερικού και εξωτερικού.

- **Κ4.5.6.:** Δημιουργία γραφείων διοργάνωσης δραστηριοτήτων εναλλακτικού τουρισμού.

Κλείνοντας το κεφάλαιο της στρατηγικής, έγινε μία προσπάθεια απόδοσής της σε έναν χάρτη έτσι ώστε να γίνει πιο αντιληπτή στο χώρο. Επομένως, στο χάρτη που ακολουθεί, φαίνονται συνοπτικά και κατηγοριοποιημένα οι προτάσεις και οι κατευθύνσεις που δόθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια και μπορούσαν να απεικονιστούν χωρικά, καθώς και οι περιοχές για τις οποίες προτάθηκαν.

Χάρτης 9.1: Συγκεντρωτικές Προτάσεις

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10^{Ο}

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο τουρισμός έχει θεωρηθεί από πολλές κυβερνήσεις ως μία οικονομική αναπτυξιακή στρατηγική και σε περίπτωση που ένας τουριστικός προορισμός επιθυμεί να αναπτύξει την τουριστική του βιομηχανία μακροπρόθεσμα, πρέπει να καταβάλει προσπάθειες μέσω του σχεδιασμού για να διαφοροποιήσει το προϊόν του από τους ανταγωνιστικούς προορισμούς, μέσω της καλύτερης συντήρησης του περιβάλλοντος και του πολιτισμού, της κατανόησης των αναγκών και των επιθυμιών της τοπικής κοινωνίας και τη συνειδητοποίηση της κοινωνίας για το τι σημαίνει η τουριστική βιομηχανία για την ευημερία τους. Ο τουριστικός σχεδιασμός ωφελεί μόνο μέσω της συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας που αναγκάζεται να συμβιώσει με τους τουρίστες και τα αρνητικά και θετικά αποτελέσματα που προκαλεί ο τουρισμός.

Τα διαρθρωτικά προβλήματα που έχει διαμορφώσει ο μαζικός τουρισμός σε συνδυασμό με τη ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας, καθιστούν έντονη την ανάγκη για τον προγραμματισμό των τουριστικών δραστηριοτήτων και ειδικότερα για την ανάπτυξη των ήπιων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Σε αυτήν την κατεύθυνση έχουν ξεκινήσει τα τελευταία κυρίως χρόνια αξιόλογες προσπάθειες τόσο σε κρατικό όσο και σε ιδιωτικό επίπεδο μέσω αναπτυξιακών προγραμμάτων και επιδοτήσεων. Η καταγραφή των αρνητικών και των θετικών επιπτώσεων του τουρισμού σε έναν προορισμό επιβεβαιώνει ακόμα περισσότερο την ανάγκη του τουριστικού σχεδιασμού στην προσπάθεια λήψης σωστών αποφάσεων που θα εξασφαλίσουν την ελαχιστοποίηση των αρνητικών συνεπειών και θα ενισχύσουν τις θετικές.

Ωστόσο η διαδικασία του προγραμματισμού για την τουριστική ανάπτυξη παραμένει ένα δύσκολο αλλά όχι και ανέφικτο εγχείρημα. Όσο αυξάνεται το πιθανό μακροπρόθεσμο οικονομικό, περιβαλλοντικό αλλά και κοινωνικό κόστος της απρογραμμάτιστης ανάπτυξης, τόσο θα πρέπει να εντείνεται η διαδικασία του

προγραμματισμού. Η πρόκληση είναι η αναζήτηση του βέλτιστου τρόπου κατανομής των πόρων μεταξύ των ανταγωνιστικών χρήσεων. Το κλειδί για την επιτυχημένη τουριστική ανάπτυξη σε κάθε επίπεδο, είναι ο προσεκτικός προγραμματισμός και σχεδιασμός. Το μεγαλύτερο μέρος του αρχικού προγραμματισμού που έγινε για τον τουρισμό, αφορούσε συγκεκριμένες περιοχές και εγκαταστάσεις πράγμα το οποίο άλλαξε τα τελευταία χρόνια. Επίσης την προηγούμενη δεκαετία αναγνωρίστηκαν οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στους φυσικούς πόρους και τους γηγενείς πληθυσμούς. Μαζί με τη γνώση αυτή προέκυψε και η ανάγκη για έναν πιο ολοκληρωμένο σχεδιασμό.

Εντούτοις, δεν είναι σημαντικό μόνο να δημιουργηθεί ένα αναπτυξιακό σχέδιο, αλλά να υπάρχει και η δυνατότητα εφαρμογής του. Η απόφαση σχετικά με τον τύπο του τουρισμού που θα αναπτυχθεί σε μια περιοχή, θα πρέπει να απασχολήσει όσο το δυνατόν περισσότερες από τις ομάδες που επηρεάζονται. Και παρά το γεγονός ότι το θέμα αυτό της δημόσιας συμμετοχής στον τουριστικό προγραμματισμό αποτελεί και μία από τις βάσεις της βιώσιμης αλλά και ταυτόχρονα ανθεκτικής ανάπτυξης, οι απόψεις σχετικά με το πώς μπορεί να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, έρχονται σε σύγκρουση μεταξύ τους.

Επομένως, απαραίτητο είναι να σχεδιαστούν πολιτικές που να είναι ευρέως αποδεκτές από την τοπική κοινωνία. Οι αρμόδιοι για το σχεδιασμό πρέπει να αναλογιστούν το γεγονός ότι υπάρχουν όρια για τον αριθμό των τουριστών που ένας τουριστικός προορισμός μπορεί να δεχτεί. Ο κάθε προορισμός χρειάζεται να θέσει αυτά τα όρια και να προγραμματίσει την τουριστική του ανάπτυξη αναλόγως. Συνεπώς, σε περίπτωση που κάποια τουριστική περιοχή βρίσκεται στο στάδιο του κορεσμού, η τοπική διοίκηση και οι εμπλεκόμενοι φορείς στην προσπάθεια αποσυμφόρησής της μπορεί να επιχειρήσουν τη μεταφορά του τουριστικού ρεύματος σε κάποια γειτονική περιοχή με κοινά χαρακτηριστικά. Οι αρμόδιοι για το σχεδιασμό και οι κυβερνώντες πρέπει συνεχώς να μετρούν τις οικονομικές, περιβαλλοντικές, πολιτιστικές και κοινωνικές επιπτώσεις του τουρισμού, αν θέλουν να εξασφαλίσουν μακροπρόθεσμα οφέλη για τους κατοίκους και τους εισερχόμενους τουρίστες και συγχρόνως να προστατέψουν το ανθρωπογενές και το φυσικό περιβάλλον.

Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι αλλά και να είναι αποτελεσματικές οι κατευθύνσεις, θα πρέπει ο σχεδιασμός να περιλαμβάνει και θέματα που αφορούν τα

περιβαλλοντικά και κοινωνικά υποσυστήματα, τα οποία θα πρέπει να εναρμονιστούν όσο το δυνατόν περισσότερο με τις ανάγκες της τουριστικής ζήτησης και του ιδιωτικού τομέα χωρίς όμως να ζημιώνονται από αυτές. Η πεποίθηση ότι μέσω της αειφορίας οι τουριστικοί προορισμοί μπορούν να επιτύχουν ισορροπημένη ανάπτυξη έχει προσελκύσει τα τελευταία χρόνια την προσοχή των περισσοτέρων ερευνητών. Οι αρχές της αειφορίας εστιάζονται σε θέματα όπως μικρής κλίμακας επενδύσεις, μικρούς αριθμούς τουριστών, σεβασμό της ντόπιας κοινωνίας, της κουλτούρας και του περιβάλλοντος και συμμετοχή του ντόπιου κοινωνικού συνόλου στην τουριστική ανάπτυξη. Όμως, η υιοθέτηση της αειφορίας μέσω επενδύσεων μικρής κλίμακας απευθύνεται σε μικρούς αριθμούς τουριστών που ενώ αυξάνει το κέρδος σε ορισμένες κοινωνικές ομάδες, επενδυτές και κρατικούς φορείς, τα συνολικά οφέλη είναι μικρά αναφορικά με την αύξηση των εσόδων και τη δημιουργία θέσεων εργασίας.

Συνεπώς, οι αρμόδιοι για την τουριστική ανάπτυξη και το σχεδιασμό πρέπει να προσδιορίσουν τις προτιμήσεις τους για μικρής ή μεγάλης κλίμακας επενδύσεις σύμφωνα με τα είδη των τουριστών που θέλουν να προσελκύσουν (εναλλακτικά ή μη), τα κεφάλαια που διαθέτουν και το επίπεδο του επιθυμητού ελέγχου και της συμμετοχής της ντόπιας κοινωνίας στην αναπτυξιακή διαδικασία. Όμως, ακόμα και αν όλοι οι τουριστικοί προορισμοί καταφέρουν να μειώσουν τον αριθμό των τουριστών που τους επισκέπτονται, αυτό δεν θα αποτελέσει λύση, αφού η ενεργή τουριστική ζήτηση θα ξεπεράσει την προσφορά (Wheeller, 1991 στο Πατσιά, 2006: 138).

Γι' αυτό είναι βέβαιο ότι τα αειφόρα είδη τουρισμού δεν μπορούν να αντικαταστήσουν το συμβατικό μαζικό τουρισμό. Συνεπώς, οι αναπτυξιακές προσπάθειες πρέπει να εστιάζονται στην προώθηση ενός πιο κατάλληλου τύπου χιονοδρομικού και ιαματικού τουρισμού, που να ελαχιστοποιεί τις αρνητικές συνέπειες. Ο μαζικός τουρισμός είναι αναπόφευκτος λόγω της τουριστικής ζήτησης και λόγω των τεράστιων επενδύσεων που έχουν γίνει από τους περισσότερους τουριστικούς προορισμούς σε χιονοδρομικού και ιαματικού τύπου τουριστικά καταλύματα. Συνεπώς, αυτό που χρειάζεται να γίνει είναι να καταβληθούν προσπάθειες, ώστε να γίνει το συμβατικό και μαζικό, βιώσιμο (Ανδριώτης, 2005). Παρόλα αυτά, υπάρχουν προορισμοί που έχουν μεγάλες προοπτικές για την προώθηση αειφόρων προτύπων τουριστικής ανάπτυξης και πρέπει να καταβάλλουν υπέρμετρες προσπάθειες για να

αποφευχθούν η μαζικοποίηση της εντόπιας τουριστικής βιομηχανίας και οι επακόλουθες αρνητικές συνέπειες.

Το σίγουρο είναι ότι τις τελευταίες δεκαετίες ο τουρισμός θεωρείται ως ένας από τους σημαντικότερους μοχλούς ανάπτυξης για την οικονομία πολλών περιοχών. Μέσω του τουρισμού επιτυγχάνεται η μετάβαση μιας κοινωνίας από μια κατάσταση υπανάπτυξης σε κάποια άλλη βελτιωμένη. Για ένα μεγάλο αριθμό ατόμων ανάπτυξη σημαίνει η χρήση χωρίς την κατάχρηση ή την υποβάθμιση των πόρων. Αν θέλουμε να γίνει η ανάπτυξη μία λειτουργική έννοια θα πρέπει να ενσωματωθεί στη διαδικασία του προγραμματισμού και να συμπεριλάβει τα στοιχεία της δραστηριότητας, των προϋποθέσεων και των εναλλακτικών λύσεων. Όμως, προς την επίτευξη αυτού πολλές αρνητικές επιπτώσεις μπορεί να προκύψουν. Για την αποφυγή των αρνητικών επιπτώσεων, απαραίτητη είναι η συνειδητοποίηση όλων ότι για τη μακροχρόνια ανάπτυξη του τουρισμού απαραίτητη προϋπόθεση είναι ο τουριστικός σχεδιασμός και η υιοθέτηση των αρχών που διέπουν την αειφορία.

Η περιοχή μελέτης, στην οποία διαπραγματεύθηκε η παρούσα εργασία, είναι η περιοχή του Νομού Πέλλας με έμφαση στις περιοχές ιδιαίτερου περιβαλλοντικού κάλλους, δηλαδή στους ορεινούς όγκους, στους αρχαιολογικούς χώρους, στα ιαματικά λουτρά καθώς επίσης και στους οικισμούς παραδοσιακού χαρακτήρα. Επίσης και η πόλη της Έδεσσας από μόνη της, αποτελεί σημαντικό πόλο έλξης επισκεπτών. Στα πλαίσια της τουριστικής ανάπτυξης στην περιοχή μελέτης θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι υφιστάμενες για την περιοχή μελέτες που έχουν μέχρι σήμερα πραγματοποιηθεί από φορείς (όπως η Νομαρχία Πέλλας και η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας) ενώ ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην ανάπτυξη των ήπιων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Ο Νομός Πέλλας διαθέτει πολλούς φυσικούς, πολιτισμικούς και ανθρωπογενείς πόρους καθώς επίσης και κάποιες υποδομές και υπηρεσίες. Ενδεικτικά αναφέρονται το φυσικό περιβάλλον, το κλίμα, οι εναλλαγές του τοπίου με τους παρακείμενους ορεινούς όγκους, οι περιοχές υψηλής περιβαλλοντικής αξίας, τα μνημεία και οι παραδοσιακοί οικισμοί. Από τις μέχρι σήμερα ερευνητικές εργασίες διαπιστώνεται, ότι δύο βασικοί παράγοντες καθορίζουν την τουριστική έλξη κάθε περιοχής: η «ποιότητα» σε συνδυασμό με την «ποσότητα» των τουριστικών πόρων και των υπηρεσιών της περιοχής και η σχετική προσπελασιμότητα τους. Ο βαθμός εκμετάλλευσης και

αξιοποίησης των τουριστικών πόρων, οι οποίοι ποικίλουν ανά περιφέρεια τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά, εξαρτάται άμεσα από τις μεταφορικές συνδέσεις και το τουριστικό δυναμικό κάθε περιοχής. Είναι ευνόητο ότι κάθε περιφέρεια με ανεκμετάλλευτους τουριστικούς πόρους λόγω των αποστάσεών της από πληθυσμιακά κέντρα και μικρή τουριστική ζήτηση, θα ευνοηθεί από τις υποδομές και θα έχει δυνατότητα για μεταβολή του τουριστικού της δυναμικού, τον αριθμού των τουριστικών αφίξεων και δημιουργία προϋποθέσεων οικονομικής ανάπτυξης. Πέραν της μεταβολής του τουριστικού όγκου, θα επηρεάσει και την εγκατάσταση επιχειρήσεων τουριστικού χαρακτήρα ή επιχειρήσεις υποδοχής και εξυπηρέτησης των τουριστών (Πολύζος, 2003 στο Πατσιά, 2006: 138).

Συμπερασματικά, αναφέρεται ότι η ανάπτυξη του τουρισμού στο Νομό Πέλλας παραμένει σχετικά περιορισμένη και άνισα κατανεμημένη χωροταξικά. Εκτιμάται ότι οι βασικές αιτίες που οδηγούν σε αυτό το αποτέλεσμα είναι κατ' αρχήν το γενικότερο, σε επίπεδο χώρας, πρόβλημα του χαμηλού επιπέδου των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών, οι ελλείψεις σε όλες τις μορφές υποδομών (μεταφορές, δίκτυα κλπ) και τέλος η έλλειψη ολοκληρωμένου σχεδίου ανάπτυξης των νέων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού που αποτελεί την ενδεδειγμένη μορφή ανάπτυξης για τις περιοχές ενδιαφέροντος αλλά και σχεδίου προώθησης του τουριστικού προϊόντος (Σχέδιο Μάρκετινγκ-Marketing Plan).

Τέλος, μετά τη συλλογή των απαραίτητων στοιχείων που αφορούν τη συνολική φυσιογνωμία του Νομού αλλά και τη διεξαγωγή κρίσιμων συμπερασμάτων που αφορούν την τουριστική του εξέλιξη ειδικότερα μπορούμε να περάσουμε στο στάδιο του σχεδιασμού ενός προγράμματος για το Νομό. Για τη μέγιστη αποτελεσματικότητα του προγράμματος καλό θα ήταν ο Νομός να θεωρηθεί ως ένα «προϊόν της κοινωνίας» (community product) που προσφέρεται ως πώληση για την καλυτέρευση της ζωής της ντόπιας κοινωνίας (Ανδριώτης, 2005: 261). Το σχέδιο-πρόγραμμα το συγκεκριμένο, περιλαμβάνει σαφείς και συνεκτικές προτάσεις για τις προσφερόμενες τουριστικές εγκαταστάσεις, την οργάνωση των τουριστικών υπηρεσιών, την κατάρτιση του προσωπικού, τα έργα υποδομής και μεταφοράς, την ανάπτυξη των τουριστικών δυνατοτήτων και τελευταίο και ίσως και σημαντικότερο, την ανάδειξη και προστασία από την κατάχρηση και την υποβάθμιση, των τουριστικών πόρων του Νομού.

Συνολικά για τον τουριστικό σχεδιασμό του Νομού, στην στρατηγική που προηγήθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, προτάθηκαν συνοπτικά τα παρακάτω:

- Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού
- Ανάπτυξη θεματικού τουρισμού
- Ανάπτυξη ορεινών και ημιορεινών περιοχών
- Ανάδειξη και αξιοποίηση φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς
- Ανάδειξη / προστασία φυσικών πόρων
- Χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός / ρύθμιση χρήσεων γης
- Αναβάθμιση και ανάπτυξη τουριστικών υποδομών
- Ολοκλήρωση βασικών υποδομών
- Ποιοτική βελτίωση παρεχομένων υπηρεσιών
- Ενθάρρυνση επιχειρηματικότητας στον τουριστικό τομέα
- Ανάπτυξη / κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού
- Σύνδεση τουρισμού με την τοπική παραγωγική δραστηριότητα και παροχή υπηρεσιών
- Ενίσχυση απασχόλησης
- Ενέργειες και έργα προβολής τουριστικών περιοχών του Νομού Πέλλας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11^{Ο}

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΗ

Ανδριώτης Κ. (2003) 'Ο Εναλλακτικός Τουρισμός και τα Διαφοροποιητικά Χαρακτηριστικά του', Τόπος Επιθεώρηση Χωρικής Ανάπτυξης, Σχεδιασμού και Περιβάλλοντος, τεύχος 20-21, 139-154.

Ανδριώτης Κ (2005) 'Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός', Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη Α.Ε.

Βαρβαρέσος Σ. (1998) 'Τουρισμός: έννοιες, μεγέθη, δομές. Η ελληνική πραγματικότητα', Αθήνα: Προπομπός.

Βαρβαρέσος Σ. (1999) 'Τουριστική Ανάπτυξη και Διοικητική Αποκέντρωση', Αθήνα: Προπομπός.

Γκιζάρη Κ. (2005) 'Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης Αλλοδαπών στην Ελληνική Γεωργία: Η Περίπτωση της Καλλιέργειας Σπαραγγιού στο Νομό Πέλλας', Διπλωματική Εργασία, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Σχολή Γεωπονίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.

Ιακωβίδου Ο. (2000) 'Αγροτουρισμός: το μικρό όμορφο και θηλυκό πρόσωπο στον τουρισμό', στο Τσάρτας Π. (επιμέλεια), (2000) 'Τουριστική Ανάπτυξη - Πολυεπιστημονικές Προσεγγίσεις', Αθήνα: Εξάντας, 69-80.

Καρατζόγλου Τ. (2003) 'Ο Τόπος Μας / Γνωριμία με το Δήμο Εξαπλατάνου', Θεσσαλονίκη: Υδρόγειος.

Κοκκώσης, Χ. & Τσάρτας, Π. (2001) 'Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον', Αθήνα: Κριτική.

Κράβαρης Π. (2005) 'Ο Εναλλακτικός Τουρισμός και η Συμβολή του στην Ανάπτυξη: Η Περίπτωση του Δήμου Νάουσας', Διπλωματική Εργασία, Πρόγραμμα Σπουδών στη Χωροταξία, Πολεοδομία και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Θεσσαλία, Βόλος.

Πατσιά Μ. (2006) 'Στρατηγικός Σχεδιασμός Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης του Νομού Λάρισας', Διπλωματική Εργασία, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Χωροταξία, Πολεοδομία και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Θεσσαλία, Βόλος.

Ρώμα Ε. (1999) 'Εναλλακτικές Μορφές Αστικού Τουρισμού', Διπλωματική Εργασία, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Χωροταξία, Πολεοδομία και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Θεσσαλία, Βόλος.

Σκάγιαννης (2001) 'Ο Σχεδιασμός του Τουρισμού, των Υποδομών Μεταφορών και η Περιβαλλοντική Προστασία στις Παράλιες Περιοχές της Μαγνησίας: *τοπικά συμφέροντα και προσδοκίες*', Τόπος, τεύχος 18-19, 109-128.

Σφακιανάκης Μ. Κ. (2000) 'Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού', Αθήνα: Έλλην.

Σαμολής Α. (2005) 'Η Κατάρτιση ενός Σχεδίου Τουριστικού Μάρκετινγκ στο νομό Πέλλας', Πρόγραμμα Σπουδών στη Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων, Τμήμα Κοινωνικών Επιστημών, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

Τσάρτας Π. (2000) 'Κριτική Αποτίμηση των Παραμέτρων Συγκρότησης των Χαρακτηριστικών της Μεταπολεμικής Τουριστικής Ανάπτυξης' στο Τσάρτας Π. (επιμέλεια), (2000) 'Τουριστική Ανάπτυξη - Πολυεπιστημονικές Προσεγγίσεις', Αθήνα: Εξάντας, 189-209.

Τσουκαλά Ε. (2003) 'Η Πέλλα και η Παλαιοντολογία', Σκύδρα: Τσιαπαρίδης.

Χριστοφιλόπουλος Δ. (2002) 'Πολιτιστικό Περιβάλλον-Χωρικός Σχεδιασμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη: *Διαμόρφωση πολιτιστικού (ανθρωπογενούς) περιβάλλοντος μέσω χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού*', Αθήνα: Δίκαιο και Οικονομία.

Fennel, D. (1991) 'Οικοτουρισμός', Αθήνα: Έλλην.

Gartner W. (2001) 'Τουριστική Ανάπτυξη: Αρχές, Διαδικασίες και Πολιτικές', (μετάφραση) Αποστολοπούλου Αντ., (επιμέλεια) Κορρές Γ. & Δρακόπουλος Στ., Αθήνα: Έλλην.

Gee C. & Makens J. & Choy D. (2001) 'Τουριστική και Ταξιδιωτική Βιομηχανία' (μετάφραση) Αθήνα: Έλλην.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΗ

Bywater M. (1992) 'The European Tour Operator Industry', London, Special Report No 2141, The Economist Intelligence Unit.

Douglas Norman & Douglas Ngaire & Derret R. (2001) 'Special Interest Tourism', Milton: Wiley.

Inskeep E. (1991) 'Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach', Van Nostrand Reinhold: New York.

Inskeep E. (1994) 'National and Regional Tourism Planning: Methodologies and Case Studies', World Tourism Organization Publications.

Mathieson A., Wall G., (1992) 'Tourism: economic, physical and social impacts', Essex: Longman.

Weiller B. & Hall M. C. (1992) 'Special Interest Tourism', London: Belhaven Press, Management, Volume 17 Issue 6, 405-412, Elsevier Science Ltd.

Shaalan I. M., (2004) 'Sustainable tourism development in the Red Sea of Egypt threats and opportunities', *Journal of Cleaner Production*, Volume 13, Issue 2, pp. 83-87, διαθέσιμο στο: <URL: http://www.sciencedirect.com/science> [πρόσβαση Μάιος 2009].

Stamboulis Y. & Skayannis P. (2003) 'Innovation Strategies and Technology for Experience-based Tourism', Tourism Management, Volume 24, Issue 1, 35-43, Elsevier Science Ltd.

ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

Αναπτυξιακή Πέλλας Α.Ε. (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε.) (1994-1999) 'Αναγνώριση Φυσικού Περιβάλλοντος Νομού Πέλλας', Έδεσσα.

Αναπτυξιακή Πέλλας Α.Ε. (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε.) (2001) 'Πρόγραμμα Ανάπτυξης Εναλλακτικού Τουρισμού στην Ορεινή Πέλλα', Έδεσσα.

Αναπτυξιακή Πέλλας Α.Ε. (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε.) (2003) 'Προσδιορισμός Φέρουσας Ικανότητας και Χωροθέτηση Παρεμβάσεων Αγροτικού Τουρισμού στο Πλαίσιο του Τοπικού Προγράμματος LEADER +', Έδεσσα.

Αναπτυξιακή Πέλλας Α.Ε. (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε.) (2007) 'Στρατηγικό και Επιχειρησιακό σχέδιο Νομού Πέλλας, Φάση Πρώτη: Ενδιάμεση Έκθεση', Έδεσσα.

Γραφείο Μελετών Μιχαηλίδη Γ. (2002) 'Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης των Περιφερειών Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας', ανάθεση από τον ΕΟΤ.

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Πέλλας - Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος (2000) '1ο Αναπτυξιακό Συνέδριο Νομού Πέλλας', Αθήνα.

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Πέλλας - Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής (2008) 'ΠΕΛΛΑ - Φύση που Γέννησε Ιστορία', Έδεσσα.

Στοιχεία από ΕΣΥΕ, Μάρτιος 2009.

Στοιχεία από Γεωγραφική Βάση Δεδομένων για το Μάθημα Χωροταξίας ΙΙα, Οκτώβριος 2008.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ-ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΑ ΦΥΛΛΑΔΙΑ

Ελληνικός Τουρισμός – έκδοση για τον ελληνικό και κυπριακό τουρισμό, Μάρτιος 2005, Τεύχος 24.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

-<URL: http://www.alkyonis.gr/pinovo>, [πρόσβαση 5 Δεκεμβρίου 2008].

-<URL: http://www.alpine.gr>, [πρόσβαση 19 Απριλίου 2009].

-<URL: http://www.ornithologiki.gr/gr/sppe/gr_reg03.php>, [πρόσβαση 12 Μαρτίου 2009].

-<URL: http://www.pella.gr/gianitsa-fipaiko>, [πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2008].

-<URL: http://www.pella.gr/vegoritis-fiVermio>, [πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2008].

-<URL: http://www.statitics.gr>, [πρόσβαση 23 Μαΐου 2009].

-<URL: http://www.trekking.gr>, [πρόσβαση 19 Απριλίου 2009].

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας Παραρτήματος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι-ΜΕΡΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ 199

Ι.1.Πηγές Άρδρευσης 200

Ι.2.Καταφύγια Θηραμάτων 201

Ι.3.Ιεροί Ναοί 201

Ι.4.Τζαμιά 202

Ι.5.Συνεδριακοί Χώροι 203

Ι.6.Πολιτιστικοί Σύλλογοι 205

Ι.7.Έθιμα & Εκδηλώσεις 206

Ι.8.Συνεταιρισμοί 209

Ι.9.Περιπατητικές Διαδρομές 209

Ι.10.Καταλύματα 210

Ι.11.Μονάδες Εστίασης 211

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ-ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ 213

ΙΙ.1.Προϋπολογισμός Προγραμμάτων 214

ΙΙ.2.Επιχορηγήσεις Leader II 214

ΙΙ.3.Επιχορηγήσεις Leader + ... 223

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ-ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ 226

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ 235

IV.1.Αρχαιολογικός Χώρος Πέλλας 236

IV.2.Λίμνη Βεγορίτιδα 237

IV.3.Λίμνη Άγρα 238

IV.4.Καταρράκτες Έδεσσας 239

IV.5.Ιαματικά Λουτρά 240

IV.6.Χιονοδρομικό Κέντρο Βόρας 242

IV.7.Λουδίας-Μογλενίτσας 243

IV.8.Άλλα Τοπία & Ομορφιές 244

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V-ΧΑΡΤΕΣ 246

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΜΕΡΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

1.1.Πηγές Άρδρευσης

- Πηγή Σαραντάβρυσο, την οποία εκμεταλλεύεται η πρώην Κοινότητα Παναγίτσας για άρδευση.
- Πηγές Όρμας και Λουτρακίου οι οποίες τροφοδοτούν το χείμαρρο Μπαλίτσα και εξυπηρετούνται οι πρώην Κοινότητες Όρμας, Μεγαπλατάνου, Πολυκαρπίου, Πιπεριάς.
- Διάσπαρτες πηγές που τροφοδοτούν το χείμαρρο Μαγλένιτσα και εξυπηρετούνται οι πρώην Κοινότητες Φουστάνης, Φιλώτειας, Νερομύλων, Ίδας, Κωνσταντίας, Μηλιάς.
- Πηγές Ίσβορ από τις οποίες εξυπηρετούνται οι πρώην Κοινότητες Φιλώτεια, Μηλιά και Λουτροχώρι.
- Πηγές Μπελίτσα – Πευκωτο από τις οποίες εξυπηρετούνται οι πρώην Κοινότητες Βορεινού, Θηριόπετρας.
- Πηγές Καϊνάκη οι οποίες βρίσκονται στην περιοχή της Αψάλου και από τις οποίες εξυπηρετούνται οι πρώην Κοινότητες Αψάλου, Αλώρου, Ξιφιανής.
- Πηγές Ισβάργια οι οποίες βρίσκονται στην περιοχή Φλαμουριάς.
- Πηγές Καραμητσώφ οι οποίες βρίσκονται στην περιοχή Φλαμουριάς.
- Πηγές Ραμιουτάπ οι οποίες εξυπηρετούνται οι πρώην Κοινότητες Φλαμουριάς, Ροδοχωρίου.
- Πηγές Μπες Μπανάρ - Καρά Μπανάρ οι οποίες εξυπηρετούν την πρώην Κοινότητα Γραμματικού.
- Πηγές Βρυτών οι οποίες τροφοδοτούν τον Εδεσσαίο (πηγές Εδεσσαίου).

Οι πηγές Όρμας και Λουτρακίου καθώς και οι διάσπαρτες που τροφοδοτούν το Μογλένιτσα έχουν παροχή 100 l/s, ενώ των υπολοίπων η παροχή κυμαίνεται περί τα 10 - 20 l/s (ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Ι.2.Καταφύγια Θηραμάτων

- Ορεινός όγκος Βόρα / Καταφύγιο Θηραμάτων Όρμας, έκτασης 32.000 στρ. (ΑΠ 1980/31.12.1996).
- Ορεινός όγκος Βόρα / Προσωρινό καταφύγιο θηραμάτων – Περιοχή χιονοδρομικού (5ετούς διάρκειας). Έκταση 3.500 στρ.(ΑΠ 7266/6.8.2001 Π.Κ.Μ.)
- Δ.Δ. Σωτήρας / Μόνιμο καταφύγιο θηραμάτων Σωτήρας, έκτασης 10.500 στρ. (171602/3050/19.6.1978 Υπ. Γεωργίας)
- Λίμνη Άγρα-Νησίου-Βρυττών / Μόνιμο καταφύγιο θηραμάτων, έκτασης 11.800 στρ. (3328/5.4.2001 Π.Κ.Μ.)
- Δ.Δ. Γραμματικού / Μόνιμο καταφύγιο θηραμάτων Κ. Γραμματικού, έκτασης 29.000 στρ. (2902/9.4.2001 Π.Κ.Μ.)
- Καταφύγιο θηραμάτων στη θέση «Πίνοβο» κοινότητας Νότιας, έκτασης 28.000 στρ. (Απ. Υπ. Γεωργίας 64703/810/1988)
- Καταφύγιο θηραμάτων στην περιοχή «Μπόλτσα» των κοινοτήτων Αρχαγγέλου, Περίκλειας & Νότιας, έκτασης 24.000 στρ.
- Καταφύγιο θηραμάτων Κρώμνης, έκτασης 11.730 στρ. (Απ. Υπ. Γεωργίας ΦΕΚ 946/96 – Τροπ. ΑΠ 3323/5-4-2001 ΠΚΜ).
- Καταφύγιο θηραμάτων Κρώμνης (5 ετούς διάρκειας), έκτασης 2.750 στρ. (ΑΠ 7266/6-8-2001 ΠΚΜ).
- Ν.Δ. Κλιτύων Όρους Πάικο / Καταφύγιο θηραμάτων Δ.Δ. Μυλότοπου & Γιαννιτσών, έκτασης 15.500 στρ. (Απ. Υπ. Γεωργίας ΦΕΚ 769/Β/76).

(ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007).

Ι.3.Ιεροί Ναοί

Αξιοι αναφοράς λόγω της ιστορικής τους σημασίας είναι και οι παρακάτω Ι. Ναοί:

- Η εκκλησία του Αγίου Ιωάννη, στον παλαιό οικισμό Άνω Λουτράκι του Δ.Δ. Λουτρακίου του Δήμου Αριδαίας, που εγκαταλείφθηκε μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο και είναι τρίκλιτη βασιλική του 18ου με σπάνιες εικόνες και λίγες αγιογραφίες.
- Η εκκλησία της Αναλήψεως, στον οικισμό Παλαιός Άγιος Αθανάσιος του Δ.Δ. Αγίου Αθανασίου στο Δήμο Βεγορίτιδος, που κτίσθηκε το 1700.
- Η εκκλησία τον Αγίου Δημητρίου στον οικισμό του Αετοχωρίου τον Δ.Δ. Νότιας του Δήμου Εξαπλατάνου, χτίσμα του 1842 με ψηλό τετραώροφο πυργοειδές καμπαναριό.
- Η εκκλησία της Παναγίας στον οικισμό Μηλιάς του ομώνυμου Δ.Δ. του Δήμου Εξαπλατάνου με τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας που έφεραν μαζί τους πρόσφυγες από τη Μ. Ασία.
- Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στον οικισμό Δροσερού τον ομώνυμου Δ.Δ. του Δήμου Μ. Αλεξάνδρου, με τις περίφημες τοιχογραφίες Βυζαντινού ρυθμού.
- Η εκκλησία του Αγίου Δημητρίου στον Παλαιό οικισμό Ξανθογείων του Δ.Δ. Αρνίσσης του Δήμου Βεγορίτιδος που κτίσθηκε το 1884 στον ίδιο χώρο όπου υπάρχει ακόμη παλαιότερος ναός.
- Η εκκλησία Κοιμήσεως της Θεοτόκου στον οικισμό Σταυροδρομιού του Δ.Δ. Εσωβάλτων του Δήμου Κρύας Βρύσης που κτίσθηκε το 1875 και είναι δίκλιτη βασιλική και έχει κριθεί διατηρητέα από την 11η Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

(ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003, Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής, 2008, Καρατζόγλου, 2003).

Ι.4.Τζαμιά

Το Γενί τζαμί: Είναι το μοναδικό τζαμί, που διατηρείται χωρίς αλλοιώσεις και μετατροπές, από τα έξη που είχαν χτιστεί στην Έδεσσας. Χτίστηκε το 1904 από το Χασάν Φεχμί και είναι επηρεασμένο από τη βυζαντινή αρχιτεκτονική και συγκεκριμένα από το ναό της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη. Το 1937 κηρύχθηκε διατηρητέο μνημείο, ενώ σήμερα χρησιμοποιείται ως χώρος φύλαξης αρχαιολογικών ευρημάτων.

Τέμενος του Ισκεντέρ Μπέη: Το διατηρητέο αυτό κτίσμα στην πόλη των Γιαννιτσών, σηματοδοτεί το τέλος μιας μεγάλης εξελικτικής πορείας, όσον αφορά την οθωμανική αρχιτεκτονική, γι' αυτό και διαφέρει από τα υπόλοιπα τεμένη της πόλης.

Ο θόλος του με τους άλλους ημιθόλους σχηματίζουν έναν επιμήκη χώρο, αντί των συνηθισμένων τριών ξεχωριστών χώρων και η στήριξη του γίνεται σε εξαγωνικό τύμπανο. Σύμφωνα με τον περιηγητή M. Kiler ήταν το πιο επιβλητικό τζαμί των Βαλκανίων και το μεγαλύτερο με τρούλο, με κύρια χαρακτηριστικά την περίτεχνη εσωτερική διακόσμηση και την προσεγμένη τοιχοδομία. Το κτίριο έχει υποστεί πολλές ζημιές κατά τη διάρκεια των βαλκανικών πολέμων, ενώ και από τη μετέπειτα χρήση του δεν έχει προσεχθεί όσο έπρεπε.

(ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2003, Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής, 2008, Καρατζόγλου, 2003).

Ι.5.Συνεδριακοί Χώροι

- **Καταρράκτες - Πολιτιστικό Κέντρο - Μουσείο Νερού - Κανναβουργείο**: Πρόκειται για ένα σύμπλεγμα πολυμορφικών χώρων, με τέσσαρις κύριες αίθουσες 460 m^2, 380 m^2, 640 m^2 και 250 m^2 αντίστοιχα, που βρίσκεται στην καρδιά της πόλης της Έδεσσας, δίπλα στους καταρράκτες. Το κέντρο διαθέτει εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό και λειτουργεί με ευθύνη της Δημοτικής Επιχείρησης «καταρράκτες Έδεσσας» - Τμήμα Οργάνωσης Συνεδρίων και συνεργατών. Οι αίθουσες πολλαπλών χρήσεων που διαθέτει το πολυμορφικό αυτό κέντρο είναι κατάλληλες για οργάνωση συνεδρίων, workshops, επαγγελματικών συναντήσεων, επιχειρηματικών παρουσιάσεων και παράλληλων εκδηλώσεων.

- **Πέλλα**: Ο συνεδριακός αυτός χώρος 500 m^2 που βρίσκεται στο κέντρο της πόλης της Έδεσσας, λειτουργεί με ευθύνη της Ν.Α. Πέλλας και είναι κατάλληλος για συνέδρια και πολιτιστικές εκδηλώσεις.

- **Μέγας Αλέξανδρος**: Ο συνεδριακό; αυτός χώρος 500 m^2 βρίσκεται στην καρδιά της Έδεσσας, δίπλα στο ρολόι της πόλης που αποτελεί και σήμα κατατεθέν και διαθέτει αξιόλογο εξοπλισμό και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό. Λειτουργεί με ευθύνη του Φιλοπρόοδου συλλόγου «Μέγας Αλέξανδρος» και παρουσιάζεται ως χώρος πολιτισμού της πόλης.

- **ΞΕΝΙΑ Hotel**: Στο ξενοδοχείο ΧΕΝΙΑ Α' κατηγορίας, που βρίσκεται στην άκρη του βράχου της πόλης της Έδεσσας λειτουργούν δύο αίθουσες συνεδρίων 300 m^2 έκαστη.

- **ΑΙΓΑΙ Hotel**: Το ξενοδοχείο ΑΙΓΑΙ Α' κατηγορίας πού βρίσκεται 1,5 χλμ από το κέντρο της πόλης της Έδεσσας, πλησίον της αρχαίας πόλης διαθέτει αίθουσα 200 m^2 για την οργάνωση μικρών συνεδρίων και διαλέξεων.

- **Ανω Εστία**: Ο συνεδριακός αυτός χώρος 500 m^2 βρίσκεται κοντά στο Ψηλό Βράχο, στην ιστορική συνοικία Βαρόσι της πόλης της Έδεσσας και λειτουργεί με ευθύνη της Ιεράς Μητρόπολης Εδέσσης, Πέλλας & Αλμωπίας.

- **ΕΛΕΝΑ**: Ξενοδοχείο Γ' κατηγορίας που βρίσκεται στην Πλατεία Τημενιδών, πλησίον των καταρρακτών, στην πόλη της Έδεσσας, διαθέτει αίθουσα συνεδρίων.

- **Ανοικτό Θέατρο Γαβαλιώτισσας**: Τρία περίπου χλμ από την Έδεσσα μέσα στο δάσος της Γαβαλιώτισσας, βρίσκεται το ανοικτό και σύγχρονο θέατρο της Γαβαλιώτισσας, έκτασης 3000 m^2 και χωρητικότητας 2.500 Θεατών.

Επίσης εκτός Έδεσσας, μικρότερες αίθουσες συνεδρίων και δεξιώσεων υπάρχουν και σε άλλες πόλεις του Ν. Πέλλας, στα παρακάτω ξενοδοχεία ή κέντρα:

- **HOTEL PELLA**: Σύγχρονο ξενοδοχείο Β' Κατηγορίας, που βρίσκεται στο Πάρκο «Φιλίππειο» στην πόλη των Γιαννιτσών.

- **HOTEL ISTRON**: Πολυτελές ξενοδοχείο Β' Κατηγορίας, σε απόσταση 5 χλμ από τα Γιαννιτσά, πλησίον της Αρχαίας Πέλλας.

- **ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ**: Ξενοδοχείο Γ΄ Κατηγορίας που συνδυάζει την παραδοσιακή με τη σύγχρονη αρχιτεκτονική στο Δ. Δ. Άρνισσας, του Δήμου Βεγορίτιδος.

- **ΜΗΛΙΔΑ**: Ξενοδοχείο Γ΄ Κατηγορίας που βρίσκεται στο χωριό Παναγίτσα του ομώνυμου Δ. Δ. του Δήμου Βεγορίτιδος.

- **ΠΑΡΘΕΝΩΝ**: Ξενοδοχείο Γ΄ Κατηγορίας, που βρίσκεται στο χωριό Παναγίτσα του ομωνύμου Δ. Δ. του Δήμου Βεγορίτιδος 23 χλμ από το Χιονοδρομικό Κέντρο.

- **ΑΔΩΝΙΣ**: Ξενοδοχείο Γ΄ Κατηγορίας πού βρίσκεται στην πόλη της Σκύδρας, διαθέτει αίθουσα για συνέδρια.

- **ΑΣΤΕΡΑΣ**: Ξενοδοχείο Γ' Κατηγορίας που βρίσκεται στο χωριό Λουτράκι του ομώνυμου Δ. Δ. του Δήμου Αριδαίας, πλησίον των ιαματικών Λουτρών.

- **ΞΕΝΙΤΙΔΕΙΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ**: Βρίσκεται στην είσοδο της πόλης της Αριδαίας και διαθέτει συνεδριακό χώρο δυναμικότητας 300 περίπου ατόμων, που είναι κατάλληλος για συνέδρια και πολιτιστικές εκδηλώσεις και λειτουργεί με ευθύνη του Δήμου Αριδαίας.

(Σαμολής, 2005: 144-146).

Ι.6.Πολιτιστικοί Σύλλογοι

Παρακάτω αναφέρονται μερικοί, από τους πιο ιστορικούς και δραστηριοποιημένους συλλόγους του νομού:

1. Πολιτιστικός σύλλογος «**ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ**» στην Έδεσσα, ο πιο ιστορικός, που ιδρύθηκε το 1922
2. Πολιτιστικός σύλλογος «**ΠΕΛΛΑ**» στα Γιαννιτσά, ο δεύτερος πιο ιστορικός σύλλογος του νομού που ιδρύθηκε το 1964
3. Πολιτιστικός - Λαογραφικός Όμιλος Αριδαίας & Περιχώρων «**ΑΚΡΙΤΕΣ ΑΛΜΩΠΙΑΣ**» στην Αριδαία
4. Πολιτιστικός σύλλογος «**ΑΚΡΙΤΕΣ**» στην Καρυώτισσα
5. Πολιτιστικός σύλλογος «**ΑΛΜΩΠΕΣ**» στους Προμάχους
6. Πολιτιστικός - Μορφωτικός Σύλλογος Ποντίων «**ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ**» στην Κρύα Βρύση
7. Εκπολιτιστικός - Μορφωτικός σύλλογος «**ΠΥΡΡΟΣ**» στην Κρύα Βρύση
8. Πολιτιστικός Σύλλογος «**ΦΙΛΙΠΠΟΣ**» στους Γαλατάδες
9. Πολιτιστικός Σύλλογος «**ΦΙΛΙΠΠΟΣ**» στο Δροσερό
10. Πολιτιστικός σύλλογος «**ΑΜΥΝΤΑΣ**» στα Καλύβια
11. Πολιτιστικός σύλλογος «**ΠΥΡΣΟΣ**» στο Παλαίφυτο
12. Μορφωτικός σύλλογος «**ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΡΕΦΗΣ**» στο Γαρέφι

13. Πολιτιστικός Σύλλογος **«Ο Αριστοτέλης»** στο Μεσημέρι

14. Φιλοπρόοδος επιμορφωτικός σύλλογος **«Ο Αριστοτέλης»** στη Σκύδρα

15. Φιλοπρόοδος σύλλογος **«Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ»** στην Πολυκάρπη

16. **«Πολιτιστικός σύλλογος Νέων»** στον Προφήτη Ηλία

17. Πολιτιστικός σύλλογος **«ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ»** στο Γυψοχώρι

18. Πολιτιστικός σύλλογος **«ΠΛΑΤΩΝ»** στην Παραλίμνη

19. Πολιτιστικός σύλλογος **«ΜΕΣΝΑ»** στην Άρνισσα

20. Πολιτιστικός σύλλογος **«ΦΛΟΓΑ»** στην Αξό

21. Σύλλογος Ποντίων **«ΕΥΒΕΙΝΟΣ ΛΕΣΧΗ»** στην Αριδαία

(Σαμολής, 2005: 129-130).

Ι.7.Έθιμα & Εκδηλώσεις

Εαρινό φεστιβάλ μουσικής: Κάθε χρόνο στην Έδεσσα που αποτελεί πλέον θεσμό, με στόχο την ευρύτερη διάδοση της κλασικής, της σύγχρονης, της έντεχνης μουσικής, καθώς και της παραδοσιακής, με τη συμμετοχή σημαντικών έργων και δημιουργών (Ανοιξη).

«Κινηματογραφικός Γύρος»: Κινηματογραφικές προβολές στα χωριά της Έδεσσας, με ταινίες Ελληνικού και Ξένου κινηματογράφου, σε υπαίθριους χώρους με ελεύθερη είσοδο (Ιούλιος - Αύγουστος).

«Σταύρο-ΔΡΟΜΟΙ»: Κατασκηνωτική εβδομάδα με μουσικές εκδηλώσεις και υπαίθριες δραστηριότητες στο Δάσος της Γαβαλιώτισσας και στα Χίλια Πεύκα (Αρχές Σεπτεμβρίου).

Διεθνές φεστιβάλ χορού «ΑΚΡΙΤΕΙΑ»: Κάθε χρόνο στην Αριδαία και σε διάφορα χωριά της Αλμωπίας, γίνεται Διεθνής Συνάντηση Χορευτικών Συγκροτημάτων παραδοσιακού χορού, εκδήλωση που συνδιοργανώνει ο Δήμος Αριδαίας με το χορευτικό Σύλλογο «ΑΚΡΙΤΕΣ ΑΛΜΩΠΙΑΣ» και αποτελεί το σημαντικότερο πολιτιστικό γεγονός της Επαρχίας Αλμωπίας (δεύτερο δεκαήμερο Ιουλίου).

Παιδότοπος: Στο Πάρκο των Καταρρακτών κάθε χρόνο λειτουργεί ανοικτός παιδότοπος με μουσικές εκδηλώσεις, θέατρο σκιών (Αρχές Σεπτεμβρίου).

Λουντέμεια: Εκδηλώσεις αφιερωμένες στον σπουδαίο Έλληνα λογοτέχνη Μενέλαο Λουντέμη, που έζησε μια μακρά περίοδο της ζωής του στον Εξαπλάτανο όπου υπάρχει και το σπίτι του (Πρώτο δεκαπενθήμερο Σεπτεμβρίου).

«Τζαμαλάρια»: Παραδοσιακό έθιμο Γάμου με παρενοχλήσεις, τοπική μουσική, γλέντι και άφθονο κρασί στους δρόμους της Άρνισσας στις 6 Ιανουαρίου.

Καρναβάλι: Χορός και διασκέδαση στην Έδεσσα, Αριδαία, Σκύδρα, Κρύα Βρύση, Πολυκάρπη και Ριζοχώρι (Φεβρουάριος). Αξίζει να κάνουμε ιδιαίτερη αναφορά, στο καρναβάλι της Κρύας Βρύσης, το οποίο ξεκίνησε το 1988, αναπτύχθηκε, καθιερώθηκε και έγινε γνωστό στο πανελλήνιο, αφού μεταδίδεται από το ραδιόφωνο και την τηλεόραση, συμμετέχοντας σε αυτό ομάδες και άρματα από διάφορα μέρη της χώρας (τριήμερο Καθαρής Δευτέρας).

Γιορτή χαρταετού: Με την Αερολέσχη Έδεσσας στο Ανεμοδρόμιο στην Παναγίτσα και με τους «φίλους του Βουνού» στο ύψωμα 606 στη Γαβαλιώτισσα και στα Χίλια πεύκα» στην Έδεσσα, την Καθαρή Δευτέρα.

«Σπάσιμο κόκκινων αυγών»: Στο βράχο του οικισμού Μαργαρίτα στο Δ. Δ. Σωτήρας του Δήμου Έδεσσας, με τοπική μουσική, χορό και παραδοσιακά εδέσματα (2^{η} ημέρα του Πάσχα).

«Κατρακύλισμα των αυγών»: Τοπικό έθιμο στον οικισμό Λύκοι του Δ .Δ. Σωτήρας του Δήμου Έδεσσας, από τον πολιτιστικό σύλλογο το Βαλκογιάνοβο, με τοπική μουσική, χορό και παραδοσιακά εδέσματα (2^{η} ημέρα του Πάσχα).

«Αφιέρωση ζώων-Δημοπρασία»: Στον οικισμό των Βρυττών του ομώνυμου Δ. Δ. του Δήμου Έδεσσας γίνεται το τοπικό έθιμο, με χορούς, τοπική μουσική, εδέσματα, χορευτικά συγκροτήματα και αφιερώματα (23 Απριλίου, Αγ. Γεωργίου).

Ομαδικό ψήσιμο: Στον Οικισμό Αγίου Αθανασίου, του ομώνυμου Δ. Δ. του Δήμου Βεγορίτιδος, στο εξωκλήσι του Αγ. Γεωργίου γίνεται ομαδικό ψήσιμο στην περιοχή όπου πέντε δένδρα ενώνονται και σχηματίζουν ένα ανθρώπινο σώμα (23 Απριλίου, Αγ. Γεωργίου).

Γιορτή κερασιού: Στον οικισμό Άγρα του ομώνυμου Δ. Δ. του Δήμου Έδεσσας (τέλη Ιουνίου).

Τα κερασιώτικα: Γιορτή στον οικισμό Κερασιά του Δ. Δ. Καρυδιά τον Δήμου Έδεσσας, στην πλατεία του χωριού, με γλέντι, μουσική και παραδοσιακούς Μακεδονικούς χορούς (20-22 Αυγούστου).

«Φωτιά»: Παραδοσιακό έθιμο με άναμμα φωτιάς, παραδοσιακή μουσική, γλέντι και χορό, στα χωριά Μεσημέρι, Κλεισοχώρι, Άγρας του Δήμου Έδεσσας και στην πόλη της Έδεσσας καθώς και στο χωριό Σωσάνδρα του Δήμου Αριδαίας και στην πόλη της Αριδαίας (23-24 Δεκεμβρίου).

«Λήσνικ»: Παραδοσιακό έθιμο με τοπική μουσική και γλέντι στα Ξανθόγεια του Δ. Δ. Άρνισσας του Δήμου Βεγορίτιδος (23-24 Δεκεμβρίου).

Γιορτή του ροδάκινου: Στο Δήμο Μενηίδος, αποτελεί την σημαντικότερη εκδήλωση του καλοκαιριού για το Δήμο και έχει καθιερωθεί από το 2000 προσπαθώντας να αναδείξει το ροδάκινο ως τοπικό προϊόν, μιας και ο Δήμος Μενηίδος βρίσκεται στην πρώτη θέση του Νομού στην παραγωγή βιομηχανικού και επιτραπέζιου ροδάκινου. Η γιορτή έχει και χαρακτήρα πανηγυριού με τη συμμετοχή παραδοσιακών χορευτικών συγκροτημάτων.

Άλλα έθιμα και εκδηλώσεις:

- **Τα Ποζαρίτικα** στο Λουτράκι (τέλη Αυγούστου)
- **Γιορτή μήλου** στην Άρνισσα (τέλη Σεπτεμβρίου)
- **Γιορτή τσίπουρου** στο Μεσημέρι (μέσα Οκτωβρίου)
- **Γιορτή του κερασιού** στον Αρχάγγελο (δεύτερο δεκαπενθήμερο Ιουλίου)
- **Γιορτή του τυριού** στο Θεοδωράκι (πρώτο δεκαήμερο Οκτωβρίου)
- **Γιορτή του ροδάκινου** στη Φλαμουριά (τέλη Ιουλίου)
- Αναβίωση πατροπαράδοτων εθίμων «Κόλντα Μπάμπω» στο Δήμο Μ. Αλεξάνδρου, παραδοσιακός εορτασμός της Καθαρά Δευτέρας και εορτασμός πολιούχων σε συνεργασία με τους πολιτιστικούς συλλόγους του Δήμου.

- Εκδηλώσεις για την γενοκτονία των Ποντίων στο Ριζοχώρι (Μάιο)
- Πολιτιστικές εκδηλώσεις στην Περίκλεια στα πλαίσια της θρησκευτικής πανήγυρης της Αγίας Παρασκευής (Ιούλιος)
- Εορταστικές εκδηλώσεις προς τιμή των Μακεδονομάχων Άγρα - Μίγκα στο χωριό Καρυδιά (10 Ιουνίου)
- Μικρασιατική Βραδιά στην Περαία - Πανελλήνια Συνάντηση Μικρασιατών με χορό και τραγούδια από τις αλησμόνητες πατρίδες
- Θρησκευτική πανήγυρης στη Χρυσή για τον εορτασμό της Παναγίας (Αύγουστος)

(Σαμολής, 2005: 126-129).

I.8.Συνεταιρισμοί

Συνεταιρισμός ψηφιδωτών **«Η ΑΡΧΑΙΑ ΠΕΛΛΑ»**. Λειτουργεί από το 1990 και τα μέλη του δημιουργούν αντίγραφα ψηφιδωτά από την Αρχαία Πέλλα, καθώς και ψηφιδωτά με ελεύθερες συνθέσεις.

Γυναικείος Συνεταιρισμός Αρχαγγέλου: Λειτουργεί από το έτος 2000 και δραστηριοποιείται στην παραγωγή, επεξεργασία και πώληση παραδοσιακών προϊόντων όπως μαρμελάδες, γλυκά του κουταλιού, ποτά, υφαντά και κεντήματα.

Γυναικείος Συνεταιρισμός Αρνισσας: Τα μέλη του δραστηριοποιούνται στην παραγωγή, επεξεργασία και πώληση παραδοσιακών προϊόντων, όπως ζυμαρικά μαρμελάδες, γλυκά του κουταλιού, λαχανικά, τουρσιά και σαλάτες.

(Σαμολής, 2005: 131).

I.9.Περιπατητικές Διαδρομές

- Καταρράκτες Έδεσσας → Δάσος Γαβαλιώτισσας → Χίλια Πεύκα → Περίπτερο Φ.Ο.Ε (Φιλαθλητικός Όμιλος Έδεσσας)
- Καταρράκτες Έδεσσας → Λαογραφικό Μουσείο → Μουσείο Νερού → Καναβουργείο → Συνοικία Βαρόσι → Παρθεναγωγείο → Ψηλός Βράχος → Αρχαία Πόλη Έδεσσας.

- Καταρράκτες Έδεσσας → Παλιοί νερόμυλοι → Συνοικία Βαρόσι → Μικροί καταρράκτες → Ρολόι → Βυζαντινή Γέφυρα → Αγορά
- Καταρράκτες Έδεσσας → υγροβιότοπος Άγρα - Νησίου – Βρυττών → Έδεσσα Καταφύγιο Φ.Ο.Ε στο Βόρα → Ρέμα Φλώρου (μετάβαση και επιστροφή 60 λεπτά)
- Θέση «Σπαστήρας» Χιονοδρομικού Κέντρου Βόρα → κορυφή Χασανάκος (1787 μ. υψόμετρο) → κορυφή Πιπερίτσα (υψόμετρο 1998 μ.).
- Παραδοσιακός οικισμός Αγίου Αθανασίου → κορυφή Χασανάκος (1787 μ. υψόμετρο) κορυφή Πιπερίτσα (υψόμετρο 1998 μ.).
- Επίσης από τον Παραδοσιακό οικισμό Αγίου Αθανασίου, περνούν τα διεθνή μονοπάτια Ε4 & Ε6 που οδηγούν στο Σκοπό Φλωρίνης, μέσα από δάση οξυάς και χαράδρες με συνολική διάρκεια διαδρομής 5 ώρες.
- Λουτράκι - φαράγγι «Ράμνο Μπορ» → καταρράκτης → Λουτράκι

Στο όρος Βέρμιο οι ορειβάτες μπορούν να διασχίσουν το βουνό μέσα από τέσσερις διαδρομές.

1. Άνω Γραμματικό → κορυφή «Καρατάς» (υψόμετρο 2027 μ.) (τρεις ώρες)
2. Κεδρώνας → Φλαμουριά (τρεις ώρες)
3. Κεδρώνας → Άγρας (τέσσερις ώρες)
4. Τρία - Πέντε Πηγάδια (Ν. Ημαθίας) → κορυφή «Καρατάς» (τρεις ώρες)

(Σαμολής, 2005: 139-140).

I.10.Καταλύματα

Καταλύματα στο Ν. Πέλλας κατά είδος και Δημοτικό Διαμερίσματα (2007)

Δημοτικό Διαμέρισμα	Ξενοδοχεία		Ενοικιαζόμενα δωμάτια		Ενοικιαζόμενα διαμερίσματα		Ορειβατικό καταφύγιο		Παραδοσιακοί ξενώνες		Επιπλωμένες κατοικίες	
	Μονάδε	Κλίνες	Μονάδε	Κλίνες	Μονάδε	Κλίνες	Μονάδε	Κλίνες	Μονάδε	Κλίνες	Μονάδε	Κλίνες
Δήμου Γιαννιτσών	**3**	**283**										
Δήμου Σκύδρας	**2**	**68**										

Δημοτικό Διαμέρισμα	Ξενοδοχεία		Ενοικιαζόμενα δωμάτια		Ενοικιαζόμενα διαμερίσματα		Ορειβατικό καταφύγιο		Παραδοσιακοί ξενώνες		Επιπλωμένες κατοικίες	
	Μονάδες	Κλίνες	Μονάδες	Κλίνες	Μονάδες	Κλίνες	Μονάδες	Κλίνες	Μονάδες	Κλίνες	Μονάδες	Κλίνες
ήμου Έδεσσας (Καρυδιά-	**7**	**487**	**1**	**12**					**2**	**30**	**1**	**15**
Λυκόστομο	1	23									1	20
	20	895	65	510	8	219			4	90		
			13	139							1	20
οί												
.ήμου Αριδαίας	**21**	**918**	**78**	**649**	**8**	**219**			**4**	**90**	**2**	**40**
	2	44	10	75	2	26	1	26				
ος Αθανάσιος	3	86	8	93	3	67						
α	1	48	1	20								
			1	6	1	20						
.γιος Αθανάσιος	17	450	18	293	4	102	1	22	2	35	13	405
ια	8	218	12	116	4	79						
Δήμου Βεγορίτιδας	**31**	**846**	**50**	**603**	**14**	**294**	**2**	**48**	**2**	**35**	**13**	**405**
Νομού Πέλλας	**64**	**2.602**	**129**	**1.264**	**22**	**513**	**2**	**48**	**8**	**155**	**16**	**460**

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

I.11.Μονάδες Εστίασης

Εστιατόρια και Καφέ στα δημοτικά διαμερίσματα του νομού Πέλλας

Δήμος	Οικισμός	Αριθμός επιχειρήσεων εστιατορίων - καφέ	Μέσος όρος
Βεγορίτιδας	**Παλιός Άγιος Αθανάσιος**	12	7,2
	Άρνισσα	14	
	Παναγίτσα	6	
	Ζέρβη	2	
	Ξανθόγεια	2	
Αριδαίας	**Όρμα**	6	9

	Λουτράκι	12	
Έδεσσας	**Άγρας**	6	6
Εξαπλάτανου	**Αρχάγγελος**	6	6
Σύνολο	**9**	**66**	**22,2**

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ

II.1.Προϋπολογισμός Προγραμμάτων

Οικονομικά στοιχεία για τις Πρωτοβουλίες Leader I, II και +

	LEADER I	**LEADER II**	**LEADER +**
Διάρκεια υλοποίησης	1993-1996	1996-2002	2002-
Προϋπολογισμός	1.395.200.390 δρχ.	3.077.753.127 δρχ	9.160.773,12 €
Δημόσια δαπάνη:	918.125.000 δρχ.	2.028.848.007 δρχ.	6.375.000,00 €
Αριθμός έργων:	30	77	60
Περιοχή αναφοράς:	Β.Ν.Δ. τμήμα Ν. Πέλλας	Ν.Πέλλας	Ορεινές και μειονεκτικές περιοχές του Ν.Πέλλας
Προϋπολογισμός ΑΝ.ΠΕ. Α.Ε.	157.418.423 δρχ.	386.188.000 δρχ.	1.471.650,00 €.

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

II.2.Επιχορηγήσεις Leader II

Επιχειρήσεις Ν. Πέλλας που επιχορηγήθηκαν από το Leader II

ΔΡΑΣΗ	**ΕΡΓΟ**	**ΠΕΡΙΟΧΗ**	**Προυπολογισμός**
Λειτουργικές δαπάνες	-	Περιοχή LEADER II	234.000.000
Λειτουργικές δαπάνες	-	Περιοχή LEADER II	49.270.000
Λειτουργικές δαπάνες	-	Περιοχή LEADER II	11.000.000
Λειτουργικές δαπάνες	-	Περιοχή LEADER II	15.500.000
Λειτουργικές δαπάνες	-	Περιοχή LEADER II	13.500.000
Λειτουργικές δαπάνες	-	Περιοχή LEADER II	3.000.000
Λειτουργικές δαπάνες	-	Περιοχή LEADER II	6.640.000
Λειτουργικές δαπάνες	-	Περιοχή LEADER II	2.500.000
Εξοπλισμός	-	Περιοχή LEADER II	11.000.000
Εξοπλισμός	-	Περιοχή LEADER II	3.500.000
(Σύμφωνα με οδηγία Υπ. Γεωργίας)	-	Περιοχή LEADER II	48.000.000

Δημιουργία, εκσυγχρονισμός, επέκταση αγροτουριστικών καταλυμάτων	Κατασκευή αγροτουριστικού καταλύματος τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων Γ΄ τάξης	Δ.Δ. Λουτράκι Αριδαίας	41.000.000
Δημιουργία, εκσυγχρονισμός, επέκταση αγροτουριστικών καταλυμάτων	Κατασκευή αγροτουριστικού καταλύματος τύπου ανεξάρτητων επιπλωμένων κατοικιών	Παναγίτσα	31.000.000
Δημιουργία, εκσυγχρονισμός, επέκταση αγροτουριστικών καταλυμάτων	Κατασκευή αγροτουριστικού καταλύματος τύπου ανεξάρτητων επιπλωμένων κατοικιών	Δ.Δ. Ξανθογείων Δ. Βεγορίτιδας	15.000.000
Δημιουργία, εκσυγχρονισμός, επέκταση αγροτουριστικών καταλυμάτων	Ολοκλήρωση αγροτουριστικού καταλύματος τύπου ενοικιαζόμενων δωματίων	Δ.Δ. Αγ. Αθανασίου Δ. Βεγορίτιδας	20.000.000
Δημιουργία, εκσυγχρονισμός, επέκταση αγροτουριστικών καταλυμάτων	Ξενοδοχείο επιπλωμένων διαμερισμάτων Γ' τάξης	Δ. Βεγορίτιδας	25.423.728
Δημιουργία, εκσυγχρονισμός, επέκταση αγροτουριστικών καταλυμάτων	Ξενοδοχείο επιπλωμένων διαμερισμάτων Γ' τάξης	Δ. Βεγορίτιδας	80.000.000
Δημιουργία, εκσυγχρονισμός, επέκταση αγροτουριστικών καταλυμάτων	Ξενοδοχείο επιπλωμένων διαμερισμάτων Γ' τάξης	Δ. Αριδαίας	80.000.000
Δημιουργία, εκσυγχρονισμός, επέκταση αγροτουριστικών καταλυμάτων	Επέκταση ξενοδοχείο επιπλωμένων διαμερισμάτων Γ' τάξης	Δ. Αριδαίας	80.000.000
Δημιουργία, εκσυγχρονισμός, επέκταση αγροτουριστικών καταλυμάτων	Ανεξάρτητες επιπλωμένες κατοικίες στην Άρνισσα	Δ. Βεγορίτιδας	35.220.000
Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	Θερμαλιστικός τουρισμός στα Λουτρά Λουτρακίου Αλμωπίας:	Δ.Δ. Λουτρακίου Δ. Αριδαίας	25.000.000

	Εκσυγχρονισμός υδροθεραπευτηρίου		
Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	Κατασκευή υδροθεραπευτηρίου στα Λουτρά Λουτρακίου	Δ. Αριδαίας	62.000.000
Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	Ολοκλήρωση αίθουσας πολλαπλών χρήσεων του Δήμου Πέλλας	Δ. Πέλλας	75.000.000
Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	Αρχαιολογικός τουρισμός: Αξιοποίηση τουριστικού περιπτέρου Πέλλας	Δ. Πέλλας	65.000.000
Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	Ανάδειξη και αξιοποίηση περιοχών φυσικού κάλλους στο ορεινό σύμπλεγμα Αλμωπίας	Αλμωπία	35.000.000
Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	Ανάπτυξη αγροτουριστικών δραστηριοτήτων σε συνδυασμό με την προστασία περιβάλλοντος στην παρόχθια περιοχή του ποταμού Λουδία	Περιοχή Μηδέν ποταμού Λουδία	80.000.000
Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	Κατασκευή σκοπευτηρίου	Διοικητικά όρια Δήμου Σκύδρας	69.475.000
Κέντρα εστίασης και αναψυχής	Κέντρο εστίασης και αναψυχής στο Καναβουργείο	Δ. Έδεσσας	80.000.000
Κέντρα εστίασης και αναψυχής	Κέντρο εστίασης & αναψυχής στην Παναγίτσα	Δ. Βεγορίτιδας	44.000.000
Κέντρα εστίασης και αναψυχής	Κέντρο εστίασης & αναψυχής στην Περαία	Δ. Βεγορίτιδας	42.000.000
Μικρά έργα υποδομής για τουριστική αξιοποίηση κτισμάτων και χώρων	Δημιουργία χώρου αναψυχής	Δ. Μενηίδας	51.535.500

Κέντρα εστίασης και αναψυχής	Κατασκευή παραλίμνιου κέντρου φιλοξενίας τουριστών στην Βεγορίτιδα	Δήμος Βεγορίτιδας/ Δ.Δ. Άρνισσας	40.000.000
Κέντρα εστίασης και αναψυχής	Εκσυγχρονισμός κέντρου ενημέρωσης, ψυχαγωγίας και φιλοξενίας τουριστών στην Παναγίτσα	Δ.Δ. Παναγίτσας Δ. Βεγορίτιδας	35.400.000
Κέντρα εστίασης και αναψυχής	Κατασκευή κέντρου υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών και αθλητών στο ανεμοδρόμιο Παναγίτσας	Σύμπλεγμα Καϊμάκτσαλαν-Βεγορίτιδας	83.721.000
Προβολή, προώθηση, τουριστικά πακέτα, συστήματα κράτησης κλπ.	Τουριστική προβολή της Έδεσσας και της ευρύτερης περιοχής της	Περιοχή LEADER II Ν.Πέλλας	9.000.000
Προβολή, προώθηση, τουριστικά πακέτα, συστήματα κράτησης κλπ.	Τουριστική προβολή της ευρύτερης περιοχής των Λουτρών Λουτρακίου	Δ.Δ. Λουτρακίου Δ. Αριδαίας	3.000.000
Προβολή, προώθηση, τουριστικά πακέτα, συστήματα κράτησης κλπ.	Τουριστική προβολή ορεινού όγκου Αγ. Αθανασίου	Ορεινός όγκος Βόρα	1.000.000
Προβολή, προώθηση, τουριστικά πακέτα, συστήματα κράτησης κλπ.	Τουριστική προβολή της Έδεσσας και της ευρύτερης περιοχής της κύρια με χρήση πληροφορικής	Περιοχή LEADER II Ν.Πέλλας	7.520.000
Προβολή, προώθηση, τουριστικά πακέτα, συστήματα κράτησης κλπ.	Τουριστική προβολή Ν. Πέλλας	Δ. Βεγορίτιδας	20.000.000
Προβολή, προώθηση, τουριστικά πακέτα, συστήματα κράτησης κλπ.	Τουριστική προβολή της Έδεσσας και της ευρύτερης περιοχής	Δ. Έδεσσας	25.000.000
Εκσυγχρονισμός-επέκταση μονάδων οικοτεχνίας,	Εκσυγχρονισμός εργαστηρίου ψηφιδωτών και γλυπτών στην Πέλλα	Δ. Πέλλας	5.000.000

χειροτεχνίας και ειδών λαϊκής τέχνης			
Εκσυγχρονισμός-επέκταση βιοτεχνιών-μικρών επιχειρήσεων	Βιοτεχνία κατασκευής χριστουγεννιάτικων στολιδιών από φυσικά υλικά	Δ. Έδεσσας	62.000.000
Εκσυγχρονισμός-επέκταση βιοτεχνιών-μικρών επιχειρήσεων	Βιοτεχνία κατασκευής ειδών διακόσμησης και συσκευασίας	Δ. Έδεσσας	62.000.000
Εκσυγχρονισμός-επέκταση βιοτεχνιών-μικρών επιχειρήσεων	Συμπληρωματικό για την βιοτεχνία κατασκευής ειδών διακόσμησης και συσκευασίας	Δ. Έδεσσας	18.000.000
Εκσυγχρονισμός-επέκταση βιοτεχνιών-μικρών επιχειρήσεων	Δημιουργία χώρων έκθεσης και εμπορίας χριστουγεννιάτικων στολιδιών από φυσικές πρώτες ύλες	Δ. Έδεσσας	15.000.000
Προβολή, προώθηση, εκθέσεις, εκθετήρια, πρατήρια πώλησης κέντρα και δίκτυα εξυπηρέτησης και στήριξης	Εξοπλισμός και λειτουργία κέντρου διαρκούς ενημέρωσης πληροφόρησης και τεχνικής στήριξης για την αγροτική οικονομία και τις ΜΜΕ	Δ. Έδεσσας	10.000.000
Προβολή, προώθηση, εκθέσεις, εκθετήρια, πρατήρια πώλησης κέντρα και δίκτυα εξυπηρέτησης και στήριξης	Ενθάρρυνση, ενίσχυση και προβολή της επιχειρηματικής δραστηριότητας στο Ν. Πέλλας	Περιοχή LEADER II Ν.Πέλλας	18.000.000
Προβολή, προώθηση, εκθέσεις, εκθετήρια, πρατήρια πώλησης κέντρα και δίκτυα εξυπηρέτησης και στήριξης	Ηλεκτρονικός χρυσός οδηγός εξαγωγικών επιχειρήσεων	Περιοχή LEADER II Ν.Πέλλας	22.000.100

Δράσεις τύπου Καν. (ΕΟΚ) 866/90	Μετεγκατάσταση-εκσυγχρονισμός τυροκομείου παραγωγής παραδοσιακών τυριών	Δ. Έδεσσας	60.000.000
Δράσεις τύπου Καν. (ΕΟΚ) 866/90	Κατασκευή μονάδας συγκέντρωσης και πρόψυξης κερασιών	Δ.Δ. Αγρα Δ. Έδεσσας	50.000.000
Αξιοποίηση φυτικής παραγωγής	Πρότυπο θερμοκήπιο παραγωγής πρώιμου σπαραγγιού	Δ.Δ. Άσπρου Δ. Έδεσσας	15.095.000
Αξιοποίηση φυτικής παραγωγής	Κατασκευή βιοτεχνίας επεξεργασίας και τυποποίησης σπαραγγιών	Δ.Δ. Λιποχωρίου Δ. Σκύδρας	40.000.000
Αξιοποίηση φυτικής παραγωγής	Βιοτεχνία επεξεργασίας & τυποποίησης αγροτικών προϊόντων	Δ. Αριδαίας	32.004.050
Αξιοποίηση φυτικής παραγωγής	Κατασκευή μονάδας επεξεργασίας - τυποποίησης αγροτικών προϊόντων	Δ. Μεγ. Αλεξάνδρου	79.516.500
Αξιοποίηση φυτικής παραγωγής	Εκσυγχρονισμός μονάδας παραγωγής δρεπτού τριαντάφυλλου	Δ. Κύρρου	33.800.000
Βιολογικές καλιέργειες και προϊόντα ή προϊόντα από βιολογική γεωργία	Πρότυπη μονάδα παραγωγής, επεξεργασίας & προώθησης βιολογικών γεωργικών προϊόντων	Δ. Κρ. Βρύσης	35.000.000
Βιολογικές καλιέργειες και προϊόντα ή προϊόντα από βιολογική γεωργία	Μονάδα διαλογής-τυποποίησης και εμπορίας βιολογικών προϊόντων	Δ. Κρ. Βρύσης	79.969.351
Βιολογικές καλιέργειες και προϊόντα ή προϊόντα από βιολογική γεωργία	Οικοτεχνία επεξεργασίας-τυποποίησης βιολογικών αγροτικών προϊόντων	Δ. Κρ. Βρύσης	24.852.000
Παραγωγή πολλαπλασιαστικού υλικού	Εκσυγχρονισμός και επέκταση μονάδας πολλαπλασιαστικού υλικού	Δ.Δ. Πιπεριά Δ. Αριδαίας	50.000.000

Παραγωγή πολλαπλασιαστικού υλικού	Εκσυγχρονισμός και επέκταση μονάδας πολλαπλασιαστικού υλικού	Δ. Γιαννιτσών	59.858.000
Οικολογικό αγρόκτημα	Εγκαταστάσεις αποθήκευσης, άρδευσης και εξοπλισμός του οικολογικού αγροκτήματος Κρύας Βρύσης	Δ. Κρ. .Βρύση	50.000.000
Επενδύσεις παραγωγής ειδών διατροφής (αρτοσκευάσματα, γλυκά, ζυμαρικά κλπ).	Μονάδα παραγωγής παραδοσιακών ειδών διατροφής	Δ. Άρνισσας	20.000.000
Επενδύσεις παραγωγής ειδών διατροφής (αρτοσκευάσματα, γλυκά, ζυμαρικά κλπ).	Βιοτεχνία επεξεργασίας ετοίμων τροφών	Δ.Δ. Πετριάς Δ. Σκύδρας	40.351.000
Επενδύσεις παραγωγής ειδών διατροφής (αρτοσκευάσματα, γλυκά, ζυμαρικά κλπ).	Εγκατάσταση και λειτουργία γραμμής παραγωγής παραδοσιακού κουλουριού σε υφιστάμενη αρτοβιοτεχνία	Δ.Δ. Σωτήρας Δ. Έδεσσας	21.267.000
Επενδύσεις παραγωγής ειδών διατροφής (αρτοσκευάσματα, γλυκά, ζυμαρικά κλπ).	Προμήθεια συμπληρωματικού εξοπλισμού για την παρασκευή παραδοσιακού κουλουριού	Δ.Δ. Σαμαρίου Δ.Έδεσσας	15.000.000
Επενδύσεις παραγωγής ειδών διατροφής (αρτοσκευάσματα, γλυκά, ζυμαρικά κλπ).	Μονάδα παρασκευής παραδοσιακών αρτοσκευασμάτων	Δ. Βεγορίτιδας	31.400.000
Αξιοποίηση ήπιων μορφών ενέργειας	Κατασκευή μικρού υδροηλεκτρικού σταθμού στην Παναγίτσα	Δ.Δ. Παναγίτσας Δ. Βεγορίτιδας	21.500.000
Εκθετήρια γεωργικών προϊόντων, χώροι πώλησης, προβολή, προώθηση τηλεματικό κέντρο, πωλήσεις με τηλεαγορά, δίκτυα διανομής, κέντρα αγροτικών	Διαμόρφωση χώρου - εξοπλισμός κέντρου προώθησης κερασιού	Δ.Δ. Κερασιάς Δ. Έδεσσας	10.000.000

δραστηριοτήτων			
Εκθετήρια γεωργικών προϊόντων, χώροι πώλησης, προβολή, προώθηση τηλεματικό κέντρο, πωλήσεις με τηλεαγορά, δίκτυα διανομής, κέντρα αγροτικών δραστηριοτήτων	Προβολή και προώθηση τοπικών προϊόντων	Δ. Γιαννιτσών	16.360.000
Εκθετήρια γεωργικών προϊόντων, χώροι πώλησης, προβολή, προώθηση τηλεματικό κέντρο, πωλήσεις με τηλεαγορά, δίκτυα διανομής, κέντρα αγροτικών δραστηριοτήτων	Τηλεματικές υπηρεσίες για την προώθηση και εμπορία αγροτικών προϊόντων	Δ. Σκύδρας	24.600.000
Εκθετήρια γεωργικών προϊόντων, χώροι πώλησης, προβολή, προώθηση τηλεματικό κέντρο, πωλήσεις με τηλεαγορά, δίκτυα διανομής, κέντρα αγροτικών δραστηριοτήτων	Δημιουργία εγχειριδίου βιολογικής γεωργίας & οδηγός βιολογικών αγροκτημάτων Ν. Πέλλας	Περιοχή LEADER II Ν.Πέλλας	8.500.000
Αναπαλαίωση, ανάδειξη και αξιοποίηση ιστορικών και παραδοσιακών κτιρίων	Αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων στην περιοχή Μύλων στην Έδεσσα	Δ. Έδεσσας	94.400.000
Αναπαλαίωση, ανάδειξη και αξιοποίηση ιστορικών και παραδοσιακών κτιρίων	Συμπληρωματικό για την αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων στην περιοχή Μύλων στην Έδεσσα	Δ. Έδεσσας	32.000.000

Αναπαλαίωση, ανάδειξη και αξιοποίηση ιστορικών και παραδοσιακών κτιρίων	Αποκατάσταση και επανάχρηση διατηρητέου κτιρίου στο Βαρόσι	Δ. Έδεσσας	80.000.000
Αξιοποίηση μοναστηριών και εκκλησιών	Συντήρηση και ανάδειξη Ιεράς Μονής Αρχαγγέλου Μιχαήλ Αλμωπίας	Δ.Δ. Αρχαγγέλου Δ. Εξαπλατάνου	9.000.000
Αξιοποίηση μοναστηριών και εκκλησιών	Αποκατάσταση Ιερού Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου στο Βαρόσι	Δ. Έδεσσας	80.000.000
Αξιοποίηση μοναστηριών και εκκλησιών	Αποκατάσταση, ανάδειξη Ι.Ν. Αγ. Αθανασίου Παραλίμνης	Δ. Γιαννιτσών	79.995.352
Αξιοποίηση μοναστηριών και εκκλησιών	Αποκατάσταση, ανάδειξη Ι.Ν. Αγ. Αθανασίου Πενταπλατάνου	Δ. Γιαννιτσών	79.998.716
Λοιπά μουσεία, μη ανταποδοτικά	Δημιουργία μουσείου αγροτικού χώρου	Δ. Άρνισσας	61.394.997
Λοιπά μουσεία, μη ανταποδοτικά	Διαμόρφωση, διαρρύθμιση και εξοπλισμός λαογραφικού μουσείου	Δ. Έδεσσας	25.000.000
Συστήματα προστασίας περιβάλλοντος (απομάκρυνση, ανακύκλωση απορριμμάτων κλπ.)	Μονάδα καθαρισμού κάδων αστικών απορριμμάτων	Αλμωπία	25.000.000
Προγράμματα διακρατικής συνεργασίας	-	Περιοχή LEADER II	30.000.000

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

II.3.Επιχορηγήσεις Leader +

Επιχειρήσεις Ν. Πέλλας που επιχορηγήθηκαν από το Leader +

Τίτλος Υποέργου	**Δήμος**	**Συνολικός Προϋπολογισμός**
Εκσυγχρονισμός – Αναβάθμιση κέντρου εστίασης του	Έδεσσας	299.367,92
Ίδρυση γραφείου εναλλακτικού τουρισμού παροχής υπαίθριων δραστηριοτήτων	Αριδαίας	177.868,36
Εκσυγχρονισμός και βελτίωση επιχείρησης υπαίθριων δραστηριοτήτων εναλλακτικού τουρισμού	Μενηίδος	90.394,07
Ίδρυση γραφείου εναλλακτικού τουρισμού παροχής υπαίθριων δραστηριοτήτων	Αριδαίας	72.566,94
Εκσυγχρονισμός και βελτίωση επιχείρησης παροχής εναλλακτικού τουρισμού	Έδεσσας	51.618,11
Μονάδα εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην Αλμωπία	Αριδαίας	139.725,31
Αξιοποίηση παλαιού κοινοτικού καταστήματος Άγρα για δημουργία κέντρου παροχής τουριστικών πληροφοριών δημοτικής επιχείρησης κ	Έδεσσας	127.118,64
Αξιοποίηση παλαιού δημοτικού σχολείο Καρυδιάς για δημιουργία επιδεικτικού εργαστηρίου παραδοσιακών τεχνών της δημοτικής επιχείρησης	Έδεσσας	254.195,02
Επέκταση – Εκσυγχρονισμός ξενοδοχείου 3*	Αριδαίας	440.000,00
Μετάταξη ξενοδοχείου από επιπλωμένα διαμερίσματα Γ' τάξης σε κλασσικού τύπου 3*	Αριδαίας	438.500,00
Βελτίωση και εκσυγχρονισμός κέντρου εστίασης	Βεγορίτιδας	38.000,00
Βελτίωση και εκσυγχρονισμός κέντρου εστίασης παραδοσιακού τύπου	Βεγορίτιδας	100.196,08
Βελτίωση και εκσυγχρονισμός κέντρου εστίασης	Αριδαίας	220.000,00
Βελτίωση – Επέκταση ξενοδοχείου 3* κλασσικού τύπου	Αριδαίας	290.153,75
Εκσυγχρονισμός – Επέκταση ξενοδοχείου 3* κλασσικού τύπου	Αριδαίας	402.447,08
Ανακαίνιση – Επέκταση επιχείρησης ενοικιαζόμενων διαμερισμάτων 3*	Αριδαίας	284.410,00
Εκσυγχρονισμός – Αναβάθμιση εγκαταστάσεων και εξοπλισμού επιχείρησης εστίασης	Βεγορίτιδας	82.024,38

Τίτλος Υποέργου	**Δήμος**	**Συνολικός Προϋπολογισμός**
Επέκταση – Εκσυγχρονισμός ξενοδοχείου τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων 3*	Βεγορίτιδας	238.972,66
Εκσυγχρονισμός κέντρου εστίασης	Αριδαίας	110.915,41
Εκσυγχρονισμός και βελτίωση βιοτεχνίας ξύλινων κουφωμάτων και επίπλων παραδοσιακού χαρακτήρα	Έδεσσας	67.085,41
Μετεγκατάσταση επιχείρησης ψυγείου – διαλογητηρίου – συσκευαστηρίου οπωροκηπευτικών	Έδεσσας	100.000,00
Κατασκευή σύγχρονης μονάδας προψύξης – διαλογής και τυποποίησης οπωροκηπευτικών	Μενηίδος	195.254,78
Εκτροφείο θηραμάτων	Εξαπλάτανου	300.000,00
Εκτροφείο θηραμάτων	Αριδαίας	206.967,86
Εκσυγχρονισμός του εξοπλισμού επεξεργασίας και τυποποίησης οπωροκηπευτικών προϊόντων	Βεγορίτιδας	203.800,00
Βελτίωση και εκσυγχρονισμός μηχανολογικού εξοπλισμού για την παραγωγή παραδοσιακών αρτοσκευασμάτων	Αριδαίας	69.807,00
Επέκταση – Βελτίωση αρτοποιειουγία προσαρμογή στις ανάγκες δικτύωσης	Αριδαίας	132.120,12
Βελτίωση - Εκσυγχρονισμός και επέκταση τυροκομείου για προσαρμογή στις ανάγκες δικτύωσης	Αριδαίας	242.234,39
Πιστοποίηση κατά ISO και HACCP	Έδεσσας	16.220,00
Οργάνωση και στήριξη δικτύου συνεργαζομένων επιχειρήσεων	Έδεσσας	115.640,00
Ανάπτυξη ηλεκτρονικών υπηρεσιών πληροφόρησης, δημιουργία Website της δημοτικής επιχείρησης	Εξαπλάτανου	8.718,64
Ανάπτυξη συστήματος τηλεαγοράς και ηλεκτρονικού εμπορίου του επιμελητηρίου Πέλλας	Αριδαίας	44.000,00
Προσδιορισμός φέρουσας ικανότητας	Έδεσσας	16.200,00
Προδιαγραφές δομικών παρεμβάσεων των δράσεων του προγράμματος	Έδεσσας	21.850,00
Τοπικό σύμφωνο αειφορίας	Έδεσσας	5.000,00
Σχέδιο δράσης για τον εθελοντισμό	Έδεσσας	2.000,00

Τίτλος Υποέργου	**Δήμος**	**Συνολικός Προϋπολογισμός**
Σύνταξη προδιαγραφων και τευχών διαγωνισμού	Έδεσσας	2.000,00
Διερευνητική μελέτη δικτύωσης επιχειρήσεων	Έδεσσας	9.500,00
Αξιοποίηση ανάδειξη και προστασία περιοχής λίμνης Βεγορίτιδας του συλλόγου λίμνης Βεγορίτιδας	Βεγορίτιδας	63.200,00
Διάνοιξη και βελτίωση μονοπατιών κατά μήκος του ποταμού Μογλενίτσα	Μενηίδος	85.954,97
Ανάπλαση κεντρικής πλατείας Άνω Γαρεφίου	Αριδαίας	195.000,00
Ανάπλαση ιστορικού κέντρου Δ.Δ. Παναγίτσας	Βεγορίτιδας	203.063,00
Ανάπλαση κεντρικής πλατείας και κεντρικού δρόμου σύνδεσης με νέα πλατεία Δ.Δ. Αρχαγγέλου	Εξαπλάτανου	225.311,00
Αποκατάσταση Παλαιού Νερόμυλου και ανάδειξη του ως μνημείο αγροτικής κληρονομιάς	Έδεσσας	82.250,00
Λαογραφικό μουσείο Λουτρών του δήμου Αριδαίοας	Αριδαίας	143.137,55
Γιορτή τοπικής παραδοσιακής κουζίνας	Αριδαίας	91.490,82
Δράσης ανάδειξης και προβολής πολιτιστικών εκδηλώσεων του μορφωτικού συλλόγου "ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ" ΜΕΣΗΜΕΡΙΟΥ	Έδεσσας	30.694,86
Διαγωνισμός σχεδιασμού νέων προϊόντων	Έδεσσας	40.273,00
Συνεργασίες σε θέματα αγροτικού τουρισμού	Έδεσσας	55.000,00
Συνεργασίες σε θέματα μικρών επιχειρήσεων αγροτικού και λοιπών τομέων της οικονομίας ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	Έδεσσας	35.000,00
Συνεργασίες σε θέματα περιβάλλοντος και πολιτιστικής κληρονομιάς	Έδεσσας	20.000,00
Συνεργασίες σε θέματα αγροτικού τουρισμού (EYROVILAGES PLUS)	Έδεσσας	75.000,00
Συνεργασίες σε θέματα αγροτικού τουρισμού (ΘΕΡΜΑΛΙΣΜΟΣ-SPAS)	Έδεσσας	
Συνεργασίες σε θέματα μικρών επιχειρήσεων αγροτικού και λοιπών τομέων της οικονομίας (MARCA QUALLITADE) Ευρωπαϊκό σήμα ποιότητας	Έδεσσας	65.000,00
Ανάπτυξη ηλεκτρονικών υπηρεσιών πληροφόρησης για τις ΜΜΕ	Αριδαίας	30.000,00
ΣΥΝΟΛΟ		**7.057.247,13**

Πηγή: ΑΝ.ΠΕ.Α.Ε., 2007.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

(Για τους Κατοίκους και τους Ιδιόκτητες Τουριστικών Επιχειρήσεων του Νομού Πέλλας)

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΦΟΙΤΗΤΗ ΦΩΤΙΑΔΗ ΣΙΜΟΥ ΜΕ ΘΕΜΑ

«ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ»

Για την απάντηση του ερωτηματολογίου απαιτούνται περίπου δεκαπέντε λεπτά. Σας διαβεβαιώνουμε ότι όλες οι πληροφορίες που συλλέξουμε είναι εμπιστευτικές και δημοσιοποιούνται ατομικά αλλά θα χρησιμοποιηθούν συλλογικά για τα αποτελέσματα της έρευνας. Οι προσωπικές και μόνο απόψεις σας μας ενδιαφέρουν για αυτό δεν υπάρχουν σωστέ και λάθος απαντήσεις.

Ευχαριστούμε για τη Συμμετοχή σας.

ΟΝΟΜΑ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΑ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

ΠΟΛΥΖΟΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ

ΒΟΛΟΣ 2009

Α. Χαρακτηριστικά Ερωτηθέντων

1. Ηλικία

i. 18-29 ❑
ii. 30-39 ❑
iii. 40-49 ❑
iv. 50-59 ❑
v. 60-69 ❑
vi. 70 και πάνω ❑

2. Φύλλο

i. Άρρεν ❑
ii. Θήλυ ❑

3. Πόσα Χρόνια Μένετε στην Περιοχή του Νομού

i. Λιγότερο από ένα Χρόνο ❑
ii. 1-4 Χρόνια ❑
iii. 4-9 Χρόνια ❑
iv. 10 και άνω Χρόνια ❑

4. Εκπαίδευση

i. Καμία ❑
ii. Μερικές Τάξεις Δημοτικού ❑
iii. Απόφοιτος Δημοτικού ❑
iv. Απόφοιτος Γυμνασίου ❑
v. Απόφοιτος Λυκείου ή Επαγγελματικής Σχολής ❑
vi. Απόφοιτος Τ.Ε.Ι. ❑
vii. Απόφοιτος Πανεπιστημίου ❑
viii. Κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου ❑

5. Επάγγελμα:

_____

_____

6. Συμπληρωματικά στο επάγγελμά σας έχετε άλλες πηγές εισοδήματος:

i. ΝΑΙ ❑

ii. ΟΧΙ ❑

7. Αν ναι, τότε ποιες είναι αυτές;

_____

_____

_____

Β. Αξιολόγηση της Υφιστάμενης Κατάστασης

8. Ποιοι είναι σήμερα οι σημαντικότεροι <u>Θετικοί</u> παράγοντες που επηρεάζουν την προσέλκυση τουριστών στο Ν. Πέλλας; Κατατάξτε τους κατά σειρά σημαντικότητας σύμφωνα με την κλίμακα 1-8 (ξεκινώντας από το 1 που καταδεικνύει μεγαλύτερη σημαντικότητα και καταλήγοντας στο 8 στη μικρότερη σημαντικότητα).

Τα Πολιτιστικά Μνημεία	
Το Φυσικό Περιβάλλον	
Η Ιστορία του Τόπου	
Τα Ήθη και τα Έθιμα	
Η Ποιότητα των Υποδομών	
Η Φιλοξενία των Κατοίκων	
Το Χαμηλό Κόστος Διακοπών	
Άλλοι (αναφέρατε)	

9. Ποιοι είναι σήμερα οι σημαντικότεροι <u>Αρνητικοί</u> παράγοντες που επηρεάζουν την προσέλκυση τουριστών στο Ν. Πέλλας; Κατατάξτε τους κατά σειρά σημαντικότητας σύμφωνα με την κλίμακα 1-7 (ξεκινώντας από το 1 που καταδεικνύει μεγαλύτερη σημαντικότητα και καταλήγοντας στο 7 στη μικρότερη σημαντικότητα).

Η Προσβασιμότητα	
Η Έλλειψη Ξενοδοχείων Πολυτελείας	
Η Μέτρια Ποιότητα των Καταλυμάτων	
Η Παροχή Μέτριου Επιπέδου Υπηρεσιών	

Η αδυναμία των τουριστικών γραφείων να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του εισερχόμενου τουρισμού	
Η Έλλειψη Τουριστικού Μάρκετινγκ για το Τουριστικό Προϊόν	
Άλλοι (αναφέρατε)	

10. Πως κρίνετε την ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών από τις παρακάτω επιχειρήσεις; (Σημειώστε την επιλογή που σας αντιπροσωπεύει)

Παρεχόμενες Υπηρεσίες από	**Άριστη**	**Πολύ καλή**	**Καλή**	**Μέτρια**	**Κακή**
Καταλύματα					
Μονάδες εστίασης					
Μονάδες αναψυχής					
Μεταφορικά μέσα					
Τουριστικά Πρακτορεία					

Γ. Μέτρα πολιτικής και δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης του Νομού Πέλλας

11. Παρακαλώ απαντήστε με μία απάντηση σε κάθε μία από τις παρακάτω δράσεις, κατά πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε, ότι είναι αναγκαίες για την βελτίωση της τουριστικής ανάπτυξης τον Ν. Πέλλας.

Δράσεις	**Συμφωνώ απόλυτα**	**Συμφωνώ**	**Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ**	**Διαφωνώ**	**Διαφωνώ απόλυτα**
Αναβάθμιση συγκοινωνιακής υποδομής					
Δημιουργία ξενοδοχειακών μονάδων πολυτελείας					
Βελτίωση των γενικών υποδομών					
Αύξηση Τουριστικών Γραφείων Εισερχόμενου Τουρισμού					
Λειτουργία νέων μονάδων εστίασης & αναψυχής					
Βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων					

τουριστικών υπηρεσιών					
Διατήρηση ανταγωνιστικών τιμών					
Συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα για συντονισμό και προώθηση των επενδύσεων του κλάδου					
Δημιουργία φορέα τουριστικού μάρκετινγκ σε επίπεδο νομού και συντονισμένη προώθηση και προβολή της περιοχής					
Κατασκευή ισχυρής «εικόνας» του Ν. Πέλλας για εναλλακτικό τουρισμό					
Αναφέρατε δικές σας απόψεις για προτεινόμενες δράσεις					

12. Ποιες θεωρείτε ποιο πρόσφορες μορφές τουριστικής ανάπτυξης για το Ν. Πέλλας από τις παρακάτω; Κατατάξτε τις εκτιμήσεις σας σύμφωνα με την κλίμακα 1-6 (ξεκινώντας από το 1 που καταδεικνύει τη μεγαλύτερη εκτίμηση και καταλήγοντας στο 6 στη μικρότερη εκτίμηση).

Χιονοδρομικό τουρισμό	
Ιαματικό τουρισμό	
Αρχαιολογικό τουρισμό	
Ορεινό τουρισμό	
Αγροτουρισμό	
Άλλες μορφές (αναφέρατε)	

Σας ευχαριστούμε για την πολύτιμη βοήθειά σας και για το χρόνο σας, που αφιερώσατε, για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

IV.1.Αρχαιολογικός Χώρος Πέλλας

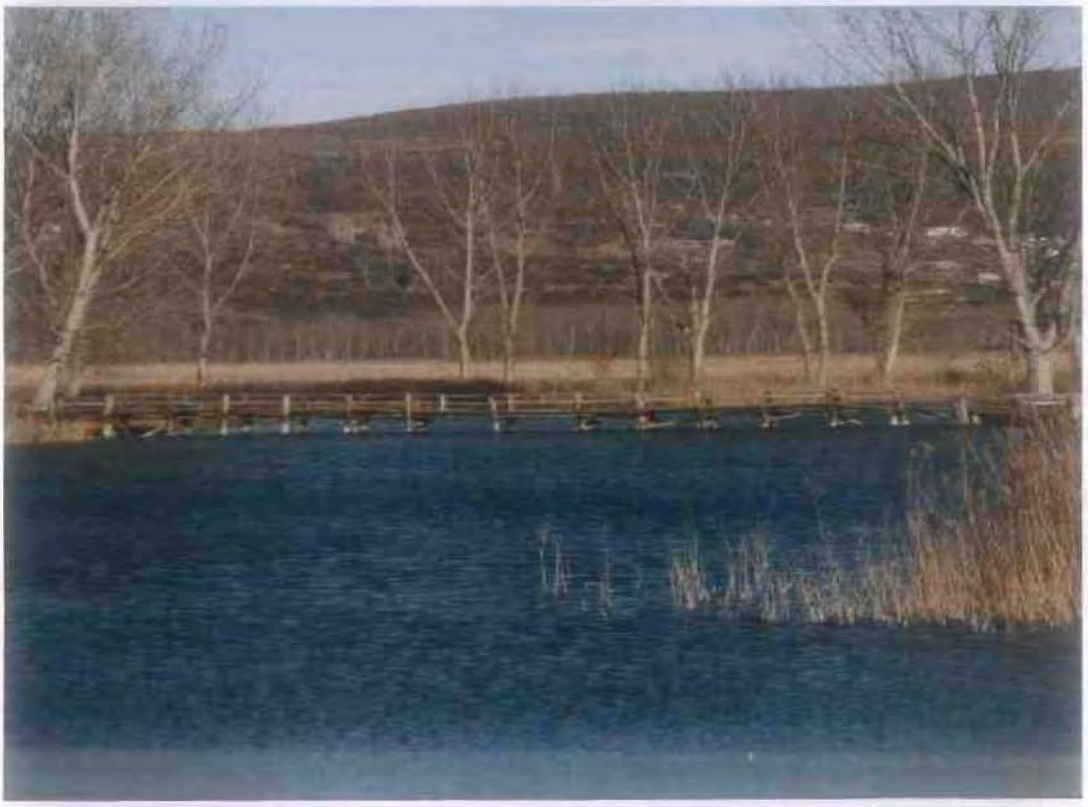
IV.2.Λίμνη Βεγορίτιδα

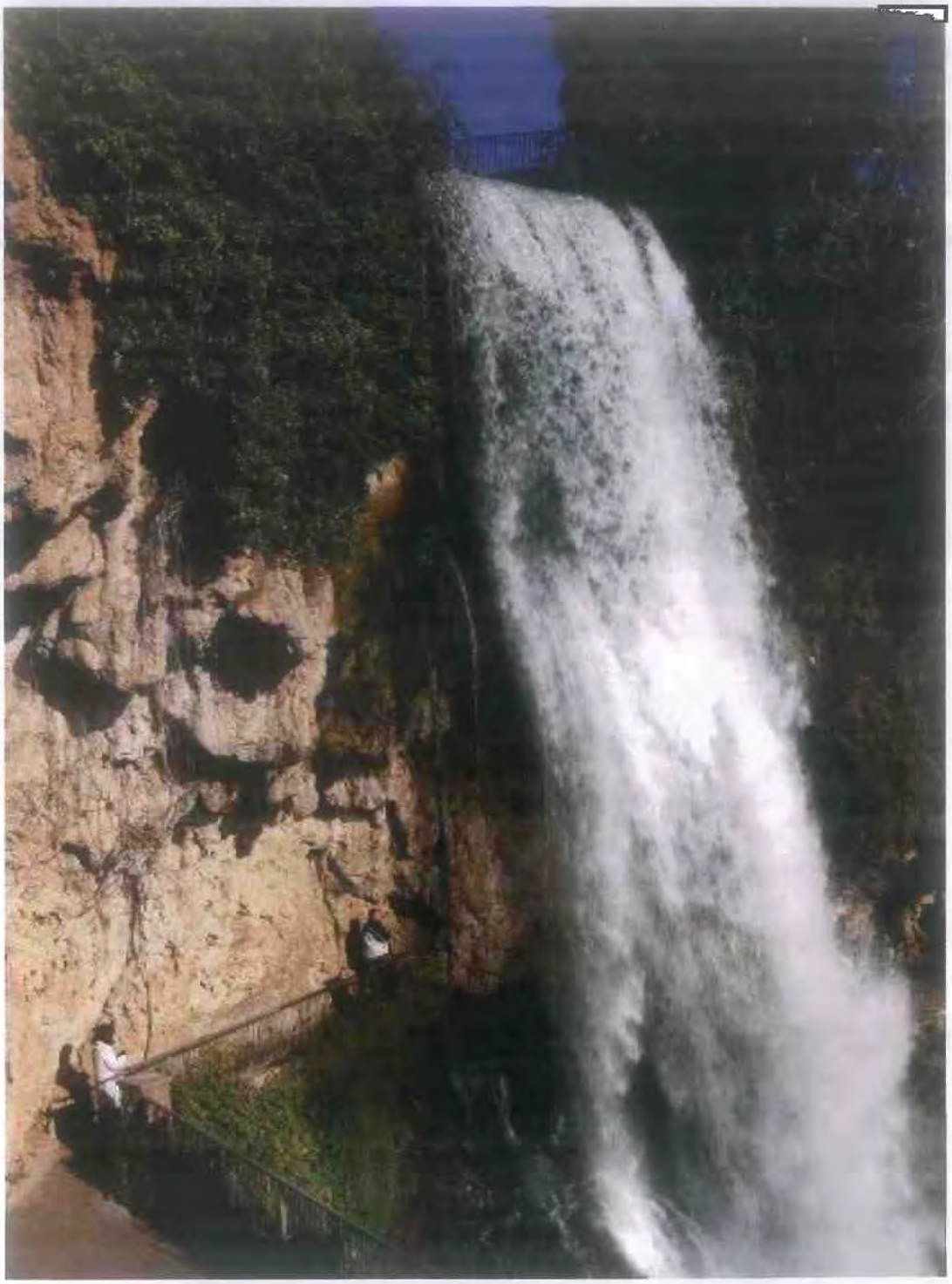

IV.3.Λίμνη Άγρα

IV.4.Καταρράκτες Έδεσσας

IV.5.Ιαματικά Λουτρά

30/11/2008 10:19

IV.6.Χιονοδρομικό Κέντρο Βόρας

IV.7.Λουδίας-Μογλενίτσας

IV.8.Άλλα Τοπία & Ομορφιές

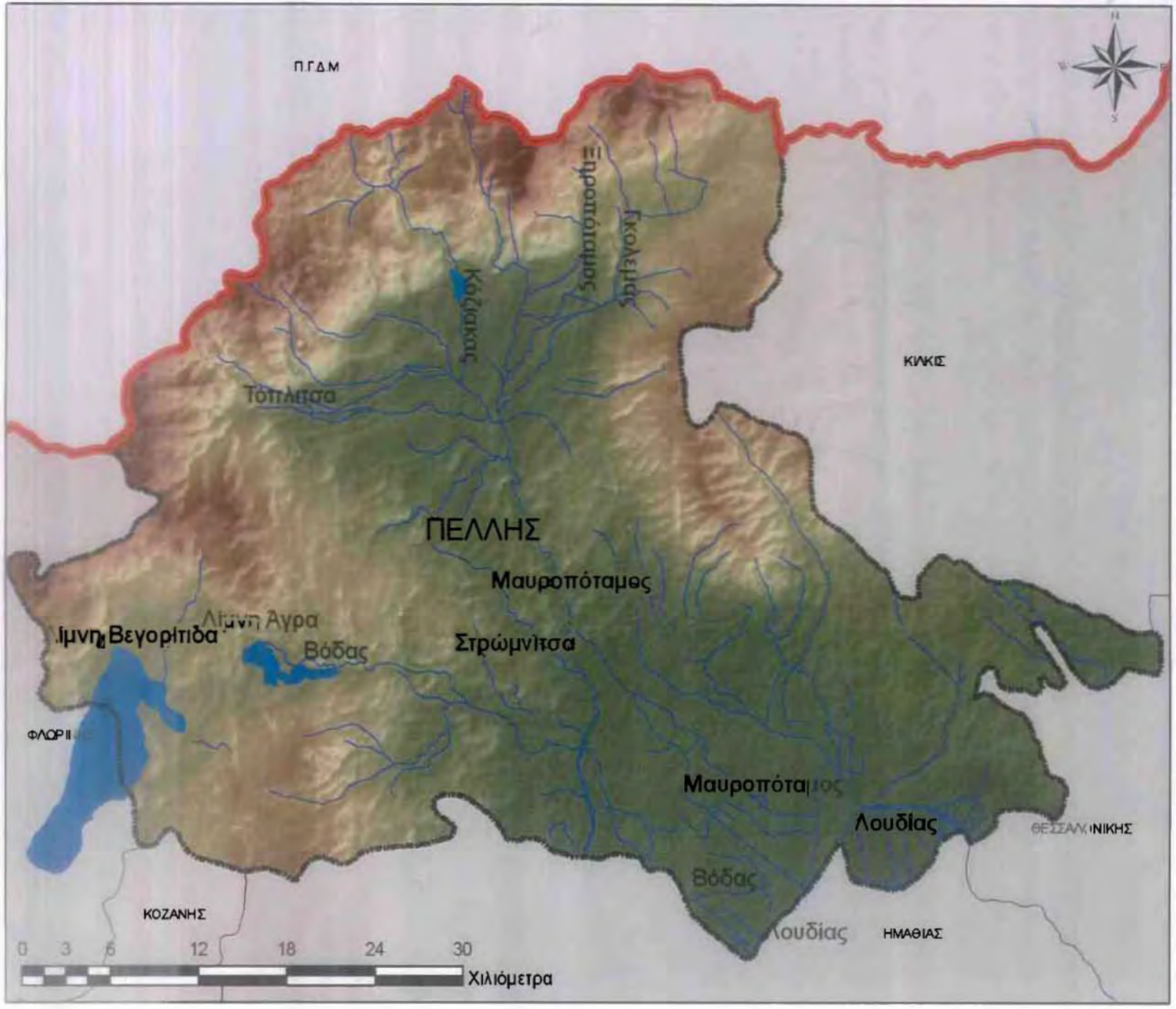

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V

ΧΑΡΤΕΣ

Όνομα αρχείου: Σχέδιο Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης
Κατάλογος: D:\Οι Εργασίες Μου\Διπλωματική\Διπλωματική Φωτιάδη Σίμου\Τελικό Κείμενο
Πρότυπο: C:\Documents and Settings\user\Application Data\Microsoft\Πρότυπα\Normal.dotm
Τίτλος: ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ
Θέμα:
Συντάκτης: *
Λέξεις - κλειδιά:
Σχόλια:
Ημερομηνία δημιουργίας: 16/9/2009 2:49:00 μμ
Αριθμός αλλαγής: 87
Τελευταία αποθήκευση: 18/9/2009 2:10:00 μμ
Τελευταία αποθήκευση από: *
Συνολικός χρόνος επεξεργασίας: 410 Λεπτά
Τελευταία εκτύπωση: 18/9/2009 2:13:00 μμ
Στοιχεία εγγράφου όπως καταγράφηκαν την τελευταία φορά που εκτυπώθηκε πλήρως
Αριθμός σελίδων: 268
Αριθμός λέξεων: 54.789 (περίπου)
Αριθμός χαρακτήρων: 340.791 (περίπου)

5.1.Ανάγλυφο Ν.Πέλλας

Υπόμνημα

- Σύνορα Ελλάδος
- Όρια Νομού
- Λίμνες Νομού
- Ποτάμια

Υψομετρο

Τιμές

High 2865

Low -610

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

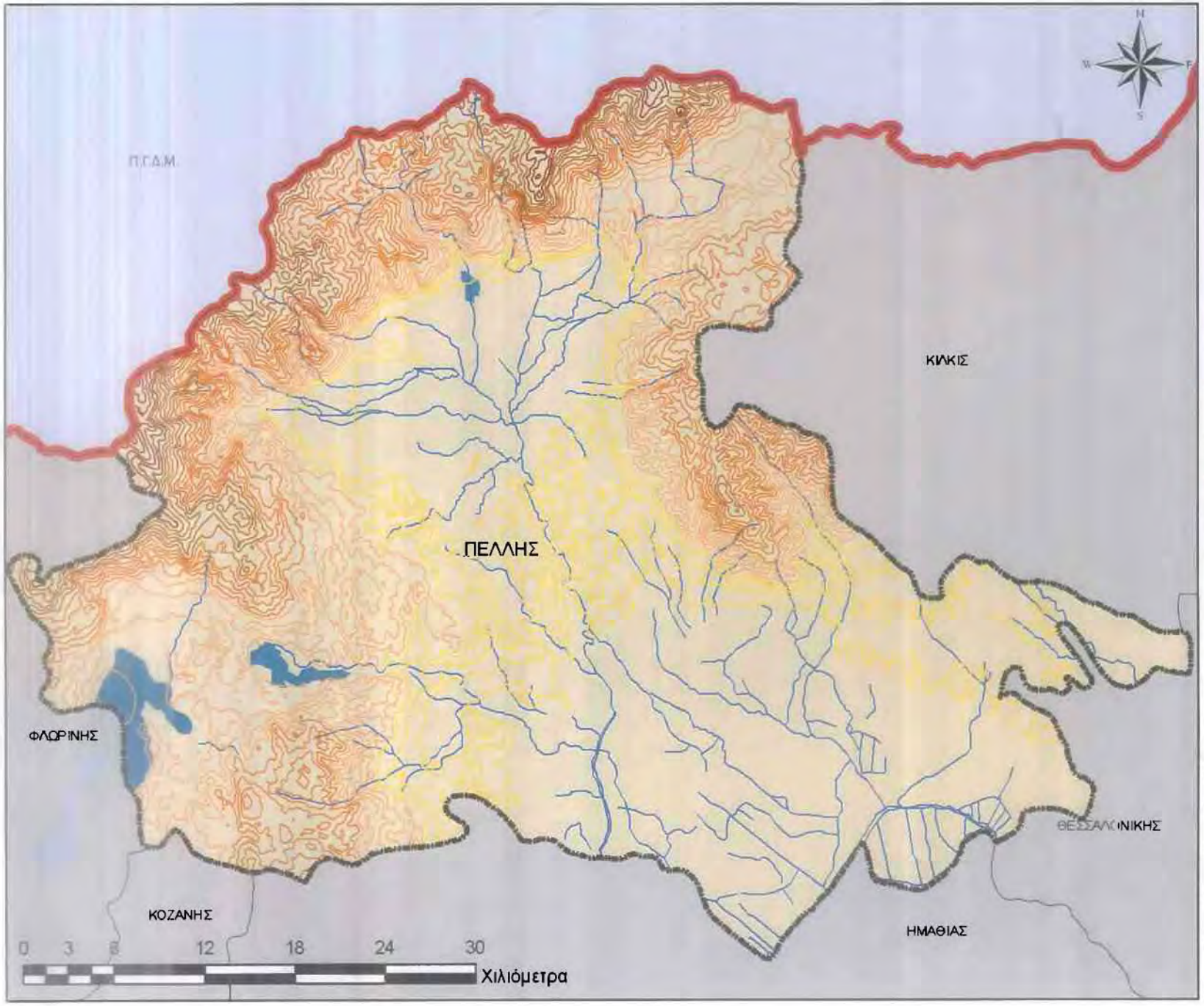
Φοιτητής: Φωτιάδης Σίμος
Επιβλέπων: Πολύζος Σεραφείμ

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία
Σεπτέμβριος 2009, Βόλος

ΚΑΡΤΑ 5.1

Τίτλος:
Ανάφλυφο Ν. Πέλλας

5.2.Ισοϋψείς Ν.Πέλλας

Υπόμνημα

- Σύνορα Ελλάδος
- Όρια Νομού
- Ποτάμια
- Λίμνες

Ισοϋψεις Υψη

- 100 - 400
- 401 - 800
- 801 - 1300
- 1301 - 1800
- 1801 - 2800

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

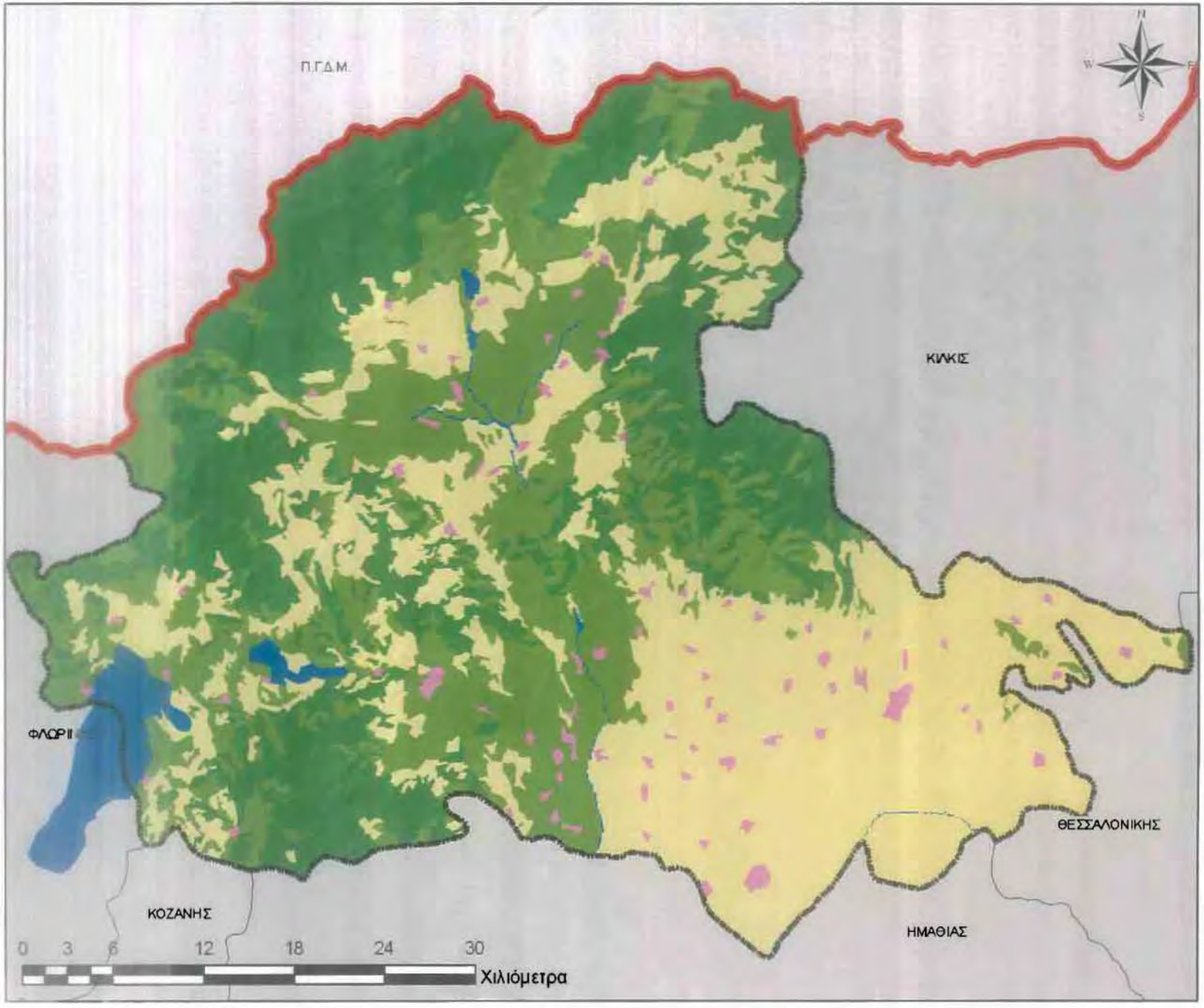
Φοιτητής: Φωτιάδης Σίμος
Επιβλέπων: Πολύζος Σεραφείμ

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία
Σεπτέμβριος 2009, Βόλος

ΑΡΤΗΣ 5.2

Τίτλος:
Ισοϋψείς Ν. Πέλλας

5.3.Καλύψεις Γης Ν.Πέλλας (1η Κατηγοριοποίηση)

Υπόμνημα

- Σύνορα Ελλάδος
- Όρια Νομού
- Καλύψεις Γης
- Αγροτικές Εκτάσεις
- Τεχνητές Εκτάσεις
- Δασικές Εκτάσεις
- Λίμνες
- Βοσκότοποι

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

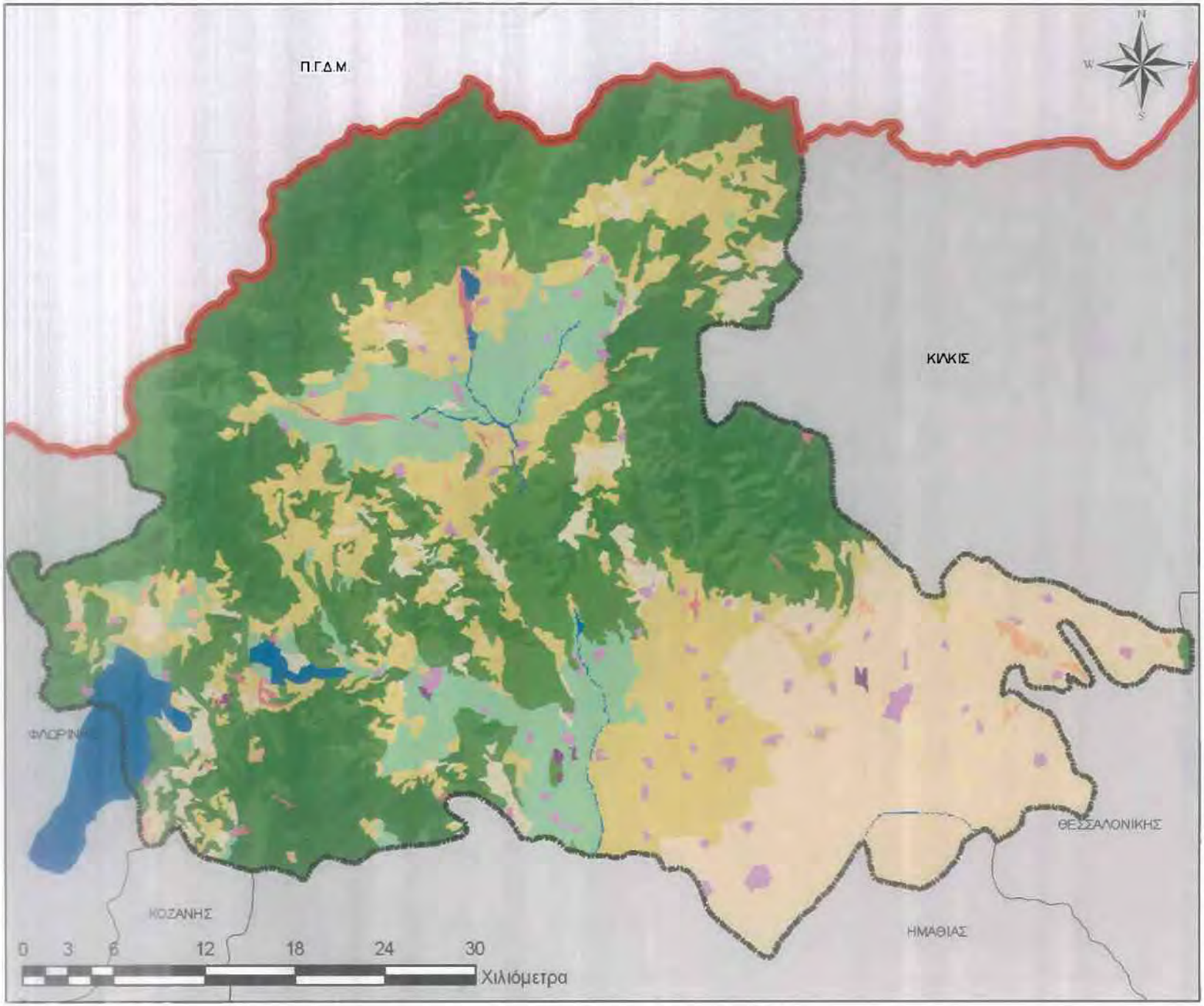
Φοιτητής: Φωτιάδης Σίμος
Επιβλέπων: Πολύζος Σεραφείμ

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία
Σεπτέμβριος 2009, Βόλος

ΧΑΡΤΗΣ 5.3
Κλίμακα 1:250.000

Τίτλος:
ΚαλύψειςΓης (1η Κατηγ.)

5.4.Καλύψεις Γης Ν.Πέλλας (2η Κατηγοριοποίηση)

Υπόμνημα

- Χρήσεις Γης
- Εκτάσεις με Σοδειές
- Τεχνητές μη καλλιεργήσιμες Εκτάσεις
- Δάση
- Ετερογενής Αγροτικές Περιοχές
- Βιομηχανικές και Εμπορικές Περιοχές
- Λίμνες
- Εκτάσεις με λίγη ή καθόλου καλλιέργεια
- Βοσκότοποι
- Προσωρινές Καλλιέργειες
- Εκτάσεις με χαμηλή βλάστηση
- Αστική Βιομηχανία
- Σύνορο Ελλάδος
- Όρια Νομού

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

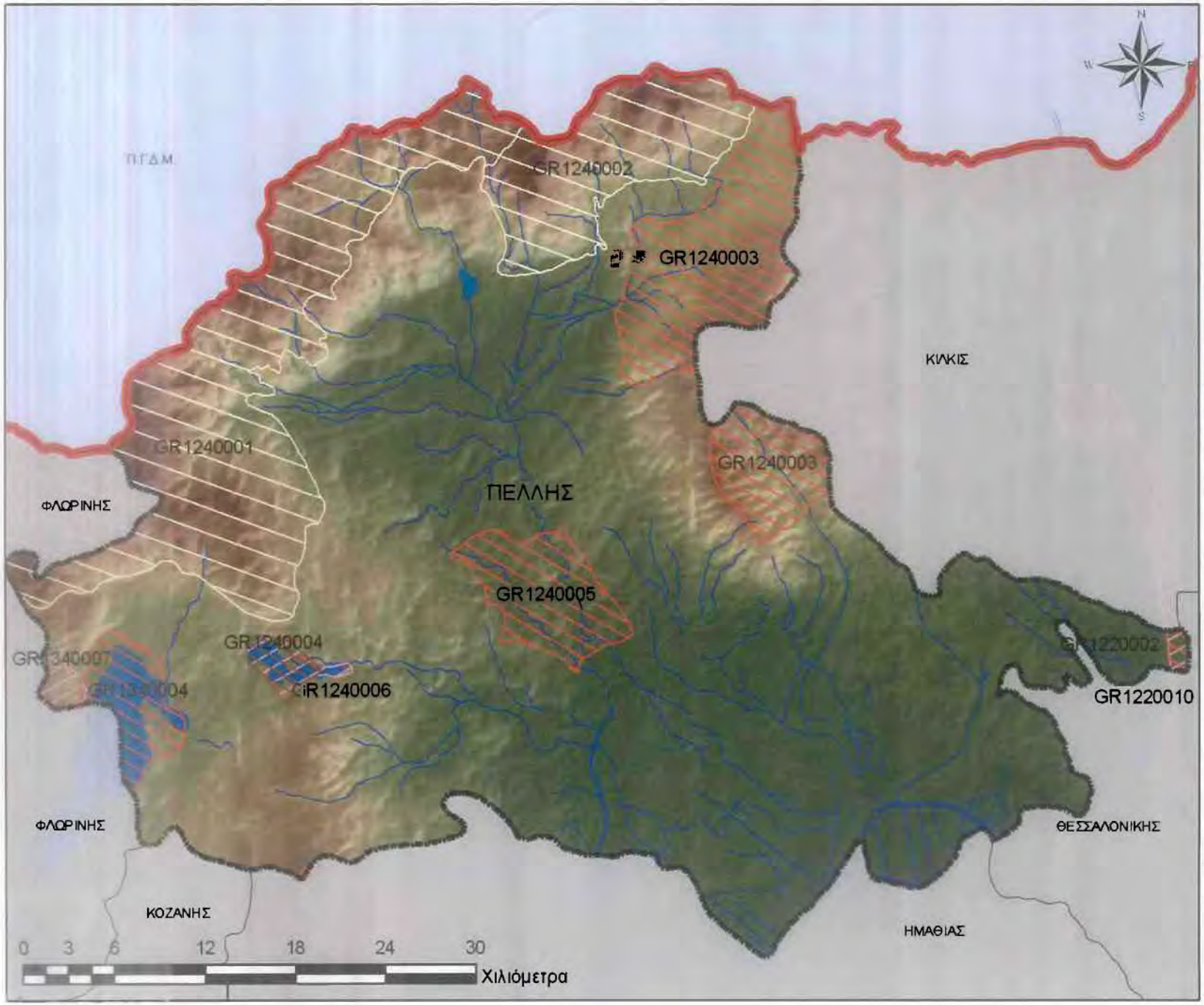
Φοιτητής: Φωτιάδης Σίμος
Επιβλεπων: Πολύζος Σεραφείμ

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία
Σεπτέμβριος 2009, Βόλος

ΚΑΡΤΗΣ 5.4
Κλίμακα 1:250.000

Τίτλος:
Καλύψεις Γης (2η Κατηγ.)

5.5.Προστατευόμενες Περιοχές Ν.Πέλλας

Υπόμνημα

- Σύνορα Ελλάδος
- Όρια Νομού
- NATURA
- SCI19a
- SCI19b
- SPA19
- Λίμνες
- Ποτάμια

Υψόμετρο

Τιμές

- High : 2865
- Low : -610

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

Φοιτητής: Φωτιάδης Σιμος
Επιβλέπων: Πολύζος Σεραφείμ

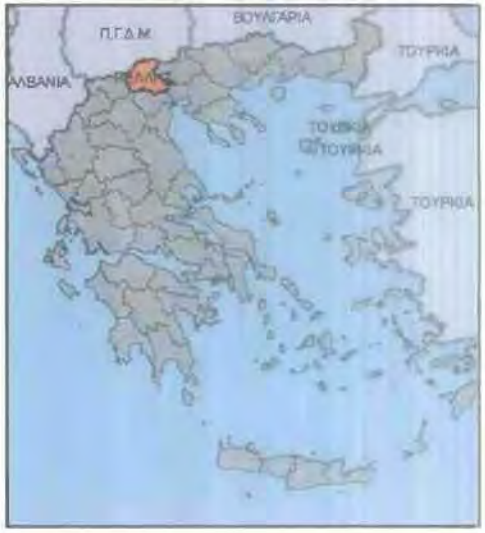
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία
Σεπτέμβριος 2009, Βόλος

ΧΑΡΤΗΣ 5.5
Κλίμακα 1:250.000

Τίτλος:
Προστατευόμενες Περιοχές

5.6.Διοικητική Διάρθρωση Ν.Πέλλας

Υπόμνημα

- Πρωτεύουσα Νομού
- Πρωτεύουσες Δήμων
- Όρια Δήμων
- Δ. Αριδαίας
- Δ. Βεγορίτιδας
- Δ. Γιαννιτσών
- Δ. Έδεσσας
- Δ. Εξαπλατάνου
- Δ. Κρύας Βρύσης
- Δ. Κύρρου
- Δ. Μεγάλου Αλεξάνδρου
- Δ. Μενηίδος
- Δ. Πέλλας
- Δ. Σκύδρας
- Σύνορα Ελλάδος
- Όρια Νομού
- Λίμνες

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

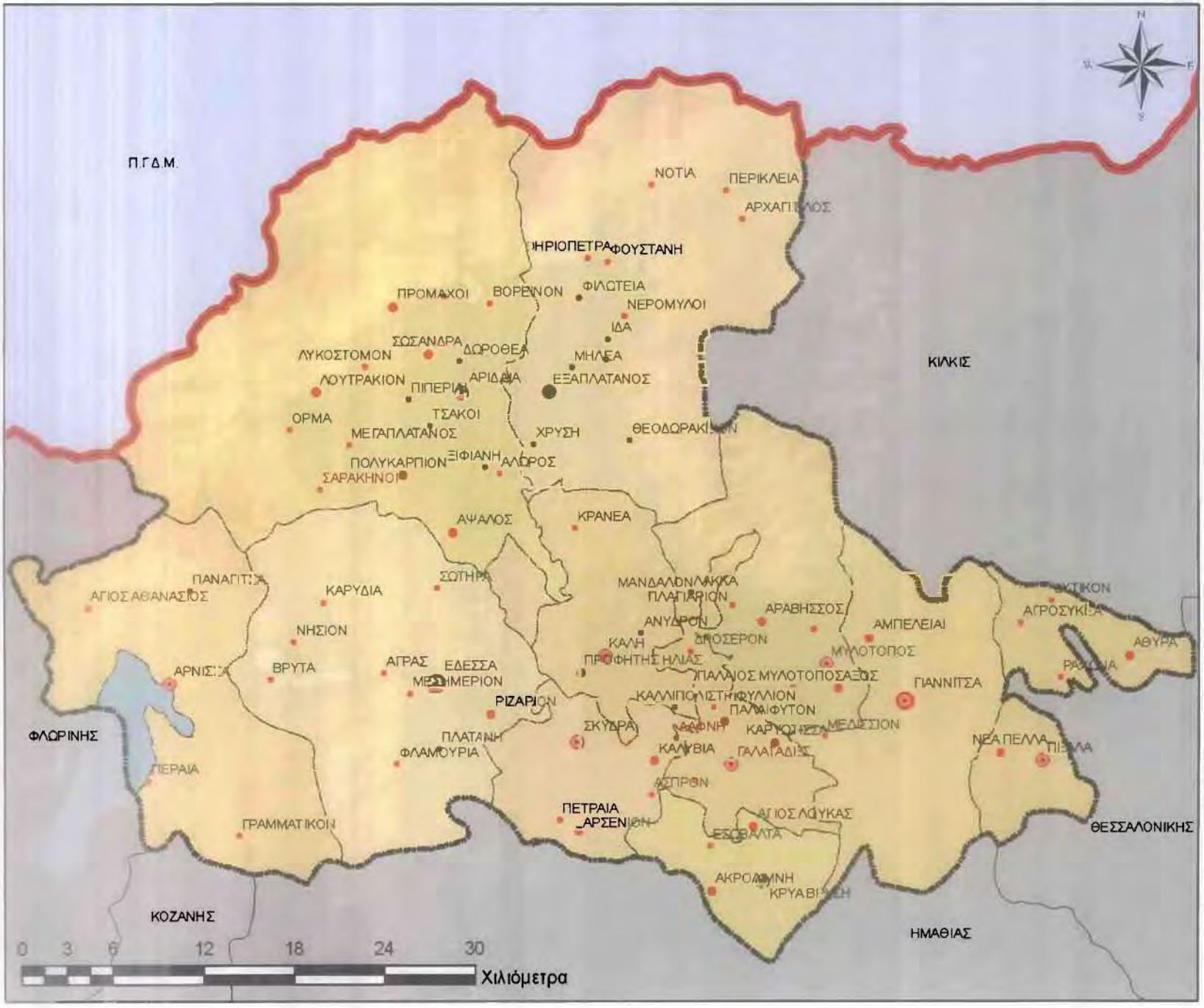
Φοιτητής: Φωτιάδης Σίμος
Επιβλέπων. Πολύζος Σεραφείμ

Πηγή. Ιδία Επεξεργασία
Σεπτέμβριος 2009, Βόλος

ΚΑΡΤΗΣ 5.6
Κλίμακα 1:250.000

Τίτλος:
Διοικητική Διάρθρωση Ν. Πέλλας

5.7.Πληθυσμοί Οικισμών Ν.Πέλλας

Υπόμνημα

- Πρωτεύουσα Νομού
- Πρωτεύουσες Δήμων
- Όρια Δήμων

Οικισμοί Νομού

Πληθυσμός 2001

- 90 - 1000
- 1001 - 2500
- 2501 - 6000
- 6001 - 22504

- Σύνορα Ελλάδας
- Όρια Νομού
- Λίμνες

- Δ. Αριδαίας
- Δ. Βεγορίτιδας
- Δ. Γιαννιτσών
- Δ. Έδεσσας
- Δ. Εξαπλατάνου
- Δ. Κρύας Βρύσης
- Δ. Κύρρου
- Δ. Μεγάλου Αλεξάνδρου
- Δ. Μενηδίου
- Δ. Πέλλας
- Δ. Σκύδρας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

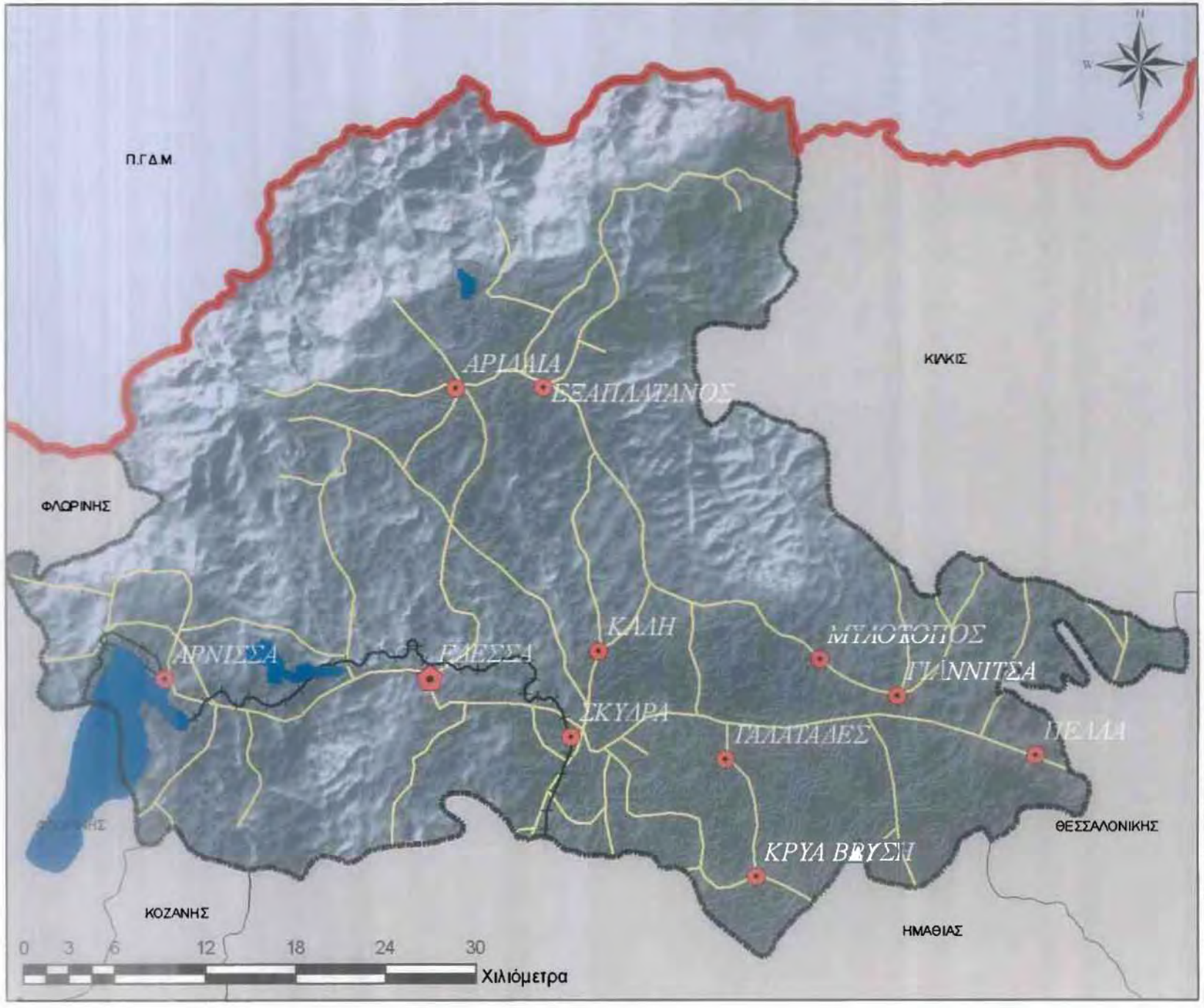
Φοιτητής: Φωτιάδης Σιμος
Επιβλέπων: Πολύζος Σεραφείμ

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία
Σεπτέμβριος 2009, Βόλος

ΧΑΡΤΗΣ 5.7

Τίτλος:
Πληθυσμοί Οικισμών Ν. Πέλλας

5.8.Οδικό & Σιδηροδρομικό Δίκτυο Ν.Πέλλας

Υπόμνημα

- Σύνορα Ελλάδος
- Ορια Νομου
- Πρωτεύουσα Νομου
- Πρωτεύουσες Δημων
- Σιδηροδρομικό Δίκτυο
- Οδικό Δίκτυο
- Λίμνες

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

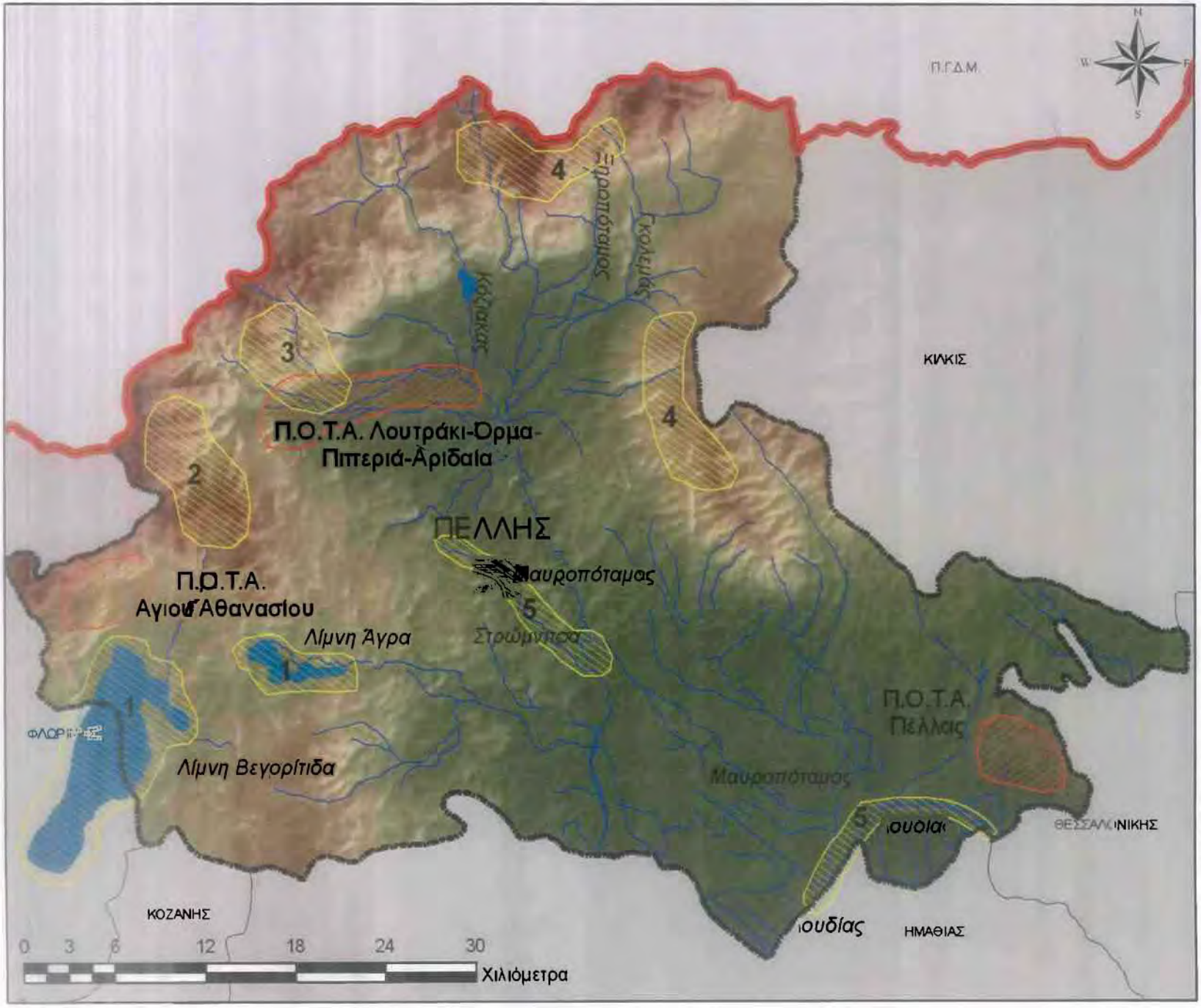
Φοιτητής: Φωτιάδης Σίμος
Επιβλέπων: Πολύζος Σεραφείμ

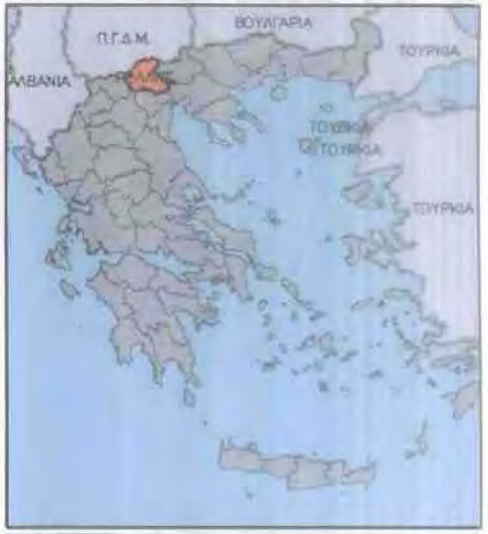
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία
Σεπτέμβριος 2009, Βόλος

ΧΑΡΤΗΣ 5.8

Τίτλος:
Οδικό & Σιδηροδρομικό Δίκτυο

9.1.Συγκεντρωτικές Προτάσεις

Υπόμνημα

- Σύνορα Ελλάδος
- Όρια Νομού

Υψόμετρο

Τιμές

- High : 2865
- Low : -610
- Λίμνες Νομού
- Προτεινόμενες Π.Ο.Τ.Α.
- Ανάπτυξη Ήπιων Μορφών Τουρισμού

1. Οικοτουρισμός, Φυσιολατρικός, Περιηγητικός, Ποδηλατικός.
2. Χιονοδρομικός, Αθλοτουρισμός, Ορεβατικός, Φυσιολατρικός, Περιπετειας.
3. Ιαματικός, Οικοτουρισμός, Φυσιολατρικός, Περιπετειας.
4. Αγροτουρισμός Ορεβατικός, Φυσιολατρικός, Περιπετειας.
5. Αθλοτουρισμός Οικοτουρισμος, Φυσιολατρικός.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

Φοιτητής: Φωτιάδης Σίμος
Επιβλέπων: Πολύζος Σεραφείμ

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία
Σεπτέμβριος 2009, Βόλος

ΧΑΡΤΗΣ 9.1 Κλίμακα 1:250.000

Τίτλος:
Συγκεντρωτικές Προτάσεις

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
004000100681

Η παρούσα μελέτη έχει ως βασικό σκοπό της την κατάρτιση ενός σχεδίου που θα βοηθήσει στην προώθηση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης σε ένα παραμεθόριο νομό, το Νομό Πέλλας, που είναι γνωστός για τον ανεξάντλητο φυσικό και πολιτιστικό του πλούτο αλλά και για το ένδοξο ιστορικό παρελθόν του. Μέσα από τη διερεύνηση του τουριστικού φαινομένου και την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, καθώς και με παραδείγματα ανάπτυξης από το διεθνή χώρο, μας δίνετε η δυνατότητα και η κριτική ικανότητα να αντιληφθούμε τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες που παρουσιάζονται στο τουριστικό προφίλ του Νομού και εν τέλει να καταστρώσουμε την πλέον αρμόζουσα στρατηγική που θα προασπίσει την εύρυθμη λειτουργία των τουριστικών προορισμών του αλλά και την κοινωνική ευημερία των κατοίκων τους.

